

PRISMA-BOEKEN

★

**F. M. DOSTOJEWSKI
DE VERNEDERDEN EN
VERTRAPTEN**

I

★ ★

F. M. DOSTOJEWSKI

★

DE
VERNEDERDEN
EN
VERTRAPTEN

★

DEEL I

UTRECHT
UITGEVERIJ HET SPECTRUM
ANTWERPEN

★ ★

***Vertaald door
J. C. van Wageningen***

EERSTE BOEK

H O O F D S T U K I

VERLEDEN jaar, de twee en twintigste Maart 's avonds, beleefde ik iets heel bijzonders. Die hele dag had ik door de stad gelopen, zoekende naar een kamer. Mijn oude kamer was vochtig en ik begon al erg te hoesten. Ik had in de herfst al willen verhuizen, maar was blijven hangen tot de lente. De gehele dag had ik niets geschikts kunnen vinden. In de eerste plaats wilde ik een particulier adres, geen beroeps-pension, en in de tweede plaats wilde ik wel slechts één kamer, maar ook beslist een grote, en, als het kon, een goedkope. Ik had opgemerkt, dat je in een kleine kamer zelfs moeilijk denken kunt. Ik hield er van, om, wanneer ik de novellen overdacht, die ik aan 't schrijven was of schrijven zou, op en neer te lopen door mijn kamer. Tussen twee haakjes: het was mij altijd veel prettiger mijn novellen uit te denken en er over te denken hoe ik ze schrijven zou, dan ze te schrijven, en dit was toch werkelijk niet uit luiheid. Ja, waardoor eigenlijk?

's Morgens had ik me al niet lekker gevoeld, maar tegen zonsondergang begon ik mij heel slecht te voelen; ik dacht dat ik zoiets als koorts kreeg. Daarenboven was ik de gehele dag op de been geweest en derhalve moe geworden. Tegen de avond, vlak tegen de schemer, ging ik over het Woznesenski-prospekt. Ik hield van de Maartzon in Petersburg, inzonderheid van de ondergang, zoals van zelf spreekt: op een heldere vorstavond. De gehele straat blinkt ineens, overgoten van een helder licht. Alle huizen beginnen te blikkeren. Hun grijze, gele en smoezelig-groene kleuren verliezen voor een ogenblik al hun somberheid; het is alsof de ziel dan opheldert, alsof je ineens begint te leven, en nieuwe ideeën, nieuwe gedachten stromen je toe. Wonderlijk, wat één straal van de zon in de ziel van een mens kan doen!

Maar het zonlicht verdween, het werd voelbaar kouder, zó dat de neus pijn ging doen; de schemer werd dichter: uit de magazijnen en winkels glom het gloeilicht. Gekomen op de hoogte van de suikerbakkerij van Müller, bleef ik plotse-ling als aan de grond genageld staan en keek naar de an-

dere kant van de straat, in een soort voorgevoel, dat er iets bijzonders met mij gebeuren zou; op datzelfde ogenblik zag ik aan de overkant een oude man met zijn hond. Ik herinner mij heel goed, dat mijn hart samenknep van een onaangenaam gevoel en ik kon zelf niet uitmaken, wat voor een soort gewaarwording dat was.

Ik ben geen mysticus, in voorgevoelens en voorspellingen geloof ik bijna in 't geheel niet; er zijn evenwel met mij, zo goed als met vele anderen misschien, in het leven enige dingen gebeurd, die eigenlijk niet te verklaren zijn. Neem bijvoorbeeld deze oude man: waarom moest ik die avond, bij mijn ontmoeting met hem, dadelijk voelen, dat met mij iets heel ongewoons zou gebeuren? Overigens, ik was ziek, en de indrukken, die een zieke ontvangt, zijn meestal misleidend.

De grijsaard met zijn langzame, zwakke gang, de benen uitstreckende als waren het stokken, ze bijna niet buigende, voorovergebogen en lichtelijk leunend op zijn wandelstok, naderde de suikerbakkerij. Nog nooit van mijn leven had ik een dergelijk vreemd, onmogelijk wezen gezien. Ook vroeger, vóór deze ontmoeting, wanneer ik hem wel eens bij Müller gezien had, had hij in 't bijzonder mijn aandacht getrokken. Zijn hoge gestalte, zijn gebogen rug, het lijk-keurige tachtigjarige gezicht, zijn oude mantel, gescheurd tot op de naad, de vervormde, ronde, twintig jaren oude hoed, die het kale hoofd bedekte, waarop een plokje al niet meer grijze maar reeds geelachtige haren het enige overblijfsel van haar waren; al de bewegingen, die hij bijna gedachteloos maakte als een mechanische pop, - dit alles moest onwillekeurig ieder, die hem voor de eerste maal ontmoette, treffen. Het was inderdaad wat zonderling, deze hulpeloze grijsaard zo zonder begeleider te zien, te meer, omdat hij veel weg had van een uit een gesticht ontsnapte krankzinnige. Mij trof ook zijn buitengewone magerheid: een lichaam had hij bijna in 't geheel niet, het leek net of de huid hem zo maar over de beenderen gespannen was. Zijn grote betrokken ogen, omgeven van donkerblauwe kringen, keken altijd maar recht voor zich uit, nimmer ter zijde en nooit iets ziende - hiervan was ik overtuigd. Hoewel hij wel naar je keek, schreed hij toch recht op je af, alsof er enkel ledige ruimte om hem was. Ik had dit al eni-

ge malen opgemerkt. Bij Müller kwam hij nog niet lang; niemand wist vanwaar hij kwam en altijd was hij in gezelschap van zijn hond. Van de bezoekers had nooit iemand kunnen besluiten, een gesprek met hem aan te vangen en zelf sprak hij ook nooit met iemand.

'Waarom moet dat toch altijd naar Müller, wat heeft hij daar te maken?' dacht ik, staande aan de overkant van de straat en mij onweerstaanbaar tot hem aangetrokken voelende.

Een soort ergernis - gevolg van mijn ziekte en vermoeidheid - welde in mij op. Waaraan denkt hij? ging ik in mijzelf voort - wat gaat daar in dat hoofd om? Denkt hij eigenlijk in het geheel wel? Zijn gezicht is al zo verstorven, dat het absoluut niets meer uitdrukt. En hoe komt hij aan die monsterachtige hond, die hem maar niet verlaat, als vormt hij één geheel, één onafscheidbaar geheel met hem, en die zo op hem lijkt?

Die ongelukkige hond scheen ook wel een jaar of tachtig te zijn; ja, dat moest hij beslist wezen. In de eerste plaats, zo op het gezicht was hij al zo oud als honden anders nooit zijn, en in de tweede plaats: ik begreep dadelijk, de eerste keer reeds dat ik hem zag, dat deze hond niet een hond was als alle andere, maar een heel bijzondere: hij moest beslist iets fantastisch, iets toverachtigs hebben; misschien was het wel een of andere Mephistopheles in hondengedaante en was zijn lot op de een of andere geheimzinnige wijze met dat van zijn meester verbonden geworden. Als je naar hem keek, moest je dadelijk toegeven, dat het zeker twintig jaar geleden zou zijn, dat hij voor het laatst had gegeten. Hij was mager als een skelet, of (wat op het zelfde neerkomt) als zijn meester. Haar had hij bijna in het geheel niet meer, zelfs niet op de staart, die als een stok neerhing. De kop met de lange oren hing altijd even somber naar beneden. Nog nooit in mijn leven had ik zulk een walgelijke hond gezien. Wanneer zij beiden over de straat gingen, de oude man voorop, de hond achter hem aan, dan raakte de neus van het dier altijd de plooiën van de kleren van zijn meester aan, alsof hij er aan zat vastgeplakt. En hun gang en hun gehele uitzicht scheen met iedere stap te zeggen: 'Oud zijn wij, oud! Here God, wat zijn wij oud!'

Ik herinner mij, hoe mij eens de gedachte in het hoofd

kwam, dat die oude man en die hond levend geworden figuren konden zijn uit een of andere vertelling van Hoffmann, geïllustreerd door Gavarni, en nu rondwandelden in het lieve aardelicht als levende reclameplaten. Ik stak de straat over en ging achter de oude de winkel in.

In de winkel had de oude man geen gunstige indruk gemaakt en Müller begon de laatste tijd reeds, staande achter zijn toonbank, een ontevreden gezicht te zetten bij het binnentreden van de ongenode gast. In de eerste plaats, die zonderlinge gast bestelde nooit iets. Altijd liep hij regelrecht door naar de hoek bij de schoorsteen en nam daar plaats op een stoel. Wanneer de plaats bij de schoorsteen bezet was, dan ging hij, na enige tijd in gedachteloze verbazing gestaan te hebben tegenover de heer die zijn gewone plaats had ingenomen, met een bezorgd gezicht naar de andere hoek bij het raam. Daar koos hij een stoel uit, zette zich voorzichtig daarop neer, nam zijn hoed af, legde die naast zich op de grond, gooide zijn stok naast de hoed en, vervolgens zich achteroverwerpende in zijn stoel, bleef hij drie of vier uren achtereen onbewegelijk zitten. Nooit nam hij een courant of zoiets in de hand, nooit uitte hij een enkel woord, een enkele klank; hij zat maar rond te kijken met grote ogen, maar zulk een stompe, levenloze blik, dat je zou zweren, dat hij niets zag of hoorde van al het hem omringende. De hond, na zich twee of driemaal op dezelfde plaats rondgewenteld te hebben, legde zich somber aan zijn voeten neer, stak zijn snuit tussen de schoenen van zijn meester, ademde diep en, zich in zijn ganse lengte op de grond uitstrekkend, bleef hij ook de gehele avond onbeweeglijk, alsof hij al die tijd dood was. Je kreeg zo de indruk, dat die twee wezens de gehele dag ergens voor dood lagen en alleen tegen de avond even levend werden, uitsluitend om naar Müller te gaan en daarmee een soort geheimzinnige, voor iedereen onbegrijpelijke plicht te vervullen. Een uur of drie, vier gezeten hebbende, stond de oude tenslotte op, greep zijn hoed en ging naar huis. De hond richtte zich dan ook op, klemde de staart weer tussen de benen, liet de kop hangen en volgde machinaal zijn meester, met de oude, langzame gang. De bezoekers van de confiserie begonnen langzamerhand de oude te mijden, zetten zich zelfs niet naast hem neer, als boezemde

hij hun afkeer in. Hij zelf bemerkte hier echter niets van. De bezoekers van de confiserie waren grotendeels Duitsers. Hier verzamelde zich het gehele Woznesenski-prospekt, verschillende patroons: slotenmakers, bakkers, huisschilders, eigenaars van hoedenmagazijnen, zadelmakers enz. - allemaal patriarchale mensen, in de Duitse zin des woords. Bij Müller ging het in het algemeen nogal patriarchaal toe. Heel vaak trad Müller zelf op hem bekende gasten toe en nam met hen aan dezelfde tafel plaats, waarna een flinke hoeveelheid punch werd verzwolgen. De honden en de kleine kinderen van Müller voegden zich ook dikwijls bij hen en dan streelden de bezoekers de kinderen en de honden. Allen kenden ze daar elkaar en allen droegen zij elkaar achting toe. En wanneer de gasten zich verdiepten in de lectuur der Duitse bladen, hoorde men van achter de deur, in de huiskamer van Müller, zijn oudste dochtertje, een meisje met blonde krullen, heel veel lijkende op een wit muisje, op een oude, rammelende piano Augustin spelen. Ik had de gewoonte telkens in het begin van de maand een paar keer naar Müller te gaan om de Russische tijdschriften te lezen, die men er geregeld ontving.

De salon binnentredende, zag ik daar de oude man reeds bij het raam zitten en de hond als vroeger, aan zijn voeten uitgestrekt. Zwijgend ging ik in een hoek zitten en deed mij zelf de diepzinnige vraag: 'Waarom ben ik eigenlijk binnengegaan, terwijl ik hier nu niets te maken heb, terwijl ik ziek ben en het beter was zo gauw mogelijk naar huis te gaan, mijn thee te drinken en te gaan slapen? Het is toch niet alleen om die oude man eens gade te slaan?' Ergernis maakte zich van mij meester. Wat heb ik toch met die man uit te staan? dacht ik, mij de zonderlinge, ziekelijke gewaarwording herinnerende, die ik kreeg toen ik hem op straat bemerkte.

En wat heb ik met al deze vervelende Duitsers te maken? Vanwaar bij mij die fantastische stemming? Vanwaar die dwaze verontrusting over allerlei nietigheden, die ik de laatste tijd bij mijzelf opmerk en die mij belet te leven en een heldere kijk te hebben op mijn leven, hetgeen een diepzinnige criticus al opmerkte bij de ontleding van mijn laatste novelle? Maar denkende en peinzende, bleef ik altijd maar op mijn oude plaats en intussen nam mijn ziekte

steeds toe en ten slotte werd het voor mij zelfs moeilijk mijn warme kamer te verlaten. Ik nam de Frankfurter Zeitung, las twee regels en dutte in. De Duitsers hinderden mij niet. Zij lazten, rookten, en slechts nu en dan, zo eens in het half uur, deelden zij elkaar afgebroken en binnensmonds een of ander nieuwtje uit Frankfort mee, of de een of andere Witz of Scharfsinn uit het bekende Duitse blad Satyr; daarna verdiepten zij zich, met verdubbelde nationale trots, weer in hun lectuur.

Ik sliep een half uur en werd wakker van de heftige koorts-siddering. Ik moest nu toch beslist naar huis gaan.

Maar op dat ogenblik weerhield mij een stomme scène, die in de kamer plaats greep, voor de tweede maal. Ik zeide al, dat de oude man, wanneer hij eenmaal op zijn stoel had plaats genomen, onmiddellijk de blik vestigde op het een of ander voorwerp, waarnaar hij dan de hele avond bleef staren. Soms genoot ook ik de eer, het voorwerp van concentratie te zijn van die blik, gedachteloos hardnekkig en niets onderscheidende; dat was dan een onaangename, zelfs niet uit te houden gewaarwording en gewoonlijk verwisselde ik dan maar zo gauw mogelijk van plaats. Deze keer was het slachtoffer van de oude een jong, rondhoofdig en buitengewoon net gekleed Duitser, met stijf gestreken, hoog boord en een vuurrood gezicht, een pas uit Riga aangekomen koopman, Adam Iwanowietsj Schultz, zoals ik later vernam, een intieme kennis van Müller, maar die de grijsaard en vele van de bezoekers nog niet kende. Met zichtbaar genot de 'Dorfbarbier' lezende, en zijn punch drinkende, hief hij plotseling het hoofd op en bemerkte de op hem gerichte onbeweeglijke blik van de oude. Die blik irriteerde hem. Adam Iwanowietsj Schultz was een humeurig en erg prikkelbaar mens, zoals de meeste 'fatsoenlijke' Duitsers. Het leek hem vreemd en beledigend, dat men zo strak en zonder gêne naar hem keek. Met onderdrukte wrevel wendde hij de ogen af van de zo weinig delicate gast, bromde iets binnensmonds en verborg zich daarna zwijsend achter een courant. Dat hield hij echter niet uit, en na twee minuten keek hij argwanend op van achter zijn courant: altijd nog diezelfde hardnekkige blik, datzelfde domme, zinloze aangestaar.

Ook ditmaal bleef Adam Iwanowietsj zwijsen. Maar toen

hetzelfde zich voor de derde keer herhaalde, stooft hij op en achtte hij zich verplicht voor zijn waardigheid op te komen en niet voor het beschaafde publiek de eer van de prachtige stad Riga, die hij blijkbaar dacht te vertegenwoordigen, te doen bezoedelen. Met een ongeduldige beweging wierp hij de courant weg, sloeg energiek met zijn stok op de tafel, en gloeiende van eergevoel, rood van de punch en ambitie, richtte hij op zijn beurt zijn kleine, vlamme oogjes op de ergerlijke oude man. Het scheen: beide tegenstanders, de Duitser en de grijsaard, wilden elkaar overweldigen door de magnetische kracht van hun blik en wachtten, wie het eerst verlegen zou worden en de blik afwenden. De slag met de stok op de tafel en de energieke houding van Adam Iwanowietsj hadden de aandacht van het gezelschap naar hem toegerokken. Allen legden ogenblikkelijk hun bezigheden neer, en met een gewichtige, zwiigende nieuwsgierigheid beschouwden zij de beide tegenstanders. Het tafereel werd bijzonder komiek. Maar de magnetische kracht van de uitdagende ogen van de rode Adam Iwanowietsj was geheel verspild. De oude, zich om niets bekommerende, bleef strak kijken naar de nu duivels wordende heer Schultz en bemerkte in het geheel niet, dat hij het voorwerp van de algemene belangstelling was geworden, alsof zijn hoofd op de maan was en niet op de aarde. Aan het geduld van Adam Iwanowietsj kwam een einde.

- Waarom kijkt u zo aandachtig naar mij? schreeuwde hij hem toe, in het Duits, met een scherpe, doordringende stem en een dreigend gezicht.

Maar zijn tegenstander ging voort te zwiigen en hoorde de vraag zelfs niet. Adam Iwanowietsj besloot zijn vraag in het Russisch te herhalen.

- Ik zou graag willen weten, waarom u zo voortdurend zo strak naar mij kijkt! riep hij, nu met verdubbelde woede, uit. Ik ben bekend bij het Hof, u niet! voegde hij er bij, van zijn stoel opspringend.

Maar de oude bewoog zich zelfs niet. Een ontevreden gemurmur ging op onder de Duitsers. Müller zelf, toegelopen op het geraas, trad de kamer binnen. Zo midden in het bedrijf vallende, dacht hij, dat de oude doof was en boog zich over tot het oor van de oude man.

- Mijnheer Schultz heeft nu al enkele malen gevraagd, waarom u hem zo hardnekkig blijft aankijken - schreeuwde hij zo luid mogelijk, de onbegrijpelijke bezoeker strak aankijkende.

De oude keek machinaal op naar Müller en plotseling vertoonden zich in het tot nu toe onbewogen gezicht tekenen van verontrusting, van een soort bange opwinding. Hij werd verward, boog zich kreunend over naar zijn hoed, greep haastig zijn stok, hief zich op van zijn stoel en met een bijna klagelijke glimlach, de verlegen glimlach van een arme, die men verjaagt van een bij vergissing ingenomen plaats, maakte hij aanstalten het vertrek te verlaten. In deze gelaten, onderdanige bereidheid van de arme, strompelige grijsaard was zoveel meelijwekkends, zoveel aangrijpends, dat het gehele publiek, en niet het minst van allen Adam Iwanowietsj, dadelijk van mening over de oude veranderde. Het was duidelijk, dat de oude man niet alleen niemand van het gezelschap had kunnen beledigen, maar zelfs ieder ogenblik begreep, dat men hem als een bedelaar van hier zou kunnen verjagen.

Müller was een goedhartig en medelijdend man.

- Neen, neen, sprak hij, de oude aanmoedigend op de schou-
ders kloppend - blijf zitten! Maar Herr Schultz verzoekt u
vriendelijk, niet zo naar hem te kijken. Hij komt aan het
Hof.

Maar de arme man begreep ook hier niets van; hij werd
nog verlegener dan te voren, bukte zich om zijn zakdoek
op te rapen, een oude, versleten doek vol gaten, die uit
zijn hoed gevallen was, en begon zijn hond te roepen, die
onbeweeglijk op de grond lag en blijkbaar stevig sliep, de
beide voorpoten over de kop geslagen.

- Azorka, Azorka! bracht hij met beverige stem uit. - Azor-
ka!

- Azorka, Azorka! - herhaalde de oude op smartelijke toon
en raakte met zijn stok de hond even aan, maar deze ver-
anderde niet van houding.

De stok viel de oude uit de handen. Hij bukte zich, ging
op de knieën liggen en hief met beide handen het snuitje
van Azorka op. Arme Azorka! Hij was dood! Zo geheel
ongemerkt was hij doodgegaan, aan de voeten van zijn
heer, uit ouderdom en misschien ook wel van honger. De

oude man staarde een ogenblik naar het dier, als verplet, schijnbaar niet begrijpende, dat Azorka nu dood was; daarna boog hij zich langzaam over tot zijn gewezen dienaar en vriend en drukte zijn bleke gezicht tegen de dode snuit van de hond. Een minuut ging in zwijgen voorbij. Allen waren geroerd . . . Ten slotte richtte de oude man zich op. Hij zag erg bleek en bibberde, als had hij koorts.

- U kunt hem laten opzetten, sprak medelijdend Müller, de oude toch iets tot troost willende zeggen. - U kunt hem heel goed laten opzetten; Fjodor Karlowietsj Krüger verstaat de kunst van het opzetten uitstekend; Fjodor Karlowietsj Krüger is een meester in het opzetten van dieren, herhaalde Müller nog eens, de stok van de grond oprappende en hem de oude gevend.

- Ja, ik kan uitstekend opzetten! kwam Herr Krüger zelf tussenbeide, van achter zijn tafeltje opstaande. Hij was een lang, mager en welwillend Duitser, met rood, vlokkig haar en een bril op de gebogen neus.

- Fjodor Karlowietsj Krüger heeft veel talent, om allerlei soorten van prachtige dieren op te zetten, voegde Müller er bij, in verrukking komende over zijn inval.

- Ja, ik heb veel talent om allerlei soorten van prachtige dieren op te zetten, herhaalde Herr Krüger opnieuw - en als u wilt zal ik uw hond gratis opzetten, voegde hij er in een aanval van grootmoedige zelfopoffering aan toe.

- Neen, ik zal u betalen als u het beest opzet! riep Adam Iwanowietsj Schultz uit, tweemaal zo rood ziende als gewoonlijk, op zijn beurt brandende van edelmoedigheid en zich de oorzaak, schoon ongewild, van het ongeluk achtende.

De oude man hoorde dit alles aan, maar begreep er blijkbaar niets van en beefde als vroeger over zijn gehele lichaam.

- Wacht even. Drink nog één glaasje fijne cognac! schreeuwde Müller, ziende dat de zonderlinge gast moeite deed om weg te komen.

Men bracht cognac. De oude man nam machinaal het glaasje aan, maar zijn handen beefden en voor hij het aan de mond had gebracht had hij al de helft van zijn cognac gemorst, en zonder een druppel geproefd te hebben, plaatste hij het daarna weer op het presenteerblad. Daarna, glim-

lachende met een vreemde, hier helemaal niet passende glimlach, verliet hij met snelle, ongelijke tred de salon, Azorka op de plaats waar hij lag achterlatende. Allen stonden verstomd, er ging een luid geroep op.

- Schwerenot! Was für eine Geschichte? vroegen de Duitsers elkaar af.

Ik besloot dadelijk de oude man te volgen. Op enige schreden van de confiserie, rechts-afslaande, was een smalle en donkere zijstraat, aan beide zijden ingesloten door grote huizen. Iets in mij zeide mij, dat de oude man hier was ingegaan. Aan het tweede huis van deze straat werd gebouwd en het was omgeven door een grote omheining. De heining kwam bijna tot midden in de straat; tegen de heining aan was een houten stoep gemaakt voor de voorbijgangers. In de donkere hoek, gevormd door de heining en het huis, vond ik de oude. Hij zat op de rand van de houten stoep en met beide handen ondersteunde hij het hoofd, terwijl de ellebogen op de knieën rustten. Ik ging naast hem zitten.

- Luister eens, zei ik, niet goed wetende, hoe eigenlijk te beginnen - treur niet om Azorka. Kom, ik zal u wel naar huis brengen. Ik zal dadelijk een koetsier aanroepen. Waar woont u? De oude man antwoordde niet. Ik wist niet wat te doen. Voorbijgangers zag ik niet. Plotseling greep hij mij bij de hand.

- Ik heb het zo benauwd! bracht hij met hese, bijna onhoorbare stem uit, - zo benauwd.

- Kom, laten we naar huis gaan! riep ik uit, opstaande, en alle moeite doende hem ook op te trekken: - u drinkt uw thee en gaat naar bed . . . Ik zal dadelijk een koetsier roepen. En ik zal ook een dokter laten komen. Ik ken een dokter. . .

Ik herinner mij niet meer wat ik allemaal tegen hem gezegd heb, maar toen hij half overeind was gekomen viel hij al weer op de grond en begon iets te mompelen met dezelfde hese, verstikte stem. Ik boog mij nog dichter over hem heen en luisterde.

- Op Wasili-Ostrof, kreunde de oude, zesde linie . . . zesde linie . . .

Hij zweeg.

- Woont u op Wasili-Ostrof? Maar u ging een heel andere richting uit; dan had u links en niet rechts moeten afslaan.

Ik zal u dadelijk thuisbrengen . . .

De oude bewoog zich niet. Ik nam hem bij de hand: zijn arm viel als dood weer neer. Ik keek hem in het gelaat, raakte zijn gezicht aan - hij was dood. Het leek mij toe alsof dit alles in een droom gebeurde.

Deze gebeurtenis veroorzaakte mij een hoop last, gedurende welke mijn koorts vanzelf overging. De woning van de oude man was spoedig gevonden. Hij woonde echter niet op Wasili-Ostrof, maar twee huizen van de plek af, waar hij stierf, in het huis van een zekere Klugen, op de vijfde étage. Hij had een aparte woning, bestaande uit een klein voor-kamertje en een grote, lage kamer met drie lange, smalle vensters. Het ameublement bestond uit een tafel, twee stoelen en een heel oude canapé, hard als een kei en waar aan alle kanten het zeegras uitstak; het scheen dat de meubelen aan de verhuurder behoorden. De kachel was blijkbaar in lang niet gestookt; licht was er ook in het geheel niet. Ik begon nu werkelijk te denken, dat de oude man zich tot een gewoonte had gemaakt naar Müller te gaan alleen met de bedoeling wat licht en warmte te hebben. Op de tafel stond een ledige aarden kruik en lag een oude, harde broodkorst. Geld was er nergens te vinden, geen halve cent. Zelfs geen schoon linnengoed was er meer om hem in te begraven; één van de burens stond daarom een overhemd voor dat doel af. Het was duidelijk, dat hij op die manier niet had kunnen leven, zo geheel alleen, en dat dus de een of ander hem zo nu en dan, al was het maar eens een enkele maal, moest hebben bezocht. In een la van de tafel vond men zijn paspoort. De overledene was iemand van vreemde afkomst, maar Russisch onderdaan: Jeremia Smith, machinist van beroep, acht-en-zeventig jaar oud. Op de tafel lagen twee boeken: een beknopte Geographie en een Nieuw Testament in het Russisch, met potloodonderstrepingen en nagelkrassen. Ik eigende mij deze boeken toe. Men ondervroeg de verschillende bewoners van het huis, de eigenaar - niemand wist eigenlijk iets omtrent hem.

Het huis werd door verschillende personen bewoond, bijna allemaal handwerkslui en Duitse dames, die gemeubileerde kamers met pension en bediening verhuurden. De huiseigenaar, een beschaafd man, kon ook maar zeer weinig omtrent zijn gewezen huurder zeggen, behalve dat de door

hem bewoonde kamers zes roebel in de maand deden, dat hij er vier maanden woonde, maar de twee laatste maanden geen cent had kunnen betalen, zodat men genoodzaakt zou zijn geweest hem er uit te zetten. Men vroeg ook of er nooit iemand bij hem kwam. Maar niemand kon op deze vraag een bevredigend antwoord geven. Het huis was groot, en er gaan dagelijks heel wat mensen in en uit in zulk een ark van Noach; je kunt ze niet allen uit elkaar houden. De portier, die vijf jaren achtereen in dit huis gediend had en ten minste enige opheldering zou hebben kunnen geven, had juist tien dagen tevoren zijn functie overgedaan aan zijn neef, een jonge man, die de helft van de bewoners nog niet persoonlijk kende. Ik weet niet precies wat al die informatie tenslotte aan het licht brachten, maar het eind van de geschiedenis was dan toch, dat de oude man begraven werd. In die dagen, tussen andere bezigheden door, wandelde ik eens over Wasili-Ostrof, zesde linie, maar daar gaande moest ik toch bij mijzelf denken: wat kan ik daar toch zien, in die zesde linie, behalve een rij doodgewone huizen? Maar waarom, dacht ik bij mijzelf, sprak de oude man stervend van de zesde linie van Wasili-Ostrof? IJlde hij niet?

Ik bekeek het nu lege kwartier van Smith en het beviel mij nog al. Ik besloot er te gaan wonen. Het voornaamste was de grote kamer, hoewel zij een beetje laag was, zodat het mij de eerste tijd telkens scheen, als stootte ik met mijn hoofd tegen het plafond. Overigens, ik wende er spoedig. Voor zes roebel in de maand kun je beslist niets beters krijgen. Het idee, een eigen, aparte woning te hebben verleidde mij. Ik moest nu alleen nog naar enige bediening omzien, omdat geheel zonder enige hulp ik er toch niet leven kon. De portier beloofde mij, de eerste tijd tenminste eenmaal per dag even te komen kijken en mij te helpen in een uiterst geval. En wie weet, dacht ik, komt de een of andere keer wel eens iemand naar de oude vragen? Er waren overigens al vijf dagen verstreken sinds hij overleden was en er was nog niemand geweest.

H O O F D S T U K II

IN die tijd, een jaar geleden nu, was ik medewerker aan verschillende tijdschriften, schreef ik artikelen en geloofde ik vast, dat het mij eens zou gelukken, iets groots en goeds te schrijven. Ik werkte toen aan een grote roman; maar het slot is, dat ik nu, op dit ogenblik, in het ziekenhuis lig en waarschijnlijk spoedig zal sterven. En wanneer ik spoedig sterf, waarom zal ik dan nu eigenlijk mijn herinneringen opschrijven?

Ik herinner mij onwillekeurig en onafgebroken dat gehele laatste jaar van mijn leven. Ik zou nu alles willen opschrijven en als ik daartoe zou overgaan, dan, schijnt het mij toe, zou ik sterven van weemoed. Al deze voorbijgegane indrukken ontroeren mij soms tot pijn, tot marteling toe. Onder de pen nemen zij een meer rustig, ordelijk karakter aan; zij gaan minder op een droom, op een nachtmerrie gelijken. Zo schijnt het mij toe. Alleen reeds de mechanische beweging van het schrijven doet veel: zij maakt rustiger, koelt alle heftigheid, het wekt de oude schrijversgewoonten weer in mij op, zet mijn herinneringen en zieke gedachten om in handeling, in bezigheid . . . Ja, het is een goed idee, waar ik op ben gekomen. Eens heeft de verpleger er misschien nog iets aan, al was het alleen maar om 's winters de tochtreden in de vensters en muren mee dicht te stoppen.

Maar ik ben mijn verhaal, zoals ik bemerk (ik weet niet waarom eigenlijk) in het midden begonnen. Wanneer je alles wilt optekenen, moet je toch eigenlijk met het begin beginnen. Overigens, mijn autobiografie zal niet groot zijn.

Ik ben niet hier geboren, maar ver hier vandaan, in het gouvernement X. Mijn ouders zullen waarschijnlijk wel heel beste mensen geweest zijn, maar zij lieten mij al heel vroeg alleen op de wereld achter, en ik werd opgevoed in het huis van Nikolaj Sergejewietsj Ichmenjef, eigenaar van een klein landgoed, die mij uit medelijden opnam. Hij had alleen een enig dochttertje, een kind drie maanden jonger dan ik. Wij groeiden met elkaar op als broer en zuster.

O lieve, lieve jeugd. Wat is het toch dom over je te treuren

en heimwee te hebben naar je in je vijf-en-zeventigste levensjaar, en om stervende alleen aan jou te denken met vreugde en dankbaarheid! Toen was er aan de hemel zo'n heldere, zo'n helemaal niet Petersburgse zon en vrolijk klopten onze jeugdige harten. Toen waren er velden en bossen rondom ons en niet massa's dode stenen zoals nu. Wat een prachtige tuin en park waren er op Wasieljefskoje, waar Nikolaj Sergejewietsj rentmeester was; in die tuin ging ik altijd met Natasja wandelen, en achter de tuin was een groot, dicht bos, waarin wij kinderen eens beiden verdwaalden . . . Gouden, heerlijke tijd! Het leven was toen nog zo jong, zo aantrekkelijk, zo geheimzinnig, en het was zo zoet er kennis mede te maken. Toen was het alsof achter iedere struik, achter iedere boom nog iemand leefde, voor ons geheimzinnig en onbekend; en wanneer, zoals soms gebeurde, in de diepe dalen de avondschemer zich verdichtte en als met grijze guirlandes zich om de struiken slingerde, zich aanvlijde tegen de stenen rug van ons groot ravijn, dan keken Natasja en ik, hand in hand op de oever staande, met angstige nieuwsgierigheid in de diepte en wachtten, of er niet uit de nevel van de bodem van het ravijn iemand te voorschijn zou komen en ons bij de naam noemen en zo de sprookjes van onze njanja¹⁾ waar maken. Op een keer, al heel lang daarna, herinnerde ik Natasja eraan, hoe men eens een kinderleesboek voor ons gekocht had, hoe wij toen dadelijk de tuin inliepen, naar de vijver, waar onder een oude dikke ahorn onze geliefkoosde groene bank stond, daar gingen zitten en het toversprookje 'Alfons en Dalinde' begonnen te lezen. Zelfs nu nog kan ik mij dit sprookje niet herinneren zonder een vreemd ontroerd gevoel, en toen ik een jaar geleden Natasja de eerste regels weer in herinnering bracht: 'Alfons, de held van mijn verhaal, werd geboren in Portugal; Don Ramis, zijn vader', enz., moest ik bijna huilen. Het schijnt, dat dit een heel domme indruk maakte, want Natasja glimlachte zo vreemd over mijn geestdrift. Overigens, zij scheen het zichzelf dadelijk te herinneren en spoedig begon zij zelf de oude herinneringen op te halen. Het ene woord haalde het andere en zij geraakte ook in verrukking. Een heerlijke avond was dat; wij brachten alles

1) Kindermeid.

weer in onze herinnering terug: hoe, toen ik naar de kostschool in de hoofdstad van ons gouvernement werd gezonden, zij huilde, en onze laatste scheiding, toen ik Wasieljefskoje voor goed verliet. Ik had toen de kostschool al doorlopen en ging naar Petersburg, om mij voor te bereiden voor de Universiteit. Ik was toen zeventien jaar, zij vijftien. Natasja zegt, dat ik toen zo lelijk en akelig lang was, dat men mij niet zonder lachen kon aanzien. Op het ogenblik van afscheid voerde ik haar terzijde, om haar iets heel gewichtigs te zeggen; maar mijn tong scheen plotseling te verlammen en haperde. Zij herinnerde zich nog, dat ik toen erg ontroerd was. Het spreekt van zelf, dat ons gesprek toen niet erg vlotten wou. Ik wist niet wat te zeggen en zij zou mij waarschijnlijk ook niet begrepen hebben. Ik heb alleen bitter geweend en ben zo weggegaan, zonder iets gezegd te hebben. Lange tijd daarna, in Petersburg, zagen wij elkaar weer. Dat is nu twee jaar geleden. De oude Ichmenjef was naar Petersburg gekomen, in verband met een rechtsgeeding, en ik was juist als schrijver opgetreden.

H O O F D S T U K I I I

NIKOLAJ SERGEJEWIETSJ was van een heel goede, maar reeds lang verarmde familie. Overigens had hij van zijn ouders enige landgoederen met een totale bevolking van honderdvijftig zielen geërfd. Twintig jaar oud trad hij in militaire dienst, bij de huzaren. Alles ging heel goed, maar in zijn zesde dienstjaar verspeelde hij eens op een ongelukkige avond zijn gehele bezitting. Hij sliep de gehele nacht niet. De volgende dag echter verscheen hij weer aan de speeltafel en zette zijn paard in - het laatste wat hij had. Hij won, zette opnieuw in, won weer, daarna nog eenmaal en na een half uur had hij een van zijn bezittingen, het dorp Ichmenjefka, groot vijftig zielen, volgens de laatste revisie, teruggewonnen. Hij staakte toen het spel en vroeg de volgende dag zijn ontslag. Honderd zielen had hij onherroepelijk verloren. Na twee maanden verliet hij de dienst met de rang van luitenant en begaf zich naar zijn goed. Nooit in zijn leven heeft hij daarna over zijn verlies gesproken en, hoewel hij zeer goedhartig was, zou hij beslist gebrouilleerd zijn met degene, die hem er aan zou hebben herinnerd. Op zijn landgoed begon hij zich met ijver op het beheer daarover toe te leggen, en vijf en twintig jaar oud, trouwde hij met een arm freuletje, Anna Andrejefna Schoemilowa, die geen cent meebracht, maar haar opvoeding had ontvangen in een gouvernements-adelspensionaat, bij een emigrante Mont-Revèche, waar Anna Andrejefna haar gehele leven trots op was, ofschoon nooit iemand had kunnen ontdekken, waarin die „opvoeding” dan eigenlijk bestond. Nikolaj Sergejewietsj werd een uitstekend landheer. De zoons van zijn buurman kwamen zelfs bij hem in de leer. Er waren enige jaren voorbijgegaan, toen onverwachts op het aangrenzend landgoed Wasieljefskoje, groot negenhonderd zielen, de eigenaar, vorst Pjotr Aleksandrowietsj Walfowski, uit Petersburg aankwam. Zijn komst verwekte nogal opschudding in de omtrek. De vorst was een nog jong man, ofschoon al niet meer in de eerste jeugd, had een tamelijk hoge rang, gewichtige connecties, was erg mooi, had vermogen en was, ten slotte, weduwnaar, wat vooral voor de

dames en jongedames uit het district van veel gewicht was. Er gingen geruchten van een schitterende ontvangst, welke hem in de hoofdstad van het gouvernement door de gouverneur was bereid, tot wie hij nog in een soort bloedverwantschap stond; hoe alle dames „krankzinnig werden van zijn hoffelijkheid” enz. enz. In één woord, hij was een van de schitterendste vertegenwoordigers van de hoge Petersburgse wereld, die zo nu en dan in een gouvernementsstad verschijnen en daar het meest ongewone effect maken. De vorst was evenwel niet erg vriendelijk, inzonderheid niet tegenover hen, die hij niet nodig had en die hij een beetje lager dan zichzelf achtte. Het kwam niet in zijn hoofd op met de eigenaars der aangrenzende landgoederen kennis te maken, waardoor hij zich reeds aanstonds een menigte vijanden maakte. En daarom verwonderden allen zich in de hoogste mate, toen hij plotseling op het idee kwam, een visite af te leggen bij Nikolaj Sergejewietsj. Nu was het een feit, dat Nikolaj Sergejewietsj een van zijn aller dichtste bureu was. Op den huize Ichmenjef maakte de vorst een geweldige indruk. Hij bracht dadelijk Ichmenjef en zijn vrouw beiden in de hoogste verrukking; inzonderheid Anna Andrejefna was in extase over hem. Enige tijd later was hij bij hen al zo goed als een huisvriend, kwam iedere dag aan, nodigde hen bij zich, was geestig, vertelde anecdoten, speelde op hun ongelukkige piano en zong. De Ichmenjefs konden maar niet van hun verbazing bekomen; hoe was het mogelijk van zulk een beste, lieve man te zeggen, dat hij een trotse, terughoudende, droge egoïst was? Men moest wel aannemen, dat Nikolaj Sergejewietsj, die een eenvoudig, openhartig en onijverzuchtig man was, op de vorst een uitstekende indruk had gemaakt. Maar spoedig loste zich alles op. De vorst was in Wasieljefskoje gekomen om zijn rentmeester weg te jagen, een schelmachtig Duitser, een energiek agronoom, begiftigd met eerbiedwaardig grijs haar, een bril en een gebogen neus, maar die bij al deze voortreffelijkheden stal op de meest schaamteloze wijze en daarenboven buitengewoon hard was voor de moezieks ¹⁾). Iwan Karlowietsj werd echter ten slotte op heterdaad betrapt, deed erg beledigend, sprak heel druk van ‘Duitse

¹⁾ Boeren.

eerlijkheid', maar werd, niettegenstaande dat alles, toch weggejaagd en zelfs op niet al te eervolle wijze. De vorst had nu behoefte aan een geschikt persoon om zijn goed te besturen en zijn keus was gevallen op Ichmenjef, die een uitstekend agronoom en een man van eer was, aan welk laatste niet de minste twijfel kon bestaan. Het schijnt, dat de vorst heel graag zou hebben gezien, dat Nikolaj Sergejewitsj zich uit eigen beweging zou hebben aangeboden, maar dat gebeurde niet en op een goede ochtend stelde de vorst dus zelf, in de vorm van een vriendelijk, beleefd verzoek, hem voor, het bestuur van Wasieljefskoje op zich te nemen. Aanvankelijk bedankte Ichmenjef, maar het hoge salaris lokte Anna Andrejefna erg aan en de verdubbelde minzaamheid van de vorst verbrak bij Ichmenjef de laatste tegenstand.

De vorst had zijn doel bereikt. Hij was namelijk een uitstekend mensenkenner. In de korte tijd van zijn kennisschap met Ichmenjef had hij heel goed gezien met wie hij te doen had en hij begreep, dat hij Ichmenjef voor zich moest winnen door hartelijkheid, dat hij zijn genegenheid winnen moest en dat, zonder dit, geld alleen heel weinig zou uitrichten. Hij had een rentmeester nodig, die hij blindelings en voor altijd vertrouwen kon, zodat hij zelf nooit meer in Wasieljefskoje zou behoeven te verschijnen, zoals hij dan ook inderdaad zich voornam. De betovering, waarin hij Ichmenjef had gebracht, was zo sterk, dat deze innig geloofde in zijn vriendschap. Nikolaj Sergejewitsj was een van die allergeedhartigste en naïef-romantisch aangelegde mensen, die in Rusland zo sympathiek zijn, wat men ook van ze zeggen mag, en die, als zij eens van iemand houden (God wete waarom soms!) zich met gans hun ziel aan hem toewijden, hun aanhankelijkheid soms tot het komische opvoerend.

Er gingen vele jaren voorbij. Het landgoed van de vorst bloeide. De verhouding van de eigenaar van Wasieljefskoje en de rentmeester was van beide zijden zonder enige onaangenaamheid, maar beperkte zich tot droge, zakelijke correspondentie. De vorst, zich absoluut niet inlatende met de door Ichmenjef getroffen schikkingen, gaf hem echter nu en dan adviezen, welke Ichmenjef verstedd deden staan door het practisch en zaakkundig inzicht waarvan zij blijk

gaven. Het was duidelijk, dat hij er niet van hield, iets onnodig verloren te laten gaan, maar integendeel de kunst verstond om zijn bezitting in waarde te doen toenemen. Vijf jaren na zijn bezoek aan Wasieljefskoje zond hij Nikolaj Sergejewietsj een volmacht tot aankoop van een ander, allerprachtigst goed, vierhonderd zielen groot, in hetzelfde gouvernement. Nikolaj Sergejewietsj was in extase; de successen, die de vorst had, de geruchten over de schitterende carrière, die hij maakte, gingen hem zeer aan het hart, alsof zij zijn bloedeigen broer golden. Maar zijn verrukking steeg volledig ten top, toen de vorst hem, in een voorkomend geval, een blijk van zijn buitengewoon vertrouwen gaf. Dit geschiedde aldus... Maar neen, nu moet ik eerst enige bijzonderheden verhalen uit het leven van Vorst Walkofski, die in zekere zin tot de hoofdpersonen van mijn roman behoort.

H O O F D S T U K I V

Ik vertelde reeds vroeger, dat hij weduwnaar was. Hij was nog in zijn eerste jeugd getrouwd en om geld. Van zijn ouders, die in Moskou compleet over de kop waren gegaan, had hij zo goed als niets ontvangen. Wasieljefskoje was beleend en over-beleend; met grote bedragen was het bezaard. De twee-en-twintigjarige vorst bleef geen cent over en hij was genoodzaakt een betrekking te aanvaarden op een kanselarij in Moskou. Zijn huwelijk met een reeds bejaarde koopmansdochter redde hem. De koopman bedroog hem natuurlijk wat betreft de bruidschat, maar in ieder geval was hij in staat het ouderlijk landgoed terug te kopen en financieel weer een klein beetje op de been te komen. De koopmansdochter die nu de vrouw van de vorst werd, kon ternauwernood schrijven, wist geen tien woorden te pas te zeggen, was lelijk en had slechts één goede eigenschap: zij was goedhartig en kon zich in alles schikken. De vorst maakte waar het kon gebruik van deze goede eigenschap van zijn vrouw; na het eerste huwelijksjaar liet hij zijn vrouw, die hem intussen een zoon geschonken had, achter onder de hoede van haar vader in Moskou, en reisde zelf naar het gouvernement X, waar hij door bemiddeling van een invloedrijk Petersburgs bloedverwant een tamelijk gewichtige betrekking had gekregen. Zijn hart hunkerde naar onderscheidingen, verhogingen, naar carrière maken, en daar hij wist dat hij met zijn vrouw nòch in Petersburg nòch in Moskou zou kunnen leven, besloot hij, in afwachting van iets beters, zijn carrière in de provincie te beginnen.

Men zegt, dat hij reeds in het eerste jaar van zijn huwelijk zijn vrouw het leven had vergald door zijn ruw optreden tegen haar. Dit gerucht had Ichmenjef altijd boos gemaakt en met vuur kwam hij steeds op voor de yorst, bewerende, dat deze niet in staat was tot iets laaghartigs of minderwaardigs. Maar na zeven jaar overleed zijn vrouw en de vorst, nu weduwnaar, verhuisde dadelijk naar Petersburg. In Petersburg verwekte hij zelfs enig opzien. Nog jong, mooi, vermogend, begiftigd met vele voortreffelijke eigen-

schappen, beslist geestig, een man van smaak en voortdurende opgewektheid, kwam hij niet in Petersburg als een gelukszoeker, speculerende op de bescherming van invloedrijke personen, maar tamelijk onafhankelijk. Men zegt, dat er werkelijk iets betoverends in hem was, iets dat je overwon, iets sterks. Vooral de dames hadden met hem op en een relatie met een van de meeste bekende Petersburgse schoonheden verschafte hem ongehoorde roem. Hij smeed met het geld, niettegenstaande zijn aangeboren berekendheid, die bijna aan gierigheid grensde, verloor, als het nodig was, bij het kaartspel en toonde zelfs geen wrevel, wanneer de verliezen groot waren. Maar niet om verstrooiing te zoeken was hij in Petersburg gekomen: het was hem er om te doen, zijn carrière op een schitterende wijze te be-sluiten. Hij bereikte dit. Graaf Nainski, zijn bekende invloedrijke bloedverwant, die geen aandacht aan hem zou hebben geschonken, wanneer hij als een gewoon verzoeker tot hem gekomen was, vond, getroffen door zijn successen in de haut monde, wel aanleiding en gelegenheid zijn bijzondere aandacht aan hem te wijden en verwaardigde zich zelfs de zevenjarige zoon van de vorst in zijn eigen huis te laten opvoeden. In die tijd viel ook de reis van de vorst naar zijn landgoed Wasieljefskoje en zijn kennismaking met de Ichmenjefs. Ten slotte door de bemiddeling van de graaf een gewichtige betrekking bij een van de voornaamste gezantschappen verkregen hebbende, begaf hij zich naar het buitenland. Over het vervolg van zijn leven zijn de berichten enigszins vager: er wordt gefluisterd van iets heel zonderlings, dat in het buitenland met hem moet zijn voorgevallen, maar niemand kon zeggen, wat dat eigenlijk was. Men wist alleen, dat hij een vierhonderd tal zielen had weten bij te kopen, wat ik hierboven reeds vermeldde. Eerst na verscheidene jaren keerde hij uit het buitenland terug, om onmiddellijk in Petersburg een gewichtige post te gaan bekleden. De Ichmenjefs bereikte het gerucht, dat hij voor de tweede maal in het huwelijk zou treden en daardoor verwant worden aan een aanzienlijke, rijke familie. 'Hij komt nog eens tot naam!' sprak Nikolaj Sergejewitsj en wreef zich de handen van genoegen. Ik was toen in Petersburg op de Universiteit en herinner mij, hoe Ichmenjef mij speciaal schreef en mij verzocht te informeren of die geruch-

ten omtrent een huwelijk juist waren. Hij schreef ook de vorst en verzocht deze, mij in zijn bescherming te nemen, maar de vorst liet deze brief onbeantwoord. Hij wist slechts, dat zijn zoon, die aanvankelijk bij de graaf was opgevoed, daarna op het lyceum, toen, negentien jaar oud, zijn propaedeutisch examen had afgelegd. Ik schreef Ichmenjef hierover en voegde er zelfs bij, dat de vorst heel veel van zijn zoon hield, hem verwende en zelfs al plannen maakte voor zijn toekomst. Dit alles vernam ik van een kennis, die de jonge vorst persoonlijk kende. Omstreeks die tijd ontving Nikolaj Sergejewietsyj op een goede morgen een brief van de vorst, die hem in de hoogste verbazing bracht . . .

De vorst, die zich, zoals ik reeds vermeldde, tot op die tijd op het punt van zijn verhouding tot Nikolaj Sergejewietsyj bepaald had tot een droge, zakelijke correspondentie, schreef hem nu ineens heel uitvoerig, vertrouwelijk en openhartig over zijn familie-omstandigheden en beklagde zich over zijn zoon, die hem bedroefde door zijn slecht gedrag; natuurlijk behoefde men naar de ondeugd van zulk een 'jongen' nog niet zo ernstig te kijken (de vorst deed blijkbaar zijn best hem te verontschuldigen) maar toch was hij besloten zijn zoon te straffen, hem eens bang te maken, en dat wilde hij doen door hem enige tijd naar Wasieljefskoje te zenden en daar onder het toezicht te stellen van Ichmenjef. De vorst schreef, dat hij ten volle vertrouwde op zijn 'allerbeste en alleredelste Nikolaj Sergejewietsyj en in het bijzonder op Anna Andrejefna', verzocht hun beiden, zijn 'windbui' in hun familie op te nemen, te trachten hem daar in de eenzaamheid tot een verstandig mens te maken, hem lief te hebben, indien mogelijk, en, dat was de hoofdzak, te trachten zijn lichtzinnig karakter te veranderen en 'hem goede en strenge regels bij te brengen, welke in het menselijk leven zo onontbeerlijk zijn.' Het spreekt vanzelf, dat de oude Ichmenjef vol vreugde het voorstel van de vorst aannam. De jeugdige vorst kwam en werd opgenomen als een eigen zoon.

Spoedig begon Nikolaj Sergejewietsyj vurig van hem te houden, niet minder dan van zijn Natasja; zelfs later, na de definitieve breuk tussen de oude vorst en de Ichmenjefs, dacht de oude man dikwijls nog met verrukking aan zijn Alosja, - zo was hij gewoon vorst Aleksej Petrowietsyj te

noemen. Inderdaad was Alosja een allerliefste jongen; mooi, zwak en zenuwachtig als een vrouw, maar tegelijkertijd vrolijk en eenvoudig van hart, openhartig en gevoelig voor de edelste invloeden, met een liefhebbend, waarheidslievend en erkentelijk hart, werd hij de idole in den huize Ichmenjef. Niettegenstaande zijn negentien jaren was hij nog geheel een kind. Het was eigenlijk moeilijk na te gaan, wát de reden was, waarom zijn vader, die, naar gezegd werd, zoveel van hem hield, hem hierheen gezonden had. Men zeide, dat het jonge mens in Petersburg erg geboemeld had, geen betrekking had willen aanvaarden en daardoor zijn vader bedroefd had. Nikolaj Sergejewiëtsj ondervroeg Alosja niet, omdat vorst Pjotr Aleksejewiëtsj in zijn brieven blijkbaar het stilzwijgen wenste te bewaren over de eigenlijke reden van de verbanning van zijn zoon. Overigens, er drongen geruchten door van een onvergeeflijk slecht gedrag van Alosja, van een liaison, die hij met de een of andere dame had gehad, van een uitdaging tot een duel, van een ongelooflijk groot verlies in het kaartspel; er werd zelfs gefluisterd van geld dat niet van hem was en dat hij er zou hebben doorgebracht. Maar ook ging er een gerucht, dat de vorst zijn zoon niet zou hebben weggezonden omdat deze zich op enigerlei wijze zou hebben misdragen, maar eenvoudig uit een of ander bijzonder egoïstisch oogpunt.

Nikolaj Sergejewiëtsj sprak dit gerucht met alle verontwaardiging tegen, temeer, omdat Alosja buitengewoon veel van zijn vader hield, die hij zijn gehele kindsheid en jongelings-tijd door niet gekend had; hij sprak over hem met verrukking, met extase bijna; het was duidelijk, dat hij geheel onder invloed van zijn vader stond. Alosja had het nog wel eens over een gravinnetje, dat hij en zijn vader gelijktijdig het hof maakten, maar hij had (naar hij beweerde) succes en zijn vader was naar aanleiding daarvan vreselijk boos op hem geworden. Hij vertelde deze geschiedenis altijd met veel gloed, met een kinderlijke eenvoudigheid, met een heldere, vrolijke lach, maar Nikolaj Sergejewiëtsj brak hem dan altijd af.

Alosja bracht reeds ruim een jaar in zijn verbanning door, schreef op vastgestelde tijden zijn vader eerbiedige en verstandige brieven en wende ten slotte zó op Wasieljefskoje, dat, toen in de zomer de vorst zelf op het goed kwam

(waarvan hij de Ichmenjefs van te voren verwittigd had), de verbannene zelf zijn vader verzocht hem zolang mogelijk op Wasieljefskoje te laten, bewerende, dat hij het buitenleven zijn eigenlijke bestemming voelde te zijn. Alle besluiten en strevingen bij Alosja vonden hun oorsprong in zijn buitengewone, nerveuze ontvankelijkheid, zijn vurig hart en zijn lichtzinnigheid, die aan gedachteloosheid grensde, uit zijn buitengewone gevoeligheid voor invloeden van buiten en zijn volslagen gebrek aan wilskracht. Maar de vorst hoorde zijn verzoek enigszins achterdochtig aan . . .

Over het algemeen viel het Nikolaj Sergejewietsj moeilijk in de vorst zijn vroegere 'vriend' te herkennen: vorst Pjotr Aleksandrowietsj was enorm veranderd. Hij was nu ineens bijzonder 'op zijn hoede' geworden tegenover Nikolaj Sergejewietsj; ten opzichte van de rekeningen toonde hij een weerzinwekkende hebzucht, gierigheid en ongelooflijke nauwkeurigheid. Dit alles bedroefde de goede Ichmenjef vreselijk; hij deed lange tijd zijn best zichzelf niet te geloven. Alles ging nu geheel anders dan bij het eerste bezoek, veertien jaar te voren; ditmaal ging de vorst kennis maken met al zijn burens, die, zoals vanzelf spreekt, allen tot de hoogste kringen behoorden. Nikolaj Sergejewietsj bezocht hij echter geen enkele keer en hij ging met hem om als een ondergeschikte.

Plotseling gebeurde er iets onverwachts: zonder enige aanwijsbare oorzaak kwam het tot een breuk tussen de vorst en Nikolaj Sergejewietsj. Er werden heftige, beledigende woorden geuit, van beide zijden. Verontwaardigd trok Ichmenjef zich uit Wasieljefskoje terug, maar daarmee was de geschiedenis niet geëindigd. Door de gehele omtrek gingen de meest weerzinwekkende lasterpraatjes rond. Er werd beweerd, dat Nikolaj Sergejewietsj, het karakter van de jonge vorst kennende, zich diens gebreken ten nutte had willen maken; dat zijn dochter Natasja (toen een meisje van zeventien jaren) op de twintigjarige jongen verliefd was geworden; dat de vader en de moeder die liefde aanwakkerden, hoewel zij de schijn aannamen of zij niets er van bemerkten; dat de intrigerende, 'zedeloze' Natasja het jonge mens, dat het gehele jaar door bijna geen enkel werkelijk hoogstaand meisje had ontmoet, zoals er in de adellijke families op het land zoveel opgroeien, ten slotte geheel be-

toverd had. Er werd zelfs gezegd, dat de beide gelieven onder elkaar reeds besloten hadden in het geheim (zogenaamd zonder medeweten van Natasja's ouders) te huwen in het dorp Grigorjefna, op vijftien werst afstand van Wasieljefskoje, maar dat de ouders van Natasja alles tot in de kleinste bijzonderheden wisten en hun dochter op de meest onbeschaamde wijze van raadgevingen hadden gediend. In één woord, in een geheel boek kan niet worden beschreven al wat de klets-kousen uit het gouvernement, van beiderlei geslacht, naar aanleiding van deze geschiedenis hadden weten rond te vertellen. Maar het meest wonderlijke van alles was, dat de vorst dit alles volkomen geloofde en zelfs speciaal hiervoor naar Wasieljefskoje was gekomen, naar aanleiding van een anoniem schrijven uit de provincie, dat hij in Petersburg ontvangen had. Natuurlijk, wie Nikolaj Sergejewietsj ook maar een klein beetje kende zou geen woord hebben kunnen geloven van al de beschuldigingen die tegen hem werden ingebracht; maar intussen, zoals dat gaat: allen spraken er over, allen schudden het hoofd, en . . . veroordeelden hem onmiddellijk. Ichmenjef was te fier om zijn dochter tegenover al de kwaadsprekers te rechtvaardigen en verbood zijn Anna Andrejefna ten strengste, de bureu enige verklaring, van welke aard dan ook, te doen. Natasja zelf wist toen de lasterperiode al een jaar aan de gang was nog geen woord van al die praatjes en lasterijen: de gehele geschiedenis werd voor haar zorgvuldig geheim gehouden en zij was vrolijk en onschuldig als een twaalfjarig kind. Intussen werd het conflict steeds ernstiger. Gediensstige geesten om het vuurtje op te stoken waren er natuurlijk genoeg. Er verschenen aanklagers en getuigen, die de vorst ten slotte wisten te overtuigen, dat het langdurig door Nikolaj Sergejewietsj gevoerde beheer over Wasieljefskoje allesbehalve zuiver en eerlijk was geweest. Zo zou, drie zomers geleden, Nikolaj Sergejewietsj bij een houtverkoop zich niet minder dan 12.000 zilveren roebel hebben toegeëigend, en zouden daarvan de meest overtuigende bewijzen de rechter kunnen worden overgelegd, temeer omdat hij tot de verkoop absoluut geen volmacht van de vorst had gehad, maar handelde naar eigen goeddunken, de vorst daarna overtuigende van de noodzakelijkheid van de verkoop en een som verantwoordend die veel kleiner was dan hetgeen

was ontvangen. Het spreekt vanzelf, dat dit alles slechts lasterpraat was, zoals ten slotte ook bleek, maar de vorst geloofde het niettemin en noemde Nikolaj Sergejewiëtsj onder getuigen een 'dief'. Dit kon Ichmenjef niet over zijn kant laten gaan en hij antwoordde met een even krachtige belediging; een verschrikkelijke scène was het gevolg. Onmiddellijk werd een proces begonnen. Doordat Nikolaj Sergejewiëtsj in het geheel geen papieren, en vooral geen beschermers en ervaring in dergelijke aangelegenheden had, begon hij al aanstonds aan het kortste eindje te trekken. Er werd beslag gelegd op zijn goed. De verontwaardigde grijsaard gooide alles er bij neer en reisde naar Petersburg om daar recht te zoeken, en liet op zijn goed een ervaren zaakgelastigde achter. Het schijnt, dat de vorst spoedig begon te begrijpen, dat hij Ichmenjef ten onrechte had beledigd, maar de belediging had van beide zijden in te scherpe bewoordingen plaats gehad, dan dat van een verzoening ook maar kon worden gesproken, en de verbitterde vorst wendde alles aan wat hij kon om het proces te zijnen gunste te doen verlopen, dat wilde dan zeggen: zijn gewezen rentmeester het laatste stuk brood te ontnemen.

H O O F D S T U K V

ALDUS verhuisden de Ichmenjefs naar Petersburg. Ik zal maar niet verhalen van mijn wederzien met Natasja na zulk een lange scheiding. In al die vier jaren had ik haar nooit vergeten. Natuurlijk, ik begreep zelf niet ten volle het gevoel, waarmee ik steeds aan haar had gedacht; maar toen wij elkander wederzagen, begreep ik spoedig, dat zij mij door het lot was toebeschikt. In het begin, in de eerste dagen na hun komst, leek het mij steeds toe, dat zij in die jaren, dat ik haar niet gezien had, weinig veranderd was; het leek wel, of zij in het geheel niet veranderd was en hetzelfde meisje was gebleven, dat zij vóór onze scheiding was. Maar daarop ontdekte ik iedere dag iets nieuws in haar, dat tot nog toe voor mij verborgen was geweest, alsof zij het opzettelijk niet had willen laten blijken - en welk een genot was dan zulk een ontdekking voor mij!

De oude Ichmenjef was de eerste tijd na zijn vestiging in Petersburg erg geprikkeld en galachtig. Met zijn proces ging het slecht: hij was verontwaardigd, geraakte buiten zichzelf, maakte het zich lastig met allerlei justitie-papieren en had voor ons geen tijd. Anna Andrejefna liep rond als een die zich verloren waande en kon zich aanvankelijk niets bewust maken. Petersburg maakte haar bang. Zij zuchtte en was bang, verlangde terug naar haar vroeger leven, naar Ichmenjefka, weende om Natasja, dat die nu op een leeftijd kwam om te trouwen en niemand naar haar omkeek, en deed met mij buitengewoon openhartig, daar zij niemand anders had, meer geschikt om vriendelijk-vertrouwelijk tegen te zijn.

In diezelfde tijd, kort na hun komst in Petersburg, had ik mijn eerste roman beëindigd, met welke mijn literaire loopbaan een aanvang nam. De Ichmenjefs had ik hier niets van verteld; zij hadden er al bijna ruzie met mij om gehad, dat ik geen bezigheid, d.w.z. geen betrekking had en ook niet mijn best deed er een te vinden. De oude man deed mij bittere verwijten, zoals vanzelf spreekt, alleen uit vaderlijke deelneming met mijn lot. Ik schaamde mij er eenvoudig voor, hem te zeggen, waar ik mij mee bezighield. En

hoe zou ik ze openlijk hebben kunnen zeggen, dat ik geen betrekking *wilde* hebben, maar romans wilde schrijven en tot die tijd hen slechts bedrogen had door te zeggen, dat ik geen betrekking vinden kon, hoewel ik alle moeite er voor deed. De oude man had ook geen gelegenheid mij na te gaan. Ik herinner mij, dat op een keer Natasja, die een gesprek tussen ons gehoord had, mij ter zijde nam en mij trachtte uit te horen: wàt ik dan eigenlijk deed, en toen ik tegenover haar wat openhartig was, liet zij mij zweren, dat ik niet mijn eigen ondergang zou bewerken en een luiaard, een nietsdoener worden.

Werkelijk, hoewel ik haar niet rechtstreeks bekende, waarmee ik mij bezighield, herinner ik mij nog heel goed, hoe voor een enkel aanmoedigend woord, een goedkeuring van mijn arbeid door haar ik alle critieken en recensies zou hebben gegeven, die ik later heb te horen en te zien gekregen. Maar ten slotte zag mijn roman het licht. Dit feit veroorzaakte ineens opschudding in de literaire wereld. B. ¹⁾ verheugde zich als een kind, toen hij het handschrift las. Maar neen! Wanneer ik een ogenblik gelukkig ben geweest, dan was het toch niet in die eerste dagen van mijn literair succes, maar toen, toen ik mijn handschrift nog aan niemand getoond had: in die lange nachten te midden van hoge verwachtingen en gepeinzen en een hartstochtelijke liefde tot de arbeid, wanneer ik één was met mijn fantasieën, met de personen, die ik zelf geschapen had, als met verwanten, als met werkelijk bestaanden. Ik beminde hen, deelde vreugde en leed met hen, en soms zelfs weende ik de meest eerlijke tranen over mijn heel gewone, eenvoudige helden. En ik kan ook niet beschrijven, hoe de Ichmenjefs zich verheugden over mijn succes, hoewel zij in het begin zich vreselijk hadden verwonderd: zo vreemd kwam alles hun voor! Anna Andrejefna bijvoorbeeld kon nooit geloven, dat de nieuwe, door allen gevierde schrijver dezelfde Wanja was, die . . . enz. enz. en schudde maar eens het hoofd. De oude Ichmenjef kon het ook lange tijd niet geloven en deed in het begin, bij de eerste ontmoetingen, zelfs schuchter; hij

¹⁾ Dostojewski heeft het hier over zijn eerste roman 'Arme mensen', die inderdaad grote opgang maakte, zó zelfs dat de bekende en gevreesde criticus Belinski (hier aangeduid met B.) de jeugdige schrijver 'een nieuwe Gogolj' noemde.

begon er weer over te praten, dat hij het zo jammer vond dat ik de ambtenaar-carrière was misgelopen, klaagde over het ongebonden leven, dat schrijvers in het algemeen leiden. Maar voortdurende nieuwe berichten over mijn succes, die hem bereikten, aankondigingen in de couranten en, ten slotte, enige lofvolle woorden over mij van enige mensen, in wier smaak en beoordelingsrecht hij een innig vertrouwen had, noodzaakten hem zijn blik op de zaak te veranderen. Toen hij bemerkte, dat ik ineens geld had en vernam welke sommen men kon ontvangen voor literaire arbeid, toen verdwenen ook zijn laatste twijfelingen. Snel in zijn overgang van twijfel tot volkomen geloof, zich als een kind verheugend over mijn geluk, verloor hij zich plotseling in het koesteren van de meest ongegronde verwachtingen, in de meest blinde gedachten over mijn toekomst. Iedere dag schiep hij nieuwe carrières voor mij en bijna was er geen plan in deze plannen! Hij begon zelfs een soort, tot nog toe door mij nimmer opgemerkte eerbied voor mij te koesteren. Maar nu en dan toch kwamen de oude twijfelingen nog wel eens bij hem boven, dikwijls te midden van de meest geexalteerde toekomstbespiegelingen, en dan was het weer het oude liedje.

Dichter, schrijver! 't Is vreemd. . . maar heb je wel eens gehoord dat schrijvers in de grote wereld terecht kwamen, tot aanzien, tot een rang geraakten? 't Zijn toch allemaal meer pennelikkers, een volkje waar je niet van op aan kunt. Ik heb opgemerkt, dat dergelijke twijfelingen en vragen bijna altijd in de schemer bij hem opkwamen (wat herinner ik mij precies die bijzonderheden en heel die gouden tijd!) In de schemer werd de oude man altijd enigszins nerveus, gevoelig voor allerlei indrukken en prikkelbaar. Natasja en ik wisten dat reeds en hadden er meermalen om gelachen. Ik herinnerde mij, hoe ik trachtte hem op te vrolijken met anecdoten over het generaalschap ¹⁾ van Soemarokof, en hoe Derzjavin eens een tabaksdoos met goudstukken cadeau kreeg, hoe Lomonosof bezoek kreeg van de keizerin zelf; ik sprak ook over Poesjkin en Gogolj.

- Ik weet dat alles, weerlegde toen de oude man, die in

¹⁾ De generaalsrang is in Rusland niet alleen een militaire, maar ook een civiele titel.

werkelijkheid al die histories voor de eerste maal hoorde. - Hml Luister, Wanja, ik ben tòch blij dat jij jouw product niet in verzen hebt geschreven. Verzen, jongen, zijn onzin; spreek nu niet tegen, maar geloof wat ik, een oud man, je zeg, ik wil niets dan jouw bestwil. Verzen zijn je reinste onzin, en daarenboven tijdverkwisting. Verzen schrijven doen gymnasiasten; verzen kunnen je krankzinnig maken. . . Nemen we aan, dat Poesjkin een groot man is, wie zou daar aan twifelen! Maar toch zijn het maar dichtregeltjes, meer niet, iets ephemersch . . . Overigens, ik heb niet veel van hem gelezen . . . Proza - dat is wat anders! Hier kan de vervaardiger zelf wat leren; je kunt het hebben over de liefde tot het vaderland, of zo maar wat in het algemeen, over de deugden of zo iets! Ik kan mij niet goed uitdrukken, maar je begrijpt wel, wat ik bedoel; ik spreek slechts uit liefde tot jou! En nu, laten we dan eens zien! besloot hij beschermend, toen ik hem mijn boek gebracht had en wij allen, na de thee, om de ronde tafel plaats namen. Ze schreeuwen zo over je; laten we nu eens kijken wat het is! Ik opende het boek en begon te lezen. Het was de avond dat mijn roman juist verschenen was en ik was, een exemplaar bemachtigd hebbende, naar de Ichmenjef's gelopen, om hun mijn werk voor te lezen.

Wat had ik al getreurd en mij geërgerd over het feit, dat ik het hun al niet eerder had kunnen voorlezen, van het manuscript, om de eenvoudige reden, dat dit reeds in handen van de uitgever was! Natasja had er zelfs om gehuild en zich er over geërgerd, dat vreemden mijn werk zouden lezen vóór haar . . . Maar ten slotte zaten wij dan aan de tafel. De oude man trok een buitengewoon ernstig en critisch gezicht. Hij wilde heel streng oordelen, 'zich zelf overtuigen'. De oude vrouw keek ook buitengewoon plechtig; bijna had zij bij het lezen voor de gelegenheid haar nieuwe muts opgezet. Zij had al reeds lang opgemerkt, dat ik een oneindige liefde gevoelde voor haar dierbare Natasja; dat ik met mijn gehele ziel er bij ben en het schemert in mijn ogen, wanneer ik met haar begin te spreken, en dat zij thans meer onverholven naar mij kijkt dan vroeger. Ja! Eindelijk was dan die tijd gekomen en hij was gekomen in een ogenblik van succes, gouden hoop en het meest volle geluk. Alles kwam nu tezamen, alles tegelijk! De oude vrouw had ook opge-

merkt, dat haar man mij ook al erg begon te prijzen en een beetje eigenaardig naar mij en zijn dochter keek . . . en plotseling werd zij bang: in ieder geval was ik toch geen graaf, geen vorst of iets dergelijks, of ten minste een collegeraad, een jonge man, knap van uiterlijk en met ridderorden! Anna Andrejefna hield niet van iets halfs. 'Zij roemen hem,' dacht zij, 'maar waarom eigenlijk - ik begrijp het niet! Schrijver, dichter . . . Nu ja, maar wat is eigenlijk een schrijver?'

H O O F D S T U K VI

Ik las hun mijn roman in één avond voor. Wij begonnen dadelijk na de thee en zaten op tot twee uur 's nachts. De oude Ichmenjef fronste aanvankelijk het voorhoofd. Hij had iets hoog-poëtisch, iets onbegrijpelijks verwacht, maar in plaats daarvan hoorde hij nu zulke alledaagsheden en van enkel maar bekende dingen, - precies hetzelfde wat er zo iedere dag om je heen gebeurt. Was de held tenminste maar een groot of interessant mens geweest, of had ik maar een onderwerp uit de historie beschreven, zo in het genre van Roslaffle of Joeri Milofski, maar zó maar, van een klein, onaanzienlijk, zelfs dom ambtenaartje, wie zelfs de knopen van de jas afvallen; en dat alles nog in zo eenvoudige stijl, precies zoals wij zelf spreken - vreemd! . . . De oude vrouw keek vragend op naar Nikolaj Sergejewietsj en deed zelfs alsof zij een beetje beledigd was. 'Nu vraag ik je, hoe komen ze er bij zulke onzin te drukken en daar nog geld voor te geven?' lag er op haar gezicht te lezen. Natasja was een en al aandacht; zij luisterde gretig, wendde de ogen niet van mij af, keek naar mijn lippen, hoe ik ieder woord uitsprak en onwillekeurig bewoog zij haar eigen lieve lipjes dan mee. En wat geschiedde? Vóór ik aan de helft van mijn verhaal was liepen er tranen uit de ogen van al mijn toehoorders. Anna Andrejefna weende onverholen, leed met haar gehele ziel met de held mede en verlangde, zo naief mogelijk, iets voor hem te doen, hem ergens mee te helpen, zoals ik uit haar uitroepen begreep. De oude Ichmenjef had al lang zijn gedachten over iets verhevens over boord gegooid.

'Je ziet dadelijk, dat het niet klassiek is, sprak hij, maar zo maar een eenvoudig verhaal; daarvoor grijpt het echter het hart aan, daarvoor is het begrijpelijk en te volgen; je leert er uit, dat ook de meest vergeten en verachte mens een mens is en dat wij hem toch onze broeder moeten noemen.' Natasja luisterde, hilde en drukte in 't geheim, onder de tafel, mijn hand. Ik was aan het einde. Zij stond op; haar wangen gloeiden, tranen stonden in haar ogen; plotseling greep zij mijn hand, kuste die en verliet snel de kamer. Haar vader en moeder keken elkander aan.

- Hm! Kijk eens hoe enthousiast zij is! sprak Ichmenjef voor zich heen, getroffen door de handeling van zijn dochter, - dat is, overigens, niets, dat is goed, een opwelling van edel gevoel! Zij is een goed meisje . . . mompelde hij, terwijl hij schuins naar zijn vrouw keek, alsof hij Natasja wilde verontschuldigen en tegelijkertijd ook mij.

Maar Anna Andrejefna, niettegenstaande zij gedurende het lezen onafgebroken in een toestand van hevige opwinding had verkeerd, keek nu, alsof zij zeggen wilde: 'Natuurlijk, Alexander de Grote was een held, maar moeten daar nu stoelen om gebroken worden?' ¹⁾

Natasja keerde spoedig terug, vrolijk en gelukkig, en, langs mij heengaande, kneep zij mij even, in het geheim. De oude man begon reeds aanstalten te maken mijn novelle opnieuw 'serieus' te beoordelen, maar hield zijn rol niet vol en liet zich afleiden:

- Goed, vriend Wanja, goed, heel goed! Je hebt ons ver-rast, 't was meer dan ik verwachtte . . . Het is wel niet hoog, niet verheven, dat is dadelijk te merken . . . Maar ach, ik heb bijvoorbeeld een boek, 'De bevrijding van Moskou' heet het, het is ook in Moskou geschreven, - nu daar zie je dade-lijk aan dat de schrijver in hoger sferen vertoeft . . . Maar, zie je, Wanja, bij jou is het, hoe zal ik dat zeggen: jou werk is eenvoudiger, begrijpelijker. En daar houd ik zo van, zie je, dat iets begrijpelijk is! Jouw boek staat dicht bij me, begrijp je; het is net of dat alles met mij-zelf is gebeurd. Wat doe je ook met al die verhevenheid? Meestal begrijpt de schrijver zelf niet wat hij allemaal zeggen wil. De stijl alleen zou ik wat beter willen zien; het boek is heel goed, maar, zeg wat je wilt, het is toch een beetje te laag bij de grond . . . Maar 't is nu eenmaal gedrukt en nu natuurlijk te laat om te wijzigen. Maar misschien bij een volgende druk. Denk je dat er nog een tweede druk volgt? En krijg je er dan weer geld voor? Hm!

- En is het werkelijk waar, dat je er zoveel geld voor ge-kregen hebt, Iwan Petrowietsj? vroeg Anna Andrejefna. Ach, God, waar ze tegenwoordig al geen geld voor geven!

¹⁾ Zinsnede uit 't blijspel 'De Revisor' van Gogolj. Het woord is in Rusland populair geworden en wordt gebezigd, wanneer iemand zijn enthousiasme voor 't een of ander op al te luid-ruchtige of overdreven wijze uit.

- Hoor eens, Wanja, ging de grijsaard voort, - dit is nu wel geen betrekking, maar toch in ieder geval een carrière. De voorname lui zullen het ook lezen. En heb je niet gezegd, dat Gogolj een jaargeld ontving en hij zelfs naar het buitenland werd gezonden? Stel je eens voor, dat dat met jou ook gebeurde? Of is het daar nu nog te vroeg voor? Moet je misschien eerst nòg iets schrijven? Doe het dan gauw, jongen, schrijf dan nog gauw wat anders! Blijf niet op je lauweren rusten! Laat geen tijd verloren gaan!

En hij sprak met zulk een overtuigd gezicht, met zulk een goedhartigheid, dat ik niet kon besluiten zijn enthousiasme te verbreken en zijn fantasie te doen afkoelen.

- Of je krijgt ook een tabaksdoos . . . Waarom niet? Men kan zijn dankbaarheid op zeer verschillende wijzen uiten. Ze konden het ook doen bij wijze van aanmoediging. En wie weet, misschien kom je ook nog wel eens aan het hof, voegde hij er half fluisterend en met een gewichtig gezicht bij. Of is het voor het hof ook nog te vroeg?

- Stel je voor, nu al bij het hof! zei Anna Andrejefna, alsof zij er persoonlijk een beetje door beledigd was.

- Nog maar een ogenblikje en u zult mij nog tot de generaalsrang bevorderen, antwoordde ik, hartelijk lachende. De oude man lachte ook. Hij was buitengewoon tevreden.

- Wilt Uwe Excellentie nog iets gebruiken? vroeg olijk Natasja, die aanstalten maakte om het avondeten klaar te zetten.

Zij schaterde het uit, liep op haar vader toe en omhelsde hem stevig met haar gloeiende armen.

- Goeie, beste papaatje!

De oude man werd er diep door geroerd.

- Nu, nu, zo is 't goed hoor! Ik zei immers wat ik meende! Generaal of geen generaal, maar laten wij gaan eten! Ach jij, sentimentele! voegde hij er bij, zijn Natasja op de blozende wangen tikkend, wat hij bij dergelijke gelegenheden placht te doen, - ik spreek immers uit liefde voor jou, niet waar, Wanja? Al ben je geen generaal - o neen, 't lijkt er niet naar - toch ben je een bekend persoon, een schrijver!

- Tegenwoordig, Papa, zegt men: auteur.

- Geen schrijver meer? Dat wist ik niet! Nu, goed, auteur dan! maar dit wou ik eigenlijk zeggen: kamerheer zullen ze je natuurlijk nooit maken omdat je een roman hebt ge-

schreven; maar je kunt wel tot aanzien en aan het hof komen; ze kunnen je er attaché voor het een of ander maken. Ze kunnen je ook naar het buitenland zenden, naar Italië, voor herstel van je gezondheid, of voor voltooiing van je studiën, nietwaar; ze helpen je in ieder geval met geld. Het spreekt vanzelf, dat jij, van jouw kant, je dan ook goed moet gedragen; je moet het geld natuurlijk aannemen voor het een of ander dat goed is en niet om daar, door protectie. . . .

- Maar dan moet je niet ons niet willen kennen, Iwan Petrowietsj! voegde Anna Andrejefna er bij.

- En dan moet hij zo gauw mogelijk een ridderorde hebben, Papa! Want wat is een attaché zonder ridderorde?

En zij kneep mij weer in de arm.

- Die steekt altijd maar de draak met mij! riep de oude man uit, terwijl hij met een soort verrukking naar Natasja keek, wier wangen gloeiden en wier ogen vrolijk glinsterden, als sterretjes. - Het schijnt, kinderen, dat ik een beetje te ver ben gegaan in mijn veronderstellingen; zo ben ik altijd geweest . . . maar Wanja, als ik jou zo aanzie, dan ben je toch maar een heel gewoon mens!

- Ach, mijn God! Maar wat zou hij anders moeten zijn, papaatje?

- Ach neen, dat bedoel ik niet. Maar ik wil alleen maar zeggen, Wanja, je hebt niets poëtisch . . . Je weet, schrijvers behoren altijd een beetje bleek te zien, en met lange haren, en zo iets bijzonders in de ogen . . . zo zag Goethe er ook uit, ik heb nog kort geleden ergens een portret van hem gezien . . . Heb ik misschien alweer gelogen? Daar lacht die deugniet mij weer uit! Ik ben immers geen geleerde, kinderen. Ik heb alleen maar mijn gevoel . . . Maar alle gezichten zijn niet gelijk; jouw gezicht is ook wel goed, en bevat mij heel erg . . . dat wilde ik niet zeggen . . . Maar wees eerlijk, Wanja, wees eerlijk, dat is het voornaamste; leef fatsoenlijk, dwaal niet van de rechte weg af! Er ligt een grootse weg voor je. Dien nu je zaak eerlijk, zoals het behoort; dat is het wat ik je zeggen wou, ja, precies, dat wou ik je zeggen!

Het was een wondervolle tijd. Al mijn vrije uren, al mijn avonden bracht ik bij de Ichmenjef's door. De oude man bracht ik allerlei berichten over uit de literaire wereld, over

letterkundigen, waarvoor hij zich plotseling, ik weet niet waarom eigenlijk, begon te interesseren; ik begon hem zelfs kritieken van Bjelinsky voor te lezen, waarvan ik hem al veel had verteld en die hij bijna niet begreep, maar vol enthousiasme roemde en op wiens vijanden hij dapper schold. Zijn vrouw sloeg zorgvuldig acht op Natasja en mij, maar kon daarmee toch niets verhinderen te geschieden! Er was tussen ons reeds een enkel woord gesproken, en ten slotte hoorde ik Natasja, met gebogen hoofd en halfgeopende lipjes, bijna fluisterend 'ja' zeggen. De oudelui hadden het gemerkt, er over gedacht, beraadslaagd; Anna Andrejefna schudde lang het hoofd. Het leek haar wat vreemd, wat angstig toe. Zij geloofden niet in mij.

- Het is alles goed en wel, dat je nu succes hebt, Iwan Petrowietsj, sprak zij, - maar als dat plotseling nu eens eindigt, of er gebeurt het een of ander? Wat dan? Als je tenminste maar een betrekking had!

- En wat zal ik je zeggen, Wanja, sprak haar man, nadenkend, - ik heb zelf al lang alles gezien en bemerkt, en, dat wil ik wel zeggen, mij er over verheugd, dat jij en Natasja - nu, je weet wat ik bedoel! Kijk eens, Wanja: jullie zijn allebei nog erg jong en mijn Anna Andrejefna heeft gelijk. Wacht nog een beetje. Laten we aannemen, dat je een talent bent, een groot talent zelfs . . . nu, wel geen genie, zoals ze aanvankelijk over je schreeuwden, maar eenvoudig een talent (kijk, ik heb van morgen juist nog deze recensie over je gelezen, in dit tijdschrift; daar geven ze je er veel te veel van langs, maar wat is dit ook voor een blad?) Ja! Maar zie je, talent te hebben, dat wil nog niet zeggen: geld op de spaarbank hebben. Wachten jullie nog een anderhalf jaar of een jaartje desnoods; gaat alles goed, ga jij krachtig verder op de loopbaan, die je hebt gekozen - Natasja is de jouwe; maar gaat het niet, - oordeel dan zelf! . . . Je bent een man van eer; denk eens na!

Daar bleef het bij. Maar na een jaar, toen was alles heel anders.

Ja, het was bijna een jaar daarna! Op een heldere Septemberdag, tegen de avond, kwam ik bij de Ichmenjefs, ziek, afgemat naar ziel en lichaam, en viel bijna in zwijm, zodat ze mij en elkaar verschrikt aanzagen. Maar niet dáárdoor duizelde mij het hoofd en was er heimwee in mijn hart, zó,

dat ik tien keer op de deur was toegetreden en weer weggegaan alvorens ik binnenging, - niet dáárdóór, dat ik geen carrière had gemaakt en nòch roem nòch geld bezat; niet dáárdóór dat ik nog niet 'attaché' of zo iets was en nog heel ver er vanaf, dat ze mij tot herstel van mijn gezondheid naar Italië zouden hebben gezonden; maar dáárdóór, dat het mogelijk is, in één jaar tien jaren te beleven. En niet alleen ik, ook mijn Natasja had in één jaar tijds wel tien jaren beleefd. Een oneindigheid lag er thans tussen ons . . . En ik herinner mij, hoe ik toen zat bij de oude lui, zweeg en met verstrooide vingers aan de toch reeds erg gehavende rand van mijn hoed plukte; ik zat en wachtte, ik weet niet waarom, tot Natasja zou binnentreden. Ik had een allersmerigst pak aan; in mijn gezicht was ik bleker en magerder geworden, - en toch leek ik helemaal niets op een schrijver, zoals de goede Nikolaj Sergejewietsj zich die voorstelde, en was er in mijn ogen tòch niets groots of verhevens. De oude vrouw keek naar mij zelfs met een onverhopen, doch voorbarig medelijden en dacht bij zichzelf:

'Kijk eens, dat was nu bijna de aanstaande echtgenoot van Natasja geweest! Heer mijn God, sta hem bij!'

- Hoe is het, Iwan Petrowietsj, wil je geen thee? (de samowar stond te dampen op de tafel). Hoe gaat het er mee? Ben je nu helemaal ziek? (Ik hoor nog de medelijdende stem, waarmede zij dit zeide).

En ik zie ze weer voor mij: ze spreekt tot me, maar in haar ogen ligt bezorgdheid over iets anders, over hetzelfde, waarover haar man zo stil is en dat hem zo doet zitten peinzen, het hoofd gebogen over zijn kopje koud geworden thee. Ik wist, dat op dat ogenblik het proces met Vorst Walkofski, dat een voor hem ongunstige wending had genomen, hem veel zorg verwekte, en dat er nog andere dingen waren gebeurd, die het zenuwgestel van Nikolaj Sergejewietsj zeer ernstig hadden geschokt. Vijf maanden geleden had de jonge Vorst, aan wie het gehele proces zijn ontstaan te danken had, weer gelegenheid gevonden, bij de Ichmenjefs aan huis te komen. De oude Ichmenjef, die de goede Alosja beminde als zijn eigen zoon en bijna iedere dag over hem sprak, ontving hem met grote vreugde. Anna Andrejefna dacht terug aan Wasieljefskoje en begon te wenen. Alosja begon steeds drukker bij hen te komen, zonder

dat zijn vader het wist; Nikolaj Sergejewietsj, eerlijk, openhartig, rechtuit in alles, wees met verontwaardiging alle voorzorgsmaatregelen van de hand. Uit edele trots wilde hij zelfs niet denken: wat zal de Vorst zeggen, wanneer hij verneemt, dat zijn zoon alwéér in het huis der Ichmenjefs komt, en in gedachten verachtte hij alle onzinnige vermoedens. Maar de oude man wist niet of hij voldoende kracht zou hebben, nieuwe beledigingen te dragen. De jonge Vorst begon bijna iedere dag bij hen te komen. De oude lui waren altijd blij wanneer hij er was. Hele avonden, tot diep in de nacht dikwijls, zat hij bij hen. Het spreekt vanzelf, dat zijn vader ten slotte alles te weten kwam. De meest grove belasting was het gevolg ervan. In een vreselijke brief herhaalde hij Nikolaj Sergejewietsj al de vroegere beschuldigingen, en zijn zoon verbood hij ten strengste de Ichmenjefs verder te bezoeken. Dit was gebeurd twee weken vóór mijn komst bij hen. De oude man was erg somber geworden. Hoe? Zijn Natasja, de onschuldige, edele Natasja alweer betrokken in die afschuwelijke laster, in die laagheid! Haar naam was reeds vroeger op beledigende wijze genoemd door de mens, die hem zo gegriefd had . . . En voor dit alles geen voldoening te kunnen eisen! De eerste dagen had hij uit wanhoop te bed gelegen. Dit alles wist ik precies. De hele geschiedenis was mij tot in bijzonderheden bekend geworden, hoewel ik, ziek en terneergeslagen, in de laatste tijd, wel drie weken achtereen, niet bij hen was geweest, maar voortdurend òf op mijn kamer op de kanapee òf op bed had gelegen. Maar ik wist tevens . . . neen! ik vermoedde toen nog slechts, ik wist, maar geloofde het niet, - dat, behalve deze geschiedenis, nog een andere zorg hen kwelde, iets, dat hen meer dan iets anders ter wereld moest verontrusten en vervullen met een martelend verdriet. En ik tobde over hetzelfde; ik was bang te raden, bang te geloven en met alle kracht wenste ik het noodlottig ogenblik te verschuiven, dat ik het zou moeten geloven. En toch was het dit, wat mij tot hen gedreven had. Het was of ik door een onweerstaanbare macht naar hen toe gedreven werd.

- Ja, Wanja, vroeg ten slotte de oude man, - ben je niet ziek geweest? Waarom ben je in zo lang niet geweest? Ik moet je mijn excuses maken, maar er was zóveel . . .

En weer verzonk hij in nadenken.

- Ik was niet gezond, antwoordde ik.

- Hm! niet gezond, herhaalde hij vijf minuten later. - Zozo, niet gezond! Ik heb 't je toen al gezegd, je bij voorbaat gewaarschuwde, - je hebt niet willen luisteren! Hm! Neen vrind, neen Wanja: de muze heeft, schijnt het, bij jou op de vliering honger zitten lijden en zal daar ook blijven zitten. Precies!

Ja, de oude man was niet in zijn humeur. Wanneer hij zelf geen wond in het hart zou hebben gehad, zou hij niet met mij zijn begonnen over die hongerige muze. Ik keek hem in 't gezicht: het was geler geworden; in zijn ogen zweefde iets onbepaalds, een soort gedachte in de vorm van een vraag, waarop hij niet in staat was antwoord te geven. Hij had zich geërgerd en was buitengewoon prikkelbaar. Zijn vrouw keek hem ongerust aan en schudde het hoofd. Toen hij zich eventjes afwendde, wees zij met een knik van het hoofd mij heimelijk naar hem.

- Hoe maakt Natalja Nikolajefna het? Is ze thuis? vroeg ik de bezorgde Anna Andrejefna.

- Zeker, ze is thuis, antwoordde zij, alsof mijn vraag haar in verlegenheid bracht. - Zo dadelijk zal ze zelf je wel even komen begroeten. Stel je toch voor! drie weken lang helemaal niet komen! Maar je zult haar niet herkennen - ze is zo raar, of ze gezond is of ziek, God wete het!

En zij keek bedeesd naar haar man.

- Wat een onzin! Er is niets bijzonders met haar, riep Nikolaj Sergejewitsj uit, - ze maakt het goed. Maar een meisje komt op een leeftijd, dat zij ophoudt kind te zijn. Wie wordt er iets uit wijs uit die meisjessmarten en -grillen!

- Wel ja, noem dat allemaal maar grillen! deed Anna Andrejefna beledigd.

De oude man zweeg en trommelde met zijn vingers op tafel. 'Mijn God, zou er werkelijk iets tussen hen voorgevallen zijn?' dacht ik met schrik.

- Nu, en hoe gaat dat daar bij jullie? begon hij opnieuw. - Schrijft B. nog altijd kritieken?

- Zeker schrijft hij die nog, antwoordde ik.

- Ach, Wanja, Wanjal riep hij ineens uit, een wanhopig gebaar makend met de hand. - Wat helpen ons die kritieken! De deur ging open en Natasja trad binnen.

H O O F D S T U K VII

ZIJ had haar hoed in de hand en legde die, binnentredende, op de piano; daarna trad zij op mij toe en reikte mij zwiingend de hand. Haar lippen bewogen zich zwakjes; het was alsof zij mij iets zeggen wilde, een of andere verwelcoming, maar zij zei niets.

Wij hadden elkaar al in drie weken niet gezien. Ik keek naar haar met verbazing en vrees. Hoe was zij in die drie weken veranderd! Mijn hart werd bewogen door een gevoel van heimwee en weemoed, toen ik die bleke, ingevallen wangen zag, die lippen, trillend als in koorts, die ogen, flikkerend onder de lange, donkere wimpers met een hete gloed en een soort hartstochtelijke beslotenheid.

Maar, mijn God, wat was zij mooi! Nooit tevoren en ook nooit daarna heb ik haar zó gezien als op die noodlottige dag. Was dit, dit Natasja? Was dit hetzelfde meisje, dat nog maar een jaar geleden de ogen niet van mij afwendde en bij het luisteren naar mijn roman onhoorbaar met haar lippen de klanken die zij hoorde navormde, en die diezelfde avond aan de avonddis zo vrolijk, zo onbezorgd met haar vader en mij schertste? Was dit diezelfde Natasja, die in deze zelfde kamer, met gebogen hoofdje, het gelaat van een purperblos overdekt, mij haar: *ja* zeide?

Er weerklonk een doffe klokkenklank, oproepende tot de avondmis. Natasja sidderde: de oude vrouw sloeg een kruis. - Je hebt je immers klaar gemaakt om naar de kerk te gaan, nietwaar, Natasja? vroeg zij. Ga dan maar gauw; ze luiden al. 't Is gelukkig niet ver en je zult het nog wel halen. Wat zit je ook altijd zo binnen? Kijk eens, wat zie je toch bleek; het lijkt wel of je betoverd bent.

- Ik . . . misschien . . . ik ga vandaag niet, sprak Natasja langzaam en zacht, bijna fluisterend. - Ik . . . voel me niet erg lekker, voegde ze er bij en werd bleek als een doek.

- Je kunt beter wèl gaan, Natasja; zo even wilde je immers en je hebt zelfs je hoed al gehaald. Bid, Natasjenjka, bid, dat God je gezondheid geve, overreedde Anna Andrejefna, terwijl zij bedeesd naar haar dochter keek, alsof zij bang voor haar was.

- Kom, ga maar; waarom zou je niet gaan? voegde de oude Ichmenjef er aan toe, terwijl hij eveneens met ongerustheid in het gelaat van zijn dochter staarde. - Je moeder heeft gelijk: de frisse lucht is goed voor je. Wanja zal je vergezellen!

Het leek mij toe, dat een bittere glimlach verscheen op het gelaat van Natasja. Zij trad op de piano toe, greep haar hoed en zette die op; haar handen beefden. Al haar bewegingen geschiedden als onbewust, - alsof zij niet begreep, wat zij deed. Haar ouders zagen haar oplettend aan.

- Vaarwel! sprak zij nauwelijks hoorbaar.

- Maar, mijn engel, wat betekent dat 'vaarwel', je gaat immers niet ver en niet voor lang van ons weg! 't Is vlak bij. Ach, lieveling! Pas toch op dat je geen kou vat; kijk eens hoe bleek je er uitziet! En, ach ja, dat zou ik nu bijna vergeten (die vergeetachtigheid ook van mij), ik heb hier een amulet voor je. Ik heb er een gebed ingenaaid, mijn engel. Een non uit Kief heeft mij dat geleerd verleden jaar. Het is een gebed dat overal voor helpt; ik heb het er gisteren pas ingenaaid. Doe dat aan, Natasja. En laten we hopen dat God je weer gezondheid teruggeeft. Je bent ons enige kind.

En de oude vrouw haalde uit haar naaidoos een gouden kruisje, aan het koord waarvan ook het amulet bevestigd was.

- Laat het je geluk brengen! sprak zij, terwijl zij haar dochter het kruis om de hals hing en haar bekruste. - Vroeger bekruste ik je iedere avond zo, dat je een rustige slaap zoudt hebben, en zei ik je een gebed voor, dat jij me dan na zeide. Nu ben je heel anders geworden en geeft God je geen innerlijke rust. Och, Natasja, Natasja! Zelfs de gebeden van je moeder helpen niet!

En de oude vrouw begon te wenen.

Natasja kuste zwijgend de hand van haar moeder en deed een stap in de richting van de deur; maar plotseling keerde zij snel terug en trad op haar vader toe. Haar borst hijgde.

- Vadertje, bekrust u ook . . . uw dochter! sprak zij nauwelijks ademend en boog zich voor hem op de knieën.

Wij stonden allen verlegen te kijken door haar onverwacht plechtig gedrag. Haar vader keek haar enige ogenblikken geheel en al verslagen aan.

- Natasjenka, mijn lieve meisje, m'n kind, lieveling, wat is er met je? riep hij uit en de tranen vloeiden hem overvloedig uit de ogen. - Waar treur je toch om? Waarom is het dat je huilt, dag en nacht? Ik merk dat immers allemaal wel; ik slaap immers geen enkele nacht meer, sta al maar aan de deur van je kamer en luister! . . . Zeg mij alles, Natasja, zeg mij toch alles eerlijk, mij, oude man, en wij . . .

Hij bracht zijn zin niet ten einde, maar tilde haar op en omhelsde haar stevig.

Zij drukte zich krampachtig tegen zijn borst aan en verborg haar hoofdje tegen zijn schouder.

- God zegen je, mijn kind, mijn lieve kind, sprak de vader.

- En geve Hij je zielsrust voor eeuwig en beschermme Hij je voor alle smart. Bid tot God, m'n lieveling, dat Hij mijn zondig gebed voor jou moge aannemen.

- En ik, ik zegen je ook! voegde de oude vrouw er bij, in tranen uitbarstende.

- Vaarwel! fluisterde Natasja.

Bij de deur bleef zij staan, keek nog eenmaal om, wilde nog iets zeggen, maar kon niet en verliet snel de kamer. Ik besloot onmiddellijk haar te volgen, daar ik vermoedde, dat iets bijzonders met haar zou gebeuren.

H O O F D S T U K V I I I

Zij liep zwijgend voort, snel en met gebogen hoofd. Maar toen wij de straat uit waren en op de kade gekomen, bleef zij plotseling staan en greep mij bij de hand.

- 't Is benauwd! fluisterde zij - Zo benauwd om mijn hart!
- Keer terug, Natasja! riep ik verschrikt uit.

- Maar zie je dan niet, Wanja, dat ik voor goed ben weggegaan, dat ik hen verlaten heb en nooit meer tot ze zal terugkeren? sprak zij, mij met een onuitsprekelijke weemoed aanzierende.

Mijn hand begon te beven. Dit alles had ik reeds voorvoeld, voor ik naar de Ichmenjefs ging; dit alles had ik eigenlijk al reeds heel lang te voren gevoeld, maar toch trof het mij nu ineens als een donderslag.

Bedroefd liepen wij beiden langs de kade. Ik kon niet spreken; ik peinsde, dacht na en voelde mij geheel verloren.

Mijn hoofd duizelde. Alles leek mij zo raar, zo onmogelijk!

- Je neemt het mij kwalijk, Wanja? sprak zij ten slotte.

- Neen, maar . . . maar ik geloof het niet. Het kan niet zijn! riep ik uit, zelf niet beseffende wat ik zei.

- Neen, Wanja, het is zo. Ik ben van ze weggegaan en weet niet, wat er van ze worden zal . . . ik weet ook niet wat er van mij worden zal!

- Je gaat naar hèn, Natasja? Ja? Zij antwoordde niet.

- Maar dat is onmogelijk! riep ik wanhopig uit. - Weet je dan niet dat dat onmogelijk is? Natasja, mijn arme kind! Dwaasheid is het, dwaasheid! Je vermoordt ze er door, en jezelf bereid je ook de ondergang! Weet je dat dan niet, Natasja?

- Ik weet het; maar waar kan ik er aan doen? Ik wil het niet! zei zij, en in haar woorden hoorde ik zoveel vertwijfeling, als ging zij naar het schavot.

- Keer terug, keer terug, terwijl het nog mogelijk is, smeekte ik haar, en ik smeekte des te vuriger, des te dringender naarmate ik zelf de vruchteloosheid van mijn overredingen inzag en haar volkomen overtolligheid op dat ogenblik. - Begrijp je niet, Natasja, wat je met je vader doet? Heb je dat alles bedacht? Zijn vader is immers de vijand van jouw

vader? De vorst heeft immers jouw vader beledigd, hem verdacht van geldroof; hij heeft hem een 'dief' genoemd. En ze procederen nu immers . . . Maar wát! Dát is nog niet eens de hoofdzaak, maar je weet toch wel, Natasja . . . (mijn God, je weet dat immers alles!) . . . je weet toch wel, dat de vorst je vader en moeder er van verdenkt, dat zij moeite deden jou aan Alosja te koppelen, toen hij bij jullie woonde? Bedenk nu toch, stel je nu toch eens voor, hoe je vader toen geleden heeft door die laster. Is hij niet helemaal grijs geworden in die laatste twee jaren - let eens goed op hem! En het allernaamzaamste: je weet dat immers allemaal, Natasja! Heer mijn God, je weet dat immers allemaal! Ik behoef het je toch niet te zeggen, wat 't voor hen zal betekenen, jou voor altijd te moeten missen! Jij bent immers hun enige schat, alles wat hun is overgebleven tot een troost in hun late dagen. Ik wil hier niet eens over spreken; je weet het zelf allemaal; bedenk toch dat je vader je valselijk belasterd en beledigd acht! Juist nu, dezer dagen, is dat alles weer opgehaald, is de oude wederzijdse haat opnieuw, en feller dan ooit voorheen, opgelaaid, doordat jullie Alosja weer bij je hebt ontvangen. De Vorst heeft je vader opnieuw beledigd, de oude man kooft van verontwaardiging over deze nieuwe belediging, en nu plotseling schijnt alles, alles, al die beledigingen, rechtvaardig. Allen, die van de zaak afweten, geven nu de Vorst gelijk en verklaren jou en je vader schuldig. En wat moet er nu van hem worden? Dat overleeft hij immers niet! Schaamte, schande, en door wie? Door jou, door zijn dochter, door zijn enig, dierbaar kind! En je moeder? Zij zal je vader niet overleven . . . Natasja, Natasja! Wat doe je? Keer toch terug! Bedenk je toch nog eens!

Zij zweeg; ten slotte keek zij naar mij op, als met verwijt, en zoveel doordringende smart, zoveel lijden lag er in haar blik, dat ik begreep, hoe haar gewond hart op dat ogenblik ook zonder mijn harde woorden reeds bloedde. Ik begreep, wát haar besluit haar had gekost en hoe ik haar martelde, haar sneed met mijn overtollige, mijn te late woorden; ik begreep dit alles en tòch kon ik mij niet inhouden en ging voort:

- En je zei straks immers zelf tot Anna Andrejefna, dat je *misschien* helemaal niet zoudt uitgaan. Het schijnt dus, dat

je er toch nog aan dacht, om te blijven; was je toen werkelijk nog niet geheel en al besloten?

Ten antwoord glimlachte zij alleen maar bitter. Waarom vroeg ik haar dat eigenlijk ook? Ik kon toch wel begrijpen, dat alles toen reeds onherroepelijk besloten was. Maar ik was ook buiten mijzelf.

- Houd je dan werkelijk zoveel van hem? riep ik uit, terwijl het hart mij samenkromp en ik tot haar opkeek, zelf niet begripende, wat ik vroeg.

- Wat moet ik je zeggen, Wanja? Je ziet: hij heeft mij gezegd hier te komen en ik ben gegaan en wacht hem nu, sprak zij met diezelfde bittere glimlach.

- Maar luister, luister, begon ik haar opnieuw te smeken, met een laatste wanhopige poging om haar te overreden, - dat alles is weer goed te maken, en je kunt alles op een andere, heel andere manier aanpakken, zodat je je huis niet hoeft te verlaten. Ik zal je zeggen hoe, Natasjenjka. Ik neem op mij, alles in orde te brengen, alles: te zorgen dat jullie elkaar kunt ontmoeten en al het overige . . . Ga alleen niet uit je huis! Ik zal zorgen voor het overbrengen van jullie brieven; waarom zou ik dat niet doen? Dat is in ieder geval beter dan wat je nu wilt. Ik weet wel hoe ik dat doen zal: ik zal jullie beiden van dienst zijn; je zult zien, dat ik je van dienst zal zijn . . . En jij gaat niet je ondergang tegemoet, Natasjenjka, zoals nu . . . Je ziet toch, dat je zo je ondergang tegemoet gaat, helemaal, helemaal! Stem toch toe: alles zal dan goed gaan, prachtig, gelukkig; jullie zult van elkaar kunnen houden zoveel als je wilt . . . En wanneer de oude lui ophouden te twisten (en zij zullen eens ophouden te twisten) - dan . . .

- Genoeg, Wanja, schei maar uit! onderbrak zij mij, terwijl zij stevig mijn hand drukte en glimlachte onder haar tranen door. - Goede, goede Wanja! Goed, eerlijk mens! Geen woord over zichzelf. Ik heb jou verlaten en jij hebt mij alles vergeven, alleen aan mijn geluk denk je. Onze brieven wil je overbrengen . . .

Zij begon te huilen.

- Ik weet immers, Wanja, hoe je van mij hield, hoe je tot op dit ogenblik van mij houdt, en geen enkel verwijt, geen enkel bitter woord heb je tot mij gesproken al die tijd! Maar ik, ik . . .! Mijn God, hoe ben ik schuldig tegenover

jou! Je herinnert je toch de tijd door ons samen doorgebracht? Och had ik *hem* maar nooit gekend, had ik hem maar nooit ontmoet! Leefde ik maar met jou, mijn lieve, goeie, beste jongen! . . . Neen, ik ben jou niet waard! Zie eens hoe ik ben: nu, op dit ogenblik, herinner ik je nog aan ons vroeger geluk alsof je zonder die herinnering al niet leed! Drie weken al ben je helemaal niet bij ons geweest: maar ik zweer je, Wanja, niet één ogenblik is in mij de gedachte opgekomen, dat jij mij vervloekte en haatte. Ik weet, waarom je ophield geregeld bij ons aan te komen. Je wilde ons niet storen en ons een voortdurend, levend verwijt zijn. En zou het je zelf niet zwaar geweest zijn naar ons te zien? O, hoe heb ik op je gewacht, Wanja, hoe heb ik op je gewacht! Luister, Wanja: van Alosja houd ik razend veel, als een krankzinnige, maar van jou misschien nog meer, als *vriend*. Ik weet, dat ik zonder jou niet kan leven; ik kan je niet missen, jouw hart heb ik nodig, jouw gouden ziel . . . Ach, Wanja! Wat een droevige, wat een zware tijd breekt nu aan!

Zij barstte in tranen uit. Ja, het viel haar zwaar!

- Ach, hoe verlangde ik er naar, je te zien! ging zij voort, haar tranen onderdrukkend. - Wat ben je mager geworden, wat ben je ziek, wat zie je bleek; ben je werkelijk ziek geweest, Wanja? Ach, dat ik daar nog heel niet naar gevraagd heb! Ik heb het al maar over mijzelf; nu, hoe staat het met je journalistieke arbeid? En je nieuwe roman, vordert die? - Romans, Natasja, wat kunnen mij op het ogenblik romans schelen! En wat hebben mijn aangelegenheden op het ogenblik voor gewicht! Niets, niets! Maar luister, Natasja: heeft *hij* dat zo gewild, dat je hier zoudt komen?

- Neen, niet hij alleen, eigenlijk ik het meest . . . Kijk eens, beste jongen, ik zal je alles vertellen: men wil hem uithuwelijken aan een rijk en aanzienlijk meisje, uit een hoogadellijke familie. Zijn vader wil beslist, dat hij met dat meisje trouwen zal, en zijn vader, dat weet je, is een verschrikkelijk intrigant; alles stelt hij in het werk, om zijn egoïstische plannen te dienen; en een gelegenheid als deze doet zich in de tien jaar maar eenmaal voor. Connecties, geld . . . Zij is, zegt men, heel knap, intelligent en met een hart, - in alle opzichten dus heel goed; Alosja voelt ook al genegenheid voor haar. Daarenboven wil zijn vader zich

zo spoedig mogelijk van hem ontdoen, teneinde zelf te kunnen huwen, en daarom is hij vast besloten, om, wat het ook kosten moge, onze band te verbreken. Hij vreest mij en mijn invloed op Alosja . . .

- Maar weet de Vorst dan, onderbrak ik haar met verwondering - weet de Vorst dan van jullie liefde? Hij vermoedde het immers slechts, en dat nog niet eens met zekerheid.

- Hij weet het, hij weet alles.

- Wie heeft het hem dan verteld?

- Alosja heeft hem alles verteld, kortgeleden. Hij heeft het mijzelf gezegd, dat hij zijn vader alles verteld heeft.

- Heer mijn God! Wat doen jullie toch ook? Hij zelf heeft alles verteld, en dat op zulk een tijd? . . .

- Verwijt het hem niet, Wanja, onderbrak Natasja, en spot ook niet over hem. Hem kun je niet beoordelen zoals andere mensen. Hij is helemaal niet iemand als jij of ik. Hij is een kind; hij is zo niet opgevoed. Hij begrijpt immers niet wat hij doet! De eerste de beste indruk, de eerste de beste invloed is in staat hem los te scheuren van alles, waaraan hij zich een minuut te voren onder eden van trouw heeft overgegeven. Hij heeft geen karakter. Hij zweert je trouw en nog dezelfde dag geeft hij zich waarachtig en oprecht aan een ander over, en hij is zelf nog de eerste, die het je komt zeggen. Hij is in staat iets slechts te doen; maar hem te veroordelen om een slechte daad is onmogelijk. Je kunt alleen medelijden met hem hebben. Hij is ook tot zelfopoffering in staat, en tot welke zelfs? Maar alleen totdat een of andere nieuwe indruk hem vermeestert; dan vergeet hij weer alles. *Zo zal hij ook mij vergeten, wanneer ik niet altijd en voortdurend bij hem zal zijn.* Zo is hij!

- Ach, Natasja, misschien is dat wel allemaal niet waar, misschien zijn dat wel allemaal slechts geruchten. Hij is nog zo jong en dan al trouwen!

- Ik zeg je: zijn vader heeft daar bijzondere bedoelingen mee.

- En hoe weet je, dat de voor hem bestemde bruid zo knap is en hij al genegenheid voor haar begint op te vatten?

- Dat heeft hij mij zelf allemaal verteld.

- Hoe? zelf zegt hij je, dat hij ook nog een ander kan beminnen, en van jou eist hij nu zulk een offer?

- Neen, Wanja, neen! Jij kent hem niet, je hebt hem trou-

wens maar weinig ontmoet; je moet hem meer van dichterbij kennen om over hem te kunnen oordelen. Rechtvaardiger en reiner hart dan het zijne bestaat er niet op aarde! Zou het dan beter zijn als hij loog? En wat betreft dat hij nu al genegenheid voor een ander heeft opgevat: hij behoeft mij maar een week niet te zien en hij vergeet mij en bemint een ander, maar daarna, als hij mij weer ziet, dan ligt hij weer aan mijn voeten. Neen! Het is heel goed, dat ik dat weet, dat hij dat niet voor mij verborgen heeft gehouden; was dat het geval, dan zou ik het bestorven hebben van argwaan. Ja, Wanja! Ik heb het al voor mijzelf uitgemaakt: *wanneer ik niet altijd bij hem zal zijn, ieder ogenblik, zal hij ophouden mij lief te hebben, zal hij mij vergeten en verstoten.* Zo is zijn karakter; ieder ander is in staat hem tot zich te trekken. En wat zal ik dan doen? Dan zal ik sterven . . . maar wát sterven! Ik zou blij zijn wanneer ik nú mocht sterven! Wat is mij het leven zonder hem? Ziedaar wat erger is dan de dood, erger dan alle pijnen! O, Wanja, Wanja! Dat wil toch immers iets zeggen, dat ik nu mijn vader en moeder verlaat voor hem! Doe geen pogingen meer mij te overreden: alles is besloten! Hij moet ieder uur bij mij zijn, ieder ogenblik; terugkeren kan ik niet. Ik weet dat ik mijn ondergang ben tegemoet gegaan en dat ik ook anderen ten ondergang ben . . . Ach, Wanja! riep zij plotseling uit en begon geheel te beven . . . wat moet ik doen, wanneer hij inderdaad niet van mij houdt? Wát, wanneer het waar was wat jij zo even zei (ik heb dat nog nooit gezegd) dat hij mij alleen bedriegt, dat hij mij slechts toeschijnt, zo rechtvaardig en oprecht te zijn, maar dat hij zelf slecht en eierzuchtig is! Nù verdedig ik hem tegenover jou; maar op ditzelfde ogenblik zit hij misschien tegenover een ander te spotten over mij, en ik, ik laag wezen, ik verwierp voor hem alles, loop nu over de straat, zoek hem . . . Ach, Wanja!

Deze klacht rukte zich los uit haar hart met zulk een zichtbare pijn, dat mijn gehele hart vol werd van medelij. Ik begreep, dat Natasja alle macht over zichzelf reeds verloren had. Alleen blinde, krankzinnige jalouzie, jalouzie in de allerhevigste mate, had haar tot zulk een besluit kunnen voeren. Maar in mijzelf welde nu de jalouzie op met een onweerstaanbare kracht. Ik hield het niet uit: een afschu-

welijk gevoel maakte zich van mij meester.

- Natasja, zei ik, - één ding begrijp ik niet: hoe kun jij van hem houden na al hetgeen je zo even van hem verteld hebt? Je hebt geen achting voor hem, gelooft zelfs niet in zijn liefde, en toch vertrouwt je je aan hem toe en offert ter wille van hem het geluk van alle anderen op? Wat is dat nu? Hij maakt je ongelukkig voor je hele leven en jij hem ook. Je houdt veel te veel van hem, Natasja, veel te veel. Ik begrijp zulk een liefde niet.

- Ja, ik houd van hem, als een krankzinnige, antwoordde zij, verblekend als van plotselinge pijn. - Van jou heb ik nooit zo gehouden, Wanja. Ik weet zelf, dat ik gek ben en niet op de manier liefheb als moest. Ik houd niet op een goede manier van hem! . . . Luister, Wanja: ik wist vroeger al, ik heb het gevoeld, zelfs in de meest gelukkigste ogenblikken, dat hij mij enkel verdriet zou geven. Maar wat te doen, wanneer thans zelfs het leed, door *hem* mij aangedaan, voor mij geluk betekent? Ga ik dan naar hem toe om vreugde te vinden? Weet ik niet vooruit, wát mij bij hem wacht en wat ik van hem te verdragen zal hebben? Zie, hij heeft gezworen van mij te houden, allerlei beloften heeft hij mij gedaan; maar ik geloof niets van dat al, hecht niet de minste waarde aan zijn beloften en deed dat ook vroeger niet, ofschoon ik wist, dat hij niet loog, dat hij niet liegen kàn. Zelf, zelf heb ik hem gezegd, dat ik hem in niets bond. Voor hem is dat beter: banden begeert niemand, ik allermint. En tòch ben ik blij zijn slavin te mogen zijn, zijn vrijwillige slavin; van hem alles te verdragen, indien hij slechts bij mij is, indien ik slechts naar hem kan zien! Ik geloof dat alles mij goed zou zijn als hij maar bij mij was, dat hij desnoods een ander beminde, maar bij mij, in mijn tegenwoordigheid . . .

Is dat geen laagheid, Wanja? vroeg zij plotseling, mijn aanziende met een gloeiende, vlamme blik. Een ogenblik leek het mij toe, alsof zij ijelde. - Ja, dat is immers laag, zo iets te verlangen! Ach! zelf zeg ik, dat het laagheid is, en wanneer hij mij verwerpt, dan volg ik hem tot aan het einde der wereld, al zal hij mij ook van zich wegstoten, mij verjagen. Jij tracht mij nu te overreden om terug te keren; - maar wat geeft dat? Ik keer terug, maar morgen ga ik weer weg, hij eist het van mij en ik doe het; hij fluit, hij roept

mij als een hondje, en ik snel op hem toe . . . Smart! Maar ik vrees geen enkele smart van hem! Als ik lijd zal ik weten dat ik lijd *door* hem . . . Maar ach, zo iets is niet te zeggen, Wanja!

'En vader en moeder?' dacht ik. Het leek alsof zij die al geheel vergeten was.

- Hij zal dus niet met je trouwen, Natasja?

- Hij heeft het beloofd, hij belooft alles. Daarom laat hij mij nu bij zich komen, om morgen in het geheim, ergens buiten de stad, met mij te trouwen; maar hij weet niet, wat hij doet. Hij weet misschien niet eens, hoe men trouwen moet! En wat is hij voor echtgenoot? Gewoonweg bespottelijk! En trouwt hij, dan zal hij ongelukkig worden, mij verwijten gaan doen . . . En ik wil niet, dat hij mij ooit iets te verwijten zal hebben. Alles, alles wat ik heb, geef ik hem, en van hem vragen doe ik niets. Wellicht zou een huwelijk hem ongelukkig maken. En waarom zou ik hem ongelukkig maken?

- Neen, dat is een soort suggestie, Natasja, zeide ik. - Ga je nu rechtstreeks naar hem toe?

- Neen, hij heeft beloofd hierheen te komen, mij hier te halen; wij hebben afgesproken . . .

En zij tuurde gretig in de verte, maar daar was nog niemand te zien.

- En hij is er nog niet. *Jij* bent het eerst gekomen! riep ik met verontwaardiging uit.

Natasja kromp ineen, als van een slag. Haar gezicht werd krampachtig vertrokken.

- Misschien komt hij wel helemaal niet, sprak zij met een droevige glimlach. Eergisteren schreef hij mij, dat als ik niet vast beloofde hier te komen, dat hij dan tegen eigen wil in genoodzaakt was zijn besluit uit te stellen om met mij weg te gaan ergens heen en daar te trouwen; en dan voert zijn vader hem naar de voor hem bestemde bruid. En hij schreef zo eenvoudig, zo natuurlijk, alsof het de meest gewone zaak was . . . Stel je voor dat hij werkelijk al naar *haar* toe was, Wanja?

Ik antwoordde niet. Zij drukte mij stevig de hand en haar ogen flikkerden.

- Hij is bij haar, sprak zij nauwelijks hoorbaar. - Hij heeft gehoopt dat ik niet komen zou, om naar haar te kunnen

gaan en dan te zeggen dat hij gelijk had, dat hij iemand heeft laten kijken of ik er was, maar dat ik niet was gekomen. Ik ben hem gaan vervelen, hij verlaat mij . . . Mijn God! krankzinnige die ik ben! Hij heeft mij immers de laatste maal zelf gezegd, dat ik hem verveelde. . . Wat wacht ik dan nog!

- Daar is hij! riep ik uit, hem in de verte ziende aankomen. Natasja schrok op, gaf een schreeuw, keek naar Alosja, die nader kwam en, plotseling mijn hand loslatend, snelde zij op hem toe. Hij verhaastte eveneens zijn tred en na een minuut lag zij reeds in zijn armen. Behalve ons was er bijna niemand te zien op straat. Zij kusten elkaar, lachten. Natasja lachte en huilde tegelijk, net of ze elkaar terugzagen na een lange, lange scheiding. Een blos kleurde haar bleke wangen; zij was buiten zichzelf van vreugde . . . Alosja bemerkte mij en trad dadelijk op mij toe.

H O O F D S T U K IX

Ik keek hem gretig aan, hoewel ik hem tevoren ook reeds meermalen gezien had; ik keek hem in de ogen alsof zijn blik al mijn vragen kon oplossen, mij duidelijk kon maken, hoe, waarmee dit 'kind' Natasja zo had kunnen betoveren, zulk een krankzinnige liefde in haar had kunnen opwekken, - liefde tot vergeting van de allereerste plicht toe, tot gedachteloos opofferen van alles wat haar tot nog toe het heiligste was geweest. De vorst greep mijn beide handen, drukte die stevig, en zijn blik, open en helder, drong door tot in mijn hart.

Ik voelde, dat ik mij kon vergissen in mijn veronderstellingen omtrent hem alleen reeds hierom, dat ik zijn vijand was. Ja, ik hield niet van hem, en moet zelfs bekennen, dat ik nooit van hem heb kunnen houden, in welk opzicht ik wel een uitzondering maakte op allen die hem kenden. Veel in hem bleef mij hardnekkig niet bevallen, zelfs zijn uiterlijke schoonheid, de laatste misschien wel daarom, dat zij, om het zo eens uit te drukken, ál te schoon was. Ten slotte begreep ik, dat ik in deze partijdig oordeelde. Hij was groot, slank en welgebouwd; zijn gezicht was lang en altijd bleek; blonde haren, grote blauwe ogen, zedig en nadenkend, waarin soms plotseling, met vlagen, de meest goedhartige, kinderlijke vrolijkheid opwelde. Zijn volle, rode, prachtig-gesneden lippen hadden bijna altijd een soort ernstige uitdrukking; des te onverwachter en te betoverender was dan ook zijn plotseling verschijnende glimlach, zo naief en goedhartig, dat men, in welke stemming men ook verkeerde, als men die glimlach zag, zelf ook de neiging in zich voelde opkomen om op dezelfde wijze te glimlachen. Hij kleedde zich chique, maar altijd stemmig: het was duidelijk, dat deze schoonheid in alles hem niet de minste moeite kostte, dat zij hem aangeboren was.

Natuurlijk bezat hij ook enige van de ongunstige kentecken, van de slechte gewoonten der hogere standen: lichtzinnigheid, zelfgenoegzaamheid en een soort hoflijke ruwheid. Maar hij was te open en te eenvoudig van ziel, dan dat hij niet zelf die slechte eigenschappen bij zich zou heb-

ben opgemerkt, er spijt over zou hebben gevoeld en er om zou hebben gelachen. Het lijkt mij toe, dat dit kind, nooit, zelfs niet in scherts, zou hebben kunnen liegen, en, wanneer hij zou hebben gelogen, er waarschijnlijk niets kwaads in zou hebben gezien. Zelfs zijn egoïsme was tot op zekere hoogte aantrekkelijk, juist hierom, dat hij het openhartig toonde en niet verborg. Alosja had in 't algemeen niet de neiging iets te verbergen. Hij was zwak, lichtgelovig en niet achterdochtig; wil bezat hij in het geheel niet. Hem te beledigen, te misleiden, zou zondig en jammer geweest zijn, zo goed als het zondig en jammer zou zijn een kind te bedriegen en te beledigen. Hij was veel te naief voor zijn leeftijd en van het eigenlijke leven begreep hij zo goed als niets; trouwens, al was hij veertig jaar geweest, dan zou hij daarvan waarschijnlijk nog niet veel begrepen hebben. Er zijn van die mensen die veroordeeld lijken tot een eeuwige onvolwassenheid. Het lijkt mij toe, dat er geen mens kon zijn (buiten mij) die niet van hem zou kunnen houden; hij zelf was aanhankelijk en zocht liefkozingen als een kind. Natasja had de waarheid gezegd: hij was in staat iets slechts te doen, daartoe gedreven door de een of andere sterke invloed; maar zulk een slechte handeling als slecht erkend hebbend, zou hij, geloof ik, gestorven zijn van berouw. Natasja voelde instinctief, dat zij zijn meesteres zou zijn, hem zou beheersen; dat hij zelfs haar slachtoffer zou zijn. Zij smaakte reeds vooruit het genot van lief te hebben met een eindeloze liefde, en hem, die zij liefhad, tot pijn toe te kwellen, omdat zij hem liefhad, en daarom wellicht haastte zij zich, zichzelf eerst hem ten offer te brengen. Maar in zijn ogen lichtte liefde, en hij keek naar haar met geestdrift. Zij keek naar mij met iets van zegeviering in haar ogen. In dit ogenblik vergat zij alles - haar ouders, het afscheid, haar achterdocht . . . Zij was gelukkig.

- Wanja! riep zij uit, - ik sta schuldig tegenover hem en ik ben hem niet waard! Ik dacht, dat je niet komen zou, Alosja. Vergeef mijn slechte gedachten, Wanja. Ik zal het weer goed maken! voegde zij er bij, met een oneindige liefde tot hem opziende.

Hij glimlachte, kuste haar hand en, zonder die los te laten, wendde hij zich tot mij.

- Doet u mij ook geen verwijten. Al lang had ik u willen

omhelzen als een eigen broeder; zij heeft mij zoveel van u verteld! Tot nog toe heb ik eigenlijk ternauwernood kennis met u gemaakt en ik voel, dat we elkaar betrekkelijk nog vreemd staan. Maar laten we vrienden zijn en . . . vergeeft u ons! voegde hij er bij, halffluid en licht kleurend, maar met zulk een prachtige glimlach, dat ik met mijn gehele hart die verwelkoming moest beantwoorden.

- Ja, ja, Alosja, ondervring Natasja, - hij behoort bij ons, hij is onze broeder, hij heeft ons reeds vergeven en zonder hem zullen wij niet gelukkig zijn. Ik heb je al gezegd . . . Ach, wat zijn wij een hardvochtige kinderen, Alosja! Maar wij zullen met ons drieën leven . . . Wanja! vervolgde zij en haar lippen begonnen te beven, - ga jij nu naar huis, naar *hen*; jij hebt zo'n gouden hart; zij zullen mij misschien niet vergeven, maar ziende, dat jij mij vergeven hebt, zal hun oordeel over mij allicht iets zachter zijn. Vertel hun alles, alles, met de woorden, die je eigen hart je ingeeft. Bescherm mij, red mij; vertel hun mijn beweegredenen, alles zoals je het zelf begrepen hebt. Weet je, Wanja, dat ik hier misschien niet toe besloten zou zijn, wanneer ik jou vandaag niet had ontmoet! Jij bent mijn redding; ik stelde dadelijk mijn hoop op jou, dat jij in staat zou zijn, hun alles zó over te brengen, dat hun allereerste smart althans enigszins verzacht wordt. O, mijn God! . . . Zeg hun uit mijn naam, Wanja, dat ik weet, dat mij nu onmogelijk vergeven kan worden: zij zullen mij vergeven, maar God zal mij niet vergeven; maar zelfs wanneer zij mij zullen vervloeken, zal ik hen zegenen en voor hen bidden, mijn ganse leven door. Mijn hart blijft bij hen. Ach, waarom zijn niet alle mensen gelukkig? Waarom, waarom! . . . Mijn God! Wat heb ik gedaan, riep zij plotseling uit, alsof zij tot bezinning kwam, en, geheel bevend van schrik, bedekte zij het gelaat met de handen.

Alosja omhelsde haar en drukte haar zwijgend tegen zich aan. Enige minuten gingen voorbij zonder dat er gesproken werd.

- En u hebt zulk een offer kunnen vragen! sprak ik, hem verwijtend aanzierende.

- Verwijt u mij dat niet, - ik verzeker u, al die smart, al is ze ook nog zo hevig, is slechts voor een ogenblik. O, ik weet dat zo zeker! Er wordt alleen wat kracht vereist, om

dit ogenblik te doorstaan. Hetzelfde heeft zij mij ook gezegd. U weet: de schuld van alles is die familietrots, dat geheel overbodige getwist, die processen! . . . Maar . . . (ik heb daar lang over nagedacht, dat kan ik u verzekeren) . . . aan dat alles komt een einde. Indien de oude lui zien hoe Natasja en ik samen gelukkig zijn, dan zullen zij zich daarin verheugen en zich met elkander verzoenen. Wellicht zal ons huwelijk reeds aanleiding tot een verzoening tussen hen worden. Het lijkt mij zelfs toe, dat het niet anders kan zijn. Wat denkt u daarvan?

- U spreekt van 'huwelijk'. Wanneer willen jullie dan trouwen? vroeg ik, Natasja aanziende.

- Morgen of overmorgen; in ieder geval overmorgen - waarschijnlijk tenminste. Ziet u eens, ik weet eigenlijk niet goed, hoe ik het moet aanleggen, en heb dan ook, eerlijk gezegd, nog geen maatregelen getroffen. Ik dacht dat Natasja misschien niet komen zou. Bovendien wilde mijn vader mij beslist vandaag naar de bruid voeren die hij voor mij bestemd heeft (Natasja heeft u daar misschien wel van verteld, dat mijn vader wil dat ik een huwelijk sluit, maar ik wil niet). Zodat ik nog op niets met zekerheid rekenen kan. Maar toch zullen we zeer vermoedelijk overmorgen wel trouwen. Het lijkt mij in ieder geval zo toe, omdat het toch immers niet anders kan. Morgen reizen we af met de trein naar Pskof. Ik heb daar ergens in een dorp een kennis wonen, een oude schoolkameraad, van 't lyceum, een heel goed mens; ik breng u misschien nog wel eens met hem in kennis. In dat dorp is ook een priester, tenminste dat zal wel, ik weet het natuurlijk niet zeker. Ik had eigenlijk vooruit moeten informeren, maar daar heb ik niet de tijd toe gehad . . . Maar dat zijn allemaal kleinigheden. Laten wij ons nu alleen maar met de hoofdzak bezighouden. Wij kunnen altijd nog een priester uit een naburig dorp doen overkomen, denkt u ook niet? Daar zullen toch nog wel andere dorpen in de nabijheid zijn! Eén ding is jammer, dat ik tot nog toe geen tijd heb gehad, een regeltje daarheen te schrijven, om te waarschuwen. Misschien is hij wel op reis, die kennis van me . . . Maar - dat is nu het allerlaatste! Hoofdzak is dat men vastbesloten is, en dan komt de rest vanzelf wel in orde, nietwaar? En intussen, tot morgen of overmorgen blijft zij hier bij me. Ik heb een speciale wo-

ning gehoord, waar we ook als we teruggekeerd zijn zullen leven. Ik ga niet meer terug naar mijn vader, om daar te wonen - nietwaar? - Zult u ons eens komen opzoeken? Ik heb de kamers allerliefst ingericht. Mijn oude schoolkameraden zullen ook bij ons komen; wij zullen avondjes geven . . .

Ik keek hem met verbazing en weemoed aan. Natasja smeekte mij met een blik, hem niet te streng te oordelen en een beetje toegeeflijk te zijn. Zij luisterde naar zijn verhalen met een soort droevige glimlach, en tegelijkertijd scheen zij vreugde in hem te vinden, zoals men vreugde kan vinden in een lief, vrolijk kind, horend zijn onverstandig, maar lief gepraat. Ik zag haar verwijtend aan. Het werd mij onzegbaar zwaar.

- Maar uw vader? vroeg ik. - Bent u er vast van overtuigd, dat die u vergeven zal?

- O, absoluut; wat zou hij anders moeten doen? Dat wil zeggen, hij begint natuurlijk met mij uit te vloeken; daarvan ben ik zelfs overtuigd. Hij is nu eenmaal zo, altijd heel streng tegenover mij. Hij zal zijn vaderlijke macht gebruiken en alles aanwenden wat hij kan, om . . . Maar dat alles kun je niet au sérieux nemen. Hij houdt ontzettend veel van mij; hij wordt boos op me, maar vergeeft dan. Dan zullen allen zich met elkaar verzoenen en zullen wij allen gelukkig zijn. Haar vader ook!

- En als hij het u niet vergeeft? Hebt u dat wel overwogen?

- Hij vergeeft mij beslist, alleen, misschien, niet zo heel gauw. Maar wat zou dat? Ik zal hem tonen, dat ik karakter heb. Hij scheldt altijd op mij, dat ik geen karakter heb, dat ik lichtzinnig ben. Nij krijgt hij gelegenheid om eens te zien of ik lichtzinnig ben of niet! Huisvader te worden, dat is toch immers geen grapje; dan ben ik in ieder geval al geen jòngen meer. . . dat wil zeggen, ik bedoelde te zeggen, dat ik dan net zo zal zijn als de anderen, nu, als alle andere getrouwde mannen. Ik zal leven van mijn eigen arbeid. Natasja zegt, dat dit veel beter is dan te leven op andermans zak, zoals wij allen leven. Als u eens wist, hoeveel goede dingen zij mij allemaal zegt! Ik zou dat zelf niet allemaal zo hebben kunnen uitdrukken, - ik ben zo niet opgegroeid, ze hebben mij zo niet opgevoed. Ik wil erkennen, ik weet zelf, dat ik lichtzinnig ben en bijna tot niets in staat; maar,

ziet u, eergisteren kreeg ik ineens een geniale gedachte. Hoewel het nu eigenlijk niet de tijd er voor is, wil ik ze u toch even meedelen, omdat Natasja het ook horen moet, en u moet mij raad geven. Kijkt u eens, de zaak is deze: ik wil novellen gaan schrijven en verkopen aan de tijdschriften, net als u. U zult mij zeker wel helpen door mij bij de redacties te introduceren, nietwaar? Ik heb mijn hoop in deze op u gesteld en gisteren heb ik de gehele nacht een roman overdacht, die ik zou willen schrijven, zo om eens te proberen, en werkelijk, ik geloof dat dat iets alleraardigst worden kan! De held heb ik genomen uit een comédie van Skribe . . . Maar dat zal ik u later wel vertellen. Het voor-naamste is, dat men er geld voor geeft . . . Men betaalt u immers ook?

Ik kon een lach niet weerhouden.

- U lacht, sprak hij, in antwoord op mijn lach ook glimlachend.

- Neen, luistert u eens, voegde hij er met een onbegrijpelijke goedhartigheid bij, - u moet mij niet beoordelen naar wat ik lijk; werkelijk, ik heb veel waarnemingsvermogen; u zult dat wel merken. Waarom zou ik het niet eens proberen? Misschien valt het wel goed uit . . . Overigens, ik geloof toch wel dat u gelijk hebt: ik weet niets van het werkelijke leven; Natasja zegt mij dat ook, iedereen zegt het mij; wat zal ik voor een schrijver zijn. Lacht u maar, lacht u maar, maar kijkt u mijn werk na en verbetert het; u doet dat dan voor haar, en u houdt immers van haar? Ik zeg u de waarheid: ik ben haar niet waard, ik voel dat heel goed; het is heel ellendig voor mij, en ik weet werkelijk niet, waarom zij eigenlijk zoveel van mij houdt. En ik zou mijn leven wel voor haar willen geven! Werkelijk, tot op dit ogenblik ben ik nooit ergens bang voor geweest, maar nu ben ik bang; wat zijn wij eigenlijk van plan te doen! Heer God! Zou het dan kunnen voorkomen, dat wanneer een mens zich zijn plicht ten volle bewust is hem het verstand en de kracht ontbreken zijn plicht te vervullen? Helpt u ons ten minste, u, onze vriend! U bent de enige vriend die ons is overgebleven. Wat beteken ik alleen? Houdt u mij ten goede, dat ik zo geheel en al op u reken; ik acht u een heel edel mens en veel beter dan ik zelf ben. Maar ik zal mij verbeteren, weest u daar van overtuigd, en ik zal u beiden eens waard zijn.

Dit zeggende drukte hij mij opnieuw de hand en in zijn prachtige ogen schitterde een goed en heerlijk gevoel. Hij strekte mij zo vol vertrouwen de hand toe, hij was er zo van overtuigd dat ik zijn vriend was!

- Zij zal mij helpen mij te verbeteren, ging hij voort. - Overigens moet u ook niet iets al te slechts van mij veronderstellen en u niet ongerust over ons maken. Ik heb toch in ieder geval nog veel vooruitzichten en in materieel opzicht zullen wij geheel onbezorgd zijn. Ik zal, wanneer het met die roman niet gaat (ik dacht zo even al, om u de waarheid te zeggen, dat een roman schrijven onzin is, maar ik vertelde u dat alleen maar om uw mening eens te horen) - als het met die roman niet gaat, dan kan ik toch in ieder geval nog muzieklessen geven. U wist misschien niet, dat ik aan muziek doe? Ik schaam mij er helemaal niet voor op een dergelijke wijze mijn brood te moeten verdienen. Ik ben helemaal de moderne ideeën toegedaan op dit punt. Bovendien heb ik een hele massa nutteloze, maar kostbare prullen; wat doe ik daarmee? Ik kan die allemaal verkopen, en hoe lang zullen we van dat geld niet kunnen leven? En in het alleruiterste geval zou ik een betrekking kunnen zoeken. Mijn vader zal daar zelfs blij om zijn; hij dringt er nu ook maar steeds op aan, dat ik een betrekking zal zoeken, maar ik verontschuldig mij er maar altijd mee, dat ik niet gezond ben. (Ik geloof trouwens dat ik al ergens op de lijst van sollicitanten sta). En als hij nu ziet, dat mijn huwelijk mij voordeel heeft gebracht en dat ik werkelijk een betrekking heb gevonden - dan zal hij zich daarover verheugen en mij vergeven . . .

- Maar, Aleksej Petrowietsj, hebt u er wel aan gedacht, wat het nu worden moet tussen uw vader en haar vader? Hoe stelt u zich wel voor dat het vanavond bij haar thuis zal zijn?

En ik wees hem op Natasja, die het scheen te besterven bij het horen van mijn woorden. Ik was meedogenloos.

- Ja, ja, u hebt gelijk, dat is vreselijk! antwoordde hij, - ik heb daar al over gedacht en er veel innerlijk verdriet van gehad . . . Maar wat te doen? U hebt gelijk: indien alleen haar ouders ons al maar vast vergaven! O, als u eens wist, hoe ik van hen houdt! Zij zijn mij als een vader en een moeder, en daarom heb ik er ook zo veel verdriet van! Ach,

die twisten ook en die processen! U kunt niet geloven, hoe onaangenaam ons dat nu is! En waarom twisten zij eigenlijk? Wij houden allemaal heel veel van elkaar en toch vechten we wel eens. Zij moesten maar vrede sluiten en daarmee uit! Werkelijk, ik zou in hun plaats zo hebben gedaan . . . Ik vind het vreselijk uw woorden te horen. - Natasja, het is verschrikkelijk wat wij doen! Ik heb dat vroeger ook gezegd . . . Maar je hebt zelf aangedrongen . . . Maar luister eens, Iwan Petrowietsj, misschien wendt alles zich nog wel ten beste; wat denkt u er van? Zij zullen zich toch wel eens verzoenen? Wij zullen hen weer bij elkaar brengen. Ja, dat moet zo, dat zal beslist zo gebeuren; zij zullen niet bestand zijn tegen onze liefde . . . Laten zij ons ook vervloeken, wij zullen hen door onze liefde overwinnen. U weet niet, hoe bij mijn vader soms zijn goede hart begint te spreken! Hij kijkt wel altijd erg somber, maar toch is hij dikwijls heel gemoedelijk. Wanneer u eens wist, hoe vriendelijk hij vandaag met mij sprak, hoe hij mij overreedde! En nu handel ik rechtstreeks tegen zijn wil in; ik vind dat vreselijk ellendig. En dat alles tengevolge van die ellendige vooroordelen! Het is gewoon krankzinnig! Als hij maar eens een half uurtje met haar doorbracht en eens goed naar haar keek, dan zou hij dadelijk zijn toestemming geven.

Dit zeggende wierp Alosja een tedere en innige blik op Natasja.

- Ik heb mij duizendmaal in verrukking voorgesteld, babbelde hij maar voort, - hoe hij van haar zou gaan houden, wanneer hij haar leerde kennen en hoe zij ieder betoveren zou. Zij hebben geen van allen nog ooit zo'n meisje gezien! Mijn vader is overtuigd, dat zij eenvoudig een intrigante is. Het is mijn plicht haar eer te herstellen, en dat zal ik doen! Ach, Natasja! Allen houden van je, allen; er is geen enkel mens, die niet van je zou kunnen houden, voegde hij er in extase bij. - Ofschoon ik je niet helemaal waard ben, jij houdt toch immers van mij, nietwaar, Natasja, en ik . . . nu, je kent mij wel! En is er veel nodig tot ons geluk? Neen, ik geloof, o, ik geloof werkelijk, dat deze avond ons allen geluk zal brengen en vrede en toestemming! Deze avond zij gezegend! Is het niet zo, Natasja? Maar wat is er met je? Mijn God, wat is er met je?

Zij zag bleek als een dode. Al die tijd, dat Alosja daar zijn

onverstandige praat had staan uitslaan, had zij strak de blik op hem gericht gehouden; maar steeds was die troebeler en onbewegelijker geworden en haar gelaat steeds bleker en bleker. Het leek mij toe, dat zij ten slotte niet eens meer luisterde maar in een soort vergetelheid was weggezonden, waaruit Alosja's uitroep haar plotseling wekte. Zij ontwaakte, keek rond zich heen en wierp zich plotseling tegen mij aan. Snel, alsof zij zich haastte en iets voor Alosja verborg, haalde zij een brief uit haar zak en gaf die mij. De brief was gericht aan haar ouders en de vorige avond geschreven. Mij de brief gevende, zag ze mij strak aan, alsof zij met die blik zich aan mij wilde vastklemmen. Vrees greep mij aan; ik zag, dat zij nu eerst het verschrikkelijke van haar daad ten volle besepte. In deze blik was vertwijfeling; nooit zal ik die vreselijke blik vergeten. Zij deed pogingen mij iets te zeggen, begon zelfs te spreken, maar plotseling viel zij in zwijm. Ik haastte mij haar te ondersteunen. Alosja werd bleek van de schrik; hij wreef haar slapen, kuste haar handen, haar lippen. Na twee minuten ontwaakte zij. Niet ver van de plek waar wij ons bevonden stond een huurrijtuig, waarmee Alosja gekomen was; Alosja riep de koetsier aan. In het rijtuig plaats nemende, greep Natasja, als krankzinnig, mijn hand en een warme traan viel brandend op mijn vingers. Het rijtuig zette zich in beweging. Ik bleef nog lang op de plaats staan, het met mijn ogen volgende. Al mijn geluk verzonk op dat ogenblik in het niet en mijn leven brak in tweeën. Het deed mij hevige pijn . . . Langzaam ging ik, langs dezelfde weg waarlangs ik gekomen was, terug, naar de Ichmenjefs. Ik wist niet wat ik hun zeggen zou, wanneer ik bij ze terug kwam! Mijn gedachten verstarden, mijn voeten wankelden . . . En ziehier de geschiedenis van mijn geluk; aldus begon en eindigde mijn liefde. Laat ik nu weer mijn afgebroken verhaal opvatten.

H O O F D S T U K X

VIJF dagen na de dood van Smith verhuisde ik naar zijn verlaten woning. Die gehele dag was ik in een allermeer-slachtigste stemming geweest. Het weer was vochtig en koud; er viel een natte sneeuw, vermengd met regen. Alleen tegen de avond, een enkel ogenblik, brak de zon door en een enkele verdwaalde straal keek, uit nieuwsgierigheid waarschijnlijk, ook mijn kamer in. Ik begon er spijt van te krijgen, dat ik deze kamer had genomen. Zij was wel groot, maar laag, beroekt en ongezellig leeg, trots het meubilair dat er zich in bevond. Toen viel mij de gedachte in, dat ik in deze woning waarschijnlijk het laatste restje van mijn gezondheid zou moeten opteren en zo is het ook gebeurd. Die gehele morgen had ik doorgebracht met het uitzoeken en in orde brengen van mijn papieren. Daar ik geen portefeuille bezat, had ik ze overgebracht in een kussensloop en alles door elkaar gegooid. Daarop zette ik mij tot schrijven. Ik schreef toen altijd nog aan mijn grote roman, maar de arbeid wilde nú niet vlotten; mijn hoofd was vol van geheel andere dingen . . .

Ik wierp de pen weg en ging bij het raam zitten . . . Het begon te schemeren, en ik werd steeds treuriger en treuriger gestemd. Verschillende zware gedachten maakten zich van mij meester. Het leek mij maar steeds toe, dat ik in Petersburg ten slotte ten onder moest gaan. De lente was op komst; dàn zou ik òpleven, dacht ik, wanneer ik uit deze gevangenis weer in Gods vrije natuur zou komen, de geur der frisse weiden en bossen zou opsnuiven, die ik in zo lange tijd niet had gezien! . . . Ik herinner mij, mij viel ook de gedachte in, hoe goed het zou zijn, wanneer ik door de een of andere toverij of een wonder eens alles zou kunnen vergeten wat geweest was, wat ik de laatste jaren had doorleefd; alles vergeten, het hoofd verfrissen en opnieuw met frisse kracht te beginnen. In die dagen peinsde ik nog over zo iets en hoopte ik op een wedergeboorte. - 'Desnoods zou ik er voor in een krankzinnigengesticht willen gaan', dacht ik, 'om op de een of andere manier zonder hersenen terug te keren en dan een nieuw leven te beginnen en spoe-

dig geheel te genezen'. Er was een dorst naar het leven en geloof in het leven in mij . . . Maar ik herinner mij hoe ik toen, op dat oogenblik, in de lach schoot bij die gedachte: 'Wat zou ik moeten doen wanneer ik uit het krankzinnigen-gesticht kwam? Alweer romans gaan schrijven? . . .'

Zo zat ik te denken en te treuren en middelcerwijl verstreek de tijd. De nacht begon te naderen. Die avond had ik een rendez-vous met Natasja; de vorige avond had zij mij per briefje dringend verzocht toch vooral te komen. Ik sprong op en begon mij gereed te maken. Ook zonder dat zou ik niet anders verlangd hebben, dan de kamer zo gauw mogelijk te verlaten en ergens heen te gaan, al was het in de regen, in de modder der straten.

Hoe donkerder het werd, hoe groter mijn kamer mij begon te lijken, alsof zij steeds ruimer en ruimer werd. Ik stelde mij voor dat ik iedere nacht in een andere hoek Smith zou zien; hij zou daar maar onbewegelijk zitten en mij aankijken, zoals hij bij Müller naar Adam Iwanowietsj keek, en aan zijn voeten zou Azorka liggen. En op dit oogenblik gebeurde er iets met mij, dat mij buitengewoon schokte.

Overigens, ik moet openhartig bekennen: tengevolge van zenuwoverspanning, van de nieuwe indrukken in mijn pas betrokken woning en van een koude, die ik gevat had, begon ik langzamerhand maar regelmatig tegen het vallen van het donker in een ziektoestand te komen, die ook nu, tijdens mijn ziekte, des nachts heel dikwijls op mij valt en die ik *mystieke vrees* noem. Dat is een ontzettende, martelende vrees voor iets, dat ik zelf niet nader definiëren kan, iets onbegrijpelijks en niet in de ordelijke gang der dingen zijn oorsprong vindende, maar dat beslist op datzelfde oogenblik zich verwezenlijken moet, en, alle verstandelijke overwegingen ten spijt, tot mij komen en voor mij gaan staan als een niet te ontkennen feit, vreselijk, afschuwwekkend en onverbiddelijk. Die vrees wordt gewoonlijk immer sterker, zodat de geest, niettegenstaande die in zo'n oogenblik wellicht een nog grotere helderheid bereikt, daarentegen alle geschiktheid mist om die gewaarwordingen tegen te gaan. Aan de reflecties van de geest wordt geen gehoor gegeven en de verdeeldheid in mij verhoogt nog de angst van het afwachten. Het lijkt mij toe, dat zó ongeveer het gevoel moet zijn van mensen die bang zijn

voor doden. Maar in mijn gevoel maakt het vage, het niet te bepalene van het gevaar mijn kwelling nog te heviger. Ik herinner mij, ik stond met de rug naar de deur en nam mijn hoed van de stoel en plotseling, op datzelfde ogenblik, viel mij de gedachte in, dat als ik mij zou omdraaien ik onvermijdelijk Smith zou zien: aanvankelijk opent hij de deur, blijft op de drempel staan en kijkt de kamer rond, daarop treedt hij zachtjes, met gebogen hoofd, binnen, gaat voor mij staan, richt de waterige ogen op mij en begint mij plotseling recht in mijn gezicht uit te lachen, met een lange, tandeloze en onhoorbare lach, en heel zijn lichaam schommelt en blijft lang doorschommelen van die lach. Dat gehele visioen tekende zich scherp en duidelijk voor mijn verbeelding af en tegelijkertijd ontstond in mij de volkomen, onontkenbare overtuiging, dat dat alles onvermijdelijk gebeuren zou, dat het misschien al gebeurd was, maar dat ik het niet gezien had, omdat ik met mijn rug naar de deur stond, of dat zich op hetzelfde ogenblik, dat ik dit dacht, de deur opende. Ik keek snel om en - werkelijk opende zich op dat ogenblik de deur, langzaam, onhoorbaar, precies zoals ik mij dat een minuut te voren had voorgesteld. Ik schrok hevig. Lange tijd vertoonde zich niemand, alsof de deur vanzelf was opengesprongen; maar plotseling verscheen op de drempel een zonderling wezen: iemands ogen staarden mij, voor zover ik in het donker kon onderscheiden, strak en hardnekkig aan. Een koude verspreidde zich over al mijn leden. Tot mijn grote schrik zag ik, dat het een kind was, een meisje, maar wanneer het Smith zelf geweest was, zou diens verschijning mij, geloof ik, niet zo verschrikt hebben, als mij nu de plotselinge verschijning van dat onbekende kind in mijn kamer deed en dat op zulk een uur en in zulk een tijd.

Ik zeide reeds, dat de deur onhoorbaar en langzaam werd geopend, alsof degene die haar opende bang was om binnen te gaan. De deur geopend hebbende bleef het meisje lange tijd op de drempel staan en keek mij aan met verbazing. die bijna verbijstering was; ten slotte deed zij twee stappen vooruit en bleef voor mij staan, nog altijd geen woord sprekende. Ik bekeek haar nader. Het was een meisje van twaalf of dertien jaar, klein van gestalte, mager en bleek, alsof zij juist genezen was van een ernstige ziekte. Des te

helderder echter schitterden haar grote, zwarte ogen. Met de linkerhand hield zij een oude, gescheurde doek bij elkaar, die haar van de avondkoude bevende borst bedekte. Haar kleding, kon men gerust zeggen, bestond uit lompen; het dichte, zwarte haar was ongekamd en verward. Wij bleven een minuut of twee zo in die houding staan, elkan- der onbewegelijk aanstarende.

- Waar is grootvader? vroeg zij eindelijk, met een nauw hoorbaar en hees stemmetje, alsof haar borst of keel haar pijn deed.

Heel mijn mystieke vrees verdween bij deze vraag. Er kwam iemand naar Smith vragen; onverwacht ontdekte ik dus sporen van hem.

- Je grootvader? Die is immers dood! zei ik plotseling, daar ik in het geheel niet op die vraag was voorbereid, maar dadelijk voelde ik spijt over dit antwoord. Een minuut ongeveer bleef zij in dezelfde houding staan en begon plotseling geheel te beven, maar zo sterk, alsof zij een gevaarlijke zenuwtoeval zou krijgen. Ik wilde haar reeds bijna vastgrijpen, opdat zij niet zou vallen. Maar na een paar minuten herwon zij zich weer, en ik zag duidelijk, hoe zij alle moeite deed om haar ontroering te verbergen.

- Neem mij niet kwalijk, meisje, neem me niet kwalijk! sprak ik. - Ik zei je dat zo plotseling, en misschien was dat . . . Arm kind! . . . wie zoek je? De oude man, die hier gewoond heeft?

- Ja, fluisterde zij, zichzelf geweld aandoende en mij vol onrust aanzierende.

- Zijn naam was Smith, nietwaar?

- J-ja!

- Nu, die is . . . ja, wat moet ik je zeggen, die is dood . . . Maar trek je dat niet zo aan, kindje! Waarom ben je niet eerder gekomen? Waar kom je vandaan? . . . Hij is gisteren begraven; hij is plotseling overleden, geheel onverwacht . . . Jij bent dus zijn kleinkind?

Het meisje antwoordde niet op mijn snelle en ongeordende vragen. Zwijgend draaide ze zich om en ging stil de kamer uit. Ik was zo getroffen, dat ik haar niet eens weerhield en haar niet verder ondervroeg. Op de drempel bleef ze nog even staan, en, zich half omwendende, vroeg zij:

- Is Azorka óók dood?

- Ja, Azorka is ook dood, antwoordde ik, en haar vraag leek mij vreemd: net alsof zij overtuigd was dat Azorka beslist tegelijk met de oude man moest sterven.

Mijn antwoord vernemende, ging het meisje onhoorbaar de kamer uit, de deur voorzichtig achter zich sluitende. Na een minuut was ik haar reeds gevolgd, in een vreselijke spijt, dat ik haar had laten vertrekken. Zij was zó zachtjes weggegaan, dat ik zelfs niet gehoord had hoe zij de andere deur, die toegang tot de trap gaf, geopend had.

'De trap kan ze nog niet af zijn,' dacht ik, en bleef staan luisteren. Maar alles was stil en op de trap waren geen schreden meer hoorbaar. Alleen ergens op een lagere étage sloeg een deur.

Ik haastte mij naar beneden. De trap ging recht vanuit mijn kamer, van de vijfde étage tot de vierde met een draai; vanaf de vierde étage was zij recht. Het was een vuile, zwarte en altijd donkere trap, zoals de trappen gewoonlijk zijn in grote huizen, die door verschillende personen en families bewoond worden. Op dat ogenblik was het op de trap reeds volkomen donker. Op het gevoel ging ik haar af tot de vierde étage; daar bleef ik stil staan, en plotseling zeide iets in mij dat hier, op het portaal, zich iemand voor mij verborg. Ik begon te tasten met de handen; in de hoek gedrukt stond daar het meisje, met het gezicht tegen de muur en hilde zacht en onhoorbaar.

- Luister eens, meisje, waarvoor ben je bang? begon ik. - Ik heb je doen schrikken; het is mijn schuld. Je grootvader heeft het over je gehad toen hij stierf; zijn laatste woorden waren . . . Ik heb ook nog een paar boeken van hem; die zijn vermoedelijk van jou. Hoe heet je? Waar woon je? Hij had het over de zesde linie . . .

Maar ik had niet de gelegenheid mijn zin te beëindigen; in plotselinge schrik, als was het ten gevolge dáárvan, dat ik wist waar zij woonde, stootte zij mij weg met haar mager, benig handje en stormde de trap af. Ik volgde haar; ik hoorde haar stappen beneden. Plotseling hield dat geluid op . . . Toen ik op de straat kwam was zij al niet meer te zien. Doorlopende tot het Woznesenski-Prospekt, bemerkte ik dat al mijn pogingen tevergeefs waren. Zij was verdwenen. 'Waarschijnlijk heeft ze zich ergens voor mij verborgen,' dacht ik, 'terwijl ik de trap afgang.'

H O O F D S T U K X I

MAAR nauwelijks stond ik op het modderige, natte trottoir van het Prospekt, toen ik stuitte op een voorbijganger, die daar ging met gebogen hoofd, als in een diep nadenken verzonken, snel en zich haastende. Tot mijn grote verwondering herkende ik in deze voorbijganger Ichmenjef. Het was voor mij een avond vol onverwachte ontmoetingen. Ik wist, dat de oude man drie dagen tevoren een stevige koude had gevat en nu ontmoette ik hem plotseling in zulk vochtig weer op straat. Daarenboven ging hij, ook vroeger, nooit 's avonds uit, en sinds de tijd dat Natasja het ouderlijk huis had verlaten (dat was nu al een half jaar geleden) was hij een echte huismus geworden. Hij was erg verheugd mij te zien, zoals een mens, die eindelijk een vriend vindt met wie hij zijn gedachten delen kan; hij greep mijn hand, drukte die stevig, en, zonder mij te vragen waarheen ik ging, troonde hij mij met zich mee. Hij was enigszins ontroerd, gehaast, opgewonden. 'Waar ging hij toch naar toe?' dacht ik bij mezelf. Hem er naar vragen zou overbodige moeite geweest zijn: hij was verschrikkelijk prikkelbaar geworden, de eenvoudigste vraag of opmerking vatte hij dikwijls op als een persoonlijke toespeling, een belediging.

Ik zag hem van terzijde aan: zijn gezicht zag er ziek uit; in de laatste tijd was hij erg vermagerd; zijn baard was al sedert een week niet geschoren. Zijn geheel grijs geworden haren kropen onordelijk van onder de verbogen rand van zijn hoed uit en lagen met lange lokken op de kraag van zijn oude, afgedragen jas. Ik had reeds eerder opgemerkt, dat hij op sommige ogenblikken zichzelf geheel vergat; b.v. dat hij niet alleen in de kamer was, praatte met zichzelf, gestikuleerde met de armen. Droevig was het dan naar hem te zien.

- Zo, Wanja, ben jij het? begon hij. - Waar ga je naar toe? Ik ben er ook op uit; zaken. Hoe staat het met de gezondheid?

- Bent ú zelf gezond? vroeg ik. - Kort geleden was u nog ziek en nu gaat u uit.

De oude man antwoordde niet, alsof hij mij niet hoorde.

- Hoe maakt Anna Andrejefna het?

- Goed, goed . . . Hoewel, ze is ook een beetje verkouden. Ach, ze is altijd zo neerslachtig de laatste tijd . . . Ze had het maar over jou, waarom jij niet eens komt. Maar je loopt nu zeker even mee op, Wanja, of niet? Ik stoor je misschien, dat je ergens naar toe moet? vroeg hij plotseling, mij enigszins achterdochtig aanziende.

De oude man was in die mate gevoelig en prikkelbaar geworden, dat, indien ik hem nu zou hebben geantwoord dat ik niet naar hem op weg was, hij beslist beledigd zou zijn geweest en koel afscheid van me zou hebben genomen. Ik haastte mij daarom in bevestigende zin te antwoorden, zeggende, dat ik juist het plan had Anna Andrejefna een bezoek te brengen, ofschoon ik wist dat dit mij erg zou ophouden en ik misschien in het geheel niet meer bij Natasja zou kunnen komen.

- Nu, dat is heel goed, sprak de oude, door mijn antwoord geheel gerustgesteld - dat is heel goed . . .

En plotseling zweeg hij en verzonk in nadenken, alsof hij niet alles had gezegd wat hij zou hebben willen zeggen.

- Ja, dat is heel goed! herhaalde hij machinaal na vijf minuten, als ontwakend uit een diep gepeins.

- Hm! . . . Zie je, Wanja, jij bent voor ons altijd zo goed als een eigen zoon geweest; God heeft ons, Anna Andrejefna en mij, geen zoon geschonken, maar hij schonk ons jou; ik heb dat altijd zo beschouwd. En mijn vrouw ook . . . Ja, en jij ging altijd met ons om, zo eerbiedig, zo teder als een bloedeigen zoon. God zegene je daarvoor, Wanja, zoals wij beïden, oude mensen, je zegenen en liefhebben . . . Ja!

Zijn stem begon te beven, hij wachtte een minuut.

- Ja . . . en hoe gaat 't nu? Geen kou gevat? Waarom ben je in zolang niet bij ons geweest?

Ik vertelde hem de gehele historie van Smith, mij hiermee verontschuldigend, dat die historie en bovendien het feit, dat ik bijna ziek was geworden, en het een heel eind was naar Wasieljefskaja (daar woonden zij toen) oorzaak was geweest dat ik niet meer bij hen was gekomen. Ik had me bijna versproken, door te zeggen dat ik nog wel gelegenheid had gevonden die avond een afspraak te maken met Natasja.

De geschiedenis van Smith interesseerde de oude man zeer.

Hij begon opletter te luisteren. Vernemende dat mijn nieuwe woning vochtig was en misschien nog slechter dan de vorige en zes roebel in de maand kostte, wond hij zich daarover zelfs op. Over 't algemeen was hij buitengewoon prikkelbaar en ongeduldig. Alleen Anna Andrejefna wist nog met hem om te gaan op zulke ogenblikken, maar ook niet altijd.

- Hm! . . . Dat komt allemaal van je literatuur, Wanja! riep hij uit, bijna met boosheid. — Die heeft je nu al tot een zolderkamer gebracht en zal je ook nog wel eens tot het kerkhof brengen! Ik heb het je toen wel gezegd, 't voorspeld! . . . En schrijft B. nog altijd kritieken?

- Maar B. is immers dood, aan de tering gestorven. Ik heb u dat, meen ik, al verteld.

- Dood, hm! . . . dood! Nu, het moest immers zo wel gaan. En heeft hij zijn vrouw en kinderen iets nagelaten? Je hebt immers gezegd dat hij een vrouw had . . . Waarom trouwen die lui ook?

- Neen, hij heeft niets nagelaten, antwoordde ik.

- Natuurlijk, natuurlijk! riep hij uit, met zulk een vuur alsof het een zaak gold die hem zéér erg ter harte ging, en alsof de overleden B. zijn bloedeigen broer was geweest. - Niets! Helemaal niets! Zie je, Wanja, ik heb dat allemaal vooruit voelen aankomen, dat het zo met hem af zou lopen, toen, je herinnert je dat nog wel, jij hem altijd maar op-hemelde tegenover mij. 't Is makkelijk gezegd, hij heeft niets nagelaten! Hm! . . . Hij heeft roem verworven. Laten we aannemen, misschien wel onsterfelijke roem, maar roem kun je niet eten. Ik voorvoelde toen ook alles van jou, Wanja; ik prees je, maar voor mijzelf vreesde ik het ergste. Zo, dus B. is dood! Ja, en waarom zou hij niet dood gaan! Het leven is goed, maar . . . Kijk eens wat een mooi gezicht . . .

En met een snelle, onwillekeurige beweging van de hand wees hij naar het omnevelde perspectief van de straat, zwak verlicht door in de vochtige mist bijna verdwijnende lantaarns, naar de vuile huizen, naar de van vocht glinsterende stenen van het trottoir, naar de sombere, boze en doorweekte voorbijgangers, naar dit hele tafereel, overdekt door de donkere koepel van de Petersburgse hemel. Wij waren reeds op het plein gekomen; vóór ons, in de schemer, stond

een gedenkteken, beneden verlicht door gasarmen, en nog verder verhief zich de donkere, zware massa van de Isaäkskerk, zich onduidelijk aftekenend tegen de nevelige hemel.

- Je hebt immers gezegd, Wanja, dat hij een goed, grootmoedig, sympathiek man was, met gevoel en met een hart? Nu, dat zijn ze daar allemaal bij jou, mensen met een hart, en sympathiek! Ze kunnen alleen maar het aantal wezen vergroten! Hm! . . . Het zal hem, denk ik, wel niet zwaar gevallen zijn om te sterven. Haha! Was hij hier maar weggegaan en naar Siberië! . . . Wat wou je, meisje? vroeg hij plotseling, een kind ziende dat aalmoezen vroeg. Het was een klein, mager kind, een jaar of zeven, acht oud, niet meer, gekleed in vuile lompen; aan de kleine voeten had zij, zó over de blote voet, schoenen vol gaten. Zij poogde haar van koude bevend lichaampje te beschermen met een oud manteltje, waar ze reeds lang uit was gegroeid. Haar mager, bleek en ziek gezichtje was naar ons toegekeerd; bedeesd en zwijgend zag zij ons aan en met een soort slaafse vrees voor weigering strekte ze haar bevend handje naar ons uit. De oude man begon zelf ook te beven toen hij haar zag en wendde zich tot haar met zulk een snelheid, dat zij er van schrok en haastig achteruit trad.

- Wat is er, meisje? riep hij uit. - Je vraagt immers een aalmoes, nu, hier heb je wat . . . pak dan aan!

En hij begon ijverig en bevend van ontroering in zijn zak te voelen en haalde er twee of drie zilveren muntstukken uit. Maar dit leek hem te weinig; hij haalde zijn portemonnaie te voorschijn en daaruit een papiertje van een roebel halende - alles wat er in was - legde hij dit geld in de hand van de kleine bedelaresse.

- Christus beware je, kleine . . . God's engel zij met je!

En met bevende hand bekruiste hij enige malen de arme kleine; maar plotseling bedenkende, dat ik dat alles zag, fronste hij de wenkbrauwen en ging met snelle schreden verder.

- Zie je, Wanja, dat kan ik niet zien, begon hij na een tamelijk lang en boos stilzwijgen - dat kan ik niet zien, dat die kleine, onschuldige schepseltjes beven van kou op straat . . . alles terwille van hun vervloekte moeders en vaders. Trouwens, welke moeder zendt haar kind uit in zulk

weer, wanneer ze zelf niet ongelukkig is! . . . Vermoedelijk zitten er daar thuis nog meer wezen en is dit de oudste; zelf is ze ziek, de vrouw . . . hm! 't zijn geen jonkheers-kinderen. Er zijn veel niet-jonkheers-kinderen op de wereld, Wanja! Hm!

Hij zweeg een ogenblik, alsof hij ergens over in verlegenheid was.

- Zie je, Wanja, ving hij daarna opnieuw aan, een beetje verward en zich telkens versprekend: Ik heb, zie je, Anna Andrejefna beloofd - ik ben met haar overeengekomen dat wij - dat wij - een kind aannemen zouden, zo'n klein, arm kindje, begrijp je, om op te voeden, in ons huis. Het is zo vervelend voor ons oude mensen. Maar zie je, nu begint Anna Andrejefna er weer tegen te voelen. Wanneer jij nu eens met haar gaat praten, zie je, dan komt dat niet van mij, maar van een andere kant: overreed jij haar! Ik had je dit al lang geleden willen vragen . . . dat jij haar zoudt overreden, omdat het voor mij zo vervelend is, altijd maar op hetzelfde te moeten aandringen . . . Maar waarom over zulke onbenulligheden te praten! Wat moet ik eigenlijk met zo'n meisje doen? Ik heb helemaal geen kind nodig; alleen, zie je, om zo eens een kinderstem in huis te horen; overigens, om je de waarheid te zeggen, ik wou het eigenlijk meer voor mijn vrouw; het zal voor haar vrolijker zijn dan wanneer zij zo alleen met mij is. Maar 't is eigenlijk allemaal onzin! We moeten nog een heel eind. Wanja, zullen wij maar een rijtuig nemen? Anna Andrejefna wacht ons . . . Het was half acht toen wij bij Anna Andrejefna kwamen.

H O O F D S T U K X I I

DE beide oude Ichmenjefs hielden heel veel van elkaar. Liefde en het jarenlange samenleven hadden hen onafscheidelijk aan elkaar verbonden. Maar Nikolaj Sergejewitsj was, niet alleen nu, maar ook vroeger, in gelukkiger tijden, niet erg mededeelzaam tegenover haar, dikwijls zelfs erg kort, vooral bij aanwezigheid van andere mensen. Sommige tedere en fijnvoelende naturen hebben een soort halsstarrigheid, een soort halfwijze onwil zich te tonen, en voor iemand die hun dierbaar is al hun tederheid te uiten, niet alleen in de aanwezigheid van andere mensen maar ook onder vier ogen, zelfs vooral onder vier ogen; slechts zelden hoort men van hen een liefkozend woord, maar spreken zij dat, dan is het te vuriger en hartstochtelijker naarmate het langer is ingehouden. Zo was ook de oude Ichmenjef met zijn Anna Andrejefna, zelfs in hun jonge tijd. Hij achtte haar en beminde haar onbegrensd, niettegenstaande zij een zeer eenvoudige maar goede vrouw was, die overigens tot niets bijzonders in staat was, anders dan haar man lief te hebben, en ergerde zich in de hoogste mate erover, dat zij op haar beurt, gevolg van haar eenvoud, dikwijls tē openhartig tegenover hem was. Maar na het vertrek van Natasja begonnen zij enigszins tederder tegenover elkander te worden; zij voelden nu ziekelijk-sterk, dat zij alleen op de wereld waren gebleven. En ofschoon Nikolaj Sergejewitsj soms buitengewoon somber was, konden zij beiden geen twee uur van elkander zonder heimwee en pijn te gevoelen. Wat Natasja betreft schenen zij zwijgend overeengekomen te zijn, nimmer van haar te spreken, te doen alsof zij niet bestond. Anna Andrejefna durfde zelfs geen toespelingen op haar te maken bij aanwezigheid van haar man, ofschoon dat voor haar zeer zwaar was. In haar hart had zij Natasja al reeds lang vergeven. Tussen ons was vanzelf de zwijgende overeenkomst komen te bestaan, dat ik bij ieder bezoek haar bericht zou brengen over haar dierbaar, onvergetelijk kind.

De oude vrouw werd ziek, wanneer zij enige tijd geen tijding ontving, en zo spoedig ik dan weer bij hen kwam in-

teresseerde zij zich voor de kleinste bijzonderheden, onder-
vraagde mij met nerveuze nieuwsgierigheid, en eens zelfs,
toen zij hoorde dat Natasja ziek was geworden, bestierf zij
het bijna van schrik, zodat zij zelfs bijna naar haar was
toegegaan. Dit zou zij in het uiterste geval ook wel hebben
gedaan. In het begin gaf zij zelfs tegenover mij geen uiting
aan haar verlangen, haar dochter weer eens te zien en bij-
na altijd na onze gesprekken, waarbij zij mij geheel uit-
hoorde, achtte zij het nodig mij te verzekeren, dat, al inte-
resseerde zij zich voor het lot van haar dochter, Natasja
toch een misdadigster was, aan wie niet vergeven kon wor-
den. - Maar dit alles was slechts uiterlijk. Het gebeurde
soms, dat Anna Andrejefna zich zó het lot van haar dochter
aantrok, dat zij er zelf bijna ziek van werd, in mijn bijzijn
weende, Natasja met de liefste namen noemde, bitter klaag-
de over Nikolaj Sergejewitsj en in zijn bijzijn toespelingen
begon te maken, hoewel met grote voorzichtigheid, op men-
selijke trots, de hardvochtigheid van sommige mensen, die
een belediging hun aangedaan niet kunnen vergeven, zeg-
gend, dat God niet zal vergeven hem die op zijn beurt ook
niet vergeeft; maar verder sprak zij zich in zijn aanwezig-
heid toch nooit uit. In zulke ogenblikken betrok dadelijk
het gezicht van de oude Ichmenjef, hij zweeg, rimpelde het
voorhoofd en begon plotseling buitengewoon onhandig en
luid over iets anders of iemand anders te spreken of trok
zich terug in zijn kamer, om zodoende Anna Andrejefna de
gelegenheid te geven tegenover mij haar hart te luchten en
aan haar tranen de vrije loop te laten. Evenzo nam hij dik-
wijls bij mijn bezoeken, dadelijk na de begroeting, afscheid
van mij en trok zich in zijn eigen kamer terug, teneinde
mij tijd en gelegenheid te laten Anna Andrejefna de nieuw-
ste tijdingen omtrent Natasja te brengen. Zo deed hij ook
nu.

- Ik ben geheel doorweekt, zeide hij, toen hij nauwelijks de
kamer was binnen getreden; - ik ga even naar mijn kamer;
jij blijft zeker nog wel een ogenblik, niet waar, Wanja? Hij
heeft een hele geschiedenis beleefd bij het kamers-zoeken;
vertel het maar eens, jongen. Ik kom dadelijk terug . . .

En hij haastte zich de kamer uit, pogende ons niet aan te
zien, alsof hij zich er zelf voor schaamde, dat hij ons met
opzet alleen liet. In dergelijke gevallen, en inzonderheid

wanneer hij terugkeerde, was hij steeds stuurs en nors tegen mij en Anna Andrejefna, alsof hij zich ergerde over zijn eigen weekheid en toegevendheid.

- Kijk toch eens, sprak de oude vrouw, die de laatste tijd al haar terughoudendheid tegenover mij had laten varen, - zo is hij nu altijd met mij; hij weet immers zelf, dat wij zijn bedoelingen wel begrijpen. Waarom onszelf en elkander zand in de ogen te strooien? Ben ik hem dan soms een vreemde? Zo is hij ook met zijn dochter! Hij vergeeft haar, dat wil zeggen: hij zou haar kunnen vergeven en zou het misschien verlangen! God wete. 's Nachts ligt hij maar te huilen; ik heb het zelf gehoord! Maar uiterlijk blijft hij altijd even hard en trots . . . Beste Iwan Petrowietsj, vertel toch gauw: waar ging hij naar toe, toen je hem tegenkwam?

- Nikolaj Sergejewietsj? Dat weet ik niet: dat had ik juist aan u willen vragen.

- Ik bestierf het bijna van schrik, toen hij wilde uitgaan. Hij is immers ziek, en dan in zulk weer en in de avond! Het is zeker voor een heel gewichtige zaak, dacht ik bij mijzelf, en wat kan er nu gewichtiger zijn dan de bewuste aangelegenheid? Ik denk dat dan zo bij mijzelf, maar durf het niet te vragen. Ik durf hem nu nergens naar te vragen. Heer God, ik sidder gewoon bij de gedachte aan hem en aan Natasja. Zou hij soms naar haar toe zijn, dacht ik, dat hij besloten had haar te vergeven? De laatste tijdingen van haar schijnt hij te weten, tenminste, ik veronderstel, dat hij die weet, maar hoe ze hem moeten hebben bereikt, kan ik mij niet indenken. Gisterenavond had hij zo'n heimwee naar haar, en vandaag ook. Maar wat blijf je zwijgen, Iwan Petrowietsj? Spreek toch, vertel toch wat er gebeurd is. Ik heb je met zoveel ongeduld verwacht; ik heb naar je uitgezien als naar een engel Gods. - Hoe is het nu, wil die boosaard Natasja nu verlaten?

Ik vertelde Anna Andrejefna dadelijk alles wat ik zelf wist. Met haar was ik altijd volkomen openhartig. Ik deelde haar mee, dat het er werkelijk naar uitzag, dat het tussen Natasja en Alosja tot een scheiding zou komen en dat dit ernstiger was, dan vroegere onenigheden; dat Natasja mij de vorige avond een briefje had gezonden, waarin zij mij verzocht deze avond om negen uur bij haar te komen en dat ik daarom eigenlijk in 't geheel niet van plan was geweest, bij hen

aan te komen, maar dat Nikolaj Sergejewietsy mij meegetroond had. Ik vertelde haar uitvoerig, hoe de toestand in het algemeen op het ogenblik critiek was. Alosja's vader, die twee weken geleden van een reis was teruggekeerd, had zijn zoon streng onder handen genomen, maar het voornaamste was, dat Alosja, schijnt het, zelf niet meer zo afkerig was van de voor hem bestemde bruid, zelfs, naar het gerucht ging, verliefd op haar was geworden. Ik voegde er nog bij, dat Natasja's briefje geschreven scheen te zijn in een ogenblik van grote agitatie; zij schreef dat hedenavond alles zou worden beslist, maar hoe?

- Onbekend; het was alleen vreemd, dat zij de vorige dag reeds schreef en precies het uur bepaalde: negen uur 's avonds. En daarom was ik genoodzaakt te gaan en zo gauw mogelijk.

- Ga dan, ga dan! je moet beslist gaan! sprak Anna Andrejefna op bezorgde toon, - zo gauw Nikolaj Sergejewietsy terugkomt drink je nog even een kopje thee . . . Ach, ze hebben de samowar nog niet gebracht! Matrona! Waar blijft de samowar? Luie meid dat je bent, nietsnut! . . . Nu, drink dan nog een kopje thee, bedenk een of andere uitvlucht en ga dan heen. En kom morgen beslist hier, hoor, om alles te vertellen; kom zo vroeg mogelijk. Heer mijn God! Wie weet wat er al gebeurd is! Slechter dan nu kan 't wel niet! Nikolaj Sergejewietsy weet immers ook alles, mijn hart zegt mij, dat hij alles weet. Ik hoor veel van Matrona; die heeft het weer van Agasja en Agasja is een petekind van Marja Wasieljefna, die bij de Vorst in huis woont . . . nu, je kunt dus zelf nagaan. Vanmorgen was hij verschrikkelijk boos, Nikolaj dan. Ik sprak zo over koetjes en kalfjes, maar hij begon bijna tegen mij te schreeuwen, maar daarop kreeg hij er spijt van en verontschuldigde zich dat hij liep te tobben, hoe aan geld te komen. Alsof hij om dat geld zo zou hebben geschreeuwd! Enfin, je kent onze omstandigheden. Na het eten ging hij slapen. Ik keek naar hem door een spleet van de deur (er is een speet in de deur van zijn kamer, maar zelf weet hij dat niet) en toen lag hij voor het heiligenbeeld te bidden. Toen ik dat zag, begonnen mijn knieën te knikken. Zijn thee wou hij niet drinken, en geslapen heeft hij ook niet; hij greep zijn hoed en ging uit. Om vijf uur is hij uitgegaan. Ik durfde hem niets te vragen: hij zou mij uit-

gevloekt hebben. Hij vloekt tegenwoordig heel veel, meestal op Matrona, maar ook op mij; en wanneer hij begint te vloeken, dan is het of mijn benen lam worden en mijn hart uiteenberst. Ik weet wel, dat hij dat niet meent, dat hij zo doet, maar het is toch verschrikkelijk. Ik heb een uur lang tot God gebeden, toen hij weg was, dat Hij alles ten goede moge leiden. - Waar is Natasja's briefje? Mag ik het eens zien?

Ik liet haar het briefje zien. Ik wist, dat Anna Andrejefna één geliefkoosde gedachte had: dat Alosja, die zij nu een boosaard, dan weer een ongevoelige, domme jongen noemde, ten slotte met Natasja trouwen zou en dat zijn vader, Vorst Pjotr Aleksandrowietsj, hierin zou toestemmen. Zij uitte deze gedachte zelfs eens, bij vergissing, tegenover mij, maar de volgende keer had zij er weer spijt van, dit gezegd te hebben en verklaarde zij 't niet te menen. Maar voor niets ter wereld zou zij het hebben gewaagd, haar hoop in deze uit te spreken in tegenwoordigheid van Nikolaj Sergejewietsj, ofschoon zij wist, dat haar man die gedachte in haar veronderstelde en er haar zelfs eens, op bedekte wijze, daarover had berispt. Ik denk, dat hij Natasja voor goed zou hebben vervloekt en de gedachte aan haar uit zijn hart zou hebben uitgerukt, indien zulk een huwelijk tussen Alosja en Natasja tot stand zou zijn gekomen.

Zo dachten wij allen toen. Hij wachtte zijn dochter met al het verlangen van zijn hart, maar hij wachtte haar alleen als een boetelinge, uit haar hart uitgerukt hebbende zelfs de herinnering aan haar Alosja. Dit was de enige, ofschoon nimmer uitgesproken voorwaarde voor vergiffenis, die van hem echter volkomen begrijpelijk en redelijk was.

- Hij heeft geen karakter, een jongen zonder karakter is het, en een hardvochtig mens, ik heb dat altijd gezegd, begon Anna Andrejefna opnieuw. - Hij heeft geen opvoeding gehad; daarom is het zo'n windbuil geworden; hij verwerpt haar terwille van zulk een liefde! Heer mijn God! Wát zal er nu van haar worden, het arme kind? En wat heeft hij nu in die andere gevonden, ik begrijp het niet!

- Ik heb gehoord, Anna Andrejefna, bracht ik in het midden, - dat het een betoverend lief meisje moet zijn, en Natalja Nikolajefna laat zich ook zo over haar uit.

- Geloof dat toch niet! onderbrak de oude vrouw mij. - Wát

betoverend lief? Voor een pennelikker als jij is iedereen, die maar een rok aan heeft 'betoverend'. En als Natasja haar prijst, dan is dit slechts een bewijs van haar goed, edel hart. Zij is niet in staat hem vast te houden; zij vergeeft hem alles, en lijdt zelf in stilte. Hoeveel keer is hij haar al niet ontrouw geweest, denk je? Een hardvochtig mens is hij, een schurk! O, ik ben zo bang, Iwan Petrowietsj. Allemaal zijn zij even trots! Als die trots van mijn man maar eens gebroken werd, als hij haar vergeven wilde, mijn arme duifje, en haar weer in huis halen. Als ik haar maar weer eens omhelzen kon, naar haar kijken! Is zij mager geworden?

- Ja, zij is magerder geworden, Anna Andrejefna.

- Het arme kind! En ik zelf, Iwan Petrowietsj, ik weet geen raad. Ik heb nu de hele nacht en de hele dag gehuild . . . waarover, dat zal ik straks wel vertellen. Hoe dikwijls heb ik hem al niet zo van terzijde te kennen gegeven, dat hij haar maar moest vergeven: maar niets wilde hij er van horen. Rechtstreeks durfde ik het hem niet te zeggen, daarom zei ik het van terzijde, zo in bedekte termen, zie je. Mijn hart klopte als ik het deed: hij wordt boos, dacht ik, en zal haar helemaal vervloeken! Een vervloeking heb ik tot nog toe nimmer van hem gehoord . . . maar nu ben ik zo bang, dat hij het misschien nog eens tot een vervloeking zal laten komen. Wat dan? De vloek van een vader is de vloek van God. Zo leef ik dus iedere dag in een voortdurende beving van vrees. En jij moest je ook schamen, Iwan Petrowietsj; je bent in ons huis opgegroeid, onze ouderlijke liefkozingen heb je genoten: jij durft nu beweren, dat die andere 'betoverend' is. Wat gaat jou dat aan? En wat zou zij betoverend zijn! Marja Wasieljefna, die bij de vorst in huis is, spreekt heel anders. Ik heb Matrona eens, toen mijn man uit was, onder het koffiedrinken binnengeroepen en haar toen uitgehoord. Zij heeft mij alles verteld wat zij wist. De vorst, zie je, Alosja's vader, heeft een ongeoorloofde verbintenis met een of andere gravin. Die gravin heeft hem, naar gezegd wordt, al lang geleden verweten, dat hij haar niet trouwt, maar de vorst heeft altijd uitvluchten verzonnen. Toen haar man nog leefde moet zij, de gravin, bekend hebben gestaan om haar schandelijk zedelijk gedrag. Toen haar man overleed, ging zij naar het buitenland; daar

maakte zij kennis met Italianen en Fransen, allemaal baronnen en graven, en daar moet zij ook Vorst Pjotr Aleksandrovietsj hebben leren kennen. Haar stiefdochter, de dochter van haar eerste man, die handelaar in sterke drank was, groeide echter inmiddels op. De gravin had zowat alles wat haar man haar had nagelaten met haar dochter verteerd, maar nu haar dochter volwassen was geworden, kreeg deze de beschikking over het kapitaal, dat haar vader voor haar op een bank gedeponneerd had en dat inmiddels tot twee millioenen was aangegroeid. Nu moeten zij, naar men zegt, drie millioenen hebben, en de vorst acht het daarom zeer voordelig, Alosja met die stiefdochter te doen trouwen. Die graaf, je weet wel, die is er ook voor; drie millioenen, het is geen kleinigheid. Goed, zegt hij, spreek maar met de gravin. De vorst maakt de gravin zijn verlangen kenbaar. Die is er met handen en voeten tegen; zij is trouwens, zegt men, een vrouw zonder enige regel, en vreselijk op haar voordeel bedacht. Men zegt, dat zij hier niet door allen ontvangen wordt, zoals in het buitenland. Neen, Vorst, zegt zij: trouw jijzelf met mij, maar mijn dochter aan Alosja tot vrouw geven, dat doe ik niet. Maar het meisje zelf, zegt men, is een doodgoed kind; zij vereert haar moeder en is haar in alles onderdanig. Een engel van een kind moet het zijn! De vorst begrijpt wel waar het aan hapert, en zegt: 'Maak je maar niet ongerust, gravin. Je eigen geld heb je er doorgebracht en je hebt op het oogenblik meer schulden dan je betalen kunt. Maar wanneer jij nu je dochter afstaat aan mijn Alosja en zij een paar worden, kijk eens: jou dochter is een onschuldig, gehoorzaam meisje, mijn zoon een idioot, wij zullen hen onder onze curatele stellen, nu, en dan zul je weer geld hebben. Waarom zou ik met je trouwen?' Jood dat hij is! Een half jaar geleden nog wilde zij er niets van horen, maar toen zijn zij naar Warschau gegaan, en nu heeft zij er in toegestemd. Dit is alles wat ik gehoord heb, wat Marja Wasieljefna mij heeft verteld, alles onder ons en zoals zij het zelf uit betrouwbare bron heeft vernomen. Zo zie je, geld is het, waar het om gaat: om de millioenen! En wat praat jij nu van 'betoverend'!

Het verhaal van Anna Andrejefna trof mij. Alles klopte precies met wat ik enige tijd tevoren van Alosja zelf vernomen had. Vertellende, beroemde hij er zich op, dat hij

nooit terwille van geld zou trouwen. Maar Katerina Fjodorofna had hem in het hart getroffen.

Ik had ook van Alosja gehoord, dat zijn vader zelf ook trouwplannen had, al sprak hij dat zelf tegen, om de gravin niet bij voorbaat te verontrusten. Ik heb reeds verteld, dat Alosja erg veel van zijn vader hield, hem prees en in hem geloofde als in een orakel.

- En zij is helemaal niet uit adellijk geslacht, dat 'betovende' meisje! vervolgde Anna Andrejefna, in de hoogste mate gebelgd over de roem, die ik de aanstaande bruid van de jonge vorst toebracht. - Natasja zou een nog betere partij voor hem zijn. Die andere is de dochter van een wijnhandelaar, maar zij, Natasja, is uit een oud adellijk huis, een meisje van hoge geboorte. Gisterenavond opende mijn man (ik vergat dat nog te vertellen) zijn koffer, die leren, je weet wel, en de hele avond zat hij tegenover mij en snuffelde in oude documenten. Zo ernstig zit hij dan. Ik was een kous aan het breien, maar ik durfde bijna niet naar hem te kijken. Hij zag dat ik zweeg, werd boos, begon me allerlei dingen te zeggen, en heeft zich verder de gehele avond bezig gehouden met mij onze stamboom te verklaren. Nu, en daaruit is mij gebleken, dat wij, de Ichmenjefs dan, al tot de adel behoorden in de tijd van Iwan de Verschrikkelijke en dat mijn voorouders, de Schoemilofs, al bekend waren tijdens Aleksej Michajlowietsj, we hebben papieren die dat uitwijzen, en ook in Karamzin ¹⁾ wordt het vermeld. Zo zie je, vadertje, wat dat aangaat, zijn wij niet minder dan anderen. Zo spoedig Nikolaj Sergejewietsj begon te vertellen, begreep ik, wat zijn bedoeling daarmee was. Het is toch ook voor hem beledigend, dat men over Natasja zo min denkt. Alleen door haar rijkdom heeft die andere iets op hem voor. Nu laat hij, die schurk, die Pjotr Aleksandrovietsj, maar op geld jacht maken, iedereen weet, dat hij een hardvochtig en zelfzuchtig mens is. Men zegt, dat hij in Warschau jezuiet is geworden! Zou dat waar zijn?

- Onzin! antwoordde ik, onwillekeurig geïnteresseerd door de hardnekkigheid waarmede dit gerucht rondging. Maar de mededelingen van Nikolaj Sergejewietsj omtrent zijn voorgeslacht interesseerden mij zeer. Vroeger had hij zich

¹⁾ Karamzin, bekend Russisch historieschrijver.

nooit op zijn voorouders beroemd.

- Het zijn allemaal hardvochtige mensen en schurken! ging Anna Andrejefna voort. - Maar wat doet mijn duifje nu op dit ogenblik? Zit ze te wenen, te treuren? Ach, Iwan Petrowitsj, het wordt je tijd om naar huis toe te gaan! Matrona! Matrona! Onnut die je bent - Men heeft haar toch niet beledigd, Wanja, zeg?

Wat moest ik haar antwoorden? De oude vrouw barstte in tranen uit. Ik vroeg haar, wat dat onaangename was, dat er met haar was voorgevallen en waarover zij zo even was begonnen te vertellen.

- Ach, Wanja, onaangenaams is er zo veel! De gehele beker der smart heb ik nog niet uitgedronken! Je herinnert je nog wel, jongen, of misschien herinner je je het ook niet - maar ik had een medaillon, in goud gezet, zo bij wijze van souvenir, en daarin had ik een portret van Natasja, nog uit haar kindertijd; zij was acht jaar, mijn engeltje, toen het gemaakt werd. Wij hebben het toen nog eens aan een kunstschilder laten zien, die op zijn doorreis door ons gouvernement kwam; jij zult je dat wel niet herinneren! Het was een goed schilder, hij heeft naar haar portret een cupido geschilderd: net zulk blond haar als zij had en net zulke lokken: een neteldoeks hemdje had het aan, waar je de huid door kon zien blozen. Ach, ze was zo mooi op dat schilderij: zo mooi, dat je wel altijd door er naar zou kunnen blijven kijken. Ik vroeg aan de schilder of hij haar ook vleugeltjes zou willen schilderen, maar dat wilde hij niet. Nu, dat medaillon dan heb ik toen, na die vreselijke gebeurtenis, uit de kast gehaald en op mijn borst gedragen, naast het kruis, aan een koordje om mijn hals, maar altijd was ik bang dat mijn man het zien zou. Hij heeft indertijd alles wat van haar was uit huis laten gooien of verbranden, opdat er niets zou zijn, dat hem aan haar zou herinneren. Maar ik, o, ik zou altijd wel naar dat portret kunnen kijken; de ene keer begin ik te huilen, als ik er naar kijk en wordt alles mij veel lichter; een ander maal kan ik maar niet ophouden het te kussen, alsof zij het zelf was, noem ik haar teder bij de naam en 's nachts bekruis ik haar. Wanneer ik alleen ben, praat ik dikwijls hardop met haar, vraag ik haar iets en stel mij voor dat zij antwoordt, en dan vraag ik opnieuw. Ach, beste Wanja, het valt mij zo moeilijk dat allemaal te ver-

tellen! Nu, ik ben blij dat hij van het medaillon tenminste niet weet; maar gisterenavond was het ineens weg, alleen het koordje hing nog om mijn hals; het medaillon had ik, schijnt het, verloren. Ik bestierf het bijna van schrik. Zoe-ken was het enige wat ik doen kon, maar, hoe ik zocht, ik vond het niet. Is het losgeraakt van het koordje, dan is het op de grond gevallen en moet iemand het gevonden hebben, maar wie kan het vinden behalve hij en Matrona? Nu, over Matrona hoef ik niet te denken; die is mij met haar ganse ziel trouw . . . (Matrona, waar blijft de samowar nu toch?) Stel je voor, denk ik, dat hij het gevonden heeft. Wat dan? Ik zit, treur en huil maar, anders doe ik niets dan huilen. Nikolaj Sergejewietsj wordt steeds vriendelijker, steeds tederder voor mij; als hij naar mij kijkt wordt hij bedroefd, alsof hij weet, waarover ik ween en medelijden met mij heeft. Ik denk bij mijzelf: hoe kan hij het weten? Hij heeft misschien werkelijk het medaillon gevonden en uit het raam geworpen? In zijn hart is hij daartoe in staat; hij heeft het weggegooid en nu is hij er bedroefd over. Ik heb zelf met Matrona onder het raam gezocht, maar niets gevonden. 't Is spoorloos verdwenen. De hele nacht heb ik geweend. Het was de eerste nacht, dat ik haar niet bekruisde. O, dat betekent iets slechts, Iwan Petrowietsj, dat voorspelt niets goeds; ook vandaag zijn mijn ogen niet droog geweest, heb ik altijd maar geweend. U heb ik gewacht, mijn beste, als een engel Gods . . .

En de oude vrouw begon bitter te wenen.

- Ach ja, dat zou ik bijna nog vergeten, begon zij plotseling weer, alsof zij zich verheugde dat zij bedacht had wat ze zeggen wilde - heeft hij u niets verteld over een of ander weeskind?'

- Zeker, Anna Andrejefna, hij vertelde mij dat u beiden hebt besloten en overeen zijt gekomen om een arm meisje, een wees, in huis te nemen. Is dat zo?

- Ik heb daar helemaal niet aan gedacht, vadertje, ik heb daar helemaal niet aan gedacht! Ik wil geen weeskind in huis hebben! Ze zou ons altijd maar herinneren aan ons noodlot, ons ongeluk. Behalve Natasja wil ik niemand. Slechts één dochter heb ik gehad, slechts één wil ik er hebben. Maar wat betekent dat nu, vadertje, dat hij dat weeskind heeft uitgedacht? Wat denk je, Iwan Petrowietsj? Om

mij te troosten misschien? Of om zijn eigen dochter geheel uit zijn herinnering te verbannen door zich aan een ander kind te hechten? Wat heeft hij u onderweg over mij verteld? Hoe leek hij u toe, nors? boos? St! daar komt hij! Vertel straks maar verder, hè! . . . Vergeet vooral niet morgen aan te komen.

H O O F D S T U K X I I I

NIKOLAJ SERGEJEWIETSJ trad binnen. Met nieuwsgierigheid en iets als van schaamte zag hij ons aan, fronste de wenkbrauwen en trad op de tafel toe.

- Wat, vroeg hij, - is de samowar nog niet gebracht?

- Zo dadelijk brengen ze hem, vadertje, daar komt hij all antwoordde Anna Andrejefna.

Matrona, zodra zij Nikolaj Sergejewietsj gezien had, was met de samowar verschenen, alsof zij op zijn komst had gewacht, om hem binnen te brengen. Zij was een oude, ervaren en trouwe dienstbode, maar de eigendunkelijkste en eigenwijste van alle dienstboden ter wereld. Voor Nikolaj Sergejewietsj was zij echter bang en hield zij haar mond. Maar daarvoor stelde zij zich schadeloos in haar omgang met Anna Andrejefna, tegen wie zij ruw was zoveel zij kon en de pretentie aannam, van haar meesteres te zijn, hoewel zij tegelijkertijd met heel haar hart haar en Natasja was toegedaan en hen innig lief had. Deze Matrona kende ik nog in Ichmenjefka.

- Hm! . . . alsof het al niet onaangenaam genoeg is, dat je helemaal doorweekt bent, en hier willen ze nog niet eens zorgen, dat de thee op tijd klaar is.

Anna Andrejefna wierp mij van terzijde een haastige blik toe. Nikolaj Sergejewietsj kon dergelijke blijken van verstandhouding niet uitstaan en ofschoon hij op dit moment probeerde niet naar ons te kijken, lag het toch op zijn gezicht te lezen, dat hij wist, dat er tussen Anna Andrejefna en mij iets van heimelijke verstandhouding bestond.

- Ik ben voor zaken uitgeweest, Wanja, begon hij plotseling. - Het is dondoren, hoor! Heb ik het je nog niet verteld? Ik word veroordeeld. Mij ontbreken bewijzen; ik heb niet de nodige papieren; onbetrouwbare berichten over mij zijn er echter in overvloed. . . Hm! . . .

Hij had het over zijn proces met de vorst; dat proces duurde altijd nog voort, maar nam een voor Nikolaj Sergejewietsj ongunstige wending aan. Ik zweeg, niet wetende wat te antwoorden. Hij zag mij achterdochtig aan.

- Maar wat! hervatte hij plotseling, als geprikkeld door ons

stilzwijgen, - hoe eerder, hoe beter maar! Een schurk kunnen zij mij toch niet maken, al beslissen zij ook, dat ik zal moeten betalen. Mijn geweten is zuiver; laat ze dus maar beslissingen nemen. In ieder geval, de zaak neemt spoedig een einde. Ik ben dan geruïneerd, maar tegelijk bevrijd van die last. . . Ik laat alles in de steek en ga naar Siberië.

- Heer mijn God, waar wil je heen! Waarom zo ver! kon Anna Andrejefna niet nalaten uit te roepen.

- Hebben we hier dan iemand die ons dierbaar is? vroeg hij ruw, zich blijkbaar verheugende over de ruwheid van zijn weerlegging.

- Nu, in ieder geval. . . zover van de mensen. . . begon Anna Andrejefna te zeggen en keek weer naar mij.

- Van wát voor mensen! riep Nikolaj Sergejewietsj uit, zijn vlammende blik beurtelings op mij en Anna Andrejefna latende rusten, - ver van wát voor mensen? Van rovers, lasteraars, verraders? Die heb je overal, maak je niet ongerust, die zullen we ook in Siberië vinden! En als je geen zin hebt met mij mee te gaan, nu blijf dan voor mijn part hier achter; ik zal je niet dwingen.

- Vadertje, Nikolaj Sergejewietsj, wat zou ik nu zonder jou doen! riep de arme Anna Andrejefna uit. - Buiten jou heb ik op de hele wereld immers niem. . .

Zij haperde, zweeg en wierp een onrustige blik naar mij, alsof zij bij mij hulp en bescherming zocht. De oude man was in de hoogste mate geprikkeld en vond in ieder woord dat men tegen hem zeide aanleiding om in woede uit te barsten. Het was eenvoudig onmogelijk hem tegen te spreken.

- Maak u niet ongerust, Anna Andrejefna, zei ik, - het is in Siberië helemaal niet zo slecht als het wel eens lijkt. Wanneer de zaak ongelukkig verloopt en u genoodzaakt zult zijn Ichmenjefka te verkopen, dan is het plan van Nikolaj Sergejewietsj zelfs heel goed. In Siberië kan men zich heel gemakkelijk een broodwinning verwerven en dan. . .

- Nu, ja, juist als ik zeg. Ik had dat ook zo gedacht. Ik gooi alles er bij neer en ga naar Siberië.

- Had ik dat nu kunnen denken! riep Anna Andrejefna uit. Jij, Wanja, praat al precies eender! Neen, Iwan Petrowietsj, van jou had ik dat niet verwacht. . . Heb je ooit anders dan goeds van ons ondervonden? En nu. . .

- Hahaha! En wat had je dan wel verwacht? Waar zullen we

van leven, zeg! 't Geld is op; spoedig hebben wij niets meer. Je wou misschien dat ik naar vorst Pjotr Aleksandrowietsj ging en hem smeekte mij genadig te zijn?

Bij het horen over de vorst, begon de oude vrouw te sidderen van angst. Het theelepeltje dat zij in de hand hield tikte duidelijk hoorbaar op het schoteltje.

- Neen, werkelijk, ging Ichmenjef voort, met een boosaardig, hardnekkig leedvermaak, - wat denk je, Wanja, gaan? - Ach, neen, natuurlijk niet. Beter, nietwaar, me morgen aan te kleden, te kappen, een schoon overhemd aan te trekken, nieuwe handschoenen (in mijn gewone pakje kan ik natuurlijk niet gaan) en dan naar Zijn Doorluchtigheid te gaan en te zeggen: Vadertje, Doorluchtigheid, Voeder en Weldoener! Vergeef toch en wees genadig, geef een stukje brood, - ik heb een vrouw en kleine kinderen! . . . Dat wou je toch, niet waar, Anna Andrejefna?

- Nikolaj. . . ik wil niets! Ik zei dat zo in mijn domheid. Vergeef mij, als ik je ergens mee gegriefd heb, maar houd toch op zo te schreeuwen! sprak zij, steeds meer bevende van angst.

Ik ben overtuigd, dat dit ogenblik, toen hij de tranen en de vrees van zijn arme vrouw zag, alles veranderde en week werd in de ziel van Nikolaj Sergejewietsj; ik ben overtuigd, dat voor hem alles nog pijnlijker was dan voor haar; maar hij kon zich nu niet inhouden. Zo iets gebeurt meer met goede, maar zenuwachtige naturen, die, niettegenstaande hun goedheid, toch kunnen komen tot een wellustig genieten van eigen smart en toorn, zich willende uiten, wat het ook kosten moge, en hoe het ook moge kwetsen, tegenover een ander, onschuldig en bijna altijd hun na aan het hart liggend persoon. Zo hebben vrouwen heel dikwijls de behoefte zich ongelukkig of beledigd te gevoelen, hoewel er niets akeligs en beledigends is voorgevallen. En er zijn veel mannen die in dit opzicht volkomen op een vrouw gelijken, zelfs betrekkelijk niet zwakke naturen, mannen, die overigens niet zo veel vrouwelijks hebben. De oude Ichmenjef nu voelde behoefte aan een twist, hoewel die behoefte hem op hetzelfde ogenblik lijden deed.

Ik herinner mij, hoe mij een ogenblik de gedachte inviel, dat hij misschien werkelijk besloten was tot die stap, die Anna Andrejefna zo vreesde. Was het niet mogelijk, dat hij werke-

lijk op weg was geweest naar Natasja, maar had hij zich misschien onderweg bedacht, was er iets gebeurd dat hem van voornemen had doen veranderen, en was hij nu teruggekeerd, boos en beledigd, zich schamende over zijn eigen verlangens en gevoelens van even te voren, zoekend naar iemand, aan wie hij zijn ergernis daarover koelen kon en die kiezende onder hen, van wien hij kon veronderstellen dat zij dezelfde verlangens en gevoelens hadden, welke hij had gehad? Misschien, verlangend zijn dochter te vergeven, had hij zich voorgesteld de verrukking en vreugde van zijn arme Anna Andrejefna en bij het uitblijven van een verzoening was zij derhalve de eerste, die daarvoor boeten moest.

Maar nu hij haar zo geheel verslagen en bevende van angst voor zich zag, roerde hem dit. Hij scheen zich te schamen voor zijn toorn en wist die een ogenblik te bedwingen. Wij zwegen allen; ik probeerde niet naar hem te kijken. Maar dat goede ogenblik duurde niet lang. Hij moest zich uiten, op welke wijze dan ook, al was het met een schreeuw, een vervloeking.

- Zie je, Wanja, zeide hij plotseling, - het doet mij leed, ik zou er liever niet van spreken, maar de tijd is nu gekomen dat ik mij eerlijk en openhartig moet uitspreken, zoals dat tegenover een oprecht mens behoort. . . begrijp je, Wanja? Ik ben blij, dat je gekomen bent, en daarom wil ik luid, in jouw bijzijn, opdat ook buitenstaanders het zullen horen, zeggen, dat al die tranen en zuchten, heel mijn ellende mij ten slotte beginnen te vervelen. Dàt wat ik uit mijn hart heb uitgerukt, laat het dan zijn met hevige pijn, zal daar nooit weer opnieuw opgroeien. Ja! Dit heb ik gezegd en dat zal ik doen. Ik spreek over wat een half jaar geleden gebeurd is, begrijp je, Wanja! - ik spreek daar zo openhartig over, in zo duidelijke en rechtstreekse woorden, opdat niemand zich zal kunnen vergissen in wat ik zeg, voegde hij er bij, met vlamme-nde ogen naar mij ziende en blijkbaar de verschrikte blikken van zijn vrouw ontwijkende. - Ik herhaal:: dat alles is onzin; ik wens niet. . . Het maakt mij razend, dat allen mij, als een idioot, in staat achten tot het koesteren van zulk lage, zulke zwakke gevoelens. . . denken, dat ik bezig ben mij gek te laten maken door dat alles. . . Onzin! Ik heb ze uitgerukt, mijn oude gevoelens, en vergeten! Herinnering er aan bestaat niet meer bij mij. . . ja, zo is het! zo is het!

Hij sprong van zijn stoel op en sloeg met de vuist op de tafel, zodat de theekopjes rammelden.

- Nikolaj Sergejewietsj! Heb toch medelijden met Anna Andrejefna! Zie toch, wat u met haar doet, sprak ik, niet in staat mij in te houden en hem bijna met verontwaardiging aanzijnde. Maar wat ik zeide was slechts olie op het vuur.

- Wát medelijden! riep hij uit, terwijl hij begon te beven en verbleekte, - wát medelijden! Met mij heeft ook niemand medelijden! Zou ik medelijden hebben, terwijl in mijn huis samenzweringen plaats hebben om mijn gevallen, alleen straf- en vloekwaardige dochter! . . .

- Vadertje! Nikolaj Sergejewietsj, vervloek toch je dochter niet! riep Anna Andrejefna uit.

- Vervloekt zij ze! riep de oude man, tweemaal zo luid als eerst uit, - omdat van mij, de beledigde, de geschimpte, geëist wordt dat ik naar haar toe zal gaan en haar vergeving vragen! Ja, ja, zo is het! Zo kwellen ze mij iedere dag, dag en nacht in mijn eigen huis, met tranen, zuchten en domme toespelingen! Zo proberen ze mij week te maken . . . Kijk eens, Wanja, kijk eens hier, voegde hij er bij, haastig, met bevende handen, uit zijn zijzak enige papieren halende, - ziehier enige bescheiden met betrekking tot mijn proces! Hieruit moet blijken, dat ik een dief, een bedrieger ben, dat ik mijn wel-doener bestolen heb! . . . Door háár ben ik tot schande, tot ondergang gebracht! Kijk hier, hier, daar kun je 't lezen!

En hij begon uit de zijzak van zijn jas verschillende papieren te halen, het een na 't ander, en wierp die op tafel, ongeduldig er tussen zoekend naar dát, dat hij me wilde laten zien; maar juist dat papier was, als ware het opzet, niet te vinden. In ongeduld haalde hij alles te voorschijn wat hem in handen kwam, en plotseling viel er, luid en zwaar, iets op tafel. . . Anna Andrejefna schrok op. Het was het verloren medaillon! Ik geloofde nauwelijks mijn ogen. Het bloed steeg de oude man naar het hoofd en kleurde zijn wangen; hij schrok.

Anna Andrejefna stond met gevouwen handen en zag hem zwijgend aan. Haar gelaat schitterde van heldere, vrolijke verwachting. Die kleur in het gezicht van haar man, zijn verwarring bij 't plotseling te voorschijn komen van het portret. . . ja, zij vergiste zich niet, ze begreep nu, hoe het medaillon was weggeraakt!

Zij begreep, dat hij het gevonden had, zich verheugd over

zijn vondst, en, wellicht bevend van verrukking, het ijverzuchtig voor elks ogen verborgen had; dat ergens alleen, door anderen onopgemerkt, hij met een grensloze liefde naar 't gezichtje van zijn dierbaar kind gekeken had - er naar gekeken had en er maar niet genoeg van had kunnen krijgen er naar te kijken; dat hij, misschien, evenals de arme moeder, zich van de wereld had afgesloten, om in de eenzaamheid met zijn geliefde Natasja te praten, op zijn eigen gezegden antwoorden van haar te bedenken, en daarop weer zelf te antwoorden; en dat hij 's nachts, in een smartelijk verlangen naar haar, met in zijn borst verstikte tranen haar lieve beeltenis gestreeld en gekust had en, in plaats van een vervloeking, woorden van vergeving en zegening had gesproken tot haar, die hij niet had willen zien en nu voor aller oren vervloekt had.

- Lieve Nikolaj, je houdt dus toch nog van haar? riep Anna Andrejefna uit, zich niet meer kunnende inhouden tegenover de strenge vader, die een minuut te voren zijn Natasja bijna vervloekt had.

Maar nauwelijks hoorde hij haar stem, of een krankzinnige woede kwam in zijn ogen flikkeren. Hij greep het medaillon, wierp het op de grond en wild vertrapte hij het met de voeten.

- Vervloekt, vervloekt zij zij voor eeuwig! sprak hij met hese stem en hijgend! - Voor eeuwig, voor eeuwig!

- Heer God! riep Anna Andrejefna uit, - háár, haar! mijn Natasja! Haar gezichtje. . . Dat vertrapt hij met zijn voeten! Met zijn voeten! Tiran! ongevoelige, hardvochtige trotsaard! De woorden van zijn vrouw horende, hield de krankzinnige Nikolaj Sergejewitsj plotseling op, alsof hij ineens besepte wat hij had gedaan. Hij greep het medaillon en wierp het de kamer uit, maar, nauwelijks twee schreden gedaan hebbend, viel hij op de knieën, bleef met de armen op de voor hem staande kanapee steunen en boog als in onmacht het hoofd. Hij huilde als een kind, als een vrouw. De snikken reten zijn borst vaneen. De trotse grijsaard was op dat ogenblik zwakker dan een kind. O, nu kon hij niet vloeken; hij schaamde zich meer voor niemand van ons en in een hartstochtelijke opwelling van liefde bedekte hij opnieuw, in ons aller bijzijn, met ontelbare kussen het portret, dat hij een ogenblik te voren had getrapt. Het leek, alsof alle tederheid, alle lief-

de tot zijn dochter, die zich zo lang in hem op de achtergrond gehouden hadden, zich nu wilden uiten met een onweerstaanbare kracht, en door de kracht hunner opwelling zijn gehele wezen beheersten.

- Vergeef haar, vergeef haar! smeekte Anna Andrejefna zich wenend over hem heen buigend en hem omhelzend. - Laat haar weer in ons huis terugkeren en God zelf zal je eens bij 't laatste Oordeel je barmhartigheid en vergiffenis ten goede aanrekenen! . . .

- Neen, neen! Voor niets ter wereld, nooit! riep hij uit, met hese, verstikte stem. - Nooit, nooit!

H O O F D S T U K X I V

HET was laat, tien uur al, toen ik bij Natasja kwam. Ze woonde toen aan de Fontanka, bij de Simions-brug, in 't grote, vuile huis van de koopman Kolotoesjkin, op de vierde étage. De eerste tijd, nadat zij haar huis verlaten had, hadden zij en Alosja gewoond op prachtige kamers, niet groot, maar mooi en vol gemakken, op de derde étage, op de Litejnaja. Maar spoedig begonnen de geldmiddelen van de jonge vorst op te raken. Muziekonderwijzer was hij niet geworden, maar hij was begonnen geld op te nemen en grote schulden te maken. Het geld besteedde hij voor versiering van hun woning, voor geschenken aan Natasja, die echter opkwam tegen zijn verkwisting, hem die verweet, soms zelfs er over weende. Alosja, gevoelig en ontvankelijk van hart, die soms een gehele week met genot liep te bedenken hoè hij haar iets cadeau zou doen en hoè ze zijn geschenk aanvaardden zou, die zich daarvan een soort tijdverdrijf had gemaakt en mij dikwijls in extase zijn gedachten en verwachtingen van te voren meedeelde, werd dan zo verslagen door haar tranen en verwijten, dat men medelijden met hem kreeg en dikwijls waren verwijten, beledigingen en twisten het gevolg van die geschenken. Daarenboven, Alosja verteerde veel geld buiten zijn Natasja om, fuifde met zijn vrienden, was haar ontrouw; hij ging naar verschillende Josephina's en Mina's en intussen hield hij toch heel veel van Natasja. Zijn liefde voor haar was een soort zelfkwelling; dikwijls kwam hij bij mij, verdrietig en ontstemd, zeggende dat hij Natasja niet waard was, dat hij ruw en slecht was, niet in staat haar te begrijpen en haar liefde onwaardig. Gedeeltelijk had hij gelijk: in vele opzichten stonden ze geheel verschillend tegenover elkaar; hij gevoelde zich tegenover haar een kind en zij beschouwde hem ook altijd als een kind. Met tranen in de ogen bekende hij mij zijn relatie met Josephine, maar terzelfder tijd smeekte hij mij, niet met Natasja daarover te spreken; en wanneer, deemoedig en sidderend van angst, hij na al die openhartigheden van mij wegging naar haar (beslist van mij, daar hij haar niet in het volle besef van zijn overtreding onder de ogen durfde komen en daarom eerst

zijn hart bij mij wilde luchten), dan wist Natasja al, met een eerste blik op hem, wat er gebeurd was. Zij was erg jaloers, maar, hoewel ze niet begreep hoè, altijd vergaf zij hem zijn lichtzinnigheid. Gewoonlijk gebeurde dat zo: Alosjo komt binnen, samen met mij, begint op zachte toon met haar te spreken, kijkt haar, met schuchtere tederheid in de ogen, aan. Zij raadt dadelijk, dat hij gezondigd heeft, maar toont dat niet, nooit begint zij het eerst er over te spreken, niets tracht ze uit te vissen, integendeel, zij verdubbelt haar liefkozingsen, wordt tederder voor hem, vrolijker, - en dit was geen spel of bedachte slimheid van haar. Neen; deze prachtige ziel vond een oneindig genoeg in het vergeven en in het genadig zijn; het scheen alsof zij in het proces van Alosja te vergeven een soort bijzondere, subtiële schoonheid vond. Nu moet gezegd, het betrof toen alleen nog maar Josephine. Haar mild en geneigd tot vergeven ziende, kon Alosja dan zijn bekentenis niet langer onder zich houden en zonder dat zij er naar vroeg, vertelde hij alles, om zijn hart te luchten, en 'als vroeger te zijn', zoals hij zei. Als hij vergeving ontvangen had, kwam hij in een soort verrukking, soms zelfs weende hij van vreugde en vertedering, kuste en omhelsde haar. Daarop werd hij dadelijk weer vrolijker en begon met kinderlijke openhartigheid alle bijzonderheden te vertellen van zijn bezoeken bij Josephine, lachte, schaterde, zegende en loofde Natasja en de avond verliep vrolijk en gelukkig. Toen al zijn geld op was, begon hij verschillende dingen te verkopen. Op aandringen van Natasja had hij een kleinere en goedkopere woning op Fontanka gezocht. Altijd ging men door met verkopen; Natasja verkocht zelfs haar kleren en begon bezigheid te zoeken; toen Alosja dit hoorde, kende zijn wanhoop geen grenzen; hij vervloekte zichzelf, riep, dat hij zichzelf verachtte, maar intussen deed hij niets om de zaak te verbeteren. Op het huidige ogenblik waren zelfs deze laatste inkomsten opgehouden; zij moesten leven van haar arbeid, maar dit leverde héél weinig op.

Heel in het begin, toen zij nog samen woonden, had Alosja ten gevolge hiervan hevige twist gehad met zijn vader. De bedoelingen van de vorst, om zijn zoon te doen trouwen met Katerina Fjedorofna Filimonowa, de stiefdochter van de gravin, bestonden toen nog slechts in project, maar hij deed alles om dit project te verwezenlijken; hij bracht Alosja in aan-

raking met zijn aanstaande bruid, vermaande hem zijn best te doen haar te bevallen, trachtte hem te winnen, nú door strengheid, dàn door verstandelijke redenering, maar de zaak liep telkens mis, tengevolge van de inmenging van de gravin. Toen begon de vorst ook de verbintenis van zijn zoon met Natasja enigszins door de vingers te zien, en, de lichtzinnigheid van Alosja kennende, hoopte hij dat zijn liefde spoedig voorbij zou gaan. Over de mogelijkheid van een huwelijk met Natasja had de Vorst opgehouden zich te verontrusten. Wat de geliefden zelf aangaat, zij wilden de zaak uitstellen totdat een volledige verzoening tussen Alosja en zijn vader zou zijn tot stand gekomen en in het algemeen hun omstandigheden zich zouden hebben veranderd. Overigens, Natasja scheen er zelf niet over te willen spreken. Alosja vertelde mij in het geheim, dat zijn vader zelfs enigermate blij was om de historie: zulks omdat hij daarin een vernedering voor Ichmenjef zag. Voor de vorm ging hij voort tegenover zijn zoon zijn ongenoegen uit te drukken, verminderde zijn toch al niet groot jaargeld (hij was buitengewoon gierig), dreigde hem zelfs alle geld te onthouden; maar spoedig vertrok hij naar Polen, naar de gravin, die daar zaken had te doen, en die hij nog altijd vervolgde met zijn project van een huwelijk. Alosja was eigenlijk nog wel te jong om te trouwen; maar de bruid was te rijk en deze gelegenheid voorbij te laten gaan was onmogelijk. De vorst bereikte ten slotte zijn doel. Geruchten drongen tot ons door, dat met de gravin de zaak eindelijk in orde was gekomen. Op het ogenblik waarvan ik hier vertel, was de vorst juist in Petersburg teruggekeerd. Hij begroette zijn zoon minzaam, maar de halsstarigheid van diens liefde tot Natasja trof hem onaangenaam. Hij begon te twijfelen, bang te worden. Streng en nadrukkelijk eiste hij van zijn zoon scheiding van haar, maar spoedig kwam hij op het idee een ander, veel beter middel te gebruiken en bracht Alosja bij de gravin.

De stiefdochter van de gravin was bijna een schoonheid, haast nog een kind, maar met een buitengewoon hart, met een reine, onschuldige ziel, vrolijk, verstandig, lief. De vorst rekende er op, dat na een half jaar Natasja niet meer de gloed der nieuwheid voor zijn zoon zou hebben en dat deze nu al niet meer met dezelfde ogen naar zijn toekomstige bruid kijken zou als een half jaar geleden. Gedeeltelijk had

hij gelijk. . . Zij begon Alosja inderdaad reeds een beetje te vervelen. Ik voeg daar nog bij, dat de vorst plotseling buitengewoon minzaam voor zijn zoon geworden was (ofschoon hij hem toch geen geld gaf). Alosja voelde, dat zich achter deze vriendelijkheid een onvermijdelijk, onveranderlijk besluit verborg en gevoelde heimwee, niet zó echter, als hij gevoeld zou hebben, wanneer hij niet iedere dag Katerina Fjodorofna gezien zou hebben. Ik wist dat hij al in vijf dagen niet bij Natasja geweest was. Van de Ichmenjefs naar haar toe gaande, vroeg ik mij zelf af, wat zij mij te zeggen zou hebben? Reeds van ver bemerkte ik licht. Wij waren reeds lang overeengekomen, dat zij een kaars in het venster zou zetten, wanneer zij mij beslist spreken wilde, zodat, wanneer ik langs kwam, en dat gebeurde bijna iedere avond, ik door het ongewone licht kon raden, dat zij mij wachtte en dat ze mij nodig had. De laatste tijd had zij héél dikwijls een kaars ontstoken.

H O O F D S T U K X V

Ik trof Natasja alleen. Zij liep langzaam op en neer door de kamer, de armen over de borst gevouwen, in diep nadenken. De dampende samowar stond op tafel en wachtte mij reeds lang. Zwijgend en met een glimlach reikte ze mij de hand. Haar gelaat was bleek, met een ziekelijke uitdrukking. In haar glimlach was iets van lijden, iets teder-geduldigs. Haar heldere blauwe ogen schenen groter dan vroeger, haar haar dichter, - dit alles scheen het gevolg van ziekte en ellende. - Ik had al gedacht dat je niet meer kwam, sprak zij, mij de hand reikende, - ik wilde Mawra al naar je toezenden, om te horen of je misschien ziek geworden was?

- Neen, ik was niet ziek, maar ik ben opgehouden; daarvan zal ik je straks vertellen. Maar wat is er met jou, Natasja? Wat is er gebeurd?

- Er is niets gebeurd, er is helemaal niets gebeurd! antwoordde zij, alsof ze zich verwonderde over mijn vraag. - Hoezo?

- Maar je hebt geschreven. . . gisteren heb je geschreven, dat ik komen zou, zelfs heb je 't uur precies bepaald, niet vroeger, niet later; dat is anders dan je gewoonlijk doet.

- Ach, ja! Dat was omdat ik hem gisteren verwachtte!

- Wat, is hij altijd nog niet geweest?

- Neen. En ik had gedacht: als hij niet komt dan moest ik met jou spreken, voegde zij er na een ogenblik zwijgen bij.

- En had je hem vanavond verwacht?

- Neen, ik had hem niet verwacht: hij is 's avonds *daar*.

- Wat denk je, Natasja, zal hij in 't geheel niet meer komen?

- Natuurlijk komt hij nog, antwoordde zij, mij met een bijzondere ernst aanzienste.

Haar beviel de snelheid van mijn vragen niet. Wij zwegen en zij ging voort op en neer te lopen door de kamer.

- Ik heb altijd maar op je gewacht, Wanja, begon ze opnieuw met een glimlach, - en weet je wat ik gedaan heb? Ik heb hier op- en neer gelopen door de kamer en hardop gedichten voorgedragen. Herinner je je: De Klok, De Winterweg: 'Op de tafel staat dampend de samowar. . .' we hebben 't nog samen gelezen:

*De sneeuwstorm is bedaard en helder licht de weg;
de nacht blik met miljoenen droeve ogen. . .*

- En dan:

*Daar hoor ik plots hartstochtelijke stem
harmonisch zingen op de klokkenklank:
Och wanneer, och wanneer keert mijn liefste terug
om te ruste' aan mijn minnende borst!
Is bij mij niet het leven? Reeds vangt op de ruit
't avondrood met de wintervorst 't bloemenspel aan,
op de tafel staat dampend de samowar,
't hout knapt in de oven, verlichtend de hoek
en het bloembonte bedgordijn. . .*

- Wat is dat mooi! Wat een zeldzame regels, Wanja, wat een fantastisch, wat een ontroerend beeld! Alleen het stramien en het patroon is slechts met een paar lijnen aangegeven - borduur er op voort zoals je wilt. Twee sferen: zoals het vroeger was en zoals het nu is. Die samowar, die gebloemde bedgordijnen - dat is al het oude, bekende. . . Dat is net als in de burgerwoningen in onze districtsstad; het is alsof ik het huis voor mij zie: nieuwe balken, de betimmering nog niet geheel afgewerkt. . . En daarna een ander tafereel:

*Dan hoor ik plots dezelfde vreemde stem
nu droevig zingen op de klokkenklank;
Och, waar zijt gij, mijn vriend? Treedt gij binnen zo straks
om mij, kozend, te trekken aan uw borst?
Wat voor leven is 't mijn? Het is klein en benauwd
en heel donker in mijn kamertje: 't tocht. . .
Voor het venster groeit enkel een kersenboom,
maar zelfs die laat 't bevrorene venster niet zien,
en misschien is zij lang reeds vergaan.
Wat voor leven! Verbleekt is de voorhang van 't bed;
Krank sleep ik mij voort, maar tot hen die ik lief
kan ik niet meer gaan, en mijn liefste is weg. . .
Slechts de oude vrouw leeft en zij broemt. . .*

Zij zweeg plotseling, alsof ze de opnieuw in haar opkomende zielestrijd met moeite kon bedwingen.

- M'n lieve, beste Wanja! sprak zij na een minuut, en plotseling zweeg zij weer, alsof ze zelf vergeten was, wat ze wilde

zeggen, of die aanspraak maar zó zeide, zonder er bij te denken, zonder een of ander plotseling gevoel te hebben.

Ondertussen ging zij maar voort op en neer te lopen door de kamer. Vóór het heiligenbeeld brandde een lampje. In de laatste tijd was Natasja steeds vromer geworden maar zij hield er niet van, dat men daarover met haar begon te spreken. - Hoe, is 't morgen een feestdag? vroeg ik - je hebt daar een lampje branden?

- Neen, geen feestdag. . . Maar Wanja, ga toch zitten, je moet wel moe zijn. Wil je thee? Je hebt zeker nog geen thee gedronken?

- Goed, laten we gaan zitten, Natasja. Maar ik heb al thee gedronken.

- Waar kom je nu vandaan?

- Van *hen*.

Zo spraken wij onder elkaar altijd van haar ouderlijk huis.

- Van hen? Hoë had je daar nog tijd voor? Ben je uit jezelf gegaan of hadden ze je geroepen? . . .

Ze overstroomde mij met vragen. Haar gezicht werd nog bleker van ontroering. Ik vertelde haar uitvoerig mijn ontmoeting met haar vader, mijn gesprek met haar moeder, 't geval van het médaillon, - ik vertelde uitvoerig en met alle schakeringen. Ik verborg nooit iets voor haar. Zij luisterde gretig, ieder woord van mij opvangend. In haar ogen glinsterden tranen. Het geval met het médaillon ontroerde haar hevig.

- Wacht eens, wacht eens, Wanja, sprak zij, mijn verhaal telkens onderbrekende, vertel toch wát uitvoeriger; vertel alles, alles, zo uitvoerig mogelijk! . . . Ik herhaalde wat ik gezegd had voor de tweede en de derde maal, daar ik onophoudelijk moest antwoorden op haar voortdurende vragen naar bijzonderheden.

- En denk je, dat hij werkelijk naar mij op weg was?

- Ik weet niet, Natasja, en kan mij daar ook geen mening over vormen. Dat hij over je treurt en je lief heeft - dat is duidelijk; maar, dat hij naar je toeging, dat. . . dat. . .

- En hij kuste het médaillon? onderbrak zij mij weer. - Wat zeide hij, toen hij het kuste?

- Dat was niet te horen, alleen uitroepen; hij noemde je met de liefste namen, riep je. . .

- Riep hij me?

- Ja.

Ze begon zacht te wenen.

- Arme mensen! zei ze. - Maar dat hij alles weet, voegde zij er na een ogenblik zwijgen bij, - daaraan kan geen twijfel bestaan. Ook over Alosja's vader heeft hij nauwkeurige berichten gekregen.

- Natasja, zei ik bedeesd, - laten we naar hem toegaan! . .

- Wanneer, vroeg zij, verblekend, en bijna van haar stoel opstaande.

Ze dacht dat ik haar dadelijk wilde meenemen.

- Neen, Wanja, voegde zij er bij, haar beide handen op mijn schouders leggende en droevig glimlachend, - neen, beste jongen, - dat zeg je altijd. Maar. . . maar spreek daar liever niet over.

- Maar zal dan dat afschuwelijk misverstand nooit, nóóit eindigen! riep ik droevig uit. - Ben je dan zó trots dat je niet de eerste stap wilt doen. Hij ligt vóór je; jij moet hem doen. Misschien wacht je vader alleen dáárop om je te vergeven. . . Hij is vader; je hebt hem beledigd! Heb eerbied voor zijn trots; ze is gewettigd, ze is natuurlijk. Jij moet die eerste stap doen. Probeer het, en hij zal je zonder nadere voorwaarden vergeven.

- Zonder voorwaarden? Dat is niet mogelijk; en doe mij niet nodeloos verwijten, Wanja? Ik heb hierover dag en nacht gedacht en denk er nóg over. Er is geen dag voorbij gegaan sedert ik hen verlaten heb, dat ik er niet over gedacht heb. En hoe dikwijls hebben wij er al over gesproken! Je weet toch zelf wel dat dit onmogelijk is!

- Probeer het!

- Neen, beste Wanja, dat is onmogelijk. Wanneer ik het zou willen proberen, dan zou ik hem nog meer vertoornen. Wat geweest is kan toch niet meer terugkeren, en weet je wat dat is? Niet terugkeren kunnen de gelukkige kinderdagen die ik bij hem heb doorgebracht. Wanneer mijn vader me al zou vergeven dan zou hij mij nu toch niet meer kennen. Hij hield van het meisje, het grote kind. Hij verheugde zich in mijn kinderlijke eenvoud; hij streelde mij over het hoofd zoals hij deed toen ik nog een meisje van zeven jaar was en, gezeten op zijn knieën, hem mijn kinderliedjes zong. Vanaf mijn prilste jeugd tot op de dag dat ik mijn huis verliet was hij gewoon bij mijn bed te komen en mij te bekruisen vóór ik

slapen ging. Een maand voordat dat vreselijke is gebeurd had hij mij nog oorringen gekocht (zogenaamd in 't geheim, maar ik wist alles) en verheugde zich als een kind bij de gedachte, hoe blij ik zou zijn met zijn geschenk, en hij werd vreselijk boos op allen en op mij in de eerste plaats, toen hij van mij vernam, dat ik reeds lang wist dat hij die oorringen voor mij gekocht had. Nog drie dagen voor mijn vertrek had hij opgemerkt, dat ik erg verdrietig was; hij trok zich dat zo aan dat hij bijna ziek werd en wat denk je dat hij deed om mij wat op te vrolijken? Hij kocht biljetten voor 't theater! . . . Mijn God, dáármee dacht hij mij te genezen! Ik herhaal je, hij kende en beminde in mij het meisje en hij wilde er niet over denken, dat ik eens een vrouw zou worden. . . Deze gedachte kwam zelfs niet in hem op. Maar wanneer ik nu weer in huis zou komen zou hij mij niet meer kennen. Al vergeeft hij mij ook, wie moet hij in mij begroeten? Ik ben immers niet dezelfde meer, niet meer het kind; ik heb veel doorgemaakt. Wanneer ik ook mijn best deed alles weer goed te maken - hij zou tòch blijven treuren over het verloren geluk, er verdriet van hebben dat ik niet meer dezelfde ben van vroeger, toen hij nog van mij hield als van een kind; wat geweest is schijnt altijd beter dan wat is! Met smart zou hij aan het oude terug denken! O, hoe goed is toch het verleden, Wanja! riep zij uit, zelf bezielde door de oude herinneringen en de gang van haar gedachten afbrekend door deze uitroep, die zich met pijn uit haar borst losscheurde.

- Dat is allemaal waar wat je zegt, Natasja, antwoordde ik. Maar kijk, hij kan je nu opnieuw leren kennen en liefhebben, het voornaamste is: leren kennen. Maar wat zeg ik! Hij zal beslist weer van je gaan houden. Denk je dan werkelijk, dat hij niet in staat is je te leren kennen en begrijpen, hij, een man met zulk een hart?

- Ach, Wanja, wees toch rechtvaardig! Wat is er voor bijzonders in mij te begrijpen? Dáárover had ik het niet. Maar kijk eens: vaderlijke liefde is ook ijverzuchtig. Het beledigt hem, dat buiten hem om dat alles met Alosja is begonnen en zich heeft voortgezet, dat hij dat niet wist, niet had voorzien. Hij weet, dat hij dat niet heeft voorvoeld en de ongelukkige gevolgen van onze liefde, mijn vlucht, schrijft hij toe aan ondankbare geslotenheid tegenover hem. Ik ben niet

tot hem gekomen in 't begin van mijn liefde, ik heb hem niet van begin af aan iedere beweging van mijn hart meegedeeld; integendeel, ik hield alles verborgen in mijzelf, ik verschool mij voor hem, en, ik kan je verzekeren, Wanja, dat dit voor hem nog beledigender, nog kwetsender is dan de gevolgen van mijn liefde zelf: dat ik van hem weg ging en me geheel overgaf aan hem die ik beminde. Nemen wij aan, dat hij mij begroeten zou als een vader, hartelijk en innig, dan zou toch het zaad der vijandschap in hem bewaard blijven. Na twee, drie dagen zouden de beledigingen, misverstanden, verwijten een aanvang nemen. Ik zal bijvoorbeeld zeggen, en ik zal dan zeggen wat ik in 't diepst van mijn hart als waarheid voel, dat ik begrijp, hoezeer ik schuldig ben tegenover hem. Al zal het dan ook pijnlijk voor mij zijn, wanneer hij dan niet wil begrijpen wat het mijzelf kostte, al mijn geluk met Alosja, welk een smart en verdriet het mij zelf heeft gebracht, ik zal die smart, al dat verdriet dragen, - maar dat zal voor hem niet genoeg wezen. Hij zou van mij eisen, wat mij onmogelijk zou zijn: hij zou van mij eisen dat ik mijn verleden, dat ik Alosja vervloekte en berouw toonde over mijn liefde voor hem. Hij wil het onmogelijke - het verleden terugroepen en het laatste halfjaar uit ons leven schrappen. Maar ik vervloek niemand, ik kan geen berouw tonen. . . Zoals het gebeurd is, zo moest het gebeuren. . . Neen, Wanja, nu is het onmogelijk, de tijd is nog niet gekomen.

- En wanneer zal de tijd komen?

- Dat weet ik niet. . . Ik moet mijn toekomstig geluk nog verdienen door lijden, het kopen met nieuwe, nog onbekende smarten. Met lijden wordt alles gezuiverd. . . Ach, Wanja, wat is er toch veel verdriet in het leven!

Ik zweeg en zag haar nadenkend aan.

- Wat kijk je toch naar me, Alosja, ach neen - Wanja? sprak zij, zich vergissende en glimlachend om haar vergissing.

- Ik kijk naar je glimlach, Natasja, waar heb je die vandaan? Vroeger had je zulk een glimlach niet.

- Maar wat is er dan in mijn glimlach?

- De vroegere, kinderlijke eenvoudigheid is nog overgebleven. . . Maar wanneer je glimlacht doet er op hetzelfde ogenblik iets pijn in je hart. Je bent mager geworden, Natasja, en 't lijkt me ook toe, alsof je haar dichtter is geworden. . .

En wat heb je daar voor costume aan, is dat nog bij *hen* gemaakt?

- Wat houd je toch veel van me, Wanja, antwoordde zij, mij vriendelijk aanziende. - Nu, en jij, wat doe jij op het ogenblik? Hoe staat het met jouw zaken?

- Nog net eender, ik schrijf nog altijd aan mijn roman; maar het valt me moeilijk, het wil niet goed vlotten. Ik ben er momenteel niet toe gedisponeerd. Ik kan nu zo wel wat schrijven, en ook wel dat het onderhoudend is, maar ik vind het jammer de goede idee te bederven. Het is een van mijn lievelings-ideeën. Toch moet ik hem op tijd afleveren aan het tijdschrift waarvoor hij bestemd is. Ik denk er zelfs over uit te scheiden met mijn roman en vlug een of andere novelle te bedenken, zoiets lichts en gracieus, zonder sombere sentimenten. . . Ja, vèr daarvan. . . Laten de mensen maar liever vrolijk zijn en zich verheugen! . .

- Arme slaaf die je bent! En hoe staat het met Smith?

- Smith is dood.

- Is hij je niet meer verschenen? Ik zeg je in volle ernst, Wanja, je bent ziek, je zenuwen zijn in de war, vandaar al die gedachten. Toen je mij vertelde, dat je die woning had gehuurd, toen bemerkte ik dat al in je. Je kamer is vochtig, nietwaar, en niet mooi?

- Ja! Er is nog een geschiedenis met me voorgevallen. . . Maar dat zal ik later wel vertellen.

Zij luisterde al niet meer naar mij en zat in diep nadenken verzonken.

- Ik begrijp niet, hoe ik hen heb kunnen verlaten; ik deed het in een opwelling, sprak zij ten slotte, mij aanziende met een blik waarop ze geen antwoord verwachtte.

Wanneer ik op dat ogenblik tegen haar zou hebben gesproken, zou zij niet naar mij geluisterd hebben.

- Wanja, zeide zij nauwelijks hoorbaar, - ik riep je bij mij voor een speciale aangelegenheid.

- Waarvoor?

- Ik neem afscheid van hem.

- Nàm je afscheid van hem of zùl je het nemen?

- Ik zal het nemen. Ik moet een einde maken aan dit leven. Ik heb je geroepen om je alles te zeggen, alles, wat zich in mij heeft opgekropt en wat ik tot nu toe voor je verborg. Zo begon zij altijd, met mij haar 'geheimen' bloot te leggen,

en dan volgde er altijd iets dat ik al lang wist en kende.

- Ach, Natasja, dat heb ik al duizendmaal van je gehoord! Natuurlijk, jullie kunt samen niet leven, jullie verbintenis is een al te vreemde, jullie hebt niets met elkaar gemeen. Maar. . . zul je de kracht er toe hebben?

- Vroeger waren het alleen maar voornemens, Wanja, maar nu ben ik er toe besloten. Ik houd van hem oneindig veel, maar intussen, en daaraan kan ik niets veranderen, ben ik zijn ergste vijand; ik vernietig zijn hele toekomst. Ik moet hem bevrijden. Met mij trouwen kan hij niet; hij mist de kracht tegen zijn vaders wil in te handelen. Ook wil ik hem niet binden. En daarom ben ik zelfs blij, dat hij verliefd is geworden op het meisje, dat men voor hem bestemd heeft. Het zal hem zo gemakkelijker vallen afscheid van mij te nemen. Ik moet dat doen; het is mijn plicht. . . Indien ik van hem houd, ben ik verplicht alles voor hem ten offer te brengen, hem mijn liefde te tonen! Dat is een plicht, nietwaar?

- Maar je zult hem immers niet kunnen overreden?

- Ik behoef hem niet te overreden. Ik zal als altijd tegenover hem zijn, al kwam hij nu dadelijk binnen. Maar ik moet een middel zoeken, dat het hem licht zal vallen mij zonder gewetenswroeging te verlaten. Ziedaar wat mij kwelt, Wanja. Help mij! Raad mij iets!

- Zulk een middel is er maar één, antwoordde ik, - ophouden van hem te houden en een ander lief te krijgen. Maar is dat wel een middel? Jij kent zijn karakter! Hij is nu in vijf dagen niet bij je geweest. Veronderstel, dat hij je geheel verlaten heeft; je hoeft hem dan alleen maar te schrijven, dat jij hem verlaat en dadelijk snelt hij naar je toe.

- Waarom houd je eigenlijk niet van hem, Wanja?

- Ik?

- Ja, jij, jij! Jij bent zijn vijand, in het geheim, maar duidelijk; jij kunt niet onpartijdig over hem spreken. Ik heb al duizend malen opgemerkt, dat het een ware vreugd voor je is, hem te vernederen en zwart te maken! Ja, hem zwart te maken, het is precies zoals ik zeg!

- En je hebt mij dat ook al duizend maal gezegd, Natasja. Kom, laten we dit onderwerp nu maar laten rusten.

- Ik zou een andere woning willen zoeken, begon zij opnieuw na enig zwijgen. - Maar je moet niet boos zijn, Wanja. . .

- Och, wat, hij zal ook naar je nieuwe woning komen en denk toch om Godswil niet dat ik boos ben!

- Liefde is sterk en zijn nieuwe liefde kan hem kracht geven. Wanneer hij al tot mij terugkeert, dan zal dit wel slechts voor een minuutje zijn, denk je ook niet?

- Ik weet niet, Natasja! Alles is bij hem zeer ongelijk; hij zal met die andere vrouwen en tegelijkertijd jou blijven liefhebben. Hij kan dit op de een of andere manier samen doen.

- Indien ik zeker wist, dat hij van haar hield, zou ik er toe kunnen besluiten. . . Wanja! Verberg niets voor mij! Is er iets dat je weet, maar mij niet zeggen wilt?

Zij keek mij aan met ongeruste, uitvorsende blik.

- Ik weet niets, mijn lieve, ik geef je mijn erewoord, dat ik niets bijzonders weet; met jou ben ik altijd openhartig geweest. Overigens kijk eens, ik had dit gedacht: misschien is hij wel in 't geheel niet zo verliefd op de stiefdochter van de gravin als wij denken. Misschien is dat alleen maar een opwelling van het ogenblik. . .

- Zou je denken, Wanja? Mijn God, indien ik daaromtrent maar zekerheid had! O hoe zou ik verlangen hem op dat ogenblik te zien, alleen maar naar hem te kijken. Op zijn gezicht zou ik alles lezen. Maar hij is er nu niet! Hij is er niet!

- Maar wacht je hem dan, Natasja?

- Neen, hij is bij *haar*, ik weet het, ik heb er naar laten informeren. . . Luister, Wanja, misschien spreek ik onzin, maar zou het niet mogelijk zijn dat ik haar eens op de een of andere manier ontmoette?

Zij wachtte met ongeduld wat ik antwoorden zou.

- Haar zien kun je wel. Maar *zien* alleen betekent weinig.

- Het zou voor mij voldoende zijn haar te zien; al het andere zou ik dan wel kunnen raden. Luister; ik ben zo dom geworden; ik ga hier maar op en neer door de kamer, alleen, helemaal alleen, en altijd loop ik maar te denken; mijn gedachten zijn soms als een wervelwind en soms ook weer heel zwaar! Ik had al gedacht, Wanja: zou het niet mogelijk zijn dat jij kennis met haar maakte? Je hebt indertijd zelf eens gezegd, dat de gravin je roman erg prees; je woont immers soms de soirées bij vorst R*** wel eens bij? Zij komt daar ook. Doe moeite, dat je eens aan haar wordt voorgesteld. Overigens, Alosja zou je met haar in kennis kunnen bren-

gen. En dan moest jij mij alles oververtellen.

- Mijn lieve Natasja, laten wij daar later eens over praten. Maar luister nu eens: denk je wezenlijk, dat je over de kracht zult beschikken het tot een scheiding te doen komen? Kijk nu eens naar je zelf: ben je op het ogenblik rustig?

- De kracht zal ik hebben! antwoordde zij, nauwelijks hoorbaar. - Voor hem kan ik alles. Mijn hele leven is voor hem, alleen voor hem. Maar, zie je, Wanja, wat ik niet hebben kan is, dat hij nu bij *haar* is, dat hij mij vergeet, naast haar zit, haar verhalen doet, lacht, je weet wel, net zoals hij hier zo dikwijls deed. . . Hij kijkt haar recht in de ogen; hij kijkt iemand altijd recht in de ogen, en de gedachte komt zelfs niet in zijn hoofd, dat ik hier zit. . . met jou. . .

Zij beëindigde haar zin niet maar keek mij aan met een blik vol vertwijfeling.

- Maar, Natasja, zoëven zei je nog. . .

- Laten wij allen, allen te zamen van elkaar gaan! onderbrak zij mij, terwijl haar ogen flikkerden. - Ik zelf zal hem zegenen. . . Maar zwaar, Wanja, heel zwaar zal het mij vallen, wanneer hijzelf mij het eerste vergeet! . . Och Wanja, wat is dat allemaal droef! Ik begrijp mijzelf niet; met je verstand beredeneer je het zó, maar in de werkelijkheid komt het heel anders uit. Wat zal er van mij worden?

- Genoeg, Natasja, genoeg; maak je niet ongerust!

- En 't is nu al vijf dagen, dat ik ieder uur, iedere minuut. . . In de slaap, in mijn droom, - altijd over hem, over hem! Weet je wat, Wanja? Laten wij er heen gaan, breng mij er naar toe.

- Maar kom nu, Natasja. . .

- Neen, laten wij gaan! Op jou alleen heb ik gewacht, Wanja! Ik denk hier al drie dagen over, en dit is dan ook de reden dat ik je geschreven heb. . . Jij moet mij er brengen; je moet mij dat niet weigeren. . . Op jou heb ik gewacht. . . drie dagen lang. . . Vanavond is er een partijtje. . . hij is er. . . laten wij er heengaan!

Het leek alsof zij ijelde. In de voorkamer klonken opeens stemmen; Mawra scheen ruzie met iemand te hebben.

- Wacht eens, Natasja, wie kan dat zijn? vroeg ik. - Luister eens!

Zij luisterde met een ongelovige glimlach en plotseling verbleekte zij geheel.

- Mijn God! Wie is daar? vroeg zij met nauwelijks hoorbare stem.

Zij wilde mij weerhouden, maar ik vloog naar de voorkamer, naar Mawra. Het was zoals ik dacht: Alosja was gekomen. Hij scheen Mawra te ondervragen en die wilde hem blijkbaar niet toelaten.

- Waar kom je vandaan? sprak zij, met de stem en op de toon van een machthebbende. - Waar heb je rondgeslenterd? Ga maar weg, vort, gauw! Mij zal je niet beduvelen! Hoepel alsjeblijft op; we zullen wel eens zien, wat je te antwoorden hebt!

- Ik ben voor niemand bang! Ik ga naar binnen! sprak Alosja, tóch een beetje overbluft.

- Dat zou ik wel eens willen zien!

- Ik ga naar binnen! Ach, bent u er! zei hij, mij ziende, - ach, dat is goed, dat u er bent! Nu, ik ben er nu ook, zoals u ziet; maar hoe moet ik nu binnen komen. . .

- Wel, loop eenvoudig door, antwoordde ik, - waarom zoudt u bang zijn?

- Ik ben nergens bang voor, omdat, bij God, ik heb nergens schuld aan. U denkt, dat ik ergens schuld aan heb? Nu, u zult straks wel zien, hoe ik mij kan verontschuldigen. Natasja, kan ik binnenkomen? riep hij uit, met een soort gemaakte familiariteit, voor de gesloten deur blijvende staan.

Niemand antwoordde.

- Wat is dat? vroeg hij ongerust.

- Niets, antwoordde ik, zoëven was zij er nog - misschien is er. . .

Voorzichtig opende Alosja de deur en zag schuchter de kamer rond. Er was niemand te zien.

Plotseling, in een hoek, tussen de kast en het venster, ontdekte hij Natasja. Zij stond daar, zich verbergend, meer dood dan levend. Ik moet nu nog glimlachen, als ik daaraan denk. Alosja trad kalm en voorzichtig op haar toe.

- Natasja, wat is er? Dag Natasja! sprak hij schuchter, met een soort schrik naar haar kijkende.

- Ach, niets. . . er is niets met me! . . . antwoordde zij in een soort vreesachtige verlegenheid, alsof zij schuldig was. - Je bent. . . wil je misschien thee?

- Natasja, luister. . . begon Alosja, zich geheel verliezend. - Jij bent misschien overtuigd, dat ik schuldig ben. . . Maar ik

ben niet schuldig, ik ben helemaal niet schuldig! Ik zal je straks wel alles vertellen.

- Ach, waarom? fluisterde Natasja. - Neen, neen, dat is niet nodig. . . geef mij liever een hand en. . . verder niets bijzonders. . .

Zij verliet haar hoekje: op haar wangen scheen een blos. Zij keek naar beneden, alsof zij bang was naar Alosja te kijken.

- Mijn God, riep hij in extase uit, - indien ik schuldig was, zou ik nu, geloof ik, niet naar je durven kijken! Kijk toch eens, kijk toch eens! riep hij uit, zich tot mij wendende, - zij acht mij schuldig; alles is tegen mij, alle schijn is tegen mij! Vijf dagen lang ben ik er niet geweest! Er gaan geruchten dat ik bij mijn aanstaande bruid ben - en zij, zij vergeeft mij ogenblikkelijk. Zonder naar iets te vragen zegt zij dadelijk: geef mij de hand en verder niets. Natasja, mijn lieveling, mijn engel! Ik ben niet schuldig, geloof dat toch. Ik heb niet de *minste*, niet de *minste* schuld. Integendeel! - Maar. . . Maar je moet nu immers *daar* zijn. . . Men heeft je er immers genodigd. . . Hoe kom je nu hier? Hoe. . . hoe laat is het?

- Half elf! Ik ben er al geweest. . . Maar ik heb gezegd, dat ik niet wel was en ben weggegaan en - dit is het eerste ogenblik in vijf dagen, dat ik vrij ben, dat ik mij van hen kan losmaken en naar jou toekomen, Natasja. Dat wil zeggen, ik had ook eerder kunnen komen, maar dat deed ik opzettelijk niet. Ik zal je straks zeggen waarom; ik kom nu alleen maar om je enige opheldering te geven; maar, bij God, ik ben deze keer in geen enkel opzicht schuldig tegenover je! Natasja hief het hoofd op en zag hem aan. . . Maar de blik, waarmee hij haar blik beantwoordde, was zo vol rechtvaardigheid, zijn gelaat stond zo verheugd, zo eerlijk, zo vrolijk, dat men niet anders kon dan hem geloven. Ik dacht, dat zij beiden zouden zijn opgeschrokken en elkaar in de armen zijn gevlogen, zoals ik dat al enige malen bij dergelijke gelegenheden had bijgewoond. Maar Natasja, als overweldigd van geluk, liet het hoofd op de borst hangen en begon plotseling zacht te snikken. . . Toen kon Alosja het niet langer uithouden. Hij wierp zich aan haar voeten. Hij kuste haar handen, haar voeten; hij leek buiten zichzelf. Ik schoof haar een fauteuil toe. Zij ging zitten. Haar knieën krukten tegen elkaar.

TWEEDE BOEK

•

•

•

H O O F D S T U K I

EEN minuut later zaten wij allen te lachen als halfwijzen. - Maar laat me dan toch vertellen, laat me dan toch vertellen, overstemde Alosja ons allen met zijn heldere stem. - Ze denken allemaal, dat het weer net als vroeger is; dat ik met allerlei kleinigheden kom. . . Maar ik zeg jelui, dat ik een allerinteressantste zaak heb. Maar houdt dan allemaal alsjeblijft een ogenblikje je mond!

Hij hunkerde er naar om iets te kunnen vertellen. Naar zijn gezicht te oordelen, zou men hebben kunnen denken, dat hij dingen van het hoogste gewicht had mede te delen. Maar die gemaakte gewichtigheid en zijn trots er op, dat hij zo iets gewichtigs had mede te delen, deed Natasja lachen. Ik lachte onwillekeurig met haar mee. En hoe meer hij zich boos maakte op ons, des te meer begonnen wij te lachen. De ergernis en daarna de echt kinderlijke wanhoop van Alosja brachten ons ten slotte in een zo vrolijke bui, dat een van ons slechts een vinger behoefde op te heffen, om zichzelf en de ander van de stoelen te doen rollen van het lachen.

Ten slotte hield Natasja, die zag, dat Alosja zich door ons lachen beledigd gevoelde, op met lachen.

- Wat wou je dan vertellen? vroeg zij.

- Moet ik de samowar niet binnenbrengen? kwam Mawra vragen, Alosja onbeleefd onderbrekend.

- Hoepel op, Mawra, hoepel op! antwoordde Alosja, ongeduldig met de hand wuivend. - Ik zal alles vertellen wat er gebeurd is en wat er nog gebeuren gaat, omdat ik dat allemaal weet. Ik zie al, dat jullie wilt weten, waar ik al die vijf dagen geweest ben, - nu, dat wil ik juist vertellen, maar jullie geeft er mij niet de gelegenheid toe. Nu, in de eerste plaats, ik heb je al die tijd bedrogen, Natasja, al die tijd, heel lang al, dat is het voornaamste.

- Heb je mij bedrogen?

- Ja, ik heb je bedrogen, een hele maand lang. Nú is echter de tijd voor volkomen openhartigheid gekomen. Een maand geleden, toen mijn vader nog niet in Petersburg teruggekeerd was, ontving ik plotseling een grote brief van hem, wat ik altijd voor jullie beiden verborgen heb gehouden. In

die brief schrijft hij rechtstreeks en ronduit - en zelfs op zo ernstige toon, dat ik er zelf bang door werd - dat de zaak van mijn huwelijk reeds beslist is en dat mijn aanstaande vrouw een volmaaktheid is; dat ik haar, natuurlijk, niet waard ben, maar toch met haar moet trouwen. En dat ik daarom alle onzin enz. uit mijn hoofd moest zetten - wat hij met 'onzin' bedoelde, begrijpen jullie wel. Nu, die brief heb ik al die tijd voor jullie verborgen gehouden.

- Dat heb je helemaal niet! onderbrak hem Natasja. - Je hebt die brief dadelijk laten zien, toen je hem ontvangen hebt. Ik herinner mij nog, hoe je plotseling teder en gehoorzaam tegenover mij werd, alsof je je schuldig voelde, en de gehele brief heb je ons tot in bijzonderheden verteld.

- Nu, misschien heb je gelijk, maar het voornaamste heb ik dan toch wel niet verteld. Jullie hebt dat misschien wel vermoed, maar dat is jullie zaak: ik heb het in ieder geval niet verteld. Ik heb het verborgen gehouden en heb daar verschrikkelijk door geleden.

- Ik herinner mij, dat u mij terloops alles hebt verteld, fragmentarisch natuurlijk, in de vorm van veronderstellingen, voegde ik er bij, niet hem maar Natasja aankijkend.

- Alles heb je verteld! Beroem je er maar niet op dat je het verzwegen hebt, onderving zij. - Neen, wat kùn jij verbergen? Hoe kùn jij nu bedriegen? Zelfs Mawra wist alles. Nietwaar, Mawra?

- Zou ik het niet geweten hebben! antwoordde Mawra. - Alles heeft hij de drie eerste dagen verteld. Stel je voor, dat hij z'n mond zou hebben kunnen houden!

- Foei, hoe ergerlijk wordt het om met jullie te praten! Het is alles uit hatelijkheid, dat je dat zegt, Natasja! En jij, Mawra, vergist je ook. Ik herinner me, ik was toen bijna krankzinnig; herinner je je ook, Mawra?

- Of ik 't me herinner. En je bent nu nòg krankzinnig.

- Neen, neen, daarover heb ik het niet. Maar herinner je je niet, we zaten toen zonder geld en jij ging uit om die zilveren sigarettenkoker te belenen; maar, tussen twee haakjes, sta me toe, je even op te merken, Mawra, dat je je vreselijk vergeet tegenover mij. Dat heeft Natasja je allemaal geleerd. Nu, laten we aannemen, dat ik toen werkelijk alles heb verteld, met fragmenten natuurlijk (ik herinner me dat nu ook). Maar de toon, zie je, de toon van de brief

kennen jullie niet, en in een brief is de toon het voor-
naamste, nietwaar? En daarover heb ik het nu, over de
toon van de brief.

- Nu, en wat was dat dan voor toon? vroeg Natasja.

- Luister, Natasja, je vraagt precies of je de draak met me
steekt. Doe dat niet! Ik verzeker je, het is heel gewichtig.
Zulk een toon, dat ik de brief bijna uit mijn handen liet
vallen. Nog nooit had mijn vader zó met me gesproken.
Eerder moge de hemel invallen, dan dat zijn wens niet zou
worden vervuld!

- Nu, nu, vertel nu; waarom had je dan gedacht dat voor
mij te moeten verbergen?

- Ach, mijn God, alleen maar om je niet te doen schrikken.
Ik hoop maar dat alles vanzelf in orde zal komen. Nu dan,
vanaf de dag dat ik die brief ontving, zo gauw mijn vader
in Petersburg kwam, begonnen mijn kwellingen. Ik had mij
voorgenomen hem kort, krachtig en overtuigd te antwoor-
den, maar, ik weet niet hoe, maar van dat alles is niets
gekomen. Hij heeft mij zelfs niets gevraagd; o, hij is zo'n
intrigant! Integendeel, hij trok een gezicht, of de zaak tus-
sen ons al helemaal beslist was en verdere twist en mis-
verstand niet meer *konden* bestaan; wat een eigendunk! Hij
was ineens erg vriendelijk en lief tegenover mij geworden.
Ik verwonderde er me eenvoudig over. Wat is hij toch een
kop, Iwan Petrowietsj, als u dat eens wist! Hij berekent
alles, weet alles; u hoeft maar eventjes, één keer naar hem
te kijken en hij kent uw gedachten al zo goed als hij zijn
eigen gedachten kent. Men heeft hem hierom wel eens een
Jezuïet genoemd. Natasja houdt er niet van, wanneer ik
hem prijs. Je moet niet kwaad worden, Natasja. Nu, dan . . .
die eerste keer, dat ik hem ontmoette, gaf hij mij geen geld,
maar nú heeft hij het wel gedaan, gisteren. Natasja! Mijn
engel! Nu is het gedaan met onze armoede! Kijk eens, alles
wat hij het laatste halfjaar mij tot straf heeft ingehouden,
heeft hij mij gisteren gegeven. Kijk eens hoeveel! Ik heb
het nog niet eens allemaal geteld. Mawra kijk eens, hoeveel
geld. Nu hoeven we geen lepels en kettingen meer te be-
leënen!

Hij haalde uit zijn zak een tamelijk dik pakje bankpapier,
vijftienhonderd roebel ongeveer, en legde dat op tafel.
Mawra keek met verbazing naar het geld en prees Alosja.

Natasja drong echter aan, dat hij verder zou vertellen. - Nu, luister dan, wat moest ik doen, denk je wel, vervolgde Alosja. - Tegen zijn wil ingaan? Ik zweer jullie beiden, was hij bars tegen mij geweest en niet zo goed, dan zou ik wel geweten hebben wat te doen. Ik zou hem rechtstreeks gezegd hebben, dat ik niet wilde wat hij wilde, dat ik zelf volwassen ben en een mens geworden die weet wat hij doet en doen moet! Werkelijk, ik zou op mijn stuk zijn blijven staan. Maar nu - wat moest ik hem nu zeggen? Denken jullie toch niet slecht van mij. Ik zie, je bent een beetje ontevreden over me, Natasja. Waarom kijken jullie elkaar zo aan? Jullie denkt waarschijnlijk: daar heb je Alosja weer, de man zonder enig karakter. Ik heb karakter, ik heb het, en wel meer dan jullie denkt! En een bewijs daarvoor is, dat ik, mijn toestand niet in aanmerking nemende, dadelijk tegen mezelf zei: dit is mijn plicht; ik ben verplicht, mijn vader alles, alles te zeggen, en ik begon te spreken en heb hem alles gezegd en hij heeft mij aangehoord.

- Maar wat, wat heb je hem dan allemaal verteld? vroeg Natasja ongerust.

- Nu, dat ik geen andere vrouw wil, dat ik een vrouw heb, en dat jij dat bent. Dat wil zeggen: ik hem hem dat nog niet rechtstreeks gezegd, maar ik heb er hem op voorbereid. Morgen zal ik het hem zeggen; morgen zal ik het hem belijst zeggen. Ik begon toen met te zeggen, dat trouwen om geld schandelijk en helemaal niet edel is en dat het eenvoudig dom is, ons tot de aristocratie te rekenen (je ziet dat ik heel openhartig met hem ben, precies als met een broer). Daarna maakte ik hem duidelijk, dat ik tot de tiers-état behoor en dat le tiers-état c'est l'essentiel; dat ik er trots op ben, dat ik net ben als de anderen en dat ik mij van niemand onderscheiden wil . . . in één woord, ik trachtte hem verschillende gezonde ideeën bij te brengen . . . Ik sprak vurig, met gloed. Ik overtuigde mijzelf van wat ik zei. Ik bewees hem ten slotte, en vanuit zijn eigen gezichtspunt . . . ik zei hem rechtstreeks: wat zijn wij voor vorsten! Alleen van geboorte; maar in werkelijkheid, wat is er vorstelijks in ons? Om te beginnen: rijk zijn we niet en rijkdom is het voornaamste. De voornaamste vorst op 't ogenblik is Rothschild. In de tweede plaats, allang wordt er in de grote we-

reld niet meer over ons gesproken. De laatste die bekend was, was mijn oom, Semjon Walkolfski, en dan nog slechts in Moskou en alleen maar hierdoor, dat hij zijn laatste driehonderd zielen er heeft doorgebracht, en wanneer mijn vader zich niet zelf geld had verworven, dan zouden zijn kleinkinderen misschien de grond hebben moeten ploegen, zoals vorsten wel eens meer hebben gedaan. Heus, we hebben niets om prat op te gaan. In één woord, ik heb hem alles gezegd, wat mij op het hart lag - alles, openhartig en met overtuiging. Hij wist zelf niets om mij te weerleggen, maar begon me eenvoudig te verwijten dat ik het huis van graaf Nainski had verlaten en daarna zei hij, dat ik kennis moest gaan maken met vorstin K., mijn doopmoeder en dat, wanneer vorstin K. mij goed ontvangt, dit betekent, dat men mij overal goed ontvangen zal en mijn carrière gemaakt is. Daarop ging hij in bijzonderheden uitweiden en maakte toespelingen er op, dat ik, sinds ik jou ken, Natasja, hen allen links heb laten liggen, en dat dit waarschijnlijk jouw invloed is.

Maar rechtstreeks heeft hij tot nu toe niet over je gesproken, hij vermijdt dat blijkbaar. Wij zijn allebei slim, wachten af, vangen elkaar en je kunt overtuigd zijn dat het ook in onze straat feest zal worden!

- Alles heel goed, Alosja, maar waarmee moet dat nu eindigen, waartoe is hij nu besloten? Dat is het voornaamstel. . . En wat ben jij een verschrikkelijke kletskaus, Alosja. . .

- De hemel moge weten, wat hij besloten heeft, je wordt er geen wijs uit; en ik ben helemaal geen kletskaus, maar weet wat ik zeg: hij heeft in het geheel geen besluit genomen, maar hoorde alles wat ik zeide aan met een soort van medelijdende glimlach. Ik weet dat dit beledigend voor mij is, maar ik schaam mij er niet voor. 'Ik ben het volkomen met je eens, zegt hij, en laten we nu naar graaf Nainski gaan, maar denk er aan, dat je daar niet van zulke dingen zegt. Ik begrijp je, maar daar zou men je niet begrijpen.'

Het schijnt, dat ze allen hemzelf niet goed begrijpen, om de een of andere reden boos op hem zijn. In het algemeen heeft men niet zo erg veel met mijn vader op. De graaf ontving mij aanvankelijk heel terughoudend, uit de hoogte, alsof hij geheel vergeten was, dat ik in zijn huis was opgegroeid, begon zelfs toespelingen te maken! Hij was eenvoud-

dig boos op mij, verweet mij ondankbaarheid, en in welk opzicht ben ik nu ondankbaar tegenover hem geweest? Bij hem is het verschrikkelijk saai, nu, daarom hield ik op er te komen. Ook mijn vader ontving hij verschrikkelijk terughoudend; zo terughoudend, dat ik zelfs niet begrijp, hoe hij er heen gaat. Dit ergerde mij zeer. Mijn arme vader zou bijna voor hem in het stof moeten kruipen; ik begrijp dat dit alles om mij is, maar ik heb er immers niets te maken. Ik zou toen tegenover mijn vader mijn gevoelens bijna hebben uitgesproken, maar ik hield mij in. Waarom ook zou ik het doen? Zijn overtuiging kan ik niet veranderen, ik zou hem er alleen door hebben kunnen ergeren, en ook zonder dat is het hem al zwaar genoeg. Nu, dacht ik, laat ik mijn toevlucht nemen tot slimheid; ik zal slimmer zijn dan zij allen; ik zal de graaf noodzaken, achting voor mij te gaan gevoelen, - en wat gebeurde? Dadelijk bereikte ik dit alles, in één dag is alles geheel veranderd. Graaf Nainski weet nu niet meer hoe hij zich tegenover mij houden zal. En dit alles heb ik *alleen* bereikt, door mijn eigen slimheid, zodat mijn vader zelfs van verbazing de handen in één sloeg! . . .

- Luister eens, Alosja, het zou beter zijn als je nu over de zaak zelve sprak, riep Natasja ongeduldig uit. - Ik dacht dat je iets zou vertellen dat op ons betrekking heeft, maar je hebt het er alleen over hoe je je bij graaf Nainski van de goede kant hebt laten zien. Wat kan mij nu die graaf Nainski schelen!

- Wat jou die graaf Nainski schelen kan? Luister, Iwan Petrowietsj, kan ú die graaf Nainski niets schelen? Dat is juist de hoofdpersoon in de geschiedenis! Je zult het zo dadelijk zelf zien; alles zal je zo dadelijk, als ik aan het eind van mijn verhaal ben, duidelijk worden. Laat mij alleen uitspreken. . . En tenslotte, (waarom het niet eerlijk te bekennen?) kijk eens, Natasja, en u ook, Iwan Petrowietsj, ik ben misschien inderdaad soms wel erg onverstandig, misschien zelfs wel dom (ik weet dat dat soms het geval is). Maar hier, dat verzeke ik u, heb ik een slimheid betoond. . . en zelfs, ja, ik mag wel zeggen: verstand. . . Zodat ik dacht, dat jullie blij zoudt zijn dat ik niet altijd even dom ben.

- Ach, wat is dat nu, Alosja, m'n lieveling!

Natasja kon het nooit goed hebben wanneer men Alosja dom noemde. Hoe dikwijls is ze niet kwaad geworden op

mij, zonder haar boosheid uit te drukken, wanneer ik op een beetje vrijmoedige wijze Alosja aan het verstand bracht dat hij een of andere domheid had begaan? Dit was een zwakke plek in haar liefde tot Alosja. Zij kon niet verdragen dat Alosja in enig opzicht vernederd werd en vermoedelijk te meer niet, waar zij zelf was overtuigd van zijn gebreken in velerlei opzicht. Haar eigen mening durfde zij altijd nauwelijks tegenover hem uitspreken, vrezende zijn eigenliefde te krenken. Op zulke ogenblikken was hij echter buitengewoon scherpzinnig en raadde hij altijd de gevoelens, die zij trachtte te verbergen. Natasja zag dit dan en bedroefde zich er over en begon hem dadelijk te vleien en te liefkozen. Ziehier waarom zijn woorden haar nu pijnlijk aandeden. . .

- Schei nu maar uit, Alosja, je bent alleen een beetje lichtzinnig, maar helemaal niet dom, voegde zij er bij, - waarom verneder je jezelf zo?

- Nu, goed; laat me dan vertellen. Na mijn ontvangst bij de graaf werd m'n vader ineens woedend op mij. Hoe was dat ook alweer? O ja, wij reden toen naar de vorstin; ik had al lang van haar gehoord, dat zij van ouderdom reeds bijna het verstand verloren had, doof was, en vreselijk van honden hield. Ze houdt er een hele kudde van op na, die ze trouw verzorgt. Niettegenstaande dit alles heeft zij een grote invloed in de hogere kringen, zó zelfs, dat graaf Nainski, le superbe, bij haar antichambreert. Nu, onderweg maakte ik mijn plan van actie op en waarop denk je, dat dit plan in de eerste plaats rustte? Hierop: dat alle honden van mij houden, ik heb dat opgemerkt. Er schijnt in mij een of ander magnetisme te zijn, dat ze tot me aantrekt, of het is omdat ik zelf erg van alle mogelijke zoogdieren houd - ik weet het niet precies, maar het is een feit dat alle honden van mij houden. O, ja, wat magnetisme aangaat, ik heb je dat altijd nog niet verteld, Natasja, maar wij hebben dezer dagen geesten opgeroepen; ik ben bij een spiritist geweest; het is erg interessant, Iwan Petrowiëtsj, het heeft mij beslist getroffen. Ik heb Julius Cesar opgeroepen.

- M'n hemel, Alosja! wat moet jij nu met Julius Cesar beginnen! riep Natasja uit, schuddend van het lachen. - Dat ontbrak er nog maar aan!

- Nu, waarom zou ik niet. . . ben ik dan soms. . . Heb ik dan het recht niet Julius Cesar op te roepen? Wat doet er dat

nu toe wie ik oproep? Kijk, daar lacht ze nu!

- Nu goed, goed, het doet er zeker niet toe wie je oproept, m'n schat! Maar wat heeft Julius Cesar je gezegd?

- Hij heeft niets gezegd. Ik hield alleen maar een potlood vast en toen ging het potlood vanzelf over het papier en schreef. Toen zeiden ze, dat Julius Cesar dat schreef, maar ik geloof het niet.

- Maar wat schreef hij dan?

- Hij schreef zo iets in de trant van Gogolj. Maar houdt nu op met lachen!

- Maar vertel nu toch van de vorstin.

- Goed, goed, maar jullie vallen mij ook telkens in de rede. Wij kwamen dan bij de vorstin en ik begon dadelijk het hof te maken aan Mimi. Mimi is de oudste, lelijkste en brutaalste van al haar honden, daarbij vreselijk koppig en bijterig. De vorstin is dol op haar. Ze beschouwt haar ongeveer als een bloedverwante. Ik begon met Mimi op snoeperijen te trakteren en in tien minuten tijds leerde ik haar een poot geven, wat zij in haar hele leven niet had kunnen leren. De vorstin was gewoonweg in extase, ze huilde bijna van vreugde: 'Mimi kan pootjes geven! Mimi kan pootjes geven!' Er kwam een gast: 'Mimi kan pootjes geven! Mijn petekind heeft 't haar geleerd!' Graaf Nainski kwam binnen: 'Mimi kan pootjes geven!' Mij zag zij aan met een blik vol tranen en tederheid. Een allerbest oud vrouwtje; ik heb beslist medelijden met haar. Ik liet geen gelegenheid voorbijgaan om haar te vleien. Zij heeft een tabaksdoos, waarop zij staat afgebeeld, in haar bruidstoilet, zoals zij er uit zag, toen zij in het huwelijk trad, zestig jaar geleden. Zij liet de tabaksdoos vallen. Ik raapte haar op en zeg, precies alsof ik niet wist wie dat portret voorstelde: quelle charmante peinture! Dit is een idéale schoonheid! Nu, dit gezegde vertederde haar geheel; zij begon met mij over alles te praten, waar ik geleerd had, waar ik zo al kom, dat ik zulk een mooi haar heb, enz. enz. Ik bracht haar eveneens in een vrolijke stemming en vertelde haar een scandaleuze historie. Van zulke histories houdt ze erg: Zij dreigde me eventjes met de vinger, maar moest toch erg lachen. Bij het afscheid omhelst en bekrust ze mij, laat me beloven, dat ik haar iedere dag zal komen bezoeken en opvrolijken. De graaf drukt mij de hand; zijn blik was zacht geworden; en mijn vader, ofschoon

hij een allerbeste, eerlijke en eerbiedwaardige man is, geloof het of geloof het niet, maar hij huilde bijna van vreugde, terwijl wij naar huis reden; hij omhelsde mij, werd erg vertrouwelijk en praatte veel in verband met mijn carrière, relaties, geld, huwelijk, zo, dat ik veel er van zelfs niet begreep. Op dat ogenblik was het dan ook, dat hij me geld gaf. Dat was gisteren. Morgen ga ik weer naar de vorstin, maar mijn vader is en blijft een buitengewoon edel mens - denk nu niet anders, Natasja, al tracht hij mij aan jou te onttrekken. Dat is alleen maar omdat hij verblind is, omdat hij zin heeft in de millioenen van Katja, die jij niet hebt; maar hij wil die alleen voor mij en hij is onrechtvaardig tegenover jou alleen omdat hij je niet kent. Welke vader zou nu niet het geluk van zijn zoon willen? Hij kan er immers niets aan doen, dat hij gewoon is het geluk te zien in geld. Zo zijn bijna alle mensen. Van dit standpunt moet je hem beoordelen en niet anders - en dan moet je dadelijk toegeven, dat hij gelijk heeft. Ik ben expres naar je toegekomen, Natasja, om je hiervan te overtuigen, omdat ik weet, dat jij vooringenomen bent tegen hem, hoewel dat natuurlijk je schuld niet is. Ik neem je dan ook niets kwalijk. . . - Zodat er niets is gebeurd, dan dat je een goed figuur hebt gemaakt bij de vorstin? Dat is dus je hele slimheid geweest? vroeg Natasja.

- Maar hoe kun je nu. . . Dat is nog maar het begin; ik vertelde alleen maar van de vorstin, omdat ik óver haar mijn vader in de arm wist te nemen, begrijp je; het voornaamste van wat ik je vertellen wil moet nog komen!

- Nu, vertel dat dan!

- Vandaag is er nog iets met me voorgevallen, iets héél vreemds zelfs; ik ben zelfs nu nog niet van mijn verbazing daarover bekomen, ging Alosja voort. - Ik moet even opmerken, dat al zijn mijn vader en de gravin het reeds over mijn huwelijk eens, er tot nog toe niets officieels heeft plaats gehad, zodat we, zonder enig schandaal, desnoods dadelijk van elkaar kunnen; alleen graaf Nainski weet er van, maar dat is een bloedverwant en beschermer. En wat nog meer zegt: ofschoon ik in de laatste twee weken erg intiem met Katja geworden ben, heb ik tot op heden nog geen woord met haar gesproken over de toekomst, dat wil zeggen: over een huwelijk en, nu ja, over liefde. Daaren-

boven, er is besloten dat we eerst de toestemming zullen vragen van Vorstin K., van wie men alle mogelijke protectie voor ons verwacht. Wat zij zegt, dat zal de wereld zeggen; ze heeft zulke relaties. . . En men wil mij beslist in de wereld en onder de mensen brengen; vooral de gravin, Katja's stiefmoeder, wil dat. De zaak is, dat de vorstin, vanwege al wat ze in het buitenland heeft uitgehaald, haar niet meer ontvangt, en als de vorstin je niet meer ontvangt, dan wil dat zeggen, dat ook anderen je niet langer ontvangen; nu is mijn huwelijk met Katja zulk een mooie gelegenheid om daarin verandering te brengen. Daarom is de gravin, die vroeger erg tegen het huwelijk was, nu vreselijk blij over mijn succes bij de vorstin. Maar dit heeft er toch niet mee te maken; het voornaamste komt nu: Katerina Fjodorofna kende ik verleden jaar al, maar toen was ik nog een jongen, die niets begreep en niets bijzonders in haar zag. . .

- Dat wil dus zeggen, je hield toen nog meer van mij dan van haar, onderbrak Natasja hem, - daarom zag je niets bijzonders in haar, maar nu. . .

- Maar, Natasja, wat is dat nu! riep Alosja met vuur uit. - Je vergist je helemaal en beledigt mij bijna! . . . Ik zal zelfs niet proberen je te weerleggen; luister zelf, en dan zul je zien. . . Ach, wanneer je Katja eens kende! Als je eens wist wat een tedere, reine ziel zij is! Maar je zult haar leren kennen; luister alleen tot het slot! Twee weken geleden, bij hun aankomst, toen mijn vader mij bij Katja bracht, begon ik bijzondere aandacht aan haar te schenken eer ik bemerkte dat zij dat aan mij ook deed. Dit maakte in de hoogste mate mijn belangstelling gaande; ik had bovendien een bepaalde reden waarom ik haar nader wilde leren kennen en had daarom het voornemen daartoe opgevat, zo spoedig ik die brief van mijn vader, die mij zo diep getroffen had, ontving. Ik zal nu niet beginnen met haar te prijzen; ik zeg alleen dit: ze is blijkbaar een uitzondering op haar gehele omgeving. Zulk een oorspronkelijke natuur, zulk een krachtige en waarheidslievende ziel, prachtig door reinheid en streven naar waarheid, dat ik, bij haar vergeleken, eenvoudig een jongetje ben, haar jongere broer, hoewel zij nog pas zeventien jaar is. Eén ding heb ik nog opgemerkt: zij heeft veel verdriet, precies alsof ze een of

ander geheim bewaart; ze spreekt heel weinig; thuis zwijgt zij bijna altijd, alsof ze een beetje bang is. . . Het lijkt net of zij iets overdenkt. Voor mijn vader schijnt ze een beetje bang te zijn. Van haar stiefmoeder houdt ze niet, ik heb dat begrepen, de gravin zelf vertelt overal, ik weet niet met welke bedoelingen, dat haar stiefdochter vreselijk veel van haar houdt; maar dat is niet zo. Katja gehoorzaamt haar in alles, precies alsof het een afgesproken zaak tussen hen was. Vier dagen geleden kwam ik, als resultaat van mijn waarnemingen, tot een voornemen, dat ik deze avond ten uitvoer heb gebracht. Ik heb Katja alles verteld, alles bekend, om haar daardoor op onze zijde te krijgen en de gehele geschiedenis te beëindigen. . .

- Hoe! Wat heb je haar verteld, wat heb je haar bekend? vroeg Natasja ongerust.

- Alles, alles, zonder voorbehoud, antwoordde Alosja, - en ik dank God die mij die gedachte heeft ingegeven. Maar luister, luister! Vier dagen geleden besloot ik zo: van jou weg te gaan en dan de zaak voor mezelf uit te maken. Wanneer ik bij jou zou blijven, zou ik altijd blijven twijfelen, ik zou naar jou luisteren en nooit tot een beslissing komen. Maar alleen, in de eenzaamheid en in de noodzakelijkheid mij iedere minuut voor ogen te stellen, dat ik *verplicht* ben, *verplicht* een besluit te nemen, zou ik moed kunnen hebben om de zaak te beëindigen. Ik nam mij voor dan met dat besluit tot jou terug te keren en nu ben ik teruggekeerd met een besluit!

- Wat meen je, wat bedoel je? Wat is dan dat besluit? Vertel toch vlugger!

- Heel eenvoudig! Ik ben rechtstreeks naar haar toegegaan, kalm en onbeschroomd. . . Maar nu moet ik eerst iets vertellen wat vóór die tijd gebeurd is, en dat me verschrikkelijk getroffen heeft. Vlak voordat wij naar hen toe zouden gaan, ontving mijn vader een brief. Ik kwam juist op dat ogenblik zijn kamer binnen en bleef in de deur staan. Hij zag mij niet. Hij was zó getroffen door die brief, dat hij in zichzelf liep te praten, telkens allerlei uitroepen deed, buiten zichzelf de kamer op en neer liep en plotseling in lachen uitbarstte, de brief in de handen houdend. Ik durfde bijna niet binnen gaan, wachtte een ogenblik en ging daarop binnen. Mijn vader was ergens blij

over, vreselijk blij; hij praatte heel vreemd met mij; daarop brak hij plotseling af en beval mij om me klaar te maken om te vertrekken, ofschoon het nog erg vroeg was. Vandaag is er niemand bij hem geweest dan wij alleen, en je vergist je, Natasja, wanneer je denkt dat 'er een soirée was. Je hebt dat verkeerd begrepen.

- Ach, dwaal toch niet zo af, Alosja! Vertel toch wat jij allemaal tegen Katja hebt gezegd!

- Het trof gelukkig, dat ik twee uren met haar alleen gelaten werd. Ik zei haar eenvoudig, dat men het plan had ons aan elkaar uit te huwelijken, maar dat dit huwelijk voor mij onmogelijk was; dat zij de volle sympathie van mijn hart had en dat zij alleen mij redden kon. Daarop heb ik haar alles verteld. Stel je voor, ze wist nog niets af van de geschiedenis tussen jou en mij, Natasja! Als je eens gezien had hoe ontroerd zij was; in het begin was ze zelfs bang. Ze werd doodsbleek. Ik vertelde haar onze hele geschiedenis, hoe jij om mijnentwil je huis verlaten hebt, hoe wij hebben samengeleefd, hoe wij ons nu kwellen en bang zijn voor alles, en hoe wij nu onze toevlucht namen tot haar (ik heb ook uit jouw naam gesproken, Natasja), opdat zij onze zijde kiezen zou en haar stiefmoeder rechtstreeks zeggen, dat ze niet met mij trouwen wil; dat daarin alleen onze redding is en dat we voor het overige geen enkele uitkomst weten. Ze luisterde met grote belangstelling en een innig meevoelen. Wat waren haar ogen mooi op dat ogenblik! Het scheen alsof ze heel haar ziel uitgoot in de blik waarmee ze mij aanzag. Ze heeft helemaal blauwe ogen. Ze bedankte mij, dat ik niet aan haar had getwijfeld en beloofde mij te helpen waar en zoveel zij kon. Daarop begon zij naar jou te vragen, zei, dat ze erg graag kennis met je zou maken, verzocht mij je te zeggen, dat ze nu al erg veel van je houdt, als van een zuster, en dat jij ook van haar houden moest als van een zuster; en toen ze hoorde, dat ik je al in vijf dagen niet gezien had, zond ze me dadelijk naar je toe . . .

Natasja was geroerd.

- En nu begon je met te vertellen van de heldendaden die je bij die dove vorstin verricht hebt! Ach, Alosja, Alosja! riep zij uit, hem verwijtend aanziende. - Nu, en wat deed Katja? Was zij blij, was ze vrolijk toen je wegging?

- Ja, ze was blij dat zij een goede daad had kunnen doen en ze hilde zelf. Want zij houdt óók van mij, Natasja! Zij heeft me bekend, dat ze al van mij begon te houden; dat zij in het algemeen niet zo veel van mensen houdt, maar dat zij mij al lange tijd genegen was; zij onderscheidde mij van de anderen hierom, dat rondom alles leugen, alles leugen en intrigue is, en ik haar een eerlijk en openhartig mens toeleek. Zij stond op en zei: 'Nu, God zij met u, Aleksej Petrowitsj; ik had gedacht . . .' Ze maakte haar zin niet af, begon te huilen en liep weg. Wij hadden besloten, dat ze morgen aan haar stiefmoeder zeggen zou, dat zij niet met mij trouwen wilde en dat ik morgen alles aan mijn vader zou zeggen, vastbesloten en openhartig. Zij verweet me, dat ik het hem niet al eerder had gezegd. 'Een eerlijk mens hoeft nergens bang voor te zijn!' zei ze. O, ze is zo edel! Zij houdt ook niet van mijn vader; ze zegt dat hij een intrigant is en een geldwolf. Ik verdedigde hem; zij geloofde mij niet. Wanneer ik het er morgen niet goed afbreng bij mijn vader (en zij rekent er al bijna op dat ik het er niet goed zal afbrengen), dan vindt ze het goed dat ik de tussenkomst van vorstin K. zal inroepen. Dan zal niemand meer tegen ons in durven gaan. Wij hebben afgesproken, voortaan als broeder en zuster met elkaar om te gaan. O, als je haar geschiedenis eens wist, hoe ongelukkig zij is, welk een afkeer zij heeft van het hele leven bij haar stiefmoeder, van die gehele omgeving . . . Zij heeft mij niets rechtstreeks gezegd, zij scheen ook voor mij een beetje bang te zijn, maar uit enkele woorden kon ik veel opmaken. Wat zou ze blij zijn als ze jou zag, Natasja! En wat een goed hart heeft ze! Je voelt je zo licht bij haar. Jullie zijn eigenlijk geschapen om zusters voor elkaar te zijn en van elkaar te houden. Daar moet ik altijd maar aan denken. Werkelijk: ik zou jullie wel bij elkaar willen brengen en dan zelf op een afstand gaan staan en me in jullie verheugen. Je moet er niets achter zoeken, Natasja, dat ik met zoveel lof over haar spreek. Ik wil juist met jou over haar spreken, zo goed als ik met haar over jou spreek. Je weet immers dat ik jou meer dan ieder ander liefheb, óók meer dan haar . . . jij bent mijn alles!

Natasja zag hem zwijgend, vriendelijk en enigszins bedroefd aan. Zijn woorden schenen haar te strelen en tegelijkertijd even pijn te doen.

- Al een poos geleden, twee weken al, heb ik Katja leren waarderen, ging hij voort. - Ik ben sinds die tijd iedere avond bij haar geweest. Soms ga ik naar huis en denk ik altijd, altijd maar ovér jullie beiden, vergelijk ik jullie met elkaar.

- En in wiens voordeel valt de vergelijking dan uit? vroeg Natasja glimlachend.

- De ene keer in jouw, de andere maal in haar voordeel. Maar jij bent toch altijd beter geweest. Wanneer ik met haar praat, voel ik altijd, dat ik zelf een beetje beter word, een beetje verstandiger, edeler. Maar morgen, morgen zal alles beslist worden!

- En heeft ze geen verdriet om jou? Zij houdt immers van je; je hebt immers gezegd, dat je dat zelf bemerkt hebt?

- Natuurlijk, Natasja, natuurlijk heeft ze er verdriet van! Maar wij zullen alle drie van elkaar houden, en dan . . .

- En dan: Vaarwell sprak Natasja zacht voor zich heen.

Alosja zag haar niet-begrijpend aan.

Maar ons gesprek werd plotseling op de meest onverwachte wijze afgebroken. In de keuken, die men door moest om in de zitkamer te komen, klonk plotseling geruis, alsof er iemand was binnengekomen. Na een minuut opende Mawra de deur en wenkte in het geheim Alosja, dat hij even naar buiten zou komen. Wij keken haar alle drie aan.

- Ze vragen naar u, sprak ze met een geheimzinnige stem.

- Wie kan er nu naar mij vragen? vroeg Alosja, ons met verbazing aanzierende - Ik kom zo!

In de keuken stond een lakei van de vorst, zijn vader. Het bleek dat de vorst, naar huis gaande, zijn rijtuig voor de woning van Natasja had doen stilhouden en had laten informeren of Alosja bij haar was. Na dit meegedeeld te hebben vertrok de lakei onmiddellijk.

- Vreemd! dat is nog nooit gebeurd, zei Alosja, ons verlegen aanzierende. - Wat betekent dat?

Natasja zag hem met ongerustheid aan. Plotseling opende Mawra opnieuw de deur.

- Daar is de vorst zelf! sprak ze haastig fluisterend en trok zich dadelijk terug.

Natasja verbleekte en stond op. Plotseling begonnen haar ogen te flikkeren. Zij bleef staan, lichtelijk met de armen op tafel steunend en onrustig naar de deur kijkend, door

welke de ongeroepen gast moest binnentreden.

- Natasja, wees niet bang, je bent bij mij! Ik zal niet toestaan dat men je beledigt, fluisterde de overblufte, maar toch zijn tegenwoordigheid van geest bewarende Alosja.

De deur werd geopend en op de drempel verscheen vorst Walkofski in hoogst-eigen persoon.

Hij overzag ons klein gezelschap met een snelle, aandachtige blik. Uit deze blik was echter niet op te maken, of hij als vriend verscheen dan wel als vijand. Maar laat ik zijn uiterlijk uitvoeriger beschrijven. Die avond trof hij mij buitengewoon.

Ook vroeger had ik hem reeds gezien. Hij was een man van een jaar of vijf en veertig, niet ouder, met regelmatige en heel mooie trekken, waarvan de uitdrukking zich naar gelang der omstandigheden tot in alle uitersten kon wijzigen; maar die uitdrukking veranderde zich dan opzettelijk en met een buitengewone snelheid, van de meest aangename tot de meest sombere of ontevreden uitdrukking, alsof het de uitwerking was van een veer, die plotseling werd losgelaten. Een regelmatig, ovaal gezicht, enigszins donkere maar prachtige tanden, kleine en tamelijk fijne, mooi gesneden lippen, een rechte, enigszins langē neus, een hoog voorhoofd, waarop nog niet de kleinste rimpel zichtbaar was, grijze, tamelijk grote ogen, - dit alles bij elkaar maakte hem bijna tot een schoonheid en tòch maakte zijn gelaat geen aangename indruk. Het stootte iemand af namelijk hierdoor, dat zijn glimlach nooit natuurlijk was, maar altijd opzettelijk, overdacht, gemaakt, en men krijgt, kijkend naar hem, zo het vage besef, dat men nooit zal kunnen doordringen tot de eigenlijke uitdrukking van dit gelaat. Aandachtiger naar hem kijkend, zou je onder zijn gewone masker iets slechts, intrigerends en in de hoogste mate egoïstisch vinden. In het bijzonder zouden zijn prachtige, grijze, geheel geopende ogen de aandacht trekken. Zij alleen schenen niet volkomen onder de beheersing van zijn wil te staan. Hij zou zacht en vriendelijk willen kijken, maar de stralen die uit zijn ogen komen vallen uiteen en tussen weke, vriendelijke, vindt men er ook harde, onbetrouwbare, nieuwsgierige, boosaardige . . . Hij was tamelijk groot van gestalte, prachtig gebouwd, alleen wat tenger, en leek aanmerkelijk jonger dan hij was. Zijn donkerrode,

wollige haren begonnen nog bijna niet te grijzen. Zijn oren, handen, de geledingen van zijn vingers, alles was buitengewoon aan hem. Dit was een aangeboren schoonheid in de volste zin des woords. Gekleed was hij met een verfijnde chic en frisheid; alleen had zijn kleding iets jong, wat hem overigens wel stond. Hij leek de oudere broeder van Alosja. In ieder geval: voor de vader van een reeds volwassen zoon zou niemand hem hebben gehouden.

Hij trad rechtstreeks op Natasja toe en, haar strak aanziende, zei hij:

- Mijn bezoek op dit late uur en zonder vooraf belet te vragen is wel wat zonderling en afwijkend van de algemeen gevolgde gewoonte; maar ik hoop, dat u in ieder geval zult begrijpen, dat ik het zonderlinge van mijn gedrag zelf volkomen inzie. Ik weet bovendien met wie ik te doen heb; ik weet, u bent scherpzinnig en edelmoedig tegelijk. Geeft u mij slechts tien minuten en ik hoop, dat u mij zult begrijpen en verontschuldigd achten.

Hij zeide dit alles heel beleefd, maar krachtig en met een soort aandrang.

- Neemt u plaats! sprak Natasja, die de verwarring en schrik van het eerste ogenblik nog niet te boven was gekomen.

Hij boog lichtelijk en ging zitten.

- Staat u mij toe eerst twee woorden tot *hem* te richten, begon hij, wijzende naar zijn zoon. - Alosja, zo even ben je daar vóór mij weggegaan en zelfs zonder afscheid van ons te nemen. Aan de gravin werd medegedeeld, dat Katerina Fjodorofna onwel was geworden. Zij wilde al naar haar toegaan, toen Katerina Fjodorofna plotseling zelf de kamer binnenstormde, verward en in een hevige ontroering. Zij zeide onmiddellijk dat zij niet jouw vrouw kon worden. Ook zeide zij, dat zij in een klooster zou gaan, dat jij haar hulp had gevraagd en haar zelf had bekend, dat je Natasja Nikolajefna liefhebt . . . Deze onverwachte en ongelooflijke bekentenis van Katerina Fjodorofna kan alleen het gevolg zijn van een allerzonderlingst gesprek, dat jij met haar moet hebben gehad. Zij was bijna buiten zichzelf. Je begrijpt, hoe mij dat trof en verschrikte. Hierlangs rijdende, bemerkte ik in uw vensters nog licht (hij wendde zich hierbij opnieuw tot Natasja). Toen werd de gedachte, die ik reeds

lang gekoesterd had, om u eens zelf op te zoeken, zo sterk in mij, dat ik ze niet langer weerhouden kon en bij u binnenging. Waarom zal ik u dadelijk zeggen, maar ik verzoek u vooruit, u niet te verwonderen over mogelijk scherpte van mijn uitlatingen. Alles is zo plotseling gekomen . . .

- Ik hoop dat ik u begrijpen zal, sprak Natasja aarzelend,
- en wat u zegt zal kunnen waardenen zoals het gewaardeerd moet worden . . .

De vorst zag haar strak aan, alsof hij haar in de tijd van één minuut volkomen wilde leren kennen.

- Ik hoop op uw scherpzinnigheid, ging hij voort, - en wanneer ik de vrijheid heb kunnen vinden op dit ogenblik tot u te komen, dan is het omdat ik wist, met wie ik te doen had. Ik ken u reeds lang, hoewel ik vroeger onrechtvaardig en schuldig tegenover u was. Hoort u nu: u weet, dat tussen uw vader en mij allerlei onaangenaamheden bestaan, welke reeds van oude datum zijn. Ik zal mijzelf niet verontschuldigen; misschien ben ik schuldiger tegenover hem dan ik tot op dit ogenblik veronderstelde. Maar indien dit het geval is, dan ben ik zelf bedrogen. Ik ben achterdochtig, ik wil dat zelf eerlijk bekennen. Ik ben geneigd eerder iets kwaads dan iets goeds te veronderstellen - een ongelukkige eigenschap, maar die nu eenmaal aan een prozaïsch hart eigen is. Ik heb echter niet de gewoonte mijn gebreken te verbergen. Ik geloofde alle lasterpraatjes en toen u uw ouders verliet ontzette ik mij bij de gedachte aan Alosja. U kende ik evenwel nog niet. Maar informaties, welke ik inwon, deden mij langzamerhand weer meer moed krijgen. Ik gaf acht, zoveel ik kon, en kwam ten slotte tot de overtuiging, dat mijn verdenking geheel ongegrond was. Ik kwam te weten, dat u met uw ouders gebrouilleerd bent en weet ook dat uw vader met al wat in hem is tegen een huwelijk van u met mijn zoon is. En alleen reeds het-feit, dat u, die zulk een invloed op Alosja, ik mag wel zeggen, zulk een macht over hem hebt, tot nog toe die macht niet hebt gebruikt om tot een huwelijk met hem te geraken, doet u van een bijzonder gunstige zijde zien. En niettegenstaande dat nam ik mij toch voor - ik wil dat wel openlijk bekennen - al het mogelijke te doen, om een huwelijk tussen u en mijn zoon te voorkomen. Ik weet, dat ik erg openhartig ben in mijn uitlatingen, maar openhartigheid is op

het ogenblik voor mij een eerste vereiste: u zult dat zelf toegeven, wanneer u mij ten einde toe gehoord hebt. Kort nadat u uw huis had verlaten, verliet ik Petersburg; maar weggaande was ik al niet bang meer voor Alosja. Ik had mijn hoop gesteld op uw grootmoedige trots. Ik begreep, dat u geen huwelijk wenste, vóór alle onaangenaamheden tussen uw vader en mij uit de weg waren geruimd; dat u, wetende, dat ik Alosja een huwelijk met u nooit zou vergeven, de goede verstandhouding tussen mijn zoon en mij niet wilde verstoren; dat u ook niet wilde, dat gezegd zou worden, dat u een vorst tot echtgenoot en verwantschap met ons huis wilde. Integendeel, u nam zelfs een soort verachtende houding tegenover ons aan en wachtte misschien wel het ogenblik, dat ik zelf tot u zou komen, om u te verzoeken, mij de eer aan te doen, mijn zoon uw hand te schenken. Maar toch bleef ik u als te voren slecht gezind. Ik zal niet trachten mij te verontschuldigen, maar mijn motieven wil ik niet voor u verbergen. Het zijn deze: u bent niet aanzienlijk en niet rijk. Ik heb wel vermogen, maar minder dan ik wil hebben. Ons geslacht is in verval. Wij moeten relaties en geld hebben. De stiefdochter van gravin Zinaida Fjodorofna heeft wel geen relaties maar is zeer rijk. Laten wij dit ogenblik voorbijgaan, dan zouden spoedig nieuwe pretendents verschijnen en ons deze bruid afhandig maken; een gelegenheid als deze mogen wij niet laten voorbijgaan en daarom besloot ik Alosja, hoewel hij nog erg jong is, te doen trouwen. U ziet, ik verberg niets voor u. U moogt nu met minachting neerzien op de vader, die, zich volkomen daarvan bewust, uit zelfzucht en met speciale bedoelingen zijn zoon tot een verkeerde daad brengt, maar ook in dit opzicht zal ik niet trachten mij te verontschuldigen. De tweede reden waarom ik zou willen zien dat mijn zoon in het huwelijk trad met de stiefdochter van gravin Zinaida Fjodorofna was deze: dat dit meisje in de hoogste mate liefde en achting waard is. Zij is mooi, heel goed opgevoed, met een prachtig karakter en zeer intelligent, hoewel in vele opzichten nog een kind. Alosja is iemand zonder karakter, lichtzinnig, verschrikkelijk onverstandig en op zijn twee-en-twintigste jaar nog bijna een kind. Hij heeft slechts één goede eigenschap en dat is: een goed hart, een eigenschap, die echter, bij het gemis van

andere goede hoedanigheden, zelfs gevaarlijk kan zijn. Al lang geleden bemerkte ik, dat mijn invloed op hem begon te verminderen: het temperament en het jeugdig verlangen naar levensvreugd en genot willen zich uiten en doen zelfs wel eens de kinderlijke plicht vergeten. Ik houd misschien veel te veel van hem, maar ik ben overtuigd, dat mijn invloed alleen voor hem niet toereikend is. Hij moet tegelijkertijd ook beslist nog onder de voortdurende goede invloed van een ander staan. Hij heeft een buigzame, zwakke, minnende natuur, die hunkert naar liefde en meer geneigd is te gehoorzamen dan te bevelen. Zo zal hij zijn hele leven wel blijven. U zult zich dus kunnen voorstellen, hoe ik me verheugde, toen ik in Katerina Fjodorofna een ideaal van een meisje ontmoette, dat ik in alle opzichten mijn zoon tot vrouw zou wensen. Maar ik verheugde mij te laat; een andere invloed was hem reeds onverzettelijk gaan beheersen - de uwe. Toen ik een maand geleden in Petersburg terug kwam, begon ik hem oplettend gade te slaan en bemerkte ik in hem een aanmerkelijke verbetering ten goede. Zijn lichtzinnigheid en kinderlijkheid zijn gebleven, maar in hem hebben zich enige goede eigenschappen ontwikkeld; hij begint zich te interesseren niet alleen meer voor vermaken, maar voor wat verheven, edel, goed is. Zijn ideeën zijn vreemd, vaag, soms onzinnig; maar zijn verlangen, zijn streven, zijn hart is beter geworden en dat is een fundament voor alles; al dat goede heeft hij beslist van u. U hebt hem een tweede opvoeding gegeven. Ik wil eerlijk bekennen, dat soms de gedachte bij mij op kwam, dat u méér dan iemand anders in staat zoudt zijn, zijn geluk uit te maken. Maar ik verdreef deze gedachte, ik wilde hier niet over denken. Ik moest hem aan u onttrekken, wat het ook kosten mocht; ik begon te handelen en dacht dat ik mijn doel bereiken zou. Een uur geleden nog dacht ik dat de overwinning mij was; maar het voorgevallene in het huis van de gravin sloeg ineens al mijn verwachtingen de bodem in en daarenboven constateerde ik bij Alosja iets, dat ik in 't geheel niet had verwacht, namelijk een sterke, bijna hardnekkige gehechtheid aan u. Ik herhaal u: u hebt hem voor de tweede maal opgevoed. Ik zag plotseling, dat de verandering in hem zelfs ingrijpender was dan ik verondersteld had. Vandaag gaf hij een bewijs van geest als ik bij

hem niet had durven veronderstellen en tegelijkertijd toonde hij een buitengewone fijnheid van gevoel en intuïtie. Hij koos de zekerste weg die hij had kunnen kiezen om uit de toestand te geraken, die hij onhoudbaar achtte. Hij raakte áán en deed een beroep op een der edelste gevoelens van het menselijk hart, namelijk: de geneigdheid om te vergeven en kwaad met goed te vergelden. Hij gaf zich in de macht van de door hem beledigde persoon en wendde zich tot die met een verzoek om deelneming en hulp. Hij maakte gebruik van de trots van een vrouw, die hem reeds liefhad, door haar rechtstreeks te bekennen dat zij een mededingster had, terzelfder tijd haar sympathie voor die mededingster op te wekken en voor zichzelf te ontvangen vergeving en de belofte van een onbaatzuchtige zusterlijke liefde. Zulk een spel te spelen en tegelijkertijd niet te kwetsen, niet te beledigen, daartoe zijn soms zelfs de grootste wijzen niet in staat, maar dikwijls wel de frisse, reine en goedwillende harten, zoals het zijne is. Ik ben overtuigd, Natasja Nikolajefna, dat u met woord noch raad aan het gebeurde van vandaag hebt deelgenomen. U hebt misschien zoëven pas alles van hemzelf vernomen, vergis ik me niet? Is het niet zo?

- U vergist zich niet, gaf Natasja, wier gezicht gloeide en wier ogen blonken van een vreemde glans, als in extase toe. De dialectiek van de vorst begon uitwerking te krijgen. - Ik heb Alosja in vijf dagen niet gezien, voegde zij er bij. - Dat alles heeft hij zelf uitgedacht en zelf ten uitvoer gebracht.

- Ik wist dat het zo was, herhaalde de vorst, - maar niettemin is dit onverwachte inzicht, deze beslotenheid, dit plichtsgevoel, die hele edele vastheid, is dit alles ten slotte een gevolg van uw invloed op hem. Dit alles is mij zoëven duidelijk geworden, toen ik naar huis reed, en, de zaak overdenkende, vond ik onverwachts de kracht een besluit te nemen. De mogelijkheid van vermaagschapping van ons huis met dat van de gravin is vervlogen en kan niet weer terugkomen; maar al kon het, dan zou het toch niet gebeuren. Hoe zou dat kunnen, indien ik zelf overtuigd was geworden, dat u alleen hem gelukkig kunt maken, dat u de leidsvrouw zijt, die hij nodig heeft, dat u reeds de grondslag hebt gelegd voor zijn toekomstig geluk! Ik heb zoëven

niets voor u verborgen, ik verberg ook nu niets. Ik voel heel veel voor carrière-maken, geld, aanzien, zelfs rang. Verstandelijk reken ik veel van dit alles tot het fictieve, maar ik houd van deze ficties en wil ze absoluut niet wegcijferen. Er zijn echter omstandigheden, dat men ook andere overwegingen moet doen gelden, waarin men niet alles met één maat kan meten . . . daarenboven, ik houd zielsveel van mijn zoon. In één woord: ik kwam tot de conclusie, dat Alosja niet van u weg moet gaan, omdat hij, indien dat gebeurde, te gronde zou gaan. Ik moet bekennen dat ik eigenlijk een maand geleden al tot die overtuiging gekomen was, maar die mij eerst nu bewust ben geworden, gerechtvaardigd te zijn. Natuurlijk, om u dit alles te zeggen had ik ook morgen kunnen komen en had ik u niet bijna om middernacht behoeven te verontrusten. Maar de haast, die ik betracht, moge u een bewijs zijn, hoe innig, en, wat meer zegt, hoe volkomen spontaan ik in deze aangelegenheid handel. Ik ben geen kleine jongen; op mijn leeftijd komt men niet meer tot een onberaden stap. Toen ik hier binnentrad, was alles reeds overlegd en besloten. Maar ik voel, dat ik nog enige tijd nodig zal hebben, om u van mijn eerlijkheid te overtuigen . . . Ter zake echter! Zal ik u thans mededelen, waarom ik eigenlijk bij u kom? Ik kom om mijn plicht tegenover u te vervullen en vraag u plechtig, met al de onbegrensde hoogachting, welke ik voor u koester, uw hand voor mijn zoon. O, denkt u toch vooral niet, dat ik kom als een streng vader, die ten slotte besluit zijn kinderen te vergeven en genadig toestemming te geven tot wat hen gelukkig kan maken. Neen! neen! U zoudt mij vernederen door zo iets van mij te denken. Denkt u ook niet, dat ik van te voren overtuigd was van uw toestemming, op grond van alles wat u voor mijn zoon hebt opgeofferd; ook dit is niet het geval! Ik ben de eerste om te zeggen, dat hij u niet waard is en . . . (hij is goed en rein van hart) hij zal dit zelf toestemmen. Maar dat is niet alles, Niet alleen dit dreef mij hierheen, op dit uur . . . (hij stond eerbiedig en met zekere plechtigheid van zijn stoel op) ik kwam hier ook om - uw vriend te worden! Ik wæet, ik heb niet het minste recht daarop, integendeel! Maar laat mij dit recht mogen verwerven! Laat mij hopen! . . .

Eerbiedig buigend voor Natasja wachtte hij haar antwoord.

Al die tijd, terwijl hij sprak, keek ze hem aandachtig aan. Hij bemerkte dit.

Hij had deze hele rede koel uitgesproken, met hier en daar iets gemaakts in de terminologie maar op andere plaatsen met een zekere slordigheid. De toon waarop hij sprak beantwoordde soms niet aan de sterke drijfveer die er toch moest hebben bestaan om hem op zulk een voor een eerste bezoek ongewoon uur, en dat nog wel onder zulke bijzondere omstandigheden, naar ons toe te doen komen. Enkele van zijn uitdrukkingen waren duidelijk gekunsteld, maar op andere plaatsen van zijn lange en door haar langheid vreemde rede nam hij op een kunstige manier de schijn aan van een dwaas, die het bij hem doorbrekende gevoel tracht te verbergen onder de schijn van humor, scherts en nonchalance. Maar dat alles stelde ik mij later eerst goed voor de geest, op dat ogenblik leek alles mij heel anders. Zijn laatste woorden had hij met zulk een vuur, zulk een gevoel en schijnbaar zulk een grote en oprechte achting voor Natasja uitgesproken, dat zij ons allen overwonnen. Zelfs verscheen er iets van tranen in zijn ogen. Natasja's hart was geheel gewonnen. Zij stond eveneens van haar plaats op en zwigend, in diepe ontroering, reikte zij hem de hand. Hij nam die teder in de zijne en kustte haar met gevoel. Alosja was buiten zichzelf van verrukking.

- Wat heb ik je gezegd, Natasja! riep hij uit. - Je hebt me niet willen geloven! Je hebt niet willen geloven, dat hij de edelste mens ter wereld is! Nu zie je, nu zie je het zelf . . . Hij vloog op zijn vader toe en omhelste hem vurig. De vorst beantwoordde deze omhelzing op dezelfde wijze, maar haastte zich om de gevoelige scène zo spoedig mogelijk af te breken, alsof hij zich schaamde voor de uiting van zijn gevoelens.

- Genoeg, sprak hij en greep naar zijn hoed, - ik ga heen. Ik vroeg u slechts tien minuten, maar heb hier een heel uur gezeten, voegde hij er lachend bij. - Maar ik ga van u weg in gloeiend ongeduld om u zo spoedig mogelijk weer te zien. Staat u me toe u zo vaak mogelijk te bezoeken?

- Ja, ja! antwoordde Natasja, - zo vaak mogelijk! Ik wil zo spoedig mogelijk . . . van u gaan houden . . . , voegde ze er verlegen bij.

- Wat bent u openhartig, wat bent u naïef! sprak de vorst,

glimlachend om haar woorden. - U doet zelfs geen moeite om de een of andere eenvoudige beleefdheid te vinden. Maar uw openhartigheid is mij liever dan alle gemaakte beleefdheden. Ja! ik besef, dat ik lange, lange tijd zal nodig hebben om uw liefde te verdienen!

- Nu, genoeg, prijst u mij niet al te erg! fluisterde Natasja verlegen.

Hoe mooi was ze op dat ogenblik!

- Laat het zo zijn! besloot de vorst, - maar nog twee woorden over de zaak. Als u zich eens kon voorstellen hoe ongelukkig ik ben! Morgen kan ik niet bij u komen, morgen niet en overmorgen ook niet. Vanavond ontving ik een brief van zóveel gewicht voor mij, dat ik noodzakelijk voor een paar dagen Petersburg moet verlaten. Morgenochtend vertrek ik. Als 't u blijft, denkt u nu niet, dat ik zo laat op de avond bij u ben gekomen, omdat ik wist, morgen en overmorgen daartoe geen gelegenheid te hebben. Maar natuurlijk, u zult dat niet denken; daar hebt u weer een staaltje van mijn achterdochtigheid! Waarom leek het mij toe, dat u dit denken moest? Ja, die achterdocht heeft mij al heel wat kwaad berokkend in mijn leven en heel mijn twist met uw familie is misschien een gevolg van deze ongelukkige karaktertrek . . . Vandaag is het Dinsdag, Woensdag, Donderdag en Vrijdag zal ik niet in Petersburg zijn. Zaterdag hoop ik hier terug te keren en diezelfde dag kom ik bij u. Mag ik dan de gehele avond bij u doorbrengen?

- O, vast en zeker! riep Natasja uit, - Zaterdagavond verwacht ik u! Ik verwacht u met ongeduld!

- Wat voel ik mij gelukkig! Ik zal u steeds beter en beter leren kennen! Maar nu . . . nu moet ik gaan! Echter kan ik niet gaan zonder ook u de hand te drukken, vervolgde hij, zich plotseling tot mij wendend. - Houdt u mij ten goede! Wij zijn allen op het ogenblik zo verward in ons spreken . . . Ik had al een paar maal het genoegen u te ontmoeten en zelfs aan u voorgesteld te worden. Ik kan hier niet heengaan, zonder u te zeggen hoe aangenaam het me was de kennismaking met u te hernieuwen.

- Het is waar, dat wij elkaar al eerder ontmoet hebben, antwoordde ik, zijn hand drukkend - maar houdt u mij ten goede, ik herinner mij niet, aan u voorgesteld te zijn.

- Verleden jaar, bij vorst R.

- Vergeef mij, ik ben 't vergeten, maar ik verzeker u, deze keer zal ik 't niet vergeten. Deze avond zal altijd in mijn herinnering blijven.

- Ja, u hebt gelijk, mij ook. Ik weet dat u een oprecht, trouw vriend van Natasja Nikolajefna en van mijn zoon bent. Ik hoop de vierde in uw bond te worden. Nietwaar? voegde hij er bij, zich tot Natasja wendend.

- Ja, hij is onze beste vriend en we moeten allen bij elkaar zijn! antwoordde Natasja met diep gevoel.

Arm kind, zij glansde van vreugde, toen ze zag, dat de vorst ook niet vergat, op mij toe te treden. Hoe hield zij van mij!

- Ik heb veel bewonderaars van uw talent ontmoet, vervolgde de vorst; - maar twee van hen ken ik heel goed. Hun zou het buitengewoon aangenaam zijn persoonlijk kennis met u te maken. Het zijn de gravin, mijn beste vriendin, en haar stiefdochter, Katerina Fjedorofna Filimownowa. Laat mij hopen, dat u mij niet het genoeg onzegen zult, u aan deze dames te mogen voorstellen.

- Het is heel strelend voor mij, hoewel ik op het ogenblik weinig relaties heb.

- Maar geef mij uw adres! Waar woont u? Ik zal dan het genoeg hebben . . .

- Ik ontvang niet aan huis, vorst, in ieder geval, momenteel niet.

- Maar ik, ofschoon ik niet de eer van een uitzondering verdien . . .

- Natuurlijk, als u er op gesteld bent, zal het mij zeer aangenaam zijn. Ik woon in de . . . straat, in het huis van Klugen.

- In het huis van Klugen! riep hij uit, plotseling om de een of andere reden bijzonder getroffen. - Hoe! woont u daar al lang?

- Neen, nog niet lang, antwoordde ik, hem onwillekeurig aanzierende. - Mijn kamer is No. vier-en-veertig.

- No. vier-en-veertig? Woont u . . . alleen?

- Geheel alleen.

- Ach . . . Ziet u, het lijkt mij toe, dat ik dat huis ken. Enfin, des te beter . . . Ik kom u beslist opzoeken, beslist! Ik heb over heel veel met u te praten en verwacht heel veel van u. U kunt mij ook in veel van dienst zijn. U ziet, ik

begin al dadelijk met een verzoek. Laat me u nog een keer de hand drukken!

Hij drukte mij en Alosja de hand, kuste nog een keer de hand van Natasja en ging heen, Alosja niet uitnodigend hem te volgen.

Wij bleven alle drie in de grootste verbazing achter. Dit alles was zo onverwacht, zo geheel onvermoed gekomen. Wij voelden allen, dat in één ogenblik alles veranderd was en iets nieuws, onbekends was begonnen. Alosja nam zwijgend plaats naast Natasja en kuste zacht haar hand. Zo nu en dan keek hij even op naar haar gezicht, als verwachtte hij, dat zij iets zou zeggen.

- Mijn lieveling, Alosja, ga morgen naar Katerina Fjodorofna, sprak zij ten slotte.

- Ik had dit zelf ook gedacht, antwoordde hij, - ik zal beslist gaan.

- Maar misschien zal het haar zwaar vallen je te zien . . . Wat dan?

- Ik weet het niet, lieveling. Ook hierover had ik al gedacht. Ik zal eens kijken wat ik doe. . . Nu is alles veranderd, Natasja! kon Alosja niet nalaten op te merken.

Zij glimlachte en keek hem aan met een lange, tedere blik.

- En wat is hij delicaat. Hij zag, hoe armoedig je hier woont, en geen woord er over . . .

- Waarover?

- Nu, dat je zou moeten verhuizen of zo iets, voegde hij er kleurend bij.

- Maar Alosja, op grond waarvan?

- Nu, dat zeg ik juist, daaruit blijkt hoe delicaat hij is. O, hoe roemde hij je! Heb ik het je niet altijd gezegd . . . alles begrijpt hij, alles is hij in staat te gevoelen! En over mij sprak hij als over een kind; hij beschouwt mij altijd als een kind! Enfin, ik ben ook in vele opzichten een kind.

- Je bent een kind, maar tegelijkertijd scherpzinniger dan wij allen, Alosja! goede beste Alosja!

- En hij zei dat mijn goede hart mij schaadde. Hoe kan dat? Ik begrijp dat niet. Zeg, wat denk je, Natasja, zou ik niet dadelijk naar hem toegaan? Morgenochtend, zo spoedig het licht is, ben ik weer bij je.

- Goed, ga dan maar, mijn lieveling. Dat is heel goed van

je. Maar je gaat beslist naar hem toe, nietwaar? En kom morgen zo vroeg mogelijk. Nu zul je geen vijf dagen van mij wegblijven, hè? vroeg ze guitig, hem met liefkozende blik aanziende.

Allen waren wij in een soort kalme, volle vreugde.

- Gaat u met me mee, Iwan Petrowietsj? riep Alosja, de kamer verlatend.

- Neen, hij blijft nog, ik heb nog wat met je te bepraten, Wanja. Denk er om, Alosja, morgenochtend zo gauw als het licht is.

- Zo gauw als het licht is! Goedenavond, Mawra!

Mawra was in hevige ontroering. Zij had alles gehoord wat de vorst gezegd had, ze had het hele gesprek afgeluisterd, maar veel niet begrepen. Ze zou er graag naar gevraagd hebben, maar durfde niet. En nu keek zij al maar heel ernstig, zelfs enigszins trots. Zij had ook begrepen, dat er in eens veel veranderd was.

Wij bleven met ons beiden, Natasja greep mijn hand en bleef enige tijd zwijgen, alsof zij iets zocht om te zeggen.

- Ik ben zo moe! zei ze ten slotte, met zwakke stem. - Luister: je gaat morgen immers naar *hen* toe?

- Bepaald.

- Vertel het aan moeder, maar niet aan *hem*.

- Maar ik spreek nooit met hem over jou!

- Dat is goed; hij zal het toch wel te weten komen. Maar let wel goed op wat hij zegt, hoe hij het opneemt. Mijn God, Wanja, stel je voor dat hij mij werkelijk vervloekte om dit huwelijk? Neen, dat kan toch niet!

- De vorst is verplicht alles in orde te brengen, haastte ik mij te zeggen. - Hij moet een verzoening tot stand brengen, en dan komt alles in orde.

- O mijn hemel! Als dat eens gebeurde! Als dat eens gebeurde! riep zij uit, met iets smekends in haar stem.

- Maak je niet ongerust, Natasja, alles zal goed gaan. Het is al bezig goed te worden.

Zij keek mij aandachtig aan.

- Wanja, wat denkt jij van de vorst?

- Als hij uit zijn hart heeft gesproken, dan is hij, vind ik, een heel edel mens.

- Als hij uit zijn hart gesproken heeft? Wat bedoel je daarmee? Had hij dan ook niet uit zijn hart kunnen spreken?

- Soms leek het mij zo toe, antwoordde ik. -
'Het schijnt, ze begint zelf iets te vermoeden,' dacht ik bij
mijzelf - Vreemd!

- Je keek mij al die tijd zo strak aan. . .

- Ja, hij deed een beetje vreemd, vond ik.

- Ik ook. Hij sprak de hele tijd zo. . . O wat ben ik moel
Weet je wat, Wanja? Jij moest ook maar naar huis gaan.
Maar morgen, zo gauw je bij *hem* geweest bent, kom dan
terug! Zeg, luister nog eens: was het niet beledigend voor
hem toen ik zei, dat ik zo spoedig mogelijk van hem wil
gaan houden?

- Neen. . . Waarom zou dat beledigend zijn?

- En. . . ook niet dom? Dat houdt toch immers in, dat ik
op het ogenblik nog niet van hem houd.

- Integendeel, het was heel goed, naïef en ad rem. Wat
was je mooi op dat ogenblik! Dom zou *hij* zijn, indien hij
dat niet door de vingers zag!

- Het schijnt dat je een beetje boos op hem bent, Wanja?
Maar wat ben ik toch slecht, achterdochtig en ijverzuch-
tig! Lach niet; ik behoef voor jou immers niets te verber-
gen. Ach, Wanja, mijn lieve vriend, wanneer ik weer on-
gelukkig word, wanneer er weer verdriet mocht komen,
dan zal jij toch immers bij mij zijn? Jij zult misschien de
enige wezen, maar je zult mij toch ter zijde staan? Waar-
mee heb ik dat alles aan je verdiend! Vervloek mij nooit,
Wanja! . . .

Thuis gekomen kleepte ik mij dadelijk uit en ging naar
bed. In de kamer was het donker en vochtig als in een kel-
der. Allerlei vreemde gedachten en gevoelens overweldig-
den mij en het duurde lang eer ik slapen kon.

Maar hoe moet op datzelfde ogenblik een ander mens, in-
slappend op zijn weelderig bed, over ons gelachen hebben,
indien hij zich ten minste verwaardigd heeft over ons te
lachen. Ach neen, dat heeft hij vermoedelijk niet!

H O O F D S T U K I I

DE volgende morgen om tien uur, toen ik het huis verliet om naar de Ichmenjefs te gaan en vandaar zo gauw mogelijk naar Natasja, stuitte ik in de deur op mijn bezoekster van de vorige avond, de kleindochter van Smith. Zij trad op mij toe. Ik weet niet waarom, maar ik herinner me, dat ik erg blij was haar te zien. De avond tevoren had ik geen gelegenheid gehad haar goed aan te kijken, en overdag verwonderde zij mij nog meer dan 's avonds. Moeilijk zou men ergens een vreemder, origineler wezentje, althans wat het uiterlijk betreft, hebben kunnen ontmoeten dan dit meisje. Klein, met flikkerende, donkere, eigenlijk helemaal niet Russische ogen, met dicht, zwart, krullend haar en een raadselachtige, stomme en halsstarrige blik, zou zij de aandacht hebben kunnen trekken van iedere voorbijganger op straat. In het bijzonder trof mij haar blik: daarin lag geest en tegelijkertijd een soort inquisiteurs-wantrouwen en zelfs achterdocht. Haar oude en vuile jurk leek, bij daglicht nog meer dan 's avonds, op een lompenkleding. Het leek mij toe, dat ze lijdende was aan een of andere langzame, hardnekkige, chronische ziekte, die langzamerhand, maar onverbiddelijk, haar organisme ontwrichtte. Haar bleek en mager gezicht had een soort onnatuurlijke bruingele, galachtige tint. Maar overigens, die duidelijke ken-tekenen van armoede en ziekte niet in aanmerking nemende, was zij niet lelijk. Haar wenkbrauwen waren scherp, fijn en mooi; vooral haar breed, een beetje laag voorhoofd was heel mooi, en evenzo haar prachtig gesneden, bleke lippen, getrokken in een soort trotse, enigszins brutale plooi.

- Ach, ben jij 't weer! riep ik uit. - Ik had het wel gedacht dat je komen zou. Kom maar binnen!

Zij kwam binnen, langzaam de drempel overschrijdend, evenals de vorige avond, en wantrouwend rondziende. Zij bekeek aandachtig de kamer, waarin haar grootvader had geleefd, alsof ze wilde opnemen, wat de nieuwe bewoner er aan veranderd had. 'Nu, zoals de grootvader is zal ook het kleinkind wel zijn,' dacht ik. - 'Zou zij ook niet gek

zijn? Zij bleef maar altijd zwijgen, en ik wachtte tot ze zou beginnen te spreken.

- De boeken! fluisterde ze ten slotte, de ogen op de grond gericht.

- Ach, ja! Je boekjes, hè; hier zijn ze, neem ze maar mee! Ik heb ze speciaal voor je bewaard.

Zij keek mij nieuwsgierig aan en trok enigszins vreemd met haar mondje; alsof ze achterdochtig wilde glimlachen. Maar dit begin van een lach maakte spoedig plaats voor dezelfde strakke, raadselachtige uitdrukking van zoëven.

- Heeft grootvader u misschien over mij gesproken? vroeg zij mij met een ironische blik van het hoofd tot de voeten opnemend.

- Neen, over jou heeft hij niet gesproken, maar hij. . .

- En hoe wist u dan dat ik zou komen? wie had u dat verteld? vroeg zij, mij snel onderbrekend.

- Wel, ik begreep, dat je grootvader hier niet zo alleen, door iedereen verlaten, kon leven. Hij was zo oud en zo zwak; ik begreep wel dat er iemand zijn moest, die hem zo nu en dan eens opzocht. Hier zijn je boeken, neem ze maar mee. Zijn dat leesboekjes van je?

- Neen.

- Wat doe je er dan mee?

- Grootvader leerde mij er uit toen ik nog bij hem kwam.

- Kwam je dan later niet meer bij hem?

- Later kwam ik niet bij hem. . . ik ben ziek geweest, voegde zij er, verontschuldigend, aan toe.

- Hoe is het bij je thuis? Heb je een vader en moeder?

Zij fronste plotseling haar voorhoofd en keek me met een soort schrik aan. Daarop scheen zij bedroefd te worden, keerde zich zwijgend om en verliet zacht de kamer, zonder mij enig antwoord te geven, precies zoals de vorige avond. Ik zag haar met verbazing na. Maar zij bleef op de drempel staan.

- Waaraan is hij gestorven? vroeg zij, kort, zich nauwelijks tot mij wendend, bijna met dezelfde gebaren en bewegingen van de vorige avond, toen zij, de kamer verlatend en met het gezicht naar de deur gekeerd, naar Azorka vroeg. Ik trad op haar toe en begon haar snel te vertellen. Ze luisterde zwijgend, met belangstelling, het hangend hoofdje en met de rug naar mij toegekeerd. Ik vertelde haar ook,

dat de oude man stervende gesproken had van Wasili Ostrof, zesde linie.

- Ik had al vermoed, voegde ik er bij, - dat daar een bloedverwant van hem zou wonen; daarom verwachtte ik dan ook, dat er wel iemand naar hem zou komen informeren. Hij hield zeker veel van je, dat hij in zijn laatste ogenblikken nog aan je dacht?

- Neen, fluisterde zij, enigszins onwillig, - hij hield niet van mij.

Zij was hevig ontroerd. Al vertellende boog ik enigszins tot haar over en zag haar aandachtig aan. Ik bemerkte, dat ze zich een ontzaglijk geweld aandeed om haar ontroering te verbergen, alsof ze te trots was die tegenover mij te tonen. Zij werd steeds bleker en beet krachtig op haar onderlip. Maar bijzonder trof mij haar duidelijk hoorbare hartslag. Haar hart begon steeds luider en luider te kloppen, zodat men het tenslotte op twee of drie pas afstand horen kon.

Ik verwachtte, dat ze in tranen zou uitbarsten, evenals de vorige avond; maar zij wist zich nu te beheersen.

- Waar is de heining? vroeg zij.

- Welke heining?

- Waaronder hij gestorven is.

- Ik zal hem je wijzen. . . als we weggaan. Maar luister eens, hoe heet je?

- Ach, niets. . .

- Hoezo 'niets'?

- Ach, niets, het doet er niet toe hoe ik heet, sprak zij afgebroken en als met een soort ergernis en ze maakte een beweging om heen te gaan. Ik hield haar tegen.

- Wacht nog even! Wat ben je toch een vreemd meisje! Ik heb alleen het goede met je voor; ik heb medelijden met je, gisteravond al, toen je daar in de hoek bij de trap stond te huilen, ik kan daar niet aan denken. . . Daarenboven is je grootvader in mijn armen gestorven en had hij het zeker over jou, toen hij sprak van de zesde linie van Wasili Ostrof; dat wil dus zoveel zeggen, als dat hij je in mijn handen achterliet.

's Nachts droom ik altijd van hem. . . je ziet dat ik zelfs die boekjes voor je bewaard heb, maar jij doet zo vreemd, net of je bang voor mij bent! Je bent waarschijnlijk erg

arm, en een wees, nietwaar, toevertrouwd aan de zorg van vreemden; is het zo niet?

Met vurige woorden trachtte ik haar te overtuigen van mijn goede bedoelingen. Ik weet zelf niet waarom ik mij zo tot haar voelde aangetrokken. In mijn gevoel was nog iets anders, behalve enkel medelijden. Was het de geheimzinnigheid der omstandigheden, de indruk die Smith op mij gemaakt had, of het fantastische van mijn eigen stemming, - ik weet het niet, maar er was iets dat mij onweerstaanbaar tot haar aantrok. Mijn woorden roerden haar, naar het scheen; ze keek mij enigszins vreemd aan, maar al niet nors meer, doch enigszins week, en lang; daarna verzonk ze opnieuw in nadenken.

- Lena, fluisterde zij plotseling, geheel onverwachts en heel zacht.

- Je bedoelt, dat je zo heet?

- Ja . . .

- En zal je nog eens bij me komen?

- Onmogelijk . . . ik weet 't niet . . . ik zal komen . . . fluisterde ze, als in een strijd van gedachten.

Op dat ogenblik klonk plotseling ergens het slaan van een klok. Zij schrok op en, mij met een onbeschrijfelijke, ziekelijke weemoed aanzierende, vroeg ze fluisterend:

- Hoe laat is dat?

- Dat moet half elf zijn!

Zij uitte een kreet van schrik.

- God! riep ze uit en liep ineens hard weg. Maar ik achterhaalde haar nog in het portaal.

- Ik laat je zo niet gaan, zei ik. - Waarvoor ben je bang? Heb je je verlaat?

- Ja, ja, ik ben stilletjes weggelopen! Laat mij toch gaan! Zij zal mij slaan! riep zij uit, terwijl het duidelijk te zien was, dat zij zelf besepte, dat zij zich versprak en moeite deed zich uit mijn handen los te rukken.

- Luister nu eens en schreeuw niet; jij moet naar Wasieljefskaja en ik ook, naar de dertiende linie. Ik heb mij ook verlaat en zal een rijtuig nemen. Ga je met mij mee? Dan zal ik je thuis brengen. Dat gaat gauwer dan te voet . . .

- U kunt niet met mij meegaan! riep zij in de grootste schrik uit. De trekken van haar gezicht veranderden geheel, alleen reeds bij de gedachte, dat ik zou meegaan daarheen, waar ze woonde.

- Maar ik zeg je immers, dat ik in de dertiende linie moet zijn, voor mijn eigen zaken; ik ben helemaal niet van plan naar jou toe te gaan. Ik neem alleen maar een rijtuig omdat we er dan gauwer zijn. Kom, laten we gaan!

Wij liepen haastig de trap af. Ik nam het eerste het beste rijtuig dat ik zag, een heel oude, krakende kar. Ik zag dat Helena erg zenuwachtig was, toen zij er in toestemde, met mij mee te rijden. Het zonderlingste van alles was wel, dat ik haar nergens naar vragen dorst. Zij maakte een ongeduldig gebaar met de hand en sprong bijna uit het rijtuig, toen ik haar vroeg, voor wie bij haar thuis zij zo bang was. 'Wat is dat toch allemaal voor geheimzinnigheid?' dacht ik. Het was haar, schijnt het, erg onaangenaam in een rijtuig te zitten. Bij iedere schok greep zij zich met haar kleine, zwarte hand aan mijn jas vast. Met de andere hand hield zij stevig haar boeken omkneld; aan alles was te zien, dat die boeken voor haar een kostbaar iets waren. Terwijl zij haar kleren in orde bracht, gleed plotseling de schoen van een van haar voetjes; ik zag toen dat de voeten alleen in oude, kapotte schoenen staken; kousen had zij niet aan. Ofschoon ik van plan was haar over niets te ondervragen, kon ik mij nu toch niet weerhouden dat wel te doen.

- Heb je helemaal geen kousen aan? vroeg ik. - Hoe kun je nu uitgaan in zulk vochtig weer en bij zulk een koude, zonder kousen?

- Waarom niet? antwoordde zij kort.

- Ach, mijn God, je woont toch bij iemand? Je had toch, al was het bij anderen, om kousen kunnen vragen, wanneer je uit moest?

- Ik wil het zelf zo.

- Maar je zult ziek worden. Je gaat dood!

- Dan ga ik maar dood!

Zij wilde blijkbaar niet antwoorden en was boos over mijn vragen.

- Kijk, hier is hij gestorven, zei ik, haar op het huis wijzende, voor hetwelk de oude man gestorven was.

Zij keek aandachtig naar de plek, die ik aanwees. Plotseling wendde zij zich tot mij en zei op smekende toon:

- Volgt u mij om Godswil toch niet. Ik zal bij u komen, ik zal komen, zo spoedig ik kan, kom ik bij u!

- Goed, ik heb immers al gezegd, dat ik niet bij je zal ko-

men. Maar waarom ben je toch bang? Je bent zeker erg ongelukkig! Ik krijg medelijden als ik naar je kijk. . .

- Ik ben voor niemand bang, antwoordde zij, met iets van beving in haar stem.

- Maar je hebt zoëven gezegd: 'zij zal mij slaan!'

- Laat zij mij slaan! antwoordde zij en haar ogen begonnen te flikkeren. - Laat zij mij slaan! laat zij mij slaan! herhaalde zij bitter en, bevend, trok zij haar bovenlip op in een trek van verachting.

Eindelijk hadden wij Wasieljefskaja bereikt. Bij het begin van de zesde linie gaf Lena de koetsier een teken stil te houden en sprong uit het rijtuig, met ongerustheid rondom kijkend.

- Rijd u maar verder; ik zal bij u komen, ik zal bij u komen! herhaalde zij, in de grootste ongerustheid en mij smekend haar niet te volgen. Rijd u toch heel gauw door! Ik reed door. Maar een klein eindje verder op de kade sprong ik uit het rijtuig, ontsloeg de koetsier en terugkerend naar de zesde linie, stak ik snel de straat over naar de andere zijde. Ik zag Lena; zij was nog niet ver gevorderd, hoewel zij heel vlug liep, voortdurend omkijkend; zij bleef zelfs een ogenblik staan om te kijken of ik haar niet volgde. Maar ik verborg mij achter een openstaande deur en zij zag mij niet. Zij ging verder en ik volgde haar, áltijd aan de andere kant van de straat.

Door dit alles was in de hoogste mate mijn nieuwsgierigheid opgewekt. Ofschoon ik besloten had, niet naar haar toe te gaan, wilde ik toch het huis opnemen, waar zij zou binnengaan. Ik was onder de invloed van een zware en vreemde gewaarwording, iets dergelijks als ik ondervond, toen ik in de confiserie haar grootvader zag staan bij zijn dode hond Azorka.

H O O F D S T U K I I I

Wij waren reeds bij het kleine Prospekt gekomen. Zij liep bijna op een draf; tenslotte ging zij een winkel binnen. Ik bleef stilstaan om te wachten tot zij er weer uit zou komen. 'Zij zal toch niet in die winkel wonen?' dacht ik.

Inderdaad kwam zij na een minuut weer buiten; de boeken had zij nu niet bij zich, maar in plaats daarvan een aarden schotel. Een eindje verder ging zij de deur van een onaanzienlijk huis binnen. Het was een groot, oud, stenen huis, twee étages hoog, met smoezelige gele muren. Uit een der ramen van de benedenétage (er waren er in het geheel drie) hing een klein, rood doodkistje - het uithangbord van een doodkistenmaker.

De ramen van de bovenétage waren buitengewoon klein en geheel vierkant, met beslagen, groene, gebarsten ruiten, waardoor rode, katoenen gordijnen zichtbaar waren. Ik stak de straat over en las op een ijzeren bordje boven de huisdeur: 'huis van de burgervrouw Boebnowa.'

Maar nauwelijks had ik dit opschrift ontcijferd, toen plotseling op het erf van Boebnowa een doordringende gil van een vrouw klonk en daarna scheldwoorden. Ik keek door het poortje; op een tree van de grote, houten trap stond een dik wijf, gekleed als een werkvrouw, met een groene shawl om. Haar gezicht had een weerzinwekkend rode kleur; haar kleine, glazige en van bloed doorlopen ogen flikkerden van woede. 't Was duidelijk dat zij niet nuchter was, hoewel het nog pas morgen was. Ze stond te schelden op de arme Lena, die, als door schrik aan de grond genageld, met de schotel in de handen voor haar stond. Van de trap, van achter de rug der rode vrouw, keek het half verlopen, wit en rood-gepoederde gezicht van een vrouwelijk wezen. Een ogenblik later werd op de benedenétage een deur geopend en op de trap verscheen een blijkbaar op het geschreeuw toegelopen, armelijk geklede vrouw van middelbare leeftijd, niet lelijk en van bescheiden voorkomen. Door de halfgeopende deur keken ook andere bewoners van de benedenétage: een heel oud mannetje en een meisje. Op het midden van het erf stond een sterke,

opgeschoten boerenjongen, met een bezem in de hand, en keek lui en nieuwsgierig de scène aan.

- Vervloekte meid, bloedzuigster, addergebroed! schreeuwde de vrouw, zich uitstortend in een vloed van scheldwoorden, grotendeels zonder komma's of punten, zodat ze bijna buiten adem raakte, - zó betaal je me voor al de zorg, die ik aan je besteed, ongeluk! Daar zend je d'r uit om augurken te halen en daar smeert ze 'm! Ik had 't al gevoeld dat ze d'r van door zou gaan toen ik 'r uitstuurde! 't Knaagde in me van nijdigheid! Gisterenavond heeft ze nog op d'r donder gehad en nou lapt ze 't 'm alweer! Waar heb jij naar toe te gaan, heks? Kreng, scheefogig monster, stuk vergif! Zeg, waar ben je geweest, vuilik? Biecht op, of ik zal je wurgen!

Buiten zichzelf van woede, wilde de vrouw zich op het arme kind werpen, maar de van de trap toekijkende vrouw ziende, een bewoonster van de benedenétage, bleef ze plotseling staan en zich tot de vrouw wendend, begon ze nog harder dan tevoren te schreeuwen, alsof ze de ander tot getuige van de ongehoorde misdaad van haar arm slachtoffer wilde nemen.

- D'r moeder is gekrepeerd! Jullie weet allemaal hoe ze als een luis alleen op de wereld achterbleef! Geen korst had ze te vreten; nou, denk ik, je doet er een Godgevallig werk mee, laat ik ze opnemen. Nou, en ik neem ze op, en wat denk je? Twee maanden heb ik ze bij me en ze haalt je het bloed onder je nagels uit, en vreet me het vlees van me lichaam! Bloedzuigster! Stuk venijn! Verstokte Satan! Altijd houdt ze d'r bek, al sla je d'r, al gooi je d'r, geen muil doet ze open! Precies alsof ze water in d'r mond heeft! M'n hart rijt ze vaneen, maar altijd blijft ze zwijgen! Waar hou je jezelf wel voor, kleine aap? Zonder mij zou je op straat van de honger zijn verrekt. Mijn voeten moest je wassen en het water opdrinken, onnut die je bent, ellendig mormel! Kreperen zou je zonder mij!

- Maar waarom windt u zich toch zo op, Anna Trifonofna? Wat heeft ze dan gedaan, dat u zich zo kwaad op haar maakt? vroeg eerbiedig de vrouw, tegen wie de woedende furie zich zoëven gewend had.

- Waarmee ze mij zo woedend maakt, goede vrouw, waarmee? Ik wil niet, dat men tegen mijn wil in handelt. Ze

brengt me nog in 't graf op die manier. Daar stuur ik haar uit naar de winkel om augurken te halen en daar blijft zij drie volle uren weg! Ik voelde het aankomen, toen ik ze uitstuurde, ik voelde het vooruit, dat ze zo lang wegblijven zou. Waar is ze geweest? Wat heeft ze uitgevoerd? Wat voor nieuwe beschermers heeft zij gevonden? Heb ik haar dan geen goed gedaan? En heb ik die slet van een moeder van haar dan de veertien zilveren roebels niet kwijtgescholden, die zij mij nog schuldig was, haar laten begraven op mijn kosten en die duivelin in huis genomen? Je weet dat toch alles, m'n beste vrouw, je weet dat toch zelf alles heel goed. En zou ik nu ook niet een klein beetje recht op haar hebben? En in plaats van dat ze dat erkent, doet ze altijd wat ik niet wil dat ze doet! Ik heb haar geluk gewild. Ik heb haar, vertoteling, mousseline kleren willen geven, met de grote vasten heb ik haar nieuwe schoenen gekocht - en wat denk je? Na zeven dagen had zij haar jurk verscheurd, helemaal in stukken gereten, en nu loopt ze er zo bij, kijk, zoals nu! Opzettelijk heeft ze hem verscheurd, ik heb het zelf gezien; ik wil pilow-kleren hebben, zegt ze, en geen mousseline! Nou, ik natuurlijk duivels, ik geef me d'r een pak ransel van wat ben je me, zodat ik zelf nog een dokter voor d'r heb moeten betalen. Wurgten moest ik je, ongedierte, je een week lang niet te vreten geven, - bij jou helpt alleen maar straf! Voor straf liet ik haar de vloer dweilen, en wat denk je: ze dweilt, zij dweilt de hele dag. M'n hart springt in me op: ze dweilt de hele dag. Nu, denk ik, die zal wel gauw bij me weglopen, en net heb ik dat gedacht, of daar gaat ze me - gisterenavond wilde ze weglopen! Jullie hebt het zelf gehoord, goede mensen, hoe ik haar toen geslagen heb; m'n handen deden 'r pijn van; d'r schoenen en d'r kousen heb ik haar afgenomen; zo, op d'r blote poten, denk ik, zal ze niet uitgaan; nou, en daar is ze vandaag weer geweest. Waar ben je geweest, zeg? Kun je niet spreken? Bij wie ben je beklag gaan doen, aterling, zigeunerin, geef 's antwoord zeg, vuile larf, geef 's antwoord!

En buiten zich zelve van woede wierp zij zich op het meisje, dat van angst geen woord kon uitbrengen, greep haar bij de haren en sleepte haar over de grond. De schotel met augurken vloog uit haar hand en brak in scherven; dit

maakte de woede van de dronken furie nog te meer gaande. Zij sloeg haar slachtoffer op het gezicht en op het hoofd; maar Lena bleef hardnekkig zwijgen: geen enkele klacht kwam uit haar mond, zelfs niet toen ze geslagen werd. Ik stormde de deur binnen, van verontwaardiging bijna niet wetend, wat ik deed, rechtstreeks op de dronken vrouw af.

- Wat doet u? Hoe durft u zo met een arme wees om te gaan? riep ik uit, de razende furie bij de arm grijpend.

- Wat moet je? Wie ben jij? schreeuwde zij, de arme Lena loslatend en de armen in de zijde zettend. - Wat hebt u in mijn huis te doen?

- Wat ik in uw huis te doen heb? Ik kom u zeggen, dat u afschuwelijk hardvochtig bent! riep ik uit. - Hoe durft u een arm kind zo te behandelen? Het is niet eens uw kind; u hebt daar juist zelf gezegd, dat u ze maar als zodanig hebt aangenomen, dat ze een arme wees is. . .

Here Jesus! begon 't wijf uit te pakken. - Wat heb *jij* daar mee te maken? Ben je met haar meegekomen, zeg? Ik zal de politie op je dak sturen! Andron Timofejetsj kent mij heel goed, weet dat ik een achtenswaardige vrouw ben. Jij bent het zeker naar wie die meid altijd toeloopt? En nu waag je het in een vreemd huis herrie te komen maken? Wacht maar!

En met gebalde vuisten wilde zij mij te lijf. Maar op dat ogenblik weerklonk een doordringende, niet-menselijke kreet. Ik keek om. Lena, die al die tijd bijna gevoelloos en zonder te denken daar had gestaan, viel plotseling met een doordringende gil op de grond en bleef daar liggen in krampachtige stuiptrekkingen. Haar gezicht was geheel vertrokken. Dit was een aanval van vallende ziekte. De gepoederde vrouw en de vrouw van beneden snelden dadelijk toe, namen haar op en droegen haar naar boven.

- Krepeer maar, mormel! gilde het dronken wijf haar achterna.

- Dat is de derde toeval in één maand. . . Vort maar, duivelsgebroed! En zij wierp zich opnieuw op mij.

- Wat sta je daar, portier? Waar krijg jij je salaris voor?

- Maak dat je wekomt, als je niet wilt dat ik je in je kraag pak! bromde de portier lui, al was het alleen maar voor de vorm. - 't Zijn jou zaken toch niet; hou je er buiten. . . Vort, weg alsjebliet! . .

Ik begreep dat mijn inmenging geheel nutteloos was geweest en dat het het beste was, om nu maar te zorgen, dat ik weg kwam. Maar ik gloeide van verontwaardiging. Ik stond op de stoep, tegenover de ingang, en keek naar het poortje. Nauwelijks was ik weg, of de vrouw stormde de trap op naar boven en de portier, zich van zijn taak gekwetend hebbend, verdween ook ergens. Na een minuut kwam de vrouw, die geholpen had om Lena weg te dragen, van de trap af en haastte zich naar beneden. Maar mij ziende, bleef zij stilstaan en keek mij nieuwsgierig aan. Haar goedge, vredelievende verschijning schonk mij moed. Ik betrad opnieuw het erf en ging rechtstreeks op haar af.

- Sta mij toe te vragen, begon ik, - wat was dat hier voor een meisje zoëven en wat doet dat ondier van een vrouw met haar? Ik vraag dit niet uit louter nieuwsgierigheid, maar ik ken dat meisje en om een bijzondere reden interesseer ik mij voor haar.

- Als u zich voor haar interesseert, dan deed u beter haar bij u te nemen of ergens een dienst voor haar te vinden, dan haar hier te laten, antwoordde de vrouw, enigszins onwillig en een beweging makend, alsof zij van mij wilde weggaan.

- Maar als u mij niet inlicht, wat kan ik dan doen? Ik zeg u, dat ik niets van haar weet. Die vrouw was vermoedelijk Boebnowa zelf, de huiseigenares?

- Ja, dat was Boebnowa.

- En hoe is dat meisje bij haar gekomen? Haar moeder is hier gestorven, hoor ik. Hoe is die hier gekomen?

- Hoe ze hier gekomen is? Weet ik het! 't Is mijn zaak niet. . .

En zij wilde weer weggaan.

- Ach, wees u zo goed; ik zeg u nogmaals, dat ik mij erg voor dat meisje interesseer. Misschien kan ik iets voor haar doen. Wie is dat meisje? Wie was haar moeder, - weet u dat ook?

- Ja, een vreemdelinge, geloof ik, ik weet niet precies. Ze woonde beneden en was altijd ziekelijk; toring. Daar is ze ook aan gestorven.

- Ze had het zeker erg arm, dat ze zo in een kelderkamer woonde?

- Als de mieren zo arm! Daar zou je meelij mee gekregen

hebben; de zes roebel in de maand die ze hier verwoonde kwam zij nog bij ons lenen. Wij hebben haar ook moeten begraven; mijn man heeft de doodkist getimmerd . . .

- En Boebnowa zei, dat zij haar begraven heeft.

- Stel je voor! Boebnowa!

- En hoe heette zij?

- Ja, die naam kan ik niet uitspreken; die was zo vreemd, Duits geloof ik.

- 'Smith' misschien?

- Neen, dat was het niet. Maar Anna Trifonofna heeft het kind bij zich genomen om het 'op te voeden', zoals zij zegt. Maar als het dáár op aankomt. . .

- Vermoedelijk had zij daar bijzondere bedoelingen mee?

- Ach, het is bij haar allemaal zo'n beetje verdacht, wat ze doet, antwoordde de vrouw, als in nadenken en aarzelend: maar waarom daarover te spreken. - Wij hebben er niets mee te maken.

- Je zou beter je mond kunnen houden! klonk plotseling achter ons een mannenstem.

Het was een man van middelbare leeftijd, gekleed in een lange kaftan, naar zijn uiterlijk te oordelen een schrijnwerker of zoiets, de man van de vrouw waarmee ik in gesprek was.

- We hebben je niets te vertellen, vadertje; het zijn onze zaken niet. . . zei hij, mij van terzijde aanzierend. - En ga jij naar binnen! Bonjour mijnheer; ik ben doodkistenmaker. Wanneer u een bestelling voor me hebt dan met het grootste genoegen. . . maar verder hebben we niets met u te maken. . .

Ik verliet het huis in opgewonden stemming. Ik kon niets doen, maar ik voelde, dat het mij zwaar viel dit alles zo te laten. Enige woorden van de vrouw van de doodkistenmaker hadden mij bijzonder getroffen. Hier was iets niet in orde, dat voelde ik.

Ik ging met gebogen hoofd en in nadenken voort, toen plotseling een scherpe stem mij bij mijn naam noemde. Ik keek op - voor mij stond een niet geheel nuchter persoon, niet al te vast op zijn benen. Hij was tamelijk goed gekleed, maar zijn jas was oud, en zijn hoed vuil. Zijn gezicht kwam mij erg bekend voor. Ik keek hem aandachtig aan.

Hij knipoogde tegen mij en glimlachte ironisch.

- Herken je me niet?

H O O F D S T U K I V

ACH, ben jij 't, Maslobojef! riep ik uit, plotseling een vroegere schoolmakker van het gouvernementsgymnasium in hem herkenkend. - Ook toevallig!

- Ja, zeker toevallig! Zes jaar zo wat hebben we elkaar niet gezien, Dat wil zeggen, we hebben elkaar wel gezien, maar Uwe Excellentie keurde mij geen blik waardig. U bent nu immers generaal, nietwaar, dat wil zeggen, generaal in de literatuur hè! . . .

Dit zeggende glimlachte hij spottend.

- Nu, Maslobojef, dat heb je wel een beetje mis! onderbrak ik hem, - in de eerste plaats, generaals, al zijn het dan ook generaals in de literatuur, zien er niet uit zoals ik; in de tweede plaats, sta me toe je te zeggen, dat ik me inderdaad herinner, je een paar keer op straat ontmoet te hebben, maar het leek me toen toe, dat jij zelf me ontliiep, en wat zal ik naar iemand toegaan, als ik zie dat hij mij tracht te ontwijken? En weet je wat ik denk? Dat je, wanneer je niet dronken was, me nu ook niet zou hebben aangeroepen. Nietwaar? Nu, goeden morgen! Ik ben heel, heel blij, kerel, je te zien.

- Werkelijk? Compromitteer ik je niet met mijn. . . *in deze toestand?* Maar wat doet het er toe, nietwaar? Ik herinner me nog altijd, Wanja, wat een beste jongen je was. Weet je nog, dat je voor mij nog eens een pak slaag hebt opgelopen? Je hield je mond en verklapte me niet, en ik, inplaats van dankbaar te zijn, heb je nog een hele week beduvelde. Onschuldige ziel! Ook blij je te zien, kerel (wij omhelsden elkaar). Hoeveel jaren al rol ik alleen door het leven - dag en nacht - maar het oude heb ik nog niet vergeten, hoor. En ik zal 't ook niet vergeten! En jij?

- Ik precies hetzelfde, rol ook alleen door het leven. . .

Hij keek mij lang aan, met de innige blik van een door de wijn verzwakt mens. Trouwens, ook nuchter was hij een heel goed mens.

- Neen, Wanja, jij bent niet als ik! zei hij tenslotte, op tragische toon. - Ik heb je gelezen, gelezen, Wanja, gelezen! . . . Luister: laten we eens openhartig praten! Heb je haast?

- Grote haast zelfs; daarenboven, ik ben verschrikkelijk uit m'n humeur over een zekere aangelegenheid. 't Is misschien beter. . . zeg me eens waar je woont!

- Dat zal ik je zeggen. Maar dat is niet beter! Wil ik je eens zeggen wat beter is?

- Nu, wat?

- Wat? Kijk, dit hier! En hij wees mij op een uithangbord, op tien pas afstands van de plaats waar wij stonden, - zie je: Confiserie en Restaurant, dat wil zeggen: een burgerrestaurant, maar goed, hoor! Ik zeg je vooruit, een heel fatsoenlijke gelegenheid, en jenever - om van te water-tanden! Te voet uit Kief gekomen! 'k Heb in mijn leven al heel wat gedronken; ik heb er verstand van, en ze zullen mij geen slecht jeneverdje wagen voor te zetten. Ze kennen er Filip Filippietsj wel! Filip Filippietsj, dat ben ik, zie je. Wat? Trek je een vies gezicht? Neen, laat me uitspreken. Het is nu kwart over tien, ik heb zoëven nog gekeken; precies om vijf minuten over half elf laat ik je vrij. In die tijd kunnen we nog een hele boom opzetten. Twintig minuten is niet te veel voor een oude kennis, niet waar?

- Als het maar om twintig minuten gaat, nu, vooruit dan; maar dan moet ik ook absoluut weg; houd me ten goede, kerel, maar ik heb dringende bezigheden.

- Afgesproken dus. Maar wacht eens even, zeg: je kijkt zo betrokken, precies of je uit je humeur bent! Is dat zo?

- Zeker, dat is zo!

- Had ik het niet geraden? Zie je, Wanja, ik doe tegenwoordig aan de physionomiek. Da's ook een bezigheid! Nu, laten we dan naar binnen gaan, een beetje praten. In twintig minuten gooi ik om te beginnen een Admiraal Tsjajnski naar binnen, een berkenlikeurtje, daarna een Pommerans, een parfait amour, vervolgens nog 't een of ander. Ik drink veel, kerel! Alleen op feestdagen tegen kerktijd ben ik nuchter. Voor mijn part drink je niet. Maar wil je drinken, dan stijg je zoveel graden in mijn achting! Vooruit! Laten we een poosje praten, en dan maar weer voor een jaar of tien van elkaar. Ik hoor toch niet bij jou, Wanja!

- Nu, leuter toch niet zo, maar laten we naar binnen gaan. Twintig minuten zijn tot je beschikking, maar dan moet je mij laten gaan.

In de restauratie kon men slechts komen langs een houten,

twee verdiepingen hoog leidende trap. Maar op de trap stuitten wij op twee sterk beschonken heerschappen. Ons ziende, weken zij wankelend terzijde, om ons gelegenheid tot passeren te geven.

Een van hen was een jong ventje, zonder baard nog, met een klein, nauwelijks aankomend snorretje, en een ongeloflijk domme uitdrukking op zijn gezicht. Hij was echt fatterig gekleed, maar een beetje vreemd, precies of hij kleren van een ander aan had, met kostbare ringen aan de vinger, een doublé speld op zijn das en allergekst gekapt. Hij deed niets dan glimlachen en gichelen. Zijn kameraad was zeker al wel een jaar of vijftig, dik, opgeblazen, tamelijk slordig gekleed, ook met een grote speld op zijn das, kaalhoofdig, met een opgezwollen, pokdalig, dronken gezicht en een bril op de neus, die veel weg had van een knopje. De uitdrukking van zijn gelaat was boosaardig en zinnelijk. Zijn lelijke, valse, wantrouwige ogen liepen over van vet en geleken op een paar kleine spleten. Zij schenen beiden Maslobojef te kennen. Een uitdrukking van ergernis vertrok een ogenblik het gezicht van de oudste en het jonge ventje lachte vriendelijk zoet. Hij nam zelfs de muts af (hij droeg geen hoed maar een muts).

- Neem me niet kwalijk, Filip Filippietsj, mompelde hij, hem zoetelijk aanzierende.

- Wat is er?

- Houdt u mij ten goede, ziet u, maar Mitrosjaka zit er. Wat mij aangaat, Filip Filippietsj, is hij een schoft.

- Nu, wat zou dat?

- Nu, zo maar. . . hem (hij wees met een knik van zijn hoofd op zijn kameraad) hebben ze verleden week, op aanstoken van Mitrosjaka, op een zekere plaats zijn hele gezicht met zure room ingesmeerd. . . hihi!

Zijn kameraad gaf hem uit ergenis over deze mededeling een ribbestoot.

- U zult ons zeker wel het genoeg doen, Filip Filippietsj, een paar glaasjes met ons te drinken?

- Neen, vrind, op 't ogenblik heb ik geen gelegenheid, antwoordde Maslobojef.

- Ik ben bezet.

- Hihi! Maar ik heb een kleinigheid met u te bespreken. . .

- Later! later!

Maslobojev scheen zijn best te doen niet naar hem te kijken. Maar toen wij de eerste kamer van de restauratie binnengegaan waren, langs de ene zijwand waarvan over de gehele lengte een buffet was, vol met alle mogelijke gerechten: puddingen, sausen, vispasteitjes en karafen likeur in allerlei tinten, of Maslobojev leidde mij naar een hoek van het vertrek en begon te vertellen:

- Die jongste is een koopmanszoon, Sizobrjoehof, de zoon van een bekend graanhandelaar, die van zijn vader bij diens overlijden een half millioen geërfd heeft en dat er heeft doorgebracht. Hij is in Parijs geweest en heeft daar op alle mogelijke manieren 't geld stuk geslagen, maar daarna heeft hij weer geërfd van zijn oom. Dat probeert hij nu in Rusland kwijt te raken. Over een jaartje zal hij vermoedelijk wel op straat staan. Stom is hij als een eend; overall zwerft hij rond, in chique restaurants en in kroegen en cabarets, waar hij 't met de actricetjes aanlegt. Nu wil hij dienst nemen als officier bij de huzaren - hij heeft kortgeleden een verzoekschrift ingediend. Die andere, bejaarde, is Archipof, ook zo iets van handelaar of makelaar, ik weet niet precies, een schelm, en op het ogenblik de vriend van Sizobrjoehof, een Judas en een Falstaff tegelijk, tweemaal failliet geweest en een door-en-door zinnelijk mens. Wat dit laatste aangaat, hij is in verband daarmee eens met de justitie in aanraking gekomen, maar hij heeft er zich weten uit te draaien. Ik ben, om een bepaalde reden, blij, hem nu hier ontmoet te hebben; ik verwachtte hem. Archipof plukt Sizobrjoehof natuurlijk van alle kanten. Hij kent alle hoekjes en gaatjes, om zo eens te zeggen, en daarom is hij een factotum voor zulke jongelui. Ik sta al lange tijd op slechte voet met hem. Mitrosjka, dat is dat chiquegeklede jongmens, dat daar bij het raam staat, met dat zigeunergezicht, kan hem ook helemaal niet lijden. Mitrosjka handelt in paarden en kent alle cavalerie-officiëren hier. Ik zeg je, hij is een ploert, zoals er op Gods aardbodem geen tweede rondwandelt. Onder je ogen vervalst hij bankpapier en toch neem je het van hem aan en wisselt het. Hij draagt een poddjefka¹ zoals je ziet, wel een fluwelen, maar toch een poddjefka, en lijkt daarom erg op een slaw-

¹ Nationaal Russisch kledingstuk.

janofiel¹ (enfin, het staat hem wel), maar trek je hem een modern pak aan en wat daar bij behoort en breng je hem dan in de Engelse club² en stel je hem voor als graaf Barabanof, dan zal men hem daar ook inderdaad voor een graaf houden; hij zou mee whisten, enfin zich helemaal als een graaf gedragen en niemand zou het bedrog opmerken. Maar hij zal nog wel eens slecht eindigen. Nu, die Mitrosjka dan is fel gebeten op Archipof, omdat het hem op het ogenblik niet voor de wind gaat en Archipof hem zijn vroegere vriend, Zizobrjoehof, afhandig heeft gemaakt, voordat hij deze het vel over de oren heeft kunnen halen. Wanneer ze nu alle drie hier in het restaurant gekomen zijn, dan hebben ze daar wat mee voor. Ik weet zelfs wát en kan al wel vooruit raden, dat het Mitrosjka is geweest die mij heeft bericht, dat Archipof en Sizobrjoehof hier zouden zijn. 't Is een schurkenstreek. Maar ik wil van deze haat tussen Mitrosjka en Archipof gebruik maken, en heb daar mijn redenen voor; eigenlijk ben ik met die bedoeling hier gekomen. Ik wil mij liever zelf niet laten zien aan Mitrosjka en kijk jij ook alsjeblieft niet naar hem. Wanneer we hier vandaan gaan zal hij vermoedelijk zelf wel op mij toekomen en mij zeggen wat ik weten moet. . . Maar laten we nu liever in die andere kamer gaan, Wanja. Nu, Stepan, vervolgde hij, zich tot de kellner wendend, - je weet wat ik hebben moet!

- Ik weet het, mijnheer!

- En zul je het mij geven?

- Zeker, mijnheer!

- Nu, geef dan. Ga zitten, Wanja. Nu, wat kijk je zo naar mij? Ik zie immers dat je mij voortdurend aankijkt. Verwonder je je? Doe dat niet al te erg hoor! Alles kan met een mens gebeuren, zelfs dat waarvan hij nooit heeft gedroomd dat met hem zou gebeuren en vooral niet toen. . . nu, toen wij samen Cornelius Nepos uit het hoofd leerden. Zie eens, Wanja, dit moet je geloven: Maslobojef, al is hij ook van

¹ Slawjanofiel: patriot. Iemand, die zowel uiterlijk als innerlijk, een slavische cultuur begeert, in tegenstelling van de *zapanik* of Westerling, die *alles* voor Rusland verwacht van de Westerse beschaving.

² Algemeen bekende sociëteit in Rusland, zijn leden tellende onder de hoogste standen.

de rechte weg afgeweken, is toch in zijn hart dezelfde gebleven; alleen de omstandigheden hebben zich gewijzigd. Al doe ik niets goeds, ik doe toch ook niemand kwaad. Eerst heb ik voor dokter willen studeren, toen wou ik leraar in de Russische letterkunde worden en schreef een artikel over Gogolj, daarna wou ik in het goudsmidsvak; ook dacht ik te trouwen en zij had al toegestemd, al had ze geen rooie cent mee te brengen. Ik had al schoenen voor de bruiloft willen lenen, omdat de mijne al een half jaar kapot waren. . . Maar de zaak is niet doorgegaan. Zij trouwde met een leraar en ik nam een betrekking aan op een kantoor, geen handelskantoor, maar een gewoon, particulier kantoor. Nu, daar wou het ook al niet vlotten. Ik ben nu al een paar jaar zonder betrekking, maar verdien toch goed geld, want ik heb verschillende emolumenten. Ik kom voor de waarheid op. Tegenover een grote mijnheer ben ik de kwajongen en tegenover een kwajongen speel ik zelf de grote mijnheer. Ik heb mijn vaste regels: ik weet, bijvoorbeeld, dat één soldaat niet het leger uitmaakt, en trek daaruit mijn voordeel. Mijn werk geschiedt in het geheim. . . begrijp je? . . .

- Je bent toch niet een geheim politieman of zo iets?
- Dat niet precies, maar ik houd mij toch bezig met recherchezaken, gedeeltelijk officieel, in opdracht, gedeeltelijk op eigen initiatief. En inmiddels drink ik mijn borreltje. Maar omdat ik nooit mijn verstand wegdrink, daarom weet ik wat mijn toekomst zal zijn. Mijn tijd is voorbij, een zwarte hond was je nooit blank. Eén ding moet ik je echter zeggen: indien er in mij niet nog iets van een mens was overgebleven, zou ik nu niet naar je toe zijn gegaan, Wanja. Je hebt gelijk, dat ik vorige keren, toen ik jou ontmoette, je ook wel gezien heb, en dikwijls was ik van plan naar je toe te gaan, maar ik durfde het niet en zag er steeds van af. En je hebt ook gelijk, Wanja, wanneer je zegt, dat ik je nu heb aangesproken omdat ik dronken ben. Maar ik zit weer de grootste onzin te kletsen; laten we nu over mij maar uitscheiden en liever over jou spreken. Ik heb je gelezen, kerel, gelezen en doorlezen - ik heb het over je eersteling natuurlijk. Toen ik het gelezen had, zou ik bijna een fatsoenlijk mens geworden zijn. Bijna, maar ik bedacht mij nog eens en vond dat het toch maar beter was, een

niet-fatsoenlijk mens te blijven. Zo is het. . .

En heel veel vertelde hij mij nog. Hij werd steeds erger dronken en ten slotte was hij tot tranen toe geroerd. Maslobojev was altijd een fidele vent geweest, maar geestelijk en moreel een beetje uit de naad gegroeid; hij was slim, achterdochtig en strooplikerig reeds op de schoolbanken, maar toch iemand met een hart, een goed mens, maar een verloren mens. Zulke mensen zijn er veel in Rusland. Het zijn dikwijls mensen met uitstekende capaciteiten, maar alles in hen is verward en daarenboven zijn zij in staat, bewust tegen hun geweten in te handelen, tengevolge van hun zwakheid op bepaalde punten, en zij gaan niet alleen altijd te gronde, maar weten zelf ook altijd vooruit, dat zij te gronde gaan. Zo ging Maslobojev te gronde aan de drank.

- Nog één woord, Wanja, nog één woord, ging hij voort.

- Ik heb gehoord hoe jij ineens, in één ogenblik, beroemd bent geworden; ik heb alle critieken over je gelezen (werkelijk, ik heb ze gelezen; jij denkt natuurlijk, dat ik in het geheel niet meer lees); daarna ontmoette ik jou met oude schoenen aan, zonder overschoenen, met een versleten hoed en vermoedde het een en ander. Je doet nu zeker aan de journalistiek?

- Ja, Maslobojev.

- Dat wil dus zeggen, dat je een postpaard bent geworden.

- Zo ongeveer.

- Nu, en daarom zeg ik het volgende: het beste is om te drinken! Ik bedrink me, ga dan op de kanapee liggen (ik heb een heerlijke kanapee met springveren) en beeld mij in, dat ik de een of andere Homerus of Dante ben of Frederik Barbarossa - zo iets kun je je natuurlijk best inbeelden. Maar jij kunt dat niet, in de eerste plaats, omdat jij *jezelf* wilt zijn, in de tweede plaats omdat 'willen' überhaupt voor jou verboden is, want jij bent een postpaard. Ik heb de verbeelding, *jij* de werkelijkheid. Hoor eens, laten wij eerlijk en openhartig zijn (je zult er mij geen tien jaar beledigd om aanzien, nietwaar?), maar - heb je geld nodig? Ik heb het, hoor! Trek nu geen gek gezicht! Neem het geld aan, maak schoon schip met je uitgevers, werp je kluisters af, maak je vervolgens voor een heel jaar vrij en besteed dat voor uitwerking van een geliefkoosd idee,

schrijf iets groots! Wat denk je daarvan, zeg?

- Luister, Mastoboef, je vriendelijkheid stel ik bijzonder op prijs, maar ik kan je nu geen antwoord geven, waarom niet, dat zou te lang worden om te vertellen, maar ik heb mijn redenen daarvoor. Bij gelegenheid zal ik je alles wel eens vertellen, onder ons natuurlijk. Voor je voorstel zeg ik je dank, ik beloof je, dat ik eens bij je zal komen en niet één keertje. Maar omdat jij zo openhartig met me bent wil ik jou een raad vragen, temeer, omdat jij in dergelijke zaken nog al ervaren bent, naar 't schijnt.

En ik vertelde hem de geschiedenis van Smith en zijn kleinkind, beginnende met het gebeurde in de confiserie van Müller. Vreemd, terwijl ik aan het vertellen was, meende ik uit zijn blik op te maken, dat hij van deze geschiedenis al iets wist. Ik vroeg hem er naar.

- Neen, dat niet bepaald, antwoordde hij. - Hoewel, ik heb zo iets gehoord van een oude man, die ergens in een confiserie gestorven is. En van die Boebnowa weet ik werkelijk het een en ander. Aan die vrouw heb ik, twee maanden geleden, nog iets verdiend. Je prends mon bien où je le trouve en alleen in deze zin lijkt ik op Molière. Hoewel ik haar toen voor honderd roebel heb afgezet, heb ik mezelf gezworen haar niet slechts honderd, maar vijfhonderd roebel uit de zak te kloppen. 'n Slecht wijf! Ze houdt zich met verdachte zaken op. Nu, dat is niets, natuurlijk, maar soms is het op het slechte af, wat zij doet. Houd me alsjeblieft niet voor een Don Quichot. De zaak moet gelukken en daarom was ik een half uur geleden zo blij, toen ik Sizobrjoechof ontmoette. Sizobrjoechof heeft die ander, Archipof, schijnt het, hierheen gesleept, en omdat ik weet, met wat voor zaken Archipof zich ophoudt, daarom concludeer ik. . . Nu, ik zal hem wel krijgen! Ik ben heel blij dat ik jou over dat meisje hoorde vertellen; nu ben ik weer op een ander spoor gekomen. Je weet, dat ik me met verschillende particuliere zaken bezighoud, en met wat voor mensen maak ik soms kennis! Een poos geleden heb ik eens een zaakje uitgezocht voor een vorst, een zaak, zoals je van een vorst niet zou hebben verwacht. Of wil je liever een geschiedenis horen van een getrouwde vrouw? Kom eens bij me, kerel, dan zal ik je zulke typen geven, dat, als je ze beschrijft, men je niet zal geloven. . .

- Maar hoe heette die vorst, waar je het over had? onderbrak ik hem, iets vermoedend.

- Hoezo? Hij heette Walkofski.

- Pjotr?

- Ja. Ken je hem?

- Ik ken hem, maar heel oppervlakkig. Nu, Maslobojef, over deze persoon zal ik wel eens meer dan één keer bij je komen informeren, zei ik, opstaande, - je hebt me vreselijk nieuwsgierig gemaakt.

- Informeer zoveel als je wilt. Verhaaltjes weet ik een massa te vertellen, maar altijd tot een zekere grens, begrijp je! Voor zover crediet en eer het toelaten, zakencrediet en eer natuurlijk. Nu, enzovoort.

- Nu goed, voor zover je eer het toelaat.

Ik was zelfs opgewonden. Hij bemerkte dit.

- En wat zeg je in verband met die geschiedenis, die ik je zoëven vertelde? Heb je daar al over nagedacht, of nog niet?

- Over die geschiedenis van jou? Ach, wacht als je wilt even twee minuten, dan ga ik afrekenen!

Hij trad op het buffet toe en daar bevond hij zich plotseling, alsof het ongemerkt zo gebeurd was, naast die jonge man in poddjefka, die daar onder de naam Mitrosjka bekend stond. Het leek mij toe, dat Maslobojef hem beter kende, dan hij voor mij weten wilde. In ieder geval was het duidelijk te zien, dat het niet de eerste keer was dat ze elkander ontmoetten en met elkaar spraken.

Mitroska was, zo op het eerste gezicht, een tamelijk originele vent. In zijn poddjefka, zijn roodzijden overhemd, met zijn scherpe, maar edele gelaatstrekken, tamelijk jong nog, bruin en met een zelfbewuste, flikkerende blik, maakte hij een niet-gewone en niet afstotende indruk. Zijn gebaren waren een beetje gemaakt-brutaal, maar toch hield hij zich op dit ogenblik blijkbaar in, hoewel hij liever zou wensen zijn gezicht een uitdrukking van activiteit, gewicht en soliditeit te geven.

- Luister, Wanja, zei Maslobojef, tot mij terugkerende, - kom vanavond om zeven uur bij me, dan zal ik je misschien wat vertellen. Alléén heb ik, zoals je ziet, niets te betekenen; vroeger had ik iets te betekenen, maar nu ben ik een dronkaard geworden en houd me steeds minder met zaken

bezig. Maar ik heb de oude relaties nog, kan altijd nog veel te weten komen en verschillende fijne neuzen raadplegen; ik doe het ook nog wel, in mijn vrije, dat wil zeggen, nuchtere tijd, en zelf doe ik ook iets, alles voor bekenden, meest recherchezaken. . . Maar wat doet er dat allemaal toe? Genoeg! . . . Hier is mijn adres: Sjestilawotsjni-straat. Maar ik heb hier al te lang gezeten. Nog één borrel, en dan naar huis, naar bed, uitslapen! Als je vanavond komt, zal ik je aan Aleksandra Semjonofna voorstellen, en als er tijd overblijft, praten we nog een beetje over poëzie.

- En niet over die andere zaak?

- Goed, daar óók over.

- Alsjeblieft, ik kom, ik kom vast. . .

H O O F D S T U K V

ANNA Andrejefna verwachtte mij al lang. Wat ik de vorige avond gezegd had over het briefje van Natasja, had in de hoogste mate haar belangstelling gaande gemaakt en zij wachtte mij al van vroeg in de morgen, minstens van tien uur af. Toen ik bij haar kwam, om twee uur in de middag, hadden de smarten van het verwachten bij de arme vrouw het hoogtepunt bereikt. Daarenboven wilde ze heel graag haar eigen verwachtingen tegenover mij uitspreken, gegrond op het gebeurde van de vorige dag, en wat praten over Nikolaj Sergejewietsj, die vanaf de vorige avond ziek was en erg terneergeslagen, maar tegelijkertijd bijzonder teder tegenover haar. Toen ik binnentrad, had zij mij bijna ontvangen met een ontevreden, koele trek op het gezicht, op afgemeten toon sprekend en niet de minste belangstelling tonend, precies alsof ze op het punt stond te vragen: 'Wat kom je doen? Je schijnt het nogal gezellig te vinden bij ons, dat je zo iedere dag aankomt.' Zij was boos over mijn late komst. Maar ik had haast en daarom vertelde ik haar, zonder omhaal, in het kort de gehele scène, die de vorige avond bij Natasja had plaats gehad. Zo gauw zij hoorde van het bezoek van de oude vorst en van zijn plechtig huwelijksaanzoek, vergat zij dadelijk haar geprovoceerde boosheid. Mij ontbreken de woorden om te beschrijven, hoe zij zich verheugde, zich bijna verloor in haar vreugde, zich bekruiste, weende, zich op de knieën wierp voor het heiligenbeeld, mij omhelsde en dadelijk naar Nikolaj Sergejewietsj wilde lopen, om hem deelgenoot van haar vreugde te maken.

- Het is allemaal verbittering over de beledigingen en vernederingen, die hij heeft te verduren, dat hij zo neerslachtig is, Wanja; maar als hij nu verneemt, dat Natasja volledige genoegdoening ontvangt, dan vergeet hij in een ogenblik alles.

Met moeite bracht ik haar van dit voornemen af. De goede vrouw kende haar man nog maar heel slecht, al had ze twintig jaar met hem samengeleefd. Zij wilde ook dadelijk met mij naar Natasja gaan, maar ik bracht haar onder

het oog, dat Nikolaj Sergejewitsj haar handelwijze mischien niet alleen zou afkeuren, maar dat wij op deze wijze de zaak ook eerder zouden schaden dan baten. Ten slotte gaf ze aan mijn waarschuwing gehoor, maar hield mij toch nog een half uur geheel nutteloos op, gedurende welke tijd zij alleen sprak. 'Wie blijft er nu bij mij achter om mijn vreugde mee te delen, zeide zij; ik zit hier alleen tussen vier muren!' Ten slotte wist ik van haar weg te komen door de mededeling, dat Natasja al die tijd vergeefs op mij zat te wachten. De oude vrouw bekruste me vóór mijn vertrek, sprak ook een speciale zegening over Natasja uit en hilde bijna, toen ik met beslistheid weigerde die dag, in de avond, nog een keer aan te komen, tenzij dan dat er met Natasja in die tijd iets bijzonders mocht gebeuren. Nikolaj Sergejewitsj zag ik ditmaal niet, hij had de ganse nacht koorts en hoofdpijn gehad, niet geslapen en lag nu wat uit te rusten in zijn kamer.

Natasja had mij ook al de hele morgen verwacht. Toen ik binnenkwam liep zij, naar gewoonte, de armen over de borst gevouwen en in nadenken verzonken, haar kamer op en neer. Zelfs nu, wanneer ik over haar denk, kan ik mij haar niet anders voorstellen dan in een armelijke kamer, eenzaam, peinzend, verwachgend, met over de borst gevouwen armen en neergeslagen ogen, doelloos op en neer wandelend.

Zacht vroeg ze, altijd nog op en neer gaande, waarom ik zo laat was. Ik vertelde haar in het kort wat de reden was, maar zij luisterde bijna niet. Ik zag duidelijk dat zij bezorgd was over iets.

- Wat is er voor nieuws? vroeg ik.

- Niets! antwoordde zij, maar met een gezicht waarop ik las dat ze wel nieuws had en dat zij op mij had gewacht om het mij te vertellen, maar het, naar haar gewoonte, niet dadelijk zou doen, doch eerst wanneer ik op het punt stond om weg te gaan. Zo was het altijd. Ik was daar al aan gewend en wachtte dus maar af.

Wij begonnen natuurlijk over het gebeurde van de vorige avond. Het trof me, dat de oude vorst op ons beiden bijna dezelfde indruk had gemaakt. Hij beviel haar niet, nu nog aanmerkelijk minder dan de vorige dag. Wij bespraken in bijzonderheden zijn gehele bezoek en plotseling zeide Natasja:

- Kijk, Wanja, dat is bijna altijd zo: wanneer iemand je niet dadelijk bevalt, dan is het haast zeker een teken, dat hij je later wel bevallen zal. In ieder geval is dat met mij altijd zo geweest.

- God geve het, Natasja. Ik ben óók tot de overtuiging gekomen, na veel wikken en wegen, dat de vorst, al is hij dan ook een Jezuiet, toch inderdaad en ernstig met jullie huwelijk instemt.

Natasja bleef midden in de kamer staan en keek mij somber aan. Haar gehele gezicht veranderde; haar lippen beefden lichtelijk.

- Maar hoe kon hij in dat geval beginnen met te intrigeren en... te liegen? vroeg zij met onmiskenbare achterdocht.

- Nu, nul haastte ik mij haar tegen te werpen.

- Natuurlijk, hij heeft niet gelogen. Het lijkt mij maar zo, doch het zal wel anders zijn. Het zou verkeerd zijn, wanneer ik mijn achterdocht grondde op iets geheel fictiefs. Daarenboven, zou hij mij als een persoon van zoveel gewicht beschouwen, dat hij het de moeite waard zou vinden, met mij een spel te spelen? En zou een mens tot zulk een laagheid in staat kunnen zijn?

- Natuurlijk, zulke mensen zijn er wel, bevestigde ik, maar voor mezelf dacht ik: 'je twijfelt er misschien nog meer aan dan ik, mijn arm kind!'

- Ach, wat zou ik wensen dat hij gauw terugkwam! sprak ze.

- Toen zei hij, dat hij een hele avond bij mij door zou willen brengen... Het zullen dus wel gewichtige aangelegenheden zijn, wanneer hij toch op reis is gegaan. Weet jij er niets van, Wanja? Heb je niet iets er van gehoord?

- God weet het, Natasja. Het enige waarvoor hij zich interesseert is geld. Ik heb zo iets gehoord, dat het in verband zit met een handelscontract. Maar wat hebben wij voor verstand van geldzaken, Natasja!

- Ach neen, dat natuurlijk niet. Maar Alosja sprak gisteren van een brief.

- Een of andere mededeling zeker. Is Alosja al geweest?

- Ja, hij is geweest.

- Vroeg?

- Om elf uur; hij slaapt altijd zo lang. Hij heeft een ogenblik gezeten. Toen heb ik hem naar Katerina Fjodorofna

gestuurd. Was dat goed, Wanja?

- Was hij zelf dan niet van plan daarheen te gaan?

- Hij zei, dat hij het ook al van plan was. . .

Zij wilde nog iets zeggen, naar het scheen, maar zweeg plotseling. Ik keek haar aan en wachtte. Haar gezichtje stond heel bedroefd. Ik had haar er bijna naar gevraagd, maar zij hield niet van dergelijke vragen.

- Een vreemde jongen is het, zei ze tenslotte, haar mond een weinig vertekkend en mij niet aanzierende.

- Hoezo? Is er iets tussen jullie voorgevallen?

- Neen, neen, - dat niet! Hij was heel lief. . . Alleen. . .

- Nu is er een eind aan al zijn zorgen en verdriet, zei ik.

Natasja keek mij strak en uitvorsend aan. Misschien wilde zij mij zelf wel antwoorden: 'Wat voor zorgen en verdriet had hij dan vroeger?' Maar het scheen haar toe, dat in mijn woorden dezelfde gedachte lag opgesloten. Zij leek enigszins beledigd. Maar ze werd dadelijk weer vriendelijk. Deze dag was ze bijzonder lief. Meer dan een uur zat ik bij haar. Ze was erg ongerust. Het was de vorst, die haar verontrustte. Ik bemerkte uit enkele van haar vragen, dat zij heel graag met zekerheid weten zou, welke indruk de vorst die avond op mij had gemaakt. Hield ze zich dus in? Had zij die avond niet al te zeer haar vreugde getoond tegenover ons? Was zij niet al te hooghartig geweest? Of was ze integendeel te toegevend geweest? Zou hij niet een spel met haar hebben gespeeld? Zou hij geen verachting voor haar gevoeld hebben? Deze gedachte deed mij het bloed naar de wangen stijgen.

- Hecht je er werkelijk zoveel waarde aan, wat een slecht mens van je denkt? Laat hem denken wat hij will' zei ik.

- Waarom is hij slecht? vroeg zij.

Natasja was prikkelbaar, maar rein en openhartig. Haar prikkelbaarheid kwam uit zuivere bron. Ze was trots en edel-trots en zij kon niet verdragen, wanneer onder haar ogen de spot werd gedreven met wat zij boven alles stelde. Op de verachting van iemand, die zij beneden zich stelde, zou zij met verachting hebben geantwoord, maar toch zou haar hart pijn hebben gedaan wanneer iemand de spot zou hebben gedreven met wat zij het heiligste in zich achtte. Dit alles sproot niet voort uit gebrek aan vastheid. Het was gedeeltelijk het gevolg van te weinig wereldkennis, van

niet-gewendheid aan de mensen, van haar wegkruipen in haar eigen, vertrouwd hoekje. Zij had haar gehele leven in zo'n hoekje doorgebracht, er zelden uit te voorschijn komend. En ten slotte was in haar die trek (die alle goedhartige mensen eigen is en die zij misschien van haar vader geërfd had) - om sommige mensen hardnekkig beter te achten dan zij zijn, het goede in hen verschrikkelijk te vergroten, - zeer sterk ontwikkeld. De ontgoocheling, die dan later volgt, is voor zulke mensen altijd bitter, te bitterder nog, omdat ze voelen zelf schuld er aan te hebben. Waarom meer te verwachten van iemand, dan hij geven kan? En dergelijke mensen wacht ieder ogenblik zulk een ontgoocheling. Het beste is maar, dat zij in hun hoekje blijven zitten en de wereld mijden; ik heb zelfs opgemerkt, dat zij ook inderdaad hun hoekje zózeer gaan beminnen, dat ze er in verwilderen. Overigens, Natasja had reeds veel tegenslag en beledigingen verdragen. Zij was ziek en men mocht haar niet beschuldigen, wanneer er in mijn woorden al een beschuldiging lag opgesloten.

Maar ik had haast en stond op om heen te gaan. Natasja verbaasde zich hierover zeer en begon bijna te huilen dat ik wegging, ofschoon ze al de tijd, dat ik bij haar gezeten had, niet de minste tederheid had getoond, maar integendeel zelfs koeler dan gewoonlijk tegenover mij was geweest. Ze omhelsde mij vurig en keek mij lang in de ogen. - Luister, sprak ze, - Alosja was vandaag allerzonderlingst en bracht me zelfs in verwondering. Hij was heel lief en ogenschijnlijk zeer gelukkig, maar hij deed erg fatterig en stond een hele tijd voor de spiegel te koketteren. Ik vind dat hij de laatste tijd wel wat erg on-ceremonieel is geworden. . . Ook is hij maar een ogenblik geweest. En stel je voor: hij had bonbons voor me meegebracht!

- Bonbons? Nu, wat zou dat? Dat is heel aardig en lief van hem. Ach, wat zijn jullie toch een gek stel! Jullie doet niets dan elkaar bespionneren, en tracht de een bij de ander z'n geheime gedachten van het gezicht te lezen, maar die kunst verstaan jullie helemaal niet. Hij nog niet zo erg: hij is nog de vrolijke schooljongen van vroeger, maar jij, jij.

Altijd, wanneer Natasja van toon veranderde, en, zoals soms gebeurde, tot mij kwam met een klacht over Alosja,

of om raad in een of andere subtiele aangelegenheid, of met een of andere wens, die ik dan uit een half woord van haar begrijpen moest - zag ze mij met half geopende mond smekend aan, alsof zij wilde, dat ik op de een of andere manier zó zou antwoorden dat het haar wat lichter werd. Maar ik herinner mij ook, dat ik bij een dergelijke gelegenheid altijd een droge, scherpe toon aannam, alsof ik iemand uitschold, en die toon was bij mij altijd ongewild, maar ook altijd echt. Mijn strengheid en gewichtigheid hadden altijd uitwerking, gaven me een soort overwicht; soms voelt een mens zo'n onweerstaanbare behoefte om eens een boetpredicatie te horen. In ieder geval, Natasja ging bij zulke gelegenheden altijd getroost van mij weg.

- Neen, zie je, Wanja, vervolgde ze, één van haar handen op mijn schouder houdend en met de ander mijn hand drukkend, en met haar ogen diep indringend in de mijne, - het leek mij toe, dat alles zo weinig tot hem doordrong. . . hij leek mij al zo helemaal *mari*, - begrijp je, zo alsof hij al tien jaar getrouwd was, maar nog altijd galant tegenover zijn vrouw. Is dat al niet héél gauw? . . . Hij lachte, drentelde rond, precies of ik hem al tamelijk onverschillig was, en niet meer als vroeger. . . Hij had erg veel haast om naar Katerina Fjodorofna te komen. . . Ik praat tegen hem, maar hij luistert niet, of hij begint over iets anders; weet je, dat is een slechte gewoonte van de grote wereld, waarvan wij beiden hem in andere opzichten reeds zo zeer hebben vervreemd. In één woord, hij was zo. . . nu, hoe zal ik zeggen, zo. . . onverschillig. . . Maar wat sla ik daar nu weer een onzin uit! Ach, wat zijn we toch allemaal veeleisend, grillige despoten, Wanja! Nu zie ik dat pas in! Een onbetekenende verandering in het gezicht van iemand vergeven we hem niet, maar God weet wat de oorzaak van die verandering is! Je hebt gelijk, Wanja, dat je mij zoëven berispte! Ikzelf ben de schuld van alles! Ik bezorg mezelf verdriet en dan klaag ik er nog over. . . Dank je, Wanja, je hebt me al helemaal getroost. Ach, als hij vandaag nog maar eens aankwam! Maar, God, misschien is hij nog kwaad om zoëven. . .

- Maar jullie hebt toch geen ruzie gehad? vroeg ik verwonderd.

- Neen, ik heb niets laten blijken! Alleen was ik een beetje somber en hij werd plotseling van vrolijk erg peinzend en nam, naar me toeleek, koel afscheid van mij. Maar ik zal om hem zenden. . . Kom jij ook, Wanja?
- Zeker, wanneer een zekere aangelegenheid mij niet te lang ophoudt.
- Ach kom, wat voor een aangelegenheid?
- Ik heb een afspraak met iemand! Maar als ik kan. . . ja, dan kom ik zeker.

H O O F D S T U K VI

PRECIES om zeven uur was ik bij Maslobojef. Hij woonde in de Sjestilawotsjni-straat, in een der zijvleugels van een klein huis, waar hij drie tamelijk vuile, maar vrij goed gemeubileerde kamers had. Er heerste zelfs een zekere overdaad, maar tegelijkertijd waren de kamers buitengewoon ongezellig. Ik werd open gedaan door een allerliefst meisje van een jaar of negentien, héél eenvoudig, maar aardig gekleed, erg zindelijk en met allergoedigste, vrolijke oogjes. Ik begreep dadelijk dat dit die Aleksandra Semjonofna moest zijn, over wie hij 's morgens terloops had gesproken en met wie hij mij beloofd had mij kennis te zullen laten maken. Zij vroeg wie ik was, en, mijn naam horende, zeide ze, dat Maslobojef mij wachtte, maar dat hij op het ogenblik in zijn kamer lag te slapen. Zij bracht me naar zijn kamer, Maslobojef lag te slapen op een heerlijke, zachte kanapee, toegedekt met een vuile *sjineli*¹ en een oud versleten leren kussen onder het hoofd. Hij sliep erg licht, want toen we binnen kwamen riep hij me dadelijk bij mijn naam.

- Zo! ben jij 't! Ik wachtte je. Ik heb zo juist gedroomd, dat ik hier lag te slapen en dat jij binnenkwam en me wakker maakte. Dat betekende dus, dat het tijd was. Laten we gaan.

- Gaan? Waarheen?

- Nu naar die vrouw!

- Naar welke vrouw, waarvoor?

- Naar Boebnowa natuurlijk! Om haar te plukken! Wat een knappe vrouw! voegde hij er bij, zich tot Aleksandra Semjonofna wendend, en bij de gedachte aan Boebnowa Aleksandra Semjonofna de hand kussend.

- Nu, hoor hem eens! zei Aleksandra Semjonofna, zich verplicht achtend een beetje boos te worden.

- Jullie kennen elkaar niet? Laat ik je even voorstellen: dit is Aleksandra Semjonofna en dit een generaal in de literatuur, slechts één keer in het jaar kun je hem gratis be-

¹ Soort overjas.

kijken, andere dagen alleen voor geld.

- Ach, luistert U toch niet naar hem, hij steekt altijd de draak met me. Wat bent U voor generaal?

- Ik zeg je immers, dat hij een heel bijzonder soort generaal is! En jij, Excellentie, denk niet, dat we dom zijn; we zijn veel verstandiger dan we op het eerste gezicht lijken.

- Luistert U toch niet naar hem! Altijd stelt hij zich aan tegenover fatsoenlijke mensen! Ging hij maar eens met me naar het theater!

- Bemín, Aleksandra Semjonofna, je huisgeesten. . . Heb je niet vergeten wie je beminnen moet? Weet je dat woord nog? Pen. . . Ik heb het je immers geleerd!

- Natuurlijk, ik ben het niet vergeten, het betekent natuurlijk de een of andere onzin!

- Nu, wat was het dan voor een woord?

- Ja, ik zal me blameren als er een vreemde bij is! Misschien betekent het wel iets onfatsoenlijks! Neen, ik wil het nu niet zeggen!

- Dat betekent dus zoveel als dat je het vergeten bent?

- Ik ben het helemaal niet vergeten, het was: 'penaten'. . . Bemín je penaten. . . daar heb je de hele uitvinding! Misschien hebben er wel helemaal geen penaten bestaan! En waarom zou ik van ze houden? jij liegt alles!

- Maar bij Boebnowa. . .

- Loop jij met je Boebnowa!

En Aleksandra Semjonofna liep in de hevigste verontwaardiging de kamer uit.

- Het is tijd! Laten we gaan! Tot ziens, Aleksandra Semjonofna!

We gingen weg.

- Kijk eens, Wanja, in de eerste plaats: laten wij een rijtuig nemen. En in de tweede plaats: nadat ik zoëven afscheid van je nam, ben ik nog het een en ander te weten gekomen. Nog een heel uur ben ik op Wasili-Ostrof gebleven. Die dikzak, weet je wel, Archipof, is een vreselijk kanalje, een afschuwelijk gemene, perverse kerel. En die Boebnowa staat er al lang voor bekend, dat zij zich ophoudt met zaken, die het daglicht niet mogen zien. Een paar dagen geleden moet zij nog een meisje van een heel nette familie ergens in betrokken hebben. Die mousselinen kleren, waarin zij dat weeskind moet hebben gestoken

(vertelde je mij dat zoëven niet?), laten mij maar geen rust, omdat ik voor die tijd ook al wel eens iets gehoord heb, dat niet helemaal in de haak is. Zoëven kwam ik nog iets nieuws te weten, heel toevallig, maar uit betrouwbare bron. Hoe oud is dat kind?

- Een jaar of dertien, zo op het gezicht te oordelen. Haar gestalte in aanmerking nemend, zou je haar echter minder geven.

- Nu ja, zo doet zij. Als 't nodig is zegt ze elf jaar, anders vijftien. En omdat het geen beschermers heeft, geen familie, daarom. . .

- Zou je werkelijk denken, Maslobojef?

- Maar wat denk jij dan? Toch niet dat Madame Boebnowa uit louter medelijden dat kind bij zich in huis zou hebben genomen? En wanneer die dikzak daar komt, dan is het zeker zo. Vanmorgen moet hij er nog zijn geweest. En die Sizobrjoechof heeft zij vandaag een allerliefst getrouwd vrouwtje beloofd, de vrouw van een stafofficier. Doorreizende kooplui zoeken altijd een vrouw van stand. Het is net als in de Latijnse grammatica, herinner je je: de betekenis hangt altijd van de uitgang af. Maar tussen twee haakjes, ik ben, geloof ik, altijd nog een beetje dronken. Nu, en Boebnowa met zulke dingen bezig te houden moet je maar niet proberen. Zij tracht de politie te misleiden, maar, al slaagt zij daar ook in, mij te misleiden, dat zal haar niet gelukken. Ik maak haar een beetje bang, doordat zij weet, dat ik het een en ander van vroeger weet. . . nu, je begrijpt me wel!

Ik was ten zeerste getroffen. Al die berichten wonden mij buitengewoon op. Ik was maar bang, dat wij te laat zouden komen en daarom maande ik de koetsier aan, zo snel mogelijk te rijden.

- Maak je niet ongerust, sprak Maslobojef. - Mitrosjka zal er zijn, dat hebben we zoëven afgesproken. Sizobrjoechof betaalt hem met geld en die dikke schelm - met de natuur! Boebnowa komt voor mijn rekening. . .

Wij waren bij de restauratie gekomen en hielden stil. Maar er was geen Mitrosjka. Na de koetsier bevolen te hebben, bij de restauratie op ons te wachten, gingen wij naar Boebnowa. Mitrosjka wachtte ons bij de deur op. Door de vensters scheen hel licht en klonk de dronken, rollende lach van Sizobrjoechof.

- Over een kwartiertje zullen ze er allemaal zijn, lichte Mitrosjka mij in. - Nu is het de tijd.

- Maar hoe zullen we er in komen? vroeg ik.

- Als gasten, antwoordde Maslobòjef. - Zij kent mij en Mitrosjka kent ze ook. Alles is geheim, alleen niet voor ons.

Hij klopte zachtjes op de deur; die werd dadelijk geopend. Het was de portier die opende en met Mitrosjka een blik van verstandhouding wisselde. Zachtjes traden wij binnen; in het huis hoorden zij ons niet. De portier bracht ons de trap op en klopte aan.

'Wie is daar?' klonk een stem van binnen. 'Gasten', antwoordde de portier. Men deed open en wij traden allen tegelijk binnen. De portier verdween.

- Wie is daar? riep Boebnowa uit, dronken en met verwarde kleren midden in de kleine voorkamer staande, met een kaars in de hand.

- Wie? onderving Maslobòjef. - Hoe is dat nu, Anna Trifonofna, kent u oude kennissen niet meer? Wie anders dan Filip Filippietsj!

- Ach, Filip Filippietsj! Bent u het! - Treedt binnen, waarde gasten . . . Hoe komt u zo . . . ach neen, komt u hier . . . Filip Filippietsj!

Zij raakte geheel verward.

- Waarheen - hierheen? Maar hier is de muur! . . . Neen, ontvangt u ons als 't u blijft beter. We willen graag iets kouds van u hebben; hebt u ijs? De gastvrouw vatte een beetje moed.

- Voor zulke gasten heb ik alles, al moest ik het uit de grond stampen.

- Twee woorden, mijn beste Anna Trifonofna: is Sizobrojochof hier?

- Ja, die is hier.

- Ik moet hem even hebben. Hoe durft hij zonder mij te gaan boemelen!

- Hij is u vermoedelijk toch niet vergeten, want hij doet of hij op iemand wacht, waarschijnlijk dus op u.

Maslobòjef stiet de deur open en wij bevonden ons in een kleine kamer, met twee vensters, waarvoor garaniumpoten; het meubilair bestond uit gevlochten stoelen en een vreselijk slechte piano, alles zoals het behoorde. Maar nog

voor we binnentraden, terwijl we nog in de voorkamer stonden te praten, klopte Mitrosjka aan. Ik vernam later, dat hij de kamer niet binnentrad, maar achter de deur bleef wachten. Hij was vergezeld van de gepoederde vrouw die die morgen van achter de schouder van Boebnowa naar de scène met Lena had staan toekijken.

Sizobrjoehof zat op een kleine kanapee van rood hout, voor een ronde tafel, bedekt met een tafellaken. Op de tafel stonden twee flessen champagne, een fles slechte rum, schaalpjes met bonbons, koekjes en noten in drie soorten. Achter de tafel, tegenover Sizobrjoehof, zat een walge-lijk vrouw-mens van omstreeks veertig jaar en pokdalig, in een tafzijden costume, en met bronzen armbanden en broches. Dit was de 'vrouw van de stafofficier', maar natuurlijk een nagemaakte. Sizobrjoehof was dronken en erg goed gehumeurd. Zijn dikke kameraad was niet bij hem. - Zo doen de mensen nu! schreeuwde Maslobojef zo hard mogelijk.

- Filip Filippietsj, doet u ons de eer aan? mompelde Sizobrjoehof met een zalig lachje opstaande om ons te begroeten.

- Drink je?

- Houdt me ten goede. . .

- Verontschuldigt u liever niet, maar zet u gasten wat voor. Wij zijn gekomen om ons met u te amuseren. Ik heb nog een gast meegebracht, een kennis!

Maslobojef wees op mij.

- Hoogst aangenaam, het is me een eer. . . Hihi!

- Dat heeft nu champagne! 't Lijkt wel zure *sjtsji*!¹

- U beledigt me.

- Bij Dusso durf je u zo niet te vertonen; maar uitnodigen durf je wel!

- Hij vertelde zo juist dat hij in Parijs geweest is, onderbrak de vrouw van de stafofficier. - Dat liegt hij natuurlijk!

- Fjodosja Titisjna, geen beledigingen alsjeblieft. Ik ben er geweest.

- Nu, wat moest zo'n boer op reis doen!

- Ik ben er geweest, dat kon ik doen. Ik ben er geweest met Karp Wasieljewietsj. Kent u Karp Wasieljewitsj?

- Wat kan mij jouw Karp Wasieljewietsj schelen!

¹ Koolsoep.

- Nu, zo maar, uit de politiek. Ik heb daar met hem in het stadje Parijs bij madame Joubert een grote spiegel kapot geslagen.

- Wàt hebben jullie kapot geslagen?

- Een spiegell! Een grote spiegel, die de hele muur bedekte, en Karp Wasieljewietsj was zó dronken, dat hij met madame Joubert Russisch begon te praten. Hij begon tegen de spiegel te leunen. Zij, mevrouw Joubert, roept hem toe, dat de spiegel zevenhonderd francs kost als hij hem breekt. Hij lacht flauwtjes en kijkt naar mij; ik zat tegenover hem op een kanapee en naast me zat een schone, maar niet zo'n smoel als dàt daar, hoor. Hij roept: 'Stepan Terentjiesj!, Stepan Terentjiesj! Zou-die in tweeën gaan, denk je?' Ik zeg: 'Ik denk het wel!' Hij slaat met z'n vuist tegen de spiegel - kapot! De scherven vlogen in het rond. Madame Joubert begon te schreeuwen en geeft 'm een klap midden in z'n snuit: 'Wat kom jij hier doen, rover!' (In het Frans natuurlijk!) En hij: 'zeg maar hoeveel het kost, madame Joubert, maar laat je niet met mijn zaken in', en toen hebben we haar zeshonderdvijftig francs betaald. Vijftig hebben we er afgepingeld!

- Op dat ogenblik klonk een vreselijke, doordringende gil, enige deuren verder, twee of drie kamers van die, waarin wij ons bevonden. Ik schrok op en gaf ook een gil. Ik had die stem herkend: het was de stem van Lena. Haar gil werd dadelijk gevolgd door geschreeuw, schelden, lawaai, en ten slotte het duidelijk te onderscheiden slaan van een hand op een gezicht. Dat was vermoedelijk Mitrosjka, die zijn plicht deed. Plotseling werd de deur met kracht opengegoorpen en stormde Lena de kamer binnen, bleek, met betraande ogen, in een wit mousselinen, maar geheel verkeerd, gescheurd costume, met verwarde, bij het vechten losgewoelde haren. Ik stond tegenover de deur en zij wierp zich tegen mij aan en omvatte me met haar armen. Allen sprongen op, deden ongerust. Overal gingen kreten op bij haar verschijning. Achter haar kwam Mitrosjka, zijn dikke vijand in de meest gehavende toestand bij de haren voort-slepende. Hij trok hem de drempel over en slingerde hem de kamer in.

- Daar is hij! Pak aan! riep Mitrosjka, met een van tevredenheid glanzend gezicht.

- Luister, sprak Maslobojef, rustig op mij toetredend en me op de schouder kloppend, - roep jij de koetsier, neem dit meisje en rijd met haar naar je huis; hier is voor jou verder niets te doen. Morgen brengen we de rest in orde.

- Ik liet mij dit geen tweemaal zeggen. Ik nam Lena bij de hand en voerde haar weg uit deze hel. Ik weet niet hoe het afgelopen is bij Boebnowa. Men hield Lena en mij niet tegen. Boebnowa zelf scheen verlamd van schrik. Alles was zó snel gebeurd, dat ze niet tussenbeide had kunnen komen. De koetsier wachtte nog en twintig minuten later was ik al thuis.

Lena was meer dood dan levend. Ik knoopte haar kleren los, besprenkelde haar met water en legde haar op de kanapee. Ze kreeg koorts en begon te ijlen. Ik keek naar haar bleek gezichtje, haar kleurloze lippen, haar zwarte, verwarde haren, rijkelijk voorzien van pomade, haar hele toilet, naar de roze banden, die nog hier en daar heel waren gebleven, - en ik begreep alles, de gehele weerzinwekkende geschiedenis; arm, arm kind! - Zij werd met de minuut zieker. Ik ging niet van haar weg en besloot die avond niet naar Natasja te gaan. Nu en dan hief Lena de lange wimpers op en keek mij lang en strak aan, alsof ze mij niet herkende. Héél laat, een uur of een in de nacht, sliep ze in. Ik viel op de grond ook in slaap.

H O O F D S T U K VII

Ik stond heel vroeg op. De hele nacht door was ik bijna ieder half uur wakker geworden, naar mijn arm gastje toegestaan en had haar aandachtig bekeken. Ze had koorts en ijle licht. Maar tegen de morgen viel zij in een vaste slaap. 'Dat is een goed teken,' dacht ik, maar toen ik in de morgen ontwaakte, besloot ik dadelijk, terwijl het arme kind nog sliep, naar de dokter te gaan. Ik kende een dokter, een ongetrouwde, goedgehartige grijsaard, die sedert onheuglijke tijden in de Wladimirskjstraat woonde met zijn Duitse huishoudster. Ik ging naar hem toe. Hij beloofde om tien uur bij mij te komen. Toen ik bij hem kwam was het acht uur. Ik had grote zin nog even bij Maslobojef aan te gaan, maar bedacht me: hij sliep waarschijnlijk nog en bovendien zou Lena in die tijd kunnen ontwaken en misschien erg bang zijn, als zij bemerkte, dat ze in mijn kamer was en ik niet bij haar. In de ziekelijke toestand waarin ze verkeerde, zou ze vergeten kunnen zijn, hoe, wanneer en op welke wijze ze er gekomen was.

Zij ontwaakte juist toen ik mijn kamer weer binnentrad. Ik liep op haar toe en vroeg voorzichtig, hoe ze zich voelde. Ze antwoordde niet, maar keek mij heel lang en strak aan met haar uitdrukking-volle, zwarte ogen. Ik meende uit die blik op te maken, dat ze alles begreep en bij haar volle bewustzijn was. Dat ze mij niet antwoordde op mijn vraag, was misschien wel omdat ze de gewoonte had, niet te antwoorden. De dag te voren en de dag dààrvoor, wanneer zij bij mij kwam, had ze ook niet geantwoord op mijn vragen, maar mij alleen slechts aangekeken met die lange, hardnekkige blik, waarin, behalve nietbegrijpen en een naïeve nieuwsgierigheid, ook een soort vreemde trots lag. Maar nu bemerkte ik in haar blik norsheid en iets als wantrouwen. Ik wilde mijn hand op haar voorhoofd leggen om te voelen of ze koorts had, maar zij weerde met haar eigen klein handje mij zachtjes en zwijgend af en wendde haar gezicht naar de muur. Ik ging van haar bed weg, om haar niet te verontrusten.

Ik had een grote koperen theeketel. Ik gebruikte die al

lange tijd in de plaats van samowar en kookte er water in. Brandhout had ik ook; de portier had mij een dag of vijf te voren een gehele voorraad gebracht. Ik maakte de kachel aan, haalde water en zette de ketel op. Op de tafel zette ik de theeboel klaar. Lena draaide zich weer naar mij toe en keek nieuwsgierig toe. Ik vroeg of zij iets wilde hebben, maar ze antwoordde niets en gooide zich weer op de andere zijde.

'Zou ze boos op mij zijn?' dacht ik, 'maar waarom dan. Vreemd meisje!'

Om tien uur, zoals hij beloofd had, verscheen de dokter. Hij bekeek de patiënte met echt Duitse nauwgezetheid en nam mij een pak van het hart door de mededeling, dat er helemaal geen gevaar was, al had ze hevige koorts. Hij voegde er nog bij, dat ze vermoedelijk een andere chronische ziekte had, een onregelmatige hartslag of zo iets, maar dat om hieromtrent zekerheid te krijgen, hij haar nauwkeuriger zou moeten onderzoeken; voor het ogenblik behoefde ik me evenwel nergens ongerust over te maken. Hij schreef een drankje en poeders voor, meer uit gewoonte dan omdat het nodig was, en begon mij dadelijk te vragen, hoe het kind zo bij mij terecht gekomen was. Tegelijkertijd keek hij vol verwondering mijn kamer rond. De oude dokter was een verschrikkelijke praatvaar.

Lena had hem in verbazing gebracht; toen hij haar de pols wilde voelen en haar tong zien, wilde ze nòch haar hand uitsteken noch de tong laten zien. Op al zijn vragen antwoordde ze niet, maar zolang hij bij haar zat, keek zij strak naar de grote Stanislaus, die hij om de hals had hangen.

- Ze heeft vermoedelijk hevige hoofdpijn, merkte de dokter op, - maar zoals ze kijkt, zoals ze kijkt!

Ik achtte het niet nodig hem alles over Lena te vertellen en maakte me ervan af met de verontschuldiging, dat het een te lange geschiedenis was om nu te vertellen.

- Laat mij in ieder geval roepen, wanneer er hulp nodig mocht zijn, zeide hij bij het heengaan, - maar voor het ogenblik is ze zonder gevaar.

Ik besloot de gehele dag bij Lena te blijven en haar, tot dat ze hersteld zou zijn, zo weinig mogelijk alleen te laten; maar, wetend dat Natasja en Anna Andrejefna vergeefs op mij zouden wachten en daarover tobben, besloot

ik, Natasja tenminste per brief even te berichten dat ik vandaag niet bij haar kon komen. Anna Andrejefna kon ik niet schrijven. Nadat ik haar eens, tijdens Natasja's ziekte, per brief bericht omtrent deze had doen toekomen, had ze mij verzocht, haar nooit meer te schrijven. 'Mijn man trekt dan een nors gezicht, wanneer hij je brief ziet,' sprak ze, 'dan wil hij weten wat er in staat, en er naar vragen durft hij toch ook niet! Nu, en dan is hij zo'n hele dag uit z'n humeur. En waarom zul je me kwellen door brieven te schrijven, Wanja? Wat is dat nu, een regel of tien! Ik zou dan altijd méér willen vragen, maar kan dat niet doen.' Daarom schreef ik alleen Natasja, en terwijl ik in de apotheek het recept liet klaar maken, postte ik de brief. Gedurende mijn afwezigheid was Lena opnieuw ingeslapen. In haar droom steunde ze licht en schrikte telkens op. De dokter scheen gelijk te hebben, dat ze hevige hoofdpijn had. Soms uitte ze een klagend geluid en werd even wakker. Ze keek mij dan aan met een soort ergernis in haar blik, alsof mijn voortdurende belangstelling haar hinderde. Ik moet bekennen, dat mij dit zeer veel verdriet deed. Om elf uur kwam Maslobbjef. Hij was erg bezorgd en een beetje verstrooid; hij kwam maar een minuutje en scheen erge haast te hebben.

- Nu, vrind, ik had wel verwacht, dat je niet al te royaal woonde, merkte hij op, de kamer rondkijkende, - maar ik had toch niet gedacht je in zo'n hok te vinden! Dit is een hok en geen kamer. Enfin, dat is nog het ergste niet, het voornaamste is, dat al die bijkomende dingen je zo van je werk afhouden. Ik dacht daar gisteren nog over, toen we naar Boebnowa reden. Ik behoor van nature en ten gevolge van mijn sociale positie tot die mensen, die zelf niets nuttigs doen, alleen anderen aanmanen dat zij het doen zullen. Luister nu: morgen, of overmorgen misschien, loop ik bij je aan, en kom jij in ieder geval Zondagochtend bij mij, dan is die geschiedenis van Boebnowa vermoedelijk wel geëindigd en dan kan ik eens ernstig met je praten, wat heel erg nodig is. Zo kun je niet blijven leven. Ik heb daar gisteren al op gezinspeeld, maar zal het je nu logisch aantonen. Ja, en zeg nu eens eerlijk: vind je er iets onderends in geld van mij te lenen, enige tijd?

- Begin daar nu niet weer over! onderbrak ik hem. - Ver-

tel me liever eens hoe het daar gisterenavond afgelopen is.

- O, helemaal naar wens, en het doel is bereikt, begrijp je? Maar ik heb nu geen tijd. Ik kwam maar even aan om je mee te delen, dat ik erg bezet ben en voor jou nu geen tijd heb; maar, dat is waar: wat denk je met haar te doen? Denk je een betrekking voor haar te zoeken, of wil je haar bij je houden? Want dat moet je natuurlijk uitmaken!

- Ik weet nog niet precies en, eerlijk gezegd, ik wachtte op jou om eens mee te overleggen. Wat voor redenen zou ik hebben, haar bij me te houden?

- Och, ik weet het niet, als dienstbode of zo iets. . .

- Praat alsjeblieft wat zachter. Ze is wel ziek, maar volkomen bij bewustzijn en ik heb opgemerkt, dat ze begon te beven, toen je binnenkwam. Het schijnt dus, dat ze zich de avond van gisteren herinnert. . .

Hierop vertelde ik hem iets over haar karakter en alles, wat ik in haar had opgemerkt. Mijn woorden interesseerden Maslobojef. Ik voegde er bij, dat ik haar misschien wel bij kennissen van me in huis zou kunnen krijgen en vertelde hem vluchtig iets over de Ichmenjefs. Tot mijn verwondering wist hij gedeeltelijk de geschiedenis van Natasja en op mijn vraag, hoe hij haar kende, antwoordde hij:

- Ach, ik heb zo iets gehoord, al lang geleden; het kwam me toevallig ter ore, in verband met een andere aangelegenheid. Ik heb je immers al verteld, dat ik iets weet van die vorst Walkofski. - Maar daar doe je heel goed aan, dat je haar bij die oude lui wilt bezorgen. Bij jou zou ze toch maar verlegen zijn. Wat ik nog zeggen wou: ze heeft natuurlijk nog iets van kleren nodig. Maak je daarover niet ongerust, ik zal daar wel voor zorgen. Nu, tot ziens, loop zo nu en dan eens aan. Slaapt ze op het ogenblik?

- 't Schijnt, antwoordde ik.

Maar nauwelijks was hij weg of Lena riep mij bij zich.

- Wie is dat? vroeg ze. Haar stem beefde, maar ze keek mij nog steeds aan met diezelfde strakke, bijna trotse blik. Ik noemde zijn naam: Maslobojef, en voegde er bij, dat ik door zijn bemiddeling haar bij Boebnowa had weggehaald en dat Boebnowa erg bang voor hem was. Haar wangen werden door een gloeiend rood overdekt, vermoedelijk door de herinneringen die in haar opkwamen.

- En komt ze nooit hierheen? vroeg Lena, mij uitvorsend aanziende.

Ik haastte mij haar gerust te stellen. Zij zweeg, greep even met haar gloeiende vingertjes mijn hand, maar wierp die toen terzijde, alsof ze plotseling tot een of ander besef kwam. 'Zou ze werkelijk een soort afkeer voor mij voelen?' dacht ik. - 'Zou dit zo haar manier zijn, of. . . of had het arme kind al zóveel verdriet gehad dat het niemand ter wereld meer vertrouwde?'

Op de afgesproken tijd ging ik bij de apotheker de medicijnen halen en tegelijkertijd liep ik aan in een mij bekend café, waar ik somtijds at en waar ik, zo nodig, ook crediet kreeg. Uit huis gaande had ik een pannetje meegenomen en in het café nam ik een portie kippensoep voor Lena. Maar ze wilde niets eten en ik besloot de soep op de kachel warm te houden.

Nadat ik de medicijnen had gegeven ging ik zitten om te werken. Ik dacht dat ze sliep, maar, onverwachts even naar haar kijkend, bemerkte ik, dat ze het hoofd een weinig had opgelicht en aandachtig de beweging van mijn hand volgde. Ik hield mij alsof ik hier niets van zag. Ten slotte sliep ze werkelijk in en tot mijn groot genoegen heel rustig, zonder ijlen en steunen. Ik verzonk in gepeins; Natasja, de oorzaak van mijn verhindering niet kennende, zou boos kunnen worden, dat ik vandaag niet bij haar kwam; zelfs zou zij, dacht ik, zich beledigd voelen door mijn gebrek aan belangstelling juist op een ogenblik, dat ze mij meer dan ooit nodig heeft. Het was heel wel mogelijk, dat ze juist vandaag het een of ander voor mij te doen zou hebben gehad, mij een of andere boodschap zou hebben willen laten overbrengen en nu was ik er, als opzettelijk, niet.

Wat Anna Andrejefna aangaat, ik wist werkelijk niet, wat ik de volgende dag tegen haar zou moeten zeggen. Ik dacht na en besloot ten slotte, beiden nog even vluchtig te bezoeken. Mijn afwezigheid kon in het geheel twee uur duren. Lena sliep en zou niet eens horen, dat ik uitging. Ik sprong dus op, trok m'n jas aan, zette mijn hoed op en wilde juist de kamer uitgaan, toen Lena mij plotseling riep. Ik verwonderde mij: had ze zich dan gehouden alsof ze sliep?

Ik moet even opmerken: ofschoon Lena deed, alsof ze niet met mij spreken wilde, bewezen toch haar vaak herhaalde uitroepen, die blijkbare behoefte om zich tot mij te wen-

den in gevallen, wanneer ze iets niet begreep, het tegendeel en daarom waren haar vragen mij altijd aangenaam. - Waar wilt u me in huis brengen? vroeg zij, toen ik op haar toetrad.

In het algemeen kwam ze met haar vragen geheel onverwacht en vroeg ze op de man af. Ditmaal begreep ik haar zelfs niet zo dadelijk.

- Zoëven vertelde u die kennis, dat u me ergens in huis wilt brengen. Ik wil nergens naar toe.

Ik boog me over haar heen: ze gloeide weer helemaal; de koorts had, naar het scheen, opnieuw een hoogtepunt bereikt. Ik begon haar te troosten en haar moed in te spreken; ik verzekerde haar, dat, wanneer zij bij mij wilde blijven, ik haar niet zou wegsturen. Dit gezegd hebbend, ontdeed ik mij weer van jas en hoed. Haar in zulk een toestand alleen te laten, daartoe kon ik niet besluiten.

- Neen, gaat u maar! zei ze, dadelijk radende, dat ik thuis wilde blijven. - Ik wil slapen; ik zal wel dadelijk inslapen.

- Maar moet je dan helemaal alleen blijven? . . . zei ik aarzelend. - Overigens, ik ben over twee uur vermoedelijk terug.

- Nu, gaat u maar. Verondersteld dat ik het hele jaar eens ziek bleef, dan zoudt u al die tijd niet kunnen uitgaan.

Ze probeerde te glimlachen en keek me een beetje vreemd aan, alsof ze streed tegen een goed gevoel, dat in haar hart opwelde. Arm kind! Haar goede, tedere hartje kwam even naar buiten kijken, niettegenstaande haar mensenschuwheid.

Ik ging eerst naar Anna Andrejefna. Die wachtte me met een koortsachtig ongeduld en ontving mij met verwijten; zelf was ze vreselijk ongerust: Nikolaj Sergejewiëtsj was dadelijk na het eten uitgegaan en ze wist niet waarheen. Ik voelde al, dat ze zich niet had kunnen bedwingen, en hem, naar haar gewoonte, alles had verteld, in toespelingen natuurlijk. Ze bekende mij dit trouwens zelf bijna, zeggende, dat ze het niet kon verdragen, als ze haar vreugde niet met hem kon delen, maar dat Nikolaj Sergejewiëtsj, zoals zijzelf dat uitdrukte, donkerder werd dan een wolk, niets zeide, voortdurend zweeg, zelfs niet antwoordde op haar vragen en na het eten ineens uitging. Dit vertellende, beefde Anna Andrejefna bijna van angst en smeekte mij

bij haar te blijven totdat Nikolaj Sergejewietsj terug zou zijn. Ik moest weigeren en zeide haar ronduit, dat ik vermoedelijk ook de andere dag niet zou kunnen komen en nu eigenlijk alleen maar gekomen was, om haar dit mee te delen. We hadden bijna ruzie gekregen. Ze begon te huilen, deed mij scherpe en bittere verwijten, en eerst toen ik al bij de deur was om weg te gaan, wierp ze zich plotseling om mijn hals, omhelsde mij en zei, dat ik niet boos op haar moest zijn en mij haar woorden niet moest aantrekken.

Natasja trof ik, tegen mijn verwachting, alweer alleen, en, - vreemd, het leek me toe, dat ze helemaal niet zo blij was mij te zien als de vorige avond en als ze in het algemeen was bij mijn komst. Het leek net, of ik haar op een of andere manier geërgerd of gehinderd had. Op mijn vraag of Alosja geweest was, antwoordde ze::

- Natuurlijk is hij hier geweest, maar niet lang. Hij heeft beloofd, vanavond nog terug te komen, voegde ze er nadenkend bij.

- En is hij gisterenavond geweest?

- Neen. Hij was verhinderd, antwoordde zij snel. - Nu, Wanja, hoe staat het met jouw zaken?

Ik zag, dat ze ons gesprek op iets anders wilde gooien. Ik keek haar aandachtig aan; ze was blijkbaar uit haar humeur. Overigens, bemerkend, dat ik haar nauwkeurig gadesloeg, zag ze me even, snel, en enigszins boos aan, zó, alsof ze me wilde verbranden met haar blik. Zij heeft alwéér verdriet, dacht ik, ze wil het mij alleen niet zeggen. In antwoord op haar vraag hoe het met mijn zaken stond, vertelde ik haar in bijzonderheden de geschiedenis van Lena. Mijn verhaal interesseerde haar, trof haar zelfs.

- Mijn God! En je hebt haar alléén achter gelaten, ziek! riep ze uit.

Ik vertelde haar, dat ik eigenlijk in het geheel niet bij haar had willen komen vandaag, maar gedacht had, dat ze boos zou zijn, en me misschien voor het een of ander nodig kon hebben.

- Nodig, zei ze voor zich heen, nadenkend, - nodig heb ik je ook eigenlijk wel, Wanja, maar dat liever een andere keer. Ben je bij *hen* geweest?

Ik vertelde haar van mijn bezoek bij Anna Andrejefna.

- Ja, God wete hoe mijn vader al die berichten opneemt! Overigens, wat is er op te nemen. . .

- Wàt er op te nemen is? vroeg ik. - Maar zulk een verandering!

- Nu ja. . . Maar waar kon hij toch zijn heengegaan? De vorige keer dachten jullie, dat hij naar mij op weg was. Kijk eens, Wanja, als je kunt, kom dan morgen bij me aan, misschien zal ik je dan wat vertellen. . . Ik vind het alleen vervelend, het je zo lastig te moeten maken; maar ik zou nu maar naar huis gaan, naar je zieke gastje. Het is zeker al wel een uur of twee geleden, dat je uit bent gegaan?

- Ja, dat is het wel. Tot ziens, Natasja! O ja, hoe was Alosja zoëven?

- Ach wat Alosja! Niets bijzonders. . . Ik verwonder me over je nieuwsgierigheid.

- Nu, tot ziens dan.

- Bonjour!

Ze gaf me luchtig de hand en wendde zich af van mijn laatste afscheidsblik. Ik verliet haar enigszins verbaasd. Ze zal ergens over tobben, dacht ik. Maar morgen zal ze het me wel dadelijk vertellen.

Somber gestemd kwam ik thuis, en toen ik binnentrad werd ik verbazend getroffen. Het was reeds donker. Ik zag, dat Lena op de kanapee zat, het hoofdje op de borst gezonken, als in diep nadenken. Ze keek zelfs niet op, toen ik binnenkwam, ze scheen alles vergeten. Ik trad op haar toe. Zij fluisterde iets voor zich heen. 'Ijlt ze misschien?' dacht ik.

- Lena, hoe is het met je? vroeg ik, mij naast haar neerzettend en haar handje vattend.

- Ik wil hier vandaan. . . Ik wil liever bij haar zijn, sprak ze, zonder het hoofd op te heffen.

- Waar? Bij wie? vroeg ik verwonderd.

- Bij háár, bij Boebnowa! Zij zegt altijd, dat ik haar veel geld schuldig ben, dat ze moeder op háár kosten heeft begraven. . . Ik wil niet dat ze op moeder af zou geven. . . Ik wil bij haar werken tot ik alles heb verdiend, dan loop ik zelf bij haar weg. Maar nu wil ik weer naar haar toe.

- Kom, Lena, naar háár kun je niet meer terug! zei ik. - Ze zal je weer plagen; je gaat daar ten onder. . .

- Láát ze me plagen! Laat ik ten onder gaan! onderbrak ze mij met vuur, - ik zal de eerste niet zijn; er zijn anderen,

beter dan ik, die gekweld worden, dat heeft een bedelares op straat me eens verteld. Ik ben arm en wil arm blijven. Mijn hele leven wil ik arm blijven. Moeder heeft mij dat bevolen toen ze stierf. Ik wil werken. . . Ik wil deze kleren niet dragen!

- Ik zal je morgen andere kopen hoor, en ik zal je ook je boekjes brengen. Je blijft bij mij wonen en ik zal je aan niemand afstaan als je het zelf niet wilt.

- Ik wil me verhuren als werkster!

- Goed, goed! Maar ga nu maar weer naar bed, slapen. Tranen verschenen plotseling in de ogen van het arme kind en langzamerhand ging haar huilen over in hartstochtelijk gesnik. Ik wist niet wat met haar te beginnen. Ik bracht haar water, wies haar slapen, haar voorhoofd en ten slotte viel ze in volslagen onmacht op de kanapee en kreeg opnieuw koorts. Ik bedekte haar met wat ik vinden kon en ze sloiep in, maar onrustig, ieder ogenblik opschrikkend. Hoewel ik die dag maar weinig gelopen had was ik toch vreselijk moe en besloot zelf ook zo gauw mogelijk naar bed te gaan. Mijn hoofd was vol bezorgde gedachten. Ik voorzag, dat dit meisje mij veel zorg zou kosten. Maar méér nog maakte ik me ongerust over Natasja en háár aangelegenheden. Ik was nog zelden in een zò sombere en zware stemming geweest als die ongelukkige nacht.

H O O F D S T U K V I I I

TOEN ik de volgende dag laat, om tien uur wakker werd, voelde ik me ziek. Ik had hoofdpijn en was erg duizelig. Ik keek naar het bed van Lena: het was leeg. Op hetzelfde ogenblik hoorde ik in de zijkamer geruis, alsof iemand bezig was de vloer aan te vegen. Ik ging kijken. Lena stond daar, met een veger in haar hand en met de andere hand haar gehavende kleren bijeenhoudend, die ze vanaf de avond dat ze bij mij was gekomen niet had uit gehad, de vloer te vegen. Het kachelhout was in een hoekje netjes opgestapeld, de tafel afgeveegd, het theegerei schoongemaakt. In één woord: Lena speelde huismoedertje.

- Luister, Lena, zei ik, - wie dwingt je nu de grond te vegen? Dat wil ik niet hebben! Je bent ziek; je bent toch niet als werkster bij me gekomen?

- Maar wie zal anders de grond vegen? antwoordde ze, zich oprichtende en me recht in het gezicht ziende, - nu ben ik niet ziek.

- Maar ik heb je niet hier gebracht, om voor me te werken, Lena! Je doet net of je bang bent dat ik je, evenals Boebnowa, verwijten zal, dat je voor niets hier woont! En waar heb je die vuile veger vandaan? Ik had geen veger, voegde ik er bij, haar verwonderd aanziende.

- Dit is mijn veger, ik heb hem zelf hierheen gebracht. Voor grootvader veegde ik ook altijd de grond. Hij heeft al die tijd hier gelegen, achter de kachel.

Ik keerde nadenkend in de kamer terug. Misschien was het niet waar, maar het leek me toe, dat mijn gastvrijheid haar bezwaarde, en dat ze op de een of andere manier wilde tonen, dat ze niet voor niets bij mij woonde. 'Wat een verbittering in haar, in dat geval!' dacht ik.

Twee minuten later kwam ze binnen en ging zitten op de kanapee, op haar oude plekje van gisteravond, mij onderzoekend aanziende. Intussen had ik water gekookt en thee gezet en schonk haar een kopje in, waarbij ik haar een snee wittebrood gaf. Zij nam het zwijgend en zonder tegenwerping aan. Ze had een geheel etmaal ongeveer niets gebruikt.

- En nu heb je ook je mooie jurk vuil gemaakt met die veger, zei ik, een grote, vuile streep op haar rok bemerkend.

Ze keek naar haar jurk en plotseling zette ze tot mijn verbazing haar kopje neer, greep met beide handen onverschillig en kalm haar jurk vast en scheurde die van boven tot beneden in tweeën. Daarna zag ze zwijgend tot me op, met flikkerende ogen. Haar gelaat was doodsbleek.

- Wat doe je, Lena? riep ik uit, overtuigd dat ik een krankzinnige voor me zag.

- Dit is geen mooie jurk! riep ze uit, ademloos van opwinding. - Waarom zegt u dat dit een mooie jurk is? Ik wil haar niet dragen, ging ze voort, van haar plaats opspringend. - Ik zal ze verscheuren, ik heb haar niet gevraagd me mooie kleren te geven! Ze heeft ze me zelf aangetrokken, met geweld. De eerste heb ik al verscheurd, en nu ook de tweede! Ik verscheur ze! Ik verscheur ze! Ik verscheur ze! . . .

En met woede wierp ze zich op het ongelukkige kledingstuk. In een ogenblik had ze het geheel aan stukken gescheurd. Toen zij ophield was ze zó ontdaan, dat ze nauwelijks staan kon. Ik keek met verbazing naar zulk een verbittering. Ze zag mij aan met een uitdagende blik, alsof ook ik in enig opzicht schuld tegenover haar had. Maar ik wist reeds wat te doen.

Ik besloot de zaak niet op de lange baan te schuiven en haar nog die morgen nieuwe kleren te kopen. Met dit wilde, verbitterde schepseltje moest men zacht omgaan. Ze keek zó, alsof ze nog nooit van haar leven goede mensen had ontmoet. Wanneer ze al één keer, niettegenstaande de strenge straf, die ze wist dat haar wachtte, haar jurk aan stukken gescheurd had, met welk een verbittering had zij dan nu wel moeten kijken naar haar kleding, die haar telkens dat nog kort geleden, verschrikkelijke ogenblik in herinnering bracht.

Op de markt kon men heel goedkoop goede en eenvoudige kleren kopen. Jammer echter, dat ik op dat ogenblik bijna geen geld had. Maar ik had de vorige avond al, toen ik ging slapen, besloten een brief te zenden naar een adres, waar ik geld hoopte te krijgen en toevallig was dit in de richting van de markt. Ik nam mijn hoed. Lena volgde aan-

dachtig mijn bewegingen, alsof ze iets van mij wachtte. - Wilt u mij weer opsluiten? vroeg ze, toen ik de sleutel te voorschijn haalde, om de deur achter me te sluiten, zoals ik ook de beide vorige dagen had gedaan.

- Kindje, zei ik, op haar toetredende, - daar moet je niet boos om worden. Ik sluit de deur, omdat er wel eens iemand zou kunnen binnenkomen. Jij bent ziek en zou kunnen schrikken. En wie weet wie er komen kon, Boebnowa misschien wel!

Ik zei haar dit opzettelijk. Eigenlijk sloot ik de deur, omdat ik haar niet vertrouwde. Ik was bang, dat ze plotse-ling in het hoofd zou krijgen om weg te lopen. Ik had daarom besloten, voorlopig voorzichtig te zijn. Lena zweeg en ook nu weer sloot ik de deur.

Ik wist een uitgever, die nu al voor het derde jaar een boek, dat in delen verscheen, uitgaf. Ik ontving dikwijls werk van hem, wanneer ik vlug wat geld moest verdienen. Hij betaalde regelmatig. Ik ging naar hem toe en ontving vijf-en-twintig roebel voorschot van hem, onder verplichting dat ik over een week een bepaald artikel zou afleveren. Ik hoopte op die manier tijd voor mijn roman te winnen. Ik deed dikwijls zo, wanneer de nood aan de man kwam.

Toen ik geld had ging ik naar de markt. Spoedig had ik een oude klerenverkoopster gevonden die ik kende. Ik duidde haar zo ongeveer de grootte van Lena aan, en ze legde mij dadelijk een licht-katoenen jurk voor, heel sterk en maar één keer gewassen, voor heel lage prijs. Toevallig vond ik ook nog een aardig halsdoekje. Terwijl ik afreken-de, bedacht ik, dat Lena eigenlijk ook een manteltje of zo iets moest hebben. Het was koud weer en ze had zo goed als niets aan. Maar dit stelde ik uit tot een andere keer. Lena was trots en gauw beledigd. Wie weet hoe ze deze jurk zou aannemen, hoewel ik met opzet het meest eenvoudige en alledaagse had uitgezocht, wat ik maar vinden kon. Doch ik kocht toch nog twee paar garen en een paar wollen kousen. Ik kon haar die geven onder voorwendsel, dat ze ze hebben moest omdat ze ziek en het in de kamer koud was. Eigenlijk moest ze ook nog ondergoed hebben, maar dit stelde ik uit totdat ik haar beter kennen zou. Daarentegen kocht ik een stel oude bedgordijnen, iets

noodzakelijks en iets wat Lena wel op prijs zou stellen. Met dit alles kwam ik om één uur 's middags thuis. Het slot van de deur ging geruisloos open, zodat ze mijn binnenkomen niet dadelijk opmerkte. Ik bemerkte dat ze bij de tafel stond en mijn boeken en papieren doorsnuffelde. Toen zij mij hoorde, klapte ze snel het boek dicht, waarin ze aan het lezen was en liep, blozend, van de tafel weg. Ik keek wat voor boek het was: het was mijn eerste roman, op het titelblad waarvan mijn naam gedrukt stond.

- Er heeft iemand geklopt terwijl u weg was! zei ze, op licht ironische toon, waaruit ik zo iets hoorde als: waarom sluit je de deur ook als je weggaat!

- De dokter misschien? vroeg ik. - Heb je geen antwoord gegeven, Lena?

- Neen.

Ik antwoordde niet, nam mijn pakje, deed het open en haalde er de gekochte jurk uit.

- Kijk eens, Lena, zei ik, in zulke vodden als je nu aanhebt, kun je niet gaan. Ik heb je een nieuwe jurk gekocht, een heel gewone maar, de goedkoopste die ik krijgen kon, zodat je je daarover niet ongerust hoeft te maken; ze kost maar één roebel en twintig kopeken. Ik hoop dat je er plezier van hebben zult.

Ik legde de jurk naast haar neer. Zij stoof op en keek mij enige tijd met grote ogen aan.

Ze was in de hoogste mate verbaasd en tegelijkertijd leek het mij toe of ze zich schaamde. Maar er was iets weeks, iets teders in haar ogen. Ziende dat ze bleef zwijgen, trad ik op de tafel toe. Mijn handelwijze had haar blijkbaar getroffen. Maar zij deed zich geweld aan om het niet te tonen en ging weer zitten, de ogen naar beneden geslagen. Ik had erge hoofdpijn en ook de duizelingen namen toe, de frisse morgenlucht had me niet het minste nut gedaan. Intussen werd het tijd om naar Natasja te gaan. Mijn ongerustheid over haar was sedert de vorige dag niet minder geworden. Plotseling scheen het mij toe dat Lena iets tegen me zei. Ik draaide mij om.

- Sluit me niet op, als u weer weggaat! zei ze, terzijde kijkende en met de vingers aan de pluche van de kanapee plukkend alsof ze in die bezigheid geheel opging. - Ik zal nooit van u weglopen.

- Goed Lena, ik zal het niet meer doen. Maar als er nu eens iemand komt! De hemel weet wie er zou kunnen komen!

- Geeft u mij dan de sleutel, dan kan ik van binnen de deur wel sluiten en als er iemand komt, kan ik zeggen dat u uit bent.

Zij keek mij met een listige blik aan, alsof ze zeggen wilde: 'Kijk eens hoe makkelijk die kwestie is op te lossen!'

- Wie wast altijd uw ondergoed? vroeg ze plotseling, voordat ik haar iets had kunnen antwoorden.

- Een vrouw, die hier in huis woont.

- Ik kan wassen. En waar hebt u gisteren dat eten gehaald?

- In een restaurant.

- Ik kan ook koken, en ik zal in het vervolg voor uw eten zorgen.

- Kom Lena; wat zou jij kunnen koken? En wat doet dat alles hier ter zake? . . .

Lena zweeg en verzonk in gepeins. Mijn opmerking scheen haar verdriet te doen. Er gingen wel tien minuten voorbij, waarin we zwegen.

- Soep! zei ze plotseling, zonder het hoofd op te heffen.

- Wat voor soep? vroeg ik verwonderd.

- Ik kan soep koken. Ik kookte voor moeder altijd soep als ze ziek was. En ik ging ook naar de markt.

- Kijk nu zelf eens, Lena, hoe trots je bent, zei ik, naast haar op de kanapee plaatsnemend. - Ik doe voor jou wat mijn hart me ingeeft; jij bent nu alleen op de wereld, zonder ouders, een ongelukkig kind. Ik wil je helpen. Zo zou jij ook mij helpen, als ik eens in ellendige omstandigheden was. Maar jij wilt zo niet redeneren en wilt zelfs het meest doodgewone geschenk niet van me aannemen. Je wilt er dadelijk voor betalen! Het verdienen, alsof ik Boebnowa ben en je verwijten doet! Als dat zo is, dan moest je je schamen, Lena.

Zij antwoordde niet, haar lippen beefden. Het scheen dat ze mij iets zeggen wilde: maar ze hield zich in en zweeg. Ik stond op om naar Natasja te gaan. Deze keer gaf ik Lena de sleutel en vroeg haar om, wanneer er iemand aanklopte, te vragen wie het was. Ik was er van overtuigd, dat er met Natasja iets heel ellendigs gebeurd was, dat ze tot nog toe voor mij verborgen had gehouden. In ieder geval,

ik besloot maar heel even naar haar toe te gaan, opdat ik haar niet zou irriteren door mijn overgrote belangstelling. Het gebeurde als ik dacht. Ze begroette mij weer met een ontevreden, streng gezicht. Ik had eigenlijk maar dadelijk weer heen moeten gaan, maar mijn voeten weigerden.

- Ik kom maar héél even, Natasja, begon ik; - ik wou je raad vragen, wat ik doen moet met dat meisje!

En ik begon haar snel alles van Lena te vertellen. Natasja luisterde zwijgend toe.

- Ik weet niet wat ik raden moet, Wanja, antwoordde zij. - Uit alles blijkt, dat het een allervreemdste schepseltje is. Misschien was ze erg beledigd, erg verschrikt, laat haar in ieder geval eerst beter worden. Je wilt haar bij *hen* brengen?

- Ze zegt voortdurend, dat ze niet bij mij weg wil gaan. En God weet ook, hoe ze haar daar zullen opnemen, zodat ik nog niets kan beslissen. Nu, en hoe maak jij het, Natasja? Gisterenavond was je niet helemaal in orde? vroeg ik schuchter.

- Ja. . . en vandaag heb ik ook nog een beetje hoofdpijn, antwoordde zij verstrooid. Heb je niemand van *hen* gezien?

- Neen, morgen ga ik er heen. Je weet toch dat het morgen Zaterdag is. . .

- Ja, hoezo?

- Morgen komt de vorst. . .

- Dacht je dat ik dat vergeten was?

- Neen, ik zeg het alleen maar zo. . .

Zij bleef vlak voor mij staan en keek mij lang en strak in de ogen. In haar blik lag een beslotenheid, een soort hardnekkigheid, iets koortsachtigs, vlammeinds.

- Luister, Wanja, zei ze, - wees zo goed om heen te gaan, je hindert me erg.

Ik sprong op van mijn stoel en keek haar in uiterste verbazing aan.

- Natasja! mijn lieve kind! Wat is er met je? Wat is er gebeurd? riep ik verschrikt uit.

- Er is niets gebeurd! Alles, alles zul je morgen vernemen! Maar nu wil ik graag alleen zijn, wil je dat, Wanja: zul je dadelijk weggaan? Het valt me zo zwaar, zo zwaar, om naar je te kijken!

- Maar zeg me tenminste iets. . .

- Alles, alles zul je morgen horen! O, mijn God, ga nu toch weg!

Ik ging weg. Ik was zózeer getroffen dat ik het me niet goed kon indenken. In de voorkamer kwam Mawra op mij toe.

- Is ze boos? vroeg ze mij. - Ik durf haast niet aan te kloppen.

- Wat er met haar is? herhaalde Mawra. - Wat anders dan dat *hij* weer in drie dagen niet geweest is!

- Wat, in drie dagen niet? vroeg ik, ten hoogste verbaasd.

- Maar gisteren zei ze zelf, dat hij 's morgens geweest was en 's avonds weer zou komen. . .

- Wát geweest! Hij is de hele morgen niet geweest! Ik zeg je, hij heeft in drie dagen niets van zich laten zien. Heeft ze werkelijk gezegd, dat hij 's morgens geweest was?

- Ja, dat heeft ze gezegd.

- Nu, zei Mawra nadenkend, - ze schijnt het zich dan erg aan te trekken, als ze het voor u niet eens weten wil dat hij niet geweest is!

- Maar wat moet dat betekenen! riep ik uit.

- Weet ik het? ging Mawra voort, een wanhopig gebaar met de armen makend, ik weet niet wat ik met haar beginnen moet. Gisteren stuurde ze mij naar hem toe, maar twee keer ben ik halverwege teruggekeerd. En vandaag wil ze helemaal niet tegen me praten. Als u hem maar eens zag! Ik durf niet van haar weg te gaan.

Buiten mijzelf stormde ik de trap af.

- Komt u vanavond hier? riep Mawra me achterna.

- Ik zal zien, antwoordde ik. - Misschien kom ik alleen even bij jou vragen, hoe en wat, als ik ten minste zelf nog leef.

Ik had inderdaad een gevoel of mijn hart vaneen gereten werd.

H O O F D S T U K IX

Ik begaf mij rechtstreeks naar Alosja. Hij woonde bij zijn vader in de Mala Morskajastraat. De vorst had een tamelijk grote woning, hoewel hij maar alleen leefde. Alosja had twee prachtige kamers in gebruik. Ik kwam zelden bij hem; vóór deze keer, was ik er, geloof ik, nog slechts één maal geweest. Hij kwam bij mij tamelijk druk, vooral in het begin van zijn verbintenis met Natasja.

Hij was niet thuis. Ik ging zijn kamer binnen en schreef daar het volgend briefje.

- Bent u gek geworden, of hoe zit het? Dinsdagavond vroeg uw vader zelf aan Natasja, hem de eer aan te doen, uw vrouw te worden; u verheugdet zich daarover, waarvan ik zelf getuige was, en zult mij dus moeten toestemmen, dat uw huidig gedrag een beetje vreemd is. Weet u wat u met Natasja doet? In ieder geval moge dit briefje u er van doordringen, dat uw gedrag tegenover uw aanstaande vrouw in de hoogste mate ongepast en lichtzinnig is. Ik weet heel goed, dat ik niet het minste recht heb u de les te lezen, maar dat kan me niets schelen.

'P.S. Van deze brief weet Natasja niets af en zij heeft ook met mij niet over u gesproken.'

Ik verzegelde dit briefje en legde het op tafel. Op mijn vraag daarnaar antwoordde de bediende, dat Aleksej Petrowietsj bijna nooit thuis was en dat hij ook nu wel niet terug zou keren vóór laat in de nacht tegen de morgen.

De weg naar huis viel me zwaar, mijn hoofd duizelde, m'n benen waren slap en beefden sterk. De deur van mijn kamer was geopend. Nikolaj Sergejewietsj Ichmenjef zat daar en wachtte mij. Hij zat bij de tafel en keek zwijgend en verwonderd naar Lena die ook met niet geringe verbazing naar hem keek en hardnekkig bleef zwijgen. Zozo, dacht ik, je moet wel een vreemde indruk op hem hebben gemaakt!

- Kijk eens, Wanja, ik zit al een heel uur hier, en, ik moet je bekennen, ik had helemaal niet verwacht... je zo te vinden, vervolgde hij, de kamer rondkijkend en met een ongemerkte blik op Lena duidend.

In zijn ogen lag verbazing. Maar, hem aandachtiger aanzijende, merkte ik daarin ook verdriet en schrik. Zijn gezicht was nog bleker dan gewoonlijk.

- Ga toch zitten, ga toch zitten! ging hij voort, bezorgd naar mij zijende. - Ik had je nodig voor een aangelegenheid; maar wat is er, je ziet er uit om. . .

- Ik ben niet erg wel, de hele morgen al duizelig.

- Je moet voorzichtig zijn. Zeker kou gevat, niet?

- Neen, het is een zenuwverschijnsel. Ik heb dat meer. Hoe gaat het met uw gezondheid?

- O, goed, goed, dat wil zeggen, het gaat wel. Ik moest je even spreken, Wanja. Maar ga toch zitten!

Ik schoof een stoel bij en ging aan tafel zitten met het gezicht naar hem toe.

De oude man boog zich naar mij over en zei half fluisterend:

- Pas op, kijk niet naar haar en doe net, alsof we over iets anders spreken. Wat is dat voor een zonderlinge gast, die je daar hebt?

- Dat zal ik u later allemaal wel eens vertellen, Nikolaj Sergejewitsj; het is een arm kind, een weesje, het kleinkind van die zelfde Smith, die hier gewoond heeft en in de confiserie van Müller overleden is.

- Ah, zo, hij had dus een kleinkind! Nu, vrind, het is een gekkertje hoor! Zoals ze kijkt! Ik moest je eerlijk zeggen: als je nog vijf minuten langer weggebleven was, had ik het hier niet uitgehouden. Na lang aandringen heeft ze de deur opengedaan en sinds die tijd geen woord gezegd; ze is allerzonderlingst, ze lijkt helemaal geen mens. En hoe is ze hier gekomen? O, ik begrijp het: ze had vermoedelijk een boodschap voor haar grootvader en wist niet, dat hij dood was?

- Ja. Ze was erg ongelukkig. Haar grootvader heeft stervend nog over haar gesproken.

- Hm! Zoals de grootvader, zo ook de kleindochter. Je moet me later alles maar eens vertellen, Wanja. Misschien kan ik op de een of andere manier nog eens helpen, als ze dan zo ongelukkig is. . . Maar kun je haar nu niet zeggen, dat ze weg moet gaan, want ik moet een ernstig gesprek met je hebben.

- Ze kan nergens heen. Ze woont hier. En ik vertelde de

oude man in enkele woorden de geschiedenis van de kleine Lena, er aan toevoegend, dat we ook in haar bijzijn spreken konden, want dat het een kind was.

- Nu, ja. . . natuurlijk, een kind. Maar ik sta er verbaasd van, Wanja, Heer God! Woont ze bij jou?!

En de oude man zag haar nogmaals met verwondering aan. Lena, voelend dat we over háár spraken, zat zwijgend met gebogen hoofd en plukte aan het overtrek van de kanapee. Ze had haar nieuwe jurk al aan, die haar precies paste. Haar haar zat netter dan gewoonlijk, misschien wel om de nieuwe jurk. Wanneer er niet een soort vreemde wildheid in haar blik had gelegen, zou men haar een heel lief meisje hebben kunnen noemen.

- Om kort en duidelijk te zijn, Wanja, de zaak is deze, begon Ichmenjef, - een heel ingewikkelde en gewichtige zaak. . .

Hij verzonk in gedachten met een ernstig, geconcentreerd gezicht, en, niettegenstaande zijn haast en zijn 'kort en duidelijk', kon hij geen woorden vinden om te beginnen. 'Wat zal er nu komen?' dacht ik.

- Zie je, Wanja, ik kom met een verzoek, met een groot verzoek. Maar vóór ik dat doe, zie je, lijkt het mij toe, dat ik je een paar omstandigheden moet vertellen. . . Buitengewoon subtiele omstandigheden.

Hij hoestte even en wierp een vluchtige blik op mij: hij keek naar mij en kleurde, hij kleurde en werd boos op zichzelf, over zijn onhandigheid en besloot:

- Maar wat is er ook eigenlijk vooruit te vertellen! Je begrijpt me toch wel! Heel eenvoudig: ik wil de vorst uitdagen tot een duel en verzoek jou die aangelegenheid in orde te brengen en mijn secondant te zijn.

Ik sprong op van mijn stoel en keek hem, buiten mijzelf van verbazing, aan.

- Nu, wat kijk je? Ik ben niet gek!

- Maar neem me niet kwalijk, Nikolaj Sergejewietsj! Wat voor reden hebt u daartoe en welk doel, en hoe kàn dat nu per slot van rekening? . . .

- Reden! Doel! riep de oude man uit. - Maar dat spreekt toch van zelf! . . .

- Goed, goed, ik weet wat u zeggen zult; maar u moet toch een voorwendsel hebben voor een duel! Welke reden kunt

u opgeven? Ik begrijp er werkelijk niets van!

- Ik dacht het wel, dat je er niets van zoudt begrijpen. Luister: Ons proces is geëindigd, (dat wil zeggen: het zal dezer dagen eindigen; er moeten nog maar enkele formaliteiten vervuld worden); ik ben veroordeeld. Ik moet tien-duizend roebel betalen, zal het vonnis luiden. Daartoe is Ichmenjefka net voldoende. Daaruit volgt, die schurk behoeft zich over zijn geld niet bezorgd meer te maken en ik zal Ichmenjefka verkopen, hem betalen en mij daarna weer in vrije positie tegenover hem stellen. En als het zóver is steek ik het hoofd weer op. Zus en zo, mijn waarde vorst. Twee jaren lang hebt u mij beledigd; mijn naam hebt u geschandvlekt, de eer van mijn geslacht in het slijk gesleurd en ik heb dat alles moeten verdragen! Ik had niet het recht u uit te dagen tot een duel. U zoudt kortweg hebben gezegd: 'Neen, slimmerd, je wilt me doden, om me daardoor niet het geld te behoeven te betalen, dat je wel kon zien, dat je vroeger of later gedwongen zou worden mij te betalen! Neen - laten we eerst kijken hoe het proces afloopt en daag mij dan uit!' Nu, waarde vorst, is het proces afgelopen, u bent tevreden gesteld, ergo: er is nu niets, dat u zou kunnen verhinderen, mijn uitdaging aan te nemen, en daarom: schikken u die en die tijd en plaats? - Dat is de hele zaak. Wat denk je, zou ik niet in mijn recht zijn, om me eindelijk eens te wreken over alles, over alles, alles!

Zijn ogen flikkerden. Ik keek hem lang en zwijgend aan. Ik trachtte zijn geheime gedachten te raden.

- Luister, Nikolaj Sergejewitsj, antwoordde ik ten slotte, besloten hebbend het hoge woord te spreken, wat nu onvermijdelijk was, opdat wij elkaar zouden begrijpen. - Kunt u geheel openhartig met mij zijn?

- Dat kan ik! antwoordde hij met vaste stem.

- Zegt u mij eerlijk: is het alleen de zucht tot wraakneming, die u drijft de vorst tot een duel uit te dagen of hebt u daarmee nog andere bedoelingen?

- Wanja, antwoordde hij, - je weet dat er bepaalde punten zijn, die ik niet wil dat men in een gesprek met mij aanraakt; maar voor deze keer wil ik een uitzondering maken, omdat jij met je heldere geest dadelijk begreep, dat wij dit punt nu niet kunnen vermijden. Ja, ik had ook nog een an-

dere bedoeling, namelijk deze: mijn gevallen dochter te redden van de laatste, diepste val, waartoe de omstandigheden der laatste dagen haar thans leiden.

- Maar hoe zou u door dat duel haar kunnen redden, zou ik willen vragen?

- Hoe? Ik zou daardoor al de plannen, die hij smeedt, verstoren. Denk niet, Wanja, dat het vaderlijke tederheid of iets van die aard is, dat mij zo spreken doet. Dat is alles onzin, zwakheid! Het innerlijk van mijn hart laat ik niemand zien. Jij kent het ook niet. Mijn dochter heeft mij verlaten, is uit mijn huis weggegaan met haar minnaar en ik heb haar uit mijn hart uitgerukt, uitgerukt voor eeuwig, diezelfde avond, begrijp je? Al heb je mij die avond enige tijd geleden zien huilen bij haar portret, dan volgt daaruit nog niet, dat ik haar wens te vergeven. Ik heb haar toen dan ook niet vergeven. Ik weende over mijn verloren geluk, over een hersenschim, maar niet over *haar*, omdat zij nu *zo is*. Ik ween heel dikwijls, ik schaam mij niet dat te bekennen, omdat ik vroeger mijn kind liefhad boven alles ter wereld. Dit alles is ogenschijnlijk in tegenspraak met mijn huidig voornemen. Je zou tegen mij kunnen zeggen: indien dat zo is, wanneer u onverschillig bent ten opzichte van uw dochter, waarom mengt u zich dan in haar aangelegenheden. Maar daarop antwoord ik: in de eerste plaats omdat ik zulk een slecht en laag mens als hij is niet wil laten zegevieren en in de tweede plaats uit een gevoel van de meest gewone menselijkheid. Al is zij ook mijn dochter niet meer, zij is in ieder geval toch een zwak, onbeschermd, bedrogen schepseltje, dat nu nog misleid wordt, om haar geheel ten onder te brengen. Mij rechtstreeks in de zaak mengen kan ik niet, maar zijdelings, door een duel, wel. Word ik gedood, of wordt mijn bloed vergoten, denk je dan dat zij, over mijn lijk heen, met de zoon van de man die mij vermoord heeft, naar het altaar zou gaan, zoals de dochter van die keizer (herinner je je die geschiedenis uit dat boek, waaruit jij lezen leerde?) Trouwens, wanneer het tot een duel komt, zullen de beide vorsten zelf het huwelijk niet meer willen. In één woord, ik wil dit huwelijk niet en zal alles doen wat ik kan, om te verhinderen dat het tot stand komt. Heb je mij nu begrepen?

- Neen. Wanneer u het goede voor Natasja wilt, hoe kunt

u dan besluiten haar huwelijk te voorkomen, terwijl juist dat huwelijk haar goede naam herstellen zal? Ze is nog jong, heeft nog een lang leven voor zich liggen; een goede naam is daarom voor haar van het grootste gewicht.

- Ze zal spuwen op het oordeel van de mensen! Zij begrijpt heel goed, dat dit huwelijk, deze verbintenis met die schurken, met heel die laaghartige wereld, de grootste schande is, die zij zich kan aandoen. Edele trots, dat moet haar antwoord op de beschuldigingen zijn. In dat geval zou ik misschien bereid zijn haar de hand weer toe te steken en dan zou ik eens willen zien, wie mijn kind nog zou durven beledigen!

Dit hopeloos idealisme bracht me in verbazing, maar ik begreep dadelijk, dat hij zichzelf niet was en niet beseftte wat hij zei.

- Dit is àl te idealistisch! antwoordde ik hem, - ergo: hardvochtig. U eist van haar een kracht, als u zelf haar bij haar geboorte misschien niet meegegeven hebt. En dacht u dan dat ze dit huwelijk zou sluiten om de titel van vorstin te verkrijgen? Neen, zij bemint, dat is hartstocht, een fatum. En ten slotte: u eist dat ze verachting hebben zal voor de mening der mensen en zelf is u vreselijk bang voor die mening. De vorst heeft u beledigd, heeft u openlijk te schande gemaakt, door u te betichten van getracht te hebben door middel van bedrog met zijn huis verwant te geraken, en nu redeneert u zo: wanneer zij nu zelf het officiële huwelijksaanzoek afslaat, wordt daarmee de vroegere laster op de meest duidelijke en ondubbelzinnige wijze gelogenstraft. Dàt is het wat u wilt, u vreest zelf voor de mening van de vorst en u stuurt het er op aan, dat hij zelf zijn vergissing inzien zal. U wilt hem belachelijk maken, u wilt zich op hem wreken en dáárvoor offert u het geluk op van uw kind. Is dat geen egoïsme?

De oude man bleef lange tijd met somber gezicht kijken, zonder te antwoorden.

- Je bent onrechtvaardig tegen me Wanja, zei hij eindelijk, en een traan kwam in zijn oog, - ik zweer je, je bent onrechtvaardig, maar laten we daar niet verder over spreken; ik kan niet mijn hele hart voor je openleggen ging hij voort, opstaande en zijn hoed grijpend, - maar één ding wil ik je zeggen: je hebt zoëven gesproken over het geluk

van mijn dochter. Ik geloof, in de meest absolute en letterlijke zin, niet aan dat geluk, en ik ben overtuigd, dat óók zonder mijn inmenging dat huwelijk niet tot stand zal komen.

- Hoezo? Waarom denkt u dat? Hebt u het een of ander vernomen wat u tot die overtuiging heeft gebracht? vroeg ik nieuwsgierig.

- Neen, iets bijzonders heb ik niet vernomen, maar die vervloekte vos zal er immers nooit toe overgaan. Het is alles immers maar onzin, berekening. Ik ben daarvan overtuigd en, let op mijn woorden, het zal zo gebeuren. In de tweede plaats, wanneer dat huwelijk tot stand zou komen, dat wil dus zeggen, wanneer die schurk daarmee een bepaalde, geheime, persoonlijke bedoeling mocht hebben, dat dit huwelijk hem in enig opzicht voordeel bracht, (hoewel ik niet begrijp hoe dat mogelijk zou zijn), denk je dan zelf eens in, raadpleeg dan je eigen hart eens: zou zij gelukkig zijn in zo een huwelijk?

Verwijten en vernederingen van hem, die nu reeds haar liefde als een dwang begint te gevoelen en als hij met haar getrouwd is, haar in het geheel niet meer zal achten, maar telkens opnieuw grieven en beledigen; van haar kant een te hartstochtelijke liefde naarmate tegelijkertijd hij begint te verkoelen; jalouzie, kwellingen, pijn, verdeeldheid en, wie weet, misschien wel misdaad. . . neen, Wanja, zul je dat voor God kunnen verantwoorden, als je daartoe medewerkt? . . . Maar het is nu mijn tijd. Tot ziens.

Hij wilde heengaan, doch ik weerhield hem.

- Luister, Nikolaj Sergejewitsj, laten we zó besluiten: wij wachten nog eens af. Wees overtuigd, dat ik niet de enige ben, die deze zaak met de innigste belangstelling gadesla, en misschien lost zij zich zelf nog wel eens op de beste wijze op, zonder enige drang of provocatiemiddelen, als bijvoorbeeld dat duel. De tijd is de beste rechter. En ten slotte, sta mij toe dat op te merken, uw gehele project is onuitvoerbaar. Denk u werkelijk, dat de vorst uw uitdaging zou aannemen?

- Wat dacht jij dan? Wanja!

- Ik zweer u - hij neemt ze niet aan en hij zal wel een voorwendsel vinden dat alleszins voldoende is; hij zal dat doen met een echt hooghartige waardigheid, en tegelijkertijd

hebt u zich belachelijk gemaakt.

- Neem mij niet kwalijk! Ik ben toch een man van eer. . . Hij *moet* mijn uitdaging aannemen. Neen, Wanja, jij bent eenvoudig een dichter, een echte dichter! Zou het dan onfatsoenlijk zijn met mij te duelleren? Ik ben toch niet slechter dan hij? Ik ben een oud man, een beledigd vader; jij een Russisch literator, ook iemand die aanspraak op de achting van anderen kan maken en je kunt dus mijn secundant zijn en. . . en. . . Ik begrijp niet wat er nog meer nodig zou zijn.

- U zult zien. Hij zal zulke voorwendsels vinden, dat u zelf de eerste zult zijn om een duel tussen u en de vorst absoluut onmogelijk te achten.

- Hml. . . nu goed, laat het zo zijn als jij denkt. Ik zal nog eens afwachten, tot een bepaalde tijd natuurlijk. Laten we eens zien wat de tijd doet. Maar één ding, Wanja: beloof mij op erewoord, dat je nòch daar nòch tegen Anna Andrejefna er met één woord van zult reppen.

- Ik belooft het.

- En in de tweede plaats, Wanja, wees zo goed hier nooit zelf opnieuw over te beginnen.

- Ook dat belooft ik.

- En dan ten slotte nog een verzoek: ik weet wel, beste jongen, dat je het bij ons een beetje vervelend vindt, maar kom toch wat vaker bij ons aan als je kunt. Mijn arme Anna Andrejefna houdt zoveel van je en. . . en. . . verveelt zich zo zonder jou. . . begrijp je, Wanja?

En hij drukte mij stevig de hand. Ik beloofde hem ook dit van ganser harte.

- En nu, Wanja, nog één delicate aangelegenheid: heb je geld?

- Geld! herhaalde ik met verbazing.

- Ja (en de oude man kleurde en sloeg de ogen neer); ik zie zo je kamer eens rond en ga eens na hoe je leeft. . . en dan kun je misschien nog wel eens extra-uitgaven hebben (vooral nu kan dat het geval zijn), daarom, zie je, had ik gedacht. . . kijk eens, deze honderdvijftig roebel als voorlopige tegemoetkoming. . .

- Honderdvijftig roebel, en dan nog als *voorlopige* tegemoetkoming, terwijl u zelf uw proces verloren hebt!

- Wanja, ik zie al dat je mij helemaal niet begrijpt. Je kunt

bijzondere uitgaven hebben, begrijp dat toch. Er zijn gevallen waarin geld de onafhankelijkheid van iemands positie, van zijn handelwijze kan bevorderen. Misschien heb je het op het ogenblik niet nodig, maar je zou het in de toekomst nodig kunnen hebben. In ieder geval laat ik dit geld hier achter. Dit is alles, wat ik er voor kon uitleggen. Gebruik je het niet, geef het dan later terug. En nu tot ziens! Mijn God, wat zie je bleek! Maar je bent helemaal ziek. . .

Ik sprak hem niet tegen en nam het geld aan. Het was duidelijk genoeg waarom hij het gaf.

- Ik kan mij nauwelijks op de benen houden, antwoordde ik hem.

- Verwaarloos dat niet, Wanja, verwaarloos dat niet! Ga vandaag nergens meer naar toe. Ik zal Anna Andrejefna wel zeggen, dat je niet wel bent. Wil ik misschien een dokter waarschuwen? Morgen kom ik je weer opzoeken, dat wil zeggen, ik zal er mijn best voor doen. Het is de vraag of ik mijzelf op de benen zal kunnen houden. Maar nu moet je naar bed gaan, hoor. . . Nu, tot ziens. Dag meisje! Ach, daar heeft ze zich weer omgedraaid. Luister, Wanja! Hier heb je nog vijf roebel, voor dat kind. Zeg haar niet, dat ik het gegeven heb, maar besteed het eenvoudig voor haar; koop er haar schoenen voor, of linnengoed. . . wat zij nodig heeft. Nu, het beste er mee!

Ik begeleidde hem tot aan de voordeur; ik moest de portier vragen wat eten voor mij te willen halen. Lena had tot die tijd nog in het geheel niet gegeten.

H O O F D S T U K X

MAAR nauwelijks was ik in mijn kamer teruggekeerd of mijn hoofd begon te duizelen en ik viel ineens midden in de kamer neer. Ik herinner mij alleen de gil van Lena: zij spreidde de armen uit en vloog op mij toe om mij te ondersteunen. Dit is het laatste ogenblik dat tot mijn bewustzijn is doorgedrongen. . .

Toen ik weer tot mijn bewustzijn was gekomen, lag ik te bed. Lena vertelde mij later, dat zij, samen met de portier, die het eten kwam brengen, mij op de kanapee had gelegd. Enige malen werd ik wakker en dan zag ik telkens over mij gebogen het bezorgde, medelijdende gezichtje van Lena. Maar dit alles herinner ik mij als in een droom, als in nevel, en het lieve gezichtje van het arme meisje schemerde uit de onbewustheid voor mij op als een droomverschijning, als een schilderij; zij gaf mij te drinken, ze bracht mijn bed in orde of zat bij me, bedroefd, bang, met haar kleine vingertjes mijn haren gladstrijkend. Ik herinner mij één keer een zachte kus op mijn gezicht. Een andere keer, midden in de nacht ontwakend, zag ik bij het licht van de kaars, die op het beddetafeltje stond, dat Lena haar hoofdje op mijn kussen had gelegd en onrustig sliep, de bleke lipjes half geopend en de hand aan haar warme wangetje. Maar goed wakker werd ik eerst tegen de ochtend. De kaars was geheel opgebrand; de eerste helderrode stralen van de opkomende zon begonnen reeds op de wanden van mijn kamer te spelen. Lena zat op een stoel naast mijn bed en sliep vast, het vermoeide hoofd gebogen over de linkerarm, die zij op de tafel had gelegd. Ik keek naar haar kinderlijk gezichtje, dat zelfs in de slaap een helemaal niet kinderlijke, droeve uitdrukking had en een vreemde, ziekelijke schoonheid; het was bleek met lange wimpers boven de magere wangetjes en omlijst van pikzwart haar, dik en zwaar neervallend van de slordig geworden wrong, die enigszins ter zijde van het hoofd lag. Haar andere hand lag op mijn kussen. Ik kuste zachtjes dit magere handje, maar het arme kind ontwaakte niet; alleen plooidde iets als een glimlach haar bleke lippen. Ik bleef naar haar liggen kijken

en ten slotte viel ik in een rustige, diepe slaap. Deze keer ontwaakte ik bijna 's namiddags. Ontwakend voelde ik mij weer bijna geheel gezond. Alleen de slapte en zwaarheid van al mijn leden herinnerde mij aan mijn ziekte. Dergelijke spoedig weer genezende zenuwtoevallen had ik vroeger ook meermalen gehad; ik kende ze heel goed. De gehele ongesteldheid verliep gewoonlijk binnen vier en twintig uur, wat echter niet wegnam, dat zij dikwijls zeer ernstig was.

Het was al bijna middag. Het eerste wat ik zag waren de in een hoek van de kamer aan een koord opgehangen bedgordijnen, die ik de vorige dag op de markt had gekocht. Lena had zich hier een eigen hoekje gemaakt. Zij zelf zat voor de kachel waarop de theepot stond te dampen. Ziende, dat ik was wakker geworden, glimlachte zij vrolijk en kwam op mij toe.

- Mijn lieveling, zei ik, haar hand grijpend, - je hebt de hele nacht bij mij gewaakt; ik wist niet dat je zo'n goed meisje was.

- En hoe weet u dat ik bij u gewaakt heb; misschien heb ik wel de hele nacht geslapen? vroeg zij, mij aanzierende met een goedgehartige, bedeesde ondeugendheid en tegelijkertijd kleurend om haar eigen woorden.

- Ik ben wakker geweest en heb alles gezien. Je bent eerst tegen de morgen ingeslapen. . .

- Wilt u thee? onderbrak zij mij, niet goed wetende, hoe het gesprek te vervolgen, wat het geval is met alle reijne, eerlijke harten, wanneer men hun lof toezwaait.

- Goed, zei ik. - Heb je gisteren geen middageten gehad?

- Neen, ik heb geen middageten gehad maar wel avondeten. De portier heeft het gebracht. Maar u moet niet praten, doch rustig blijven liggen, want u bent nog niet helemaal beter, voegde ze er bij, mij thee brengend en zich op mijn ledikant neerzettend.

- Och, wàt liggen! Hoewel, tot tegen de avond zal ik op bed blijven liggen, maar dan sta ik op en ga ik uit. Ik moet bepaald ergens naar toe, Lenotsjka.

- Bepaald, bepaald? Wáár moet u bepaald naar toe? Toch niet naar die mijnheer, die gisteren hier was?

- Neen, niet naar hem.

- O, dat is goed. Hij heeft u gisteren helemaal van streek

gemaakt. Maar dan naar zijn dochter misschien?

- Hoe weet je, dat hij een dochter heeft?

- Ik heb alles gehoord gisteren, antwoordde zij, ernstig wordend. Haar gezichtje betrok; zij fronste de wenkbrauwen.

- Hij is een slechte man, zei ze even later.

- Ken je hem dan? Hij is integendeel een heel goed mens.

- Neen, neen, hij is slecht; ik heb het gehoord, antwoordde zij haastig.

- Maar wát heb je dan gehoord?

- Hij wil zijn dochter niet vergeven. . .

- Maar hij houdt van haar. Zij is schuldig tegenover hem, en hij maakt zich ongerust over haar, kwelt zich zelf om haar.

- Maar waarom vergeeft hij haar niet? Als hij haar nu niet vergeeft, zal zijn dochter niet meer naar hem toekomen.

- Hoe zo? Waarom denk je dat?

- Omdat hij niet waard is dat zijn dochter van hem houdt, antwoordde zij met vuur. - Laat zij voor altijd van hem weggaan en liever aalmoezen vragen dan naar huis terug te keren. Als hij dan ziet, dat zij loopt te bedelen, zal hij zich daarom alles nog meer aantrekken.

Haar ogen flikkerden, haar wangen begonnen te gloeien. 'Wat voor reden kan zij hebben zo te spreken?' vroeg ik mij zelf af.

- Is hij de persoon bij wie u mij in huis wilde doen? voegde zij er na een ogenblik zwijgen bij.

- Ja, Lena.

- Neen, dan word ik liever dienstbode.

- Wat praat je nu toch allemaal een onzin, Lenotsjka! Wie denk je nu, die jou als dienstbode zou nemen?

- Wie? De eerste de beste boer! antwoordde zij ongeduldig, steeds nadenkender wordend.

Zij scheen erg driftig te zijn.

- Maar een boer kan een dienstbode als jou niet gebruiken, lachte ik.

- Nu, dan bij een rijke mijnheer.

- Jij, met jou karakter, Lena?

- Ja, waarom niet?

Hoe meer zij opgewonden werd, des te korter antwoorden gaf zij.

- Maar dat hou je niet uit.

- Ik zal het uithouden. Ze zullen mij schelden, maar ik zal mijn mond houden. En als ze mij slaan, zal ik ook mijn mond houden, ik zal altijd mijn mond houden. Laten zij mij maar slaan, ik zal niet eens huilen.

- Foei, Lena! Wat een verbittering, wat een trots bij je! Heb je zoveel ellende gezien?

Ik stond op en trad op de grote tafel toe. Lena bleef op de kanapee zitten, in gepeins verzonken naar de grond starend en met haar vingers aan het overtrek van de kanapee plukkend. Zij bleef zwijgen. 'Zou ze boos op mij zijn om wat ik zeide?' dacht ik bij mij zelf.

Bij de tafel staande, begon ik tussen de boeken te rommelen, die ik de vorige dag had medegebracht om een artikel over te maken, en langzamerhand verdiepte ik mij in de lectuur. Dat gebeurt heel dikwijls met mij: ik treed op de tafel toe, blader wat in de boeken en raak dan vanzelf zo ernstig aan het lezen, dat ik alles om mij heen vergeet.

- Wat schrijft u daar toch allemaal? vroeg Lena met een schuchtere glimlach, terwijl zij zacht op de tafel toetrad.

- Ach, zo van alles, Lenotsjka. Daar krijg ik geld voor.

- O, verzoekschriften?

- Neen, geen verzoekschriften.

En ik maakte haar duidelijk, voor zover dat mogelijk was, dat ik allerlei geschiedenissen opschreef over verschillende personen, dat daar dan boeken van gemaakt worden, die men 'novellen' en 'romans' noemt. Zij luisterde met grote nieuwsgierigheid.

- En is het allemaal waarheid wat u schrijft?

- Neen, ik bedenk het allemaal.

- Waarom schrijft u dan onwaarheden?

- Nu, lees maar eens, dan begrijp je het misschien wel. Kijk, dit boekje. . . je hebt het al eens ingekeken. . . Je kunt immers lezen?

- Ja zeker.

- Nu lees het dan maar eens. Dat boekje heb ik geschreven.

- U? Dan zal ik het lezen. . .

Het scheen, dat zij mij heel graag iets wilde vragen, maar het niet goed durfde en daarom enigszins zenuwachtig was. Achter haar wenkbrauwen verborg zich iets.

- En betaalt men u daar veel voor? vroeg zij ten slotte.

- Soms wel, soms niet, dat hangt er van af. Soms wil de arbeid niet goed vlotten. 't Is een heel moeilijk werk, Lenotsjka.

- U bent dus niet rijk?

- Neen, ik ben niet rijk.

- Dan zal ik ook werken en u helpen.

Zij zag mij met een snelle blik aan, kleurde, sloeg de ogen weer neer en een paar stappen op mij toetredend, sloeg zij haar beide armen om mijn hals en drukte haar gezichtje stevig tegen mijn borst aan. Ik keek haar met verbazing aan.

- Ik houd van u . . . ik ben niet trots, sprak zij. - U zei zoëven dat ik trots was. Neen, neen . . . ik ben zo niet . . . ik houd van u. U bent de enige die van mij houdt . . .

Maar de tranen verstikten haar stem. Een minuut later rukte zij zich met kracht los van mijn borst, viel voor mij op de knieën en kuste mijn handen en mijn voeten . . .

- U houdt van mij! . . . herhaalde zij, - u alleen, u alleen! . . . Krampachtig omknelde zij met haar armen mijn knieën. Al het gevoel, dat zij zo lang had ingehouden, uitte zich nu in een onweerstaanbare opwelling en ik begon nu te begrijpen die zonderlinge wilskracht, waardoor zij dat alles had kunnen onderhouden, die kracht des te inniger, naarmate de behoefte in haar zich te uiten groter was, tot het ogenblik eindelijk was gekomen, waarop haar gehele wezen, tot zelfvergeving toe, zich kon overgeven aan dat gevoel van dankbaarheid en liefde, die behoefte aan liefkozingen en tranen . . .

Zij huilde zo erg, dat zij opnieuw een toeval kreeg. Met moeite bevrijdde ik mij van de armpjes, die mij nog altijd omkneld hielden. Daarna tilde ik haar op, droeg haar naar de kanapee. Lang bleef zij nog huilen, haar gezichtje verborgen in de kussens, alsof zij zich schaamde naar mij te kijken, maar krachtig mijn hand drukkend met haar kleine handje en ze stijf tegen haar hart houdend.

Langzamerhand werd zij rustiger, maar hief nog altijd niet het gezicht tot mij op. Tweemaal gleed even een vluchtige blik van haar over mijn gelaat, en die blik was vol tederheid en een soort angstig, zich opnieuw verbergend gevoel. Ten slotte kleurde zij en begon te glimlachen.

- Voel je je weer wat beter? vroeg ik, - sentimentele Lenotsjka, m'n arme, zieke kindje!

- Geen Lenotsjka, neen . . . fluisterde zij, nog altijd haar gezichtje voor mij verbergend.

- Geen Lenotsjka? Hoe dan?

- Nellie.

- Nellie? Waarom beslist Nellie? Ik vind het goed hoor; Nellie is een heel mooie naam. Als je dat wilt, zal ik je voortaan zo noemen.

- Zo noemde moeder mij . . . Niemand heeft mij ooit zo genoemd behalve zij . . . En ik wilde niet dat iemand mij zo noemde behalve zij. . . Maar ú moet mij zo noemen, dat wil ik. . . Ik zal altijd van u blijven houden, altijd.

'Trots en toch liefhebbend hartje,' dacht ik, 'hoe lang zal ik er over moeten doen om te verdienen, dat je ook mijn Nellie wordt.'

Maar nu wist ik, dat zij mij geloofde en liefhad voor eeuwig.

- Neen, luister, sprak ik, toen zij een beetje kalmer was geworden. — Je zegt dat alleen je moeder van je hield en anders niemand. Hield je grootvader dan niet van je?

- Neen, die hield niet van mij. . .

- En je huilde er om, toen je hoorde dat hij dood was, herinner je je niet meer, op de trap?

Zij bleef een minuutje nadenken.

- Neen, hij hield niet van mij. Hij was slecht.

En een soort ziekelijk gevoel drukte zich op haar gelaat uit.

- Maar van hem kon men ook niet veel eisen, Nellie. Hij was eigenlijk al helemaal kinds. Hij is ook kinds gestorven. Ik heb je immers verteld, hoe hij gestorven is?

- Ja, maar dat was alleen de laatste maand. Hij zat hier maar de hele dag en als ik niet telkens bij hem was gekomen zou hij ook de volgende dag en nog een dag zo zijn blijven zitten, zonder te drinken en zonder te eten. Maar vroeger was hij veel beter.

- Wanneer vroeger?

- Toen moeder nog leefde.

- Jij bent het dus, die hem soms te eten en te drinken bracht, Nellie?

- Ja, dat deed ik altijd.

- Waar nam je dat dan vandaan, bij Boebnowa?

- Neen, ik heb nooit iets bij Boebnowa weggenomen, sprak zij trots en met een sidderende stem.

- Hoe kwam je dan er aan, je had immers helemaal geen geld?

- Ik ging op straat bedelen. . . Als ik vijf kopeken had, kocht ik brood voor hem en snuiftabak. . .

- En vond hij dat goed? Nellie!

- In het begin zei ik hem er niets van. Maar toen hij het te weten kwam, ging hij mij zelf de straat opsturen om te bedelen. Ik stond op een brug en vroeg aalmoezen aan de voorbijgangers en hij liep dan een eindje verder en wachtte; en als hij zag, dat ik iets gekregen had, kwam hij op mij toe en nam het af, precies alsof hij bang was, dat ik het zou achterhouden. Alsof ik niet expres voor hem geld vroeg.

Dit zeggende glimlachte zij met een wrange, bittere glimlach.

- Dat was allemaal toen moeder al dood was, voegde zij er bij. - Toen is hij helemaal kinds geworden.

- Dan hield hij zeker veel van je moeder! Waarom woonde hij niet bij haar?

- Neen, hij hield niet van haar. . . Hij was slecht en wilde haar niet vergeven. . . net als die oude man van gisteren, sprak zij zacht, bijna fluisterend en steeds bleker wordend. Ik schrikte op. Al de mededelingen van Nellie vervlochten zich voor mijn verbeelding tot een gehele roman. Een arme vrouw, stervende in een kelder bij een doodkistenmaker; haar dochtertje, nu en dan de grootvader bezoekend, die haar moeder vervloekt; de kindse, halfwijze oude man, stervende in de suikerbakkerswinkel vlak na zijn hond. . .

- Azorka was vroeger van moeder, zei Nellie plotseling, geïnteresseerd bij een oude herinnering. - Vroeger hield grootvader erg veel van moeder en toen moeder van hem wegging, bleef Azorka bij grootvader. Daarom hield hij zoveel van Azorka. . . Maar hij heeft moeder niet vergeven en toen Azorka dood ging stierf hij zelf ook, vertelde Nellie droog. De glimlach verdween van haar gelaat.

- Nellie, wat was hij vroeger voor iemand? vroeg ik na een ogenblik wachten.

- Hij was vroeger rijk. . . Ik weet niet wat hij eigenlijk was, maar hij had een fabriek. . . Dat heeft moeder mij eens verteld. In 't begin dacht zij: ik was nog maar een klein kind, en daarom vertelde ze mij alles; altijd kuste ze mij maar

en dan zei ze: later zal je alles wel begrijpen, als je groter geworden bent, mijn arm, ongelukkig kindje! Zij noemde me altijd arm en ongelukkig. En als ze 's nachts dacht, dat ik sliep (ik sliep dan niet, maar deed opzettelijk alsof ik sliep), dan zat zij altijd bij mij te huilen, en dan kuste ze mij en zei telkens: arm ongelukkig kindje.

- Waar is je moeder aan gestorven?

- Aan de tering; 't is nu bijna zes weken geleden.

- En herinner je je nog, dat je grootvader rijk was?

- Toen was ik nog niet geboren. Moeder is van grootvader weggegaan voor ik geboren ben.

- Met wie is zij toen weggegaan?

- Dat weet ik niet, antwoordde Nellie, zacht en als in nadenken. - Zij is naar het buitenland gegaan en daar ben ik geboren.

- In het buitenland? Waar?

- In Zwitserland. Ik ben overal geweest, in Italië en in Parijs.

Ik verwonderde mij.

- Herinner je je dat alles, Nellie?

- Ik herinner mij er veel van.

- Hoe ken je dan zo goed Russisch, Nellie?

- Moeder heeft mij daar al Russisch geleerd. Zij was een Russische, omdat haar moeder een Russische was, maar grootvader was een Engelsman, maar toch net zo goed als een Rus. En toen ik anderhalf jaar geleden met moeder hierheen kwam leerde ik het helemaal. Moeder was toen al ziek. Hier zijn wij steeds armer en armer geworden. Moeder zat altijd maar te huilen. In het begin zocht zij naar grootvader en zei steeds, dat zij schuldig tegenover hem was, en dan huilde zij daarbij. . . O ze huilde zo, ze huilde zo! En toen zij hoorde, dat grootvader arm was, toen huilde zij nog meer. Zij heeft hem ook heel dikwijls geschreven, maar hij antwoordde nooit.

- Waarom is je moeder weer naar Rusland teruggekeerd?

- Dat weet ik niet. Maar toen in 't buitenland, ach, dat was zo goed! En Nellie's ogen begonnen te flikkeren bij de herinnering daaraan. — Moeder leefde alleen met mij. Zij had een vriend, een heel goed mens, net zo als u. . . Hij kende haar zelfs hier nog. Maar toen hij stierf, is moeder naar Rusland gegaan. . .

- Was je moeder met hem van je vader weggegaan?
- Neen, niet met hem. Moeder is met een ander van hem weggegaan, maar die ander heeft haar verlaten. . .
- Met wie, Nellie?

Nellie zag mij aan en antwoordde niet. Zij had een vreemd karakter, nerveus en vurig, maar zijn opwellingen steeds onderdrukkend, sympathiek, maar zich opsluitend in een soort trotse ontoegankelijkheid. Al de tijd, dat ik haar kende, was zij, niettegenstaande zij met haar ganse ziel mij genegen was, niettegenstaande zij van mij hield met de meest duidelijke en onverholen liefde, bijna evenveel als zij van haar moeder hield, aan wie zij bijna niet, zonder opnieuw verdriet te gevoelen, denken kon — zelden openhartig met mij en voelde zij, behalve nu deze dag, zelden behoefte met mij te spreken over haar verleden, integendeel scheen opzettelijk die dingen voor mij te willen verbergen. Maar deze dag vertelde zij mij in de loop van enkele uren, te midden van krampachtige huilbuien, welke haar verhaal telkens onderbraken, alles wat haar bij de herinnering er aan zo ontroeren deed en nooit zal ik dit vreselijk verhaal vergeten. Maar het voornaamste van de geschiedenis moet nog komen. . .

Het was een vreselijke geschiedenis: de geschiedenis van een verlaten vrouw, die haar geluk moest overleven, ziek, afgemarteld, verlaten van allen; verworpen door het laatste wezen waarop zij haar hoop had gesteld — haar vader, eens door haar beledigd en op zijn beurt krankzinnig geworden door het ondragelijk lijden en de vernederingen, die hij te verduren had gehad. Het was de geschiedenis van een vrouw, die tot vertwijfeling was gebracht; gaande met haar dochttertje, dat zij nog een kind meende, over de koude, vuile Petersburgse straten, aalmoezen vragend, daarna maanden achtereen liggende sterven in een vochtige kelder, en wie haar vader tot op het laatste ogenblik weigerde te vergeven, totdat hij, eindelijk zich bedenkend, naar haar toesnelt om haar eindelijk dan nog zijn vergeving te schenken, maar slechts het koude lijk vindt van haar, die hij eens beminde boven alles ter wereld. Een vreemd verhaal was het over de geheimzinnige, nauwelijks begrijpelijke verhouding van een kinds geworden grijsaard tot zijn kleinkind, dat hem reeds begreep, niettegenstaande haar jeugdi-

ge leeftijd, een begrip waartoe velen niet komen in vele lange jaren van hun vlak, onbezorgd leventje. Het was een sombere geschiedenis, een van die sombere, treurige geschiedenissen die zo dikwijls en ongemerkt voorvallen onder de zware Petersburgse hemel, in de donkere, verborgen hoekjes van die grote stad, te midden van het onbewuste beweeg van het leven, van dom egoïsme, tegen elkaar opbotsende belangen, diepe ontaarding en misdaden, midden in die reusachtige hel van zinloos en abnormaal leven. . .

Maar die geschiedenis moet nog komen. . .

83.159.1